

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
τῶν Ἑλλήνων

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 37

ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ Α', Β', Γ'
«ΕΑΝ ΠΕΙΝΑ Ὁ ΕΧΘΡΟΣ ΣΟΥ...»
ΠΕΡΙ ΧΗΡΕΙΑΣ

Κόπρον: B. de Mandacem,

Εισαγωγή—Μετφρσεις—Σχόλια
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Θ. ΝΙΚΑ
θεολόγου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
Περὶ ἐλεημοσύνης Α'	11 (118)
Περὶ ἐλεημοσύνης Β'	27 (128)
Περὶ ἐλεημοσύνης Γ'	43 (148)
«Ἐάν πεινῶ ὁ ἐχθρὸς σου...»	65 (164)
Περὶ χηρείας	86 (188)
ΚΕΙΜΕΝΟΝ	113

* Οἱ ἀντὶς περιβάλλοντες ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς ἀντιστοίχους σελίδας τοῦ κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐνδύητα ἰδιαιτέρην ἀποστολὴν αἱ ἀκολουθεῖσαι τριεὶ ἐπιτοὶαι αἱ ὅποσαι ἐπρωσιμωπυήθησαν ἐπὶ τῆς ρήσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπίστευσαν, διὰ ἐλπίδος, καὶ θμεῖς πιστεύομεν, διὰ καὶ λαλοῦμεν» (Β' Κορινθ. 4, 13).

Εἰς τὴν πρώτην, κἀναι λόγον περὶ ἐναρέτου Θεοῦ, περὶ πίστεως, περὶ καρτερίας καὶ περὶ φιλελευθριότητος καὶ ἐλεημοσύνης.

Εἰς τὴν δευτέραν, ἔχουσιν ἀνταρρηκτὸν ἐν μέρει χαρακτήρα, σφέρεται κατὰ τὸν χωρίζοντων τὴν Παλαιὰν ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ ἰδίᾳ τὸν Μακκαβαίων, καὶ ἔξῃ διὰ τοῦ Παύλου εἶπεν «ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως» καὶ ἔναι εἶπεν ἀπλῶς «τὸ πνεῦμα τῆς πίστεως». Ἐνταῦθεν ἀποδεικνύει δὲ ὁ αὐτὸς Θεὸς ἐνεργεῖ διὰ μέσου τῶν δύο Διαθηκῶν. Ὡς οὕτως, ἀνταρρεῖται τὴν διδασκαλίαν τοῦ αἱρεσιάρχου Παύλου τοῦ Σαμαρείτης, διευκρινίζει δὲ ἐπὶ ἐπιστολῶν καὶ παραστατικῶν λόγων τὴν ἰννοίαν τῆς πίστεως καὶ τέλος θμεῖται πάλιν περὶ ἐλεημοσύνης.

Εἰς τὴν τρίτην, μετὰ μίαν μακρὰν παράθεσιν περὶ τῶν διωγμῶν τοὺς ὁποίους ἀνταρρῶνται οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ καλαίστοροι χριστιανοί, συνεχίζεται ἡ εἰς τὴν δευτέραν ἐπιτοὴν ἀφορμῶν ἑρμηνεία τῆς ἀποστολικῆς ρήσεως «ἔχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως» καὶ συνίζεται δὲ οἱ πιστοὶ ἔλαι τὸν ἐποχὴν θὰ λάβουν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἐπιτοὴν καὶ τοὺς σταθμούς τῆς ἀρετῆς τῶν καὶ τέλος εἰλεῖται τὴν ἐπιτοὴν μετὰ τὸν λόγον περὶ ἐλεημοσύνης.

Αἱ ἐπιτοὶαι ἐξαφωνήθησαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἔχουσιν ποτα, κἀντως ἐπὶ τοῦ 398, δὲ ἐξελίγη Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βασιλευσούσης.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Α ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ

ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ: «ΕΙΔΕΙΣ ΕΓΩΜΕΝ ΤΟ ΑΥΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΠΟΥ ΕΑΣ
ΥΠΗΡΙΞΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΥΣΤΙΝ, ΣΙΜΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΑΜΜΕΝΟΣ ΕΙΣ
ΤΟΤΕ ΦΑΛΜΟΥΣ»¹ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ «ΕΠΙΣΤΕΤΕΑ, ΑΥ' ΑΥΤΟ ΔΕ ΚΑΙ
ΕΛΛΗΝΕΣ»² ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΛΗΜΟΣΥΝΗΣ.

Οι πιά σοφοί ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς, ὅταν ἴδουν μίαν πλη-
γὴν ποὺ χρειάζεται χειρουργικὴν ἐπέμβασιν, ἐνεργοῦν μὲν
τὴν ἐπέμβασιν, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν τὸ κάμνουν χωρὶς πόνου
καὶ συμπίθειας πρὸς τὸν ἀσθενῆ, ἀλλ' ἀντίθετα καὶ πο-
νοῦν καὶ χαίρουν, ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς
χειρουργομένους. Καὶ λυποῦνται μὲν καὶ αὐτοὶ διὰ τὸν
πόνον ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν πληγὴν, χαίρουν ὁμως,
διότι μὲ τὴν ἐπέμβασιν ἀποκαθίσταται ἡ ὕγεια. Τί, ἴδιον
ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος ὁ σοφὸς ἱατρός τῶν ψυχῶν. Λήλασθ',
κάποτε ποὺ οἱ Κορινθιοὶ ἐχρειάζοντο σφοδρόταρον ἐπί-
κρισιν, ὅταν τοὺς ἐπέτμησε, καὶ ἐχάρη καὶ ἐλυτήθη. Β' Ἐ-
λυτήθη μὲν, διότι τοὺς ἔκαμε νὰ πονέσουν, ἐχάρη ὁμως
διότι τοὺς ὠφέλησε. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐφάνερον, ὅταν ἔλε-
γε: «Διότι, ἂν καὶ σὰς ἐλύπησε μὲ τὴν ἐπιστολήν μου,³
δὲν μετανόω τώρα δι' αὐτό, ἂν καὶ τότε ποὺ σὰς ἔστειλα
τὴν ἐπιστολήν μετενόουν»⁴. Διὰτὶ ὁμως ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος
μετανοεῖς, ἐνῷ ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲν μετανοεῖς; Μετενόουν, δι-
ότι σὰς ἐμάλωσα πρὸς οὐκλήρᾳ. Τώρα δὲν μετανόω, διότι
σὰς ὠφέλησα. Καὶ διὰ τὸ καταλάβῃς ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ αἰτία,
ἄκουσε τὴν συνέχειαν: «Καὶ δὲν μετανόω τώρα, διότι ἐλέ-
πω, ὅτι ἡ ἐπιστολή ἐκείνη, καίτοι σὰς ἐλύπησε προσκαί-
ρως, σὰς ἐλύπησε πρὸς ὠφέλειάν σου. Τώρα χαίρω, ὅχι
διότι ἐλυτήθητε, ἀλλὰ διότι ἡ λύπη ποὺ ἐδοκίμασατε, σὰς
ὠδήγησεν εἰς μετάνοιαν»⁵. Ἄν καὶ σὰς ἐλύπησα, λέγει,
προσκαιρῶς, ἢ ἡ λύπη ὑπῆρξε πρόσκαιρος, ἐνῷ ἡ ὠφέλεια

1. Β' Κορ. 4, 13.

2. Φιλ. 118, 1.

3. Ἐννοεῖ τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Κορινθίους.

4. Β' Κορ. 7, 8.

5. Β' Κορ. 7, 9-10.

ποικιλοτάτην.

Τώρα, ἐκτρέφεστέ μου, παρακαλῶ, νὰ ἀπευθύνω καὶ ἐγὼ τὰς ἰδίας λέξεις πρὸς τὴν ἀγάπην σας. Ὅστε, ὅντας ἐλύπητον μὲ τὴν προηγουμένην μου παρανοητικὴν ἀμύλιαν, τώρα δὲν μετανῶν, ὅν καὶ τότε μετενόουν. Διότι ὀλίγω, ὅτι ἐκέλευ ἡ παραίνεσις καὶ συμβουλὴ, ὅν καὶ προσωρινῶς ὡς ἐλύπησε, ἐμένα ὅμως μὲ ὑψαρίστησε περισσότερον, ὥχι διότι ἐλυπήθητε, ἀλλὰ διότι ἡ λύπη πρὸ ἐδοκίμασται σας ὠδήγησεν εἰς μετάνοιαν. Νά, λοιπόν, ποῦ αὐτὴ ἡ συμφωνία μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ λύπη, πᾶσαν προθυμίαν σας ἔκανε. Σήμερον ἡ συνάξις μας εἶναι λαμπροτέρα, τὸ θεατρὸν μας γεμάτο χαρᾶν, ὁ ὄμιλος τῶν ἀδελφῶν μεγαλύτερος. Ὡς αὐτὴ ἡ προθυμία εἶναι καρπὸς ἐκείνης τῆς λύπης. Διὰ τοῦτο, ὅσον ἐπόμενα τότε, τὸσον χαίρω τώρα, καθὼς βλέπω τὴν πνευματικὴν ἀμπελον φορτωμένην ἀπὸ καρπῶν. Διότι ἐάν εἰς τὰ κοσμικὰ συμπτώσια τὸ πλῆθος τῶν συνδατυμῶν φέρεται κάποιου τμήν καὶ εὐφρασίῃν εἰς αὐτὸν ποῦ τὸ ὀργανώνει, πολὺ περισσότερον δύναται νὰ συμβῇ αὐτὸ εἰς τὰ πνευματικὰ συμπτώσια. Βέβαιον, εἰς τὰ κοσμικὰ συμπτώσια τὸ πλῆθος τῶν προσκεκλημένων καταναλίσκει τὰ παρατιθέμενα ἐδέσματα καὶ προκαλεῖ μεγαλυτέραν δαπάνην, ἐνῷ ἐδῶ συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, τὸ πλῆθος τῶν προσκεκλημένων ὅχι μόνον δὲν ἀναλίσκει τὰ ἐδέσματα, ἀλλὰ ἀπαντῶντας φέρει ἀφθονίαν εἰς τὴν τράπεζαν. 161 Α' Ἐάν εἰς τὰ κοσμικὰ συμπτώσια ἡ δαπάνη φέρεται χαρᾶν, πολὺ περισσότερον ἐδῶ δὲ τὸ προκαλεῖται αὐτὴ ἡ ἀφθονία αὐτῇ. Πραγματικὰ, αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, εἰς ὅσον περισσότερους διανεμονται, τὸσον περισσότερον αὐξάνουν.

Ἐπειδὴ λοιπόν ἡ τράπεζά μας εἶναι πλήρης, περιμένω νὰ ἤρχῃ εἰς τὰς ψυχὰς μας καὶ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι, ὅταν ἴδῃ, ὅτι εἶναι πολλοὶ παρόντες, τότε βὰ παραβῇ καὶ πλουσιωτέραν τὴν τράπεζαν. Ὅχι διότι καταφρονεῖ τοὺς ὀλίγους, ἀλλὰ διότι ἐπιθυμεῖ τὴν σωτηρίαν τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐμμανισθεῖς ὁ Χριστὸς διέταξε τὸν Παῦλον νὰ ἀφήσῃ τὰς ἄλλας πόλεις καὶ νὰ μείνῃ εἰς τὴν Κόρινθον, ὅταν τοῦ εἶπε: Ἥ «Μὴ φοβείσαι τὰς ἀπειλὰς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ δίδασκε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ μὴ σιωπῆς, διότι ἔχω εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν λαὸν πολυάριθμον, ὁ ὁποῖος ἑνὸς ὀλίγου δὲ πιστεύσει καὶ βὰ προστεθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μου». 162 Διότι, ἐάν ὁ ποιμὴν

8. Πιτῆ: 18, 9-10.

δὲ ἓνα πρόβατον διατρέχῃ ὁρὴ καὶ δόση καὶ ὅλα τὰ δόσαστα μέρη, πῶς δὲν δα ἐπιδείξῃ μεγάλην προθυμίαν, ὅταν πρόκειται νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν πλάνην πολλὰ πρόβατα: Ὅτι δὲ δὲν καταφρονεῖ καὶ τὰ ὀλίγα, δοκῶσι τὸν ἴδιον ποῦ λέγει: «Δὲν εἶναι θέλημα τοῦ Πατρὸς μου νὰ χαθῇ ὅτε ἓνας ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτούς». 163 Συνεπῶς, ὅτε ἡ ὀλιγότης ὅτε ἡ εὐτέλεια τὸν πείθει νὰ καταφρονήσῃ τὴν σωτηρίαν μας.

Ο' Ἐπειδὴ λοιπόν εἶναι τὸσον μεγάλη ἡ φροντίς διὰ τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς ἐλαχίστους, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τοὺς πολλοὺς, ἀφοῦ στηρίζομε τὸ πᾶν εἰς τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ προερχομένην δοθῆειαν, ὡς φέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὴν ρῆσιν τοῦ Παύλου ποῦ ἀνεγνώσθη σήμερον. Ποία εἶναι ἡ ρῆσις; «Διότι γνωρίζομεν καλὰ, ὅτι ἐάν ἡ ἐπίγειος κατοικία τῆς ψυχῆς μας ποῦ εἶναι κατοικία πρόσκαιρος καὶ διαλύεται εὐκόλῃ σὰν σκηνή, ἦται τὸ σῶμά μας, γίνῃ ἡρείπιον ἀπὸ τὰ θειὰ καὶ διαλυθῇ ἀπὸ τοῦ θανάτου», 164 λέγει. Ἡ μάλλον ὡς ἐλάβομεν ἀνωτέρω καὶ ὡς πλησιάζομεν τὸ κύριον μέρος αὐτοῦ τοῦ νοήματος. Ὅπως, δηλαδὴ, αὐτοὶ ποῦ ἀνιχνεύουν τὸ ἔσχατον διὰ νὰ εὗρουν πηγὴν, ὅταν εὗρουν ὑγρὸν μέρος, δὲν σκάπτουν ἐκεῖ μόνον, ἀλλὰ οδηγούμενοι ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν καὶ τὴν φλέβα προχωροῦν θαυότερον, 165 ὥς ὅταν φθάσουν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πηγὴν τῶν ὕδατων, ἔτσι ὡς κάμωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἀφοῦ ἤρκαμε πνευματικὴν πηγὴν, ποῦ ἀναβαδύει ἀπὸ τὴν σφαίαν τοῦ Παύλου, ἀδυναμῶμεν ἀπὸ τὴν ρῆσιν, ὡς ἀπὸ κάποιου φλέβα, ὡς ἀναδύομεν εἰς αὐτὴν τὴν ρίζαν τοῦ νοήματος. Ποία εἶναι λοιπόν ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ ρίζα; «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα ποῦ μας στηρίζει εἰς τὴν πίστιν μας, σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένον εἰς τοὺς ψαλμοὺς, ἐπίστευσα, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἐλάλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, δι' αὐτὸ καὶ λαλοῦμεν». 166 Τί λέγει; Ἄν δὲν πιστεύοις, δὲν ὁμιλεῖς, ἀλλὰ μένεις ἄφωνος. Ναι, λέγει. Χωρὶς πίστιν ὅτε νὰ ἀνοίξω τὸ στόμα μου δὲν δύναμαι, ὅτε νὰ κινήσω τὴν γλῶσσαν μου, ὥς ὅτε νὰ ἀνοίξω τὰ χεῖλη, ἐγὼ ὁ λογικὸς ἱστομαί ἄφωνος χωρὶς τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως. 167 Ὅπως, δηλαδὴ, δένδρον χωρὶς ρίζαν δὲν παράγει καρπὸν, ἔτσι ἐάν δὲν προηγήθῃ ἡ βαθεῖα πίστις, δὲν δύναται νὰ

7. Ματθ. 18, 14.

8. Β' Κορινθ. 6, 1.

9. Β' Κορινθ. 4, 18.

προέβη ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει εἰς ἄλλο σημεῖον: «θὰ σωθῇ δε, διότι μὲ τὴν καρδίαν του καὶ ἄλλην τὴν ψυχὴν του πιστεύει καὶ ὡς καρπὸν τῆς πίστεως ταύτης, ἔχει τὴν θεσφασίαν του, μὲ τὸ σῶμα του δε ὁμολογεῖ τὴν πίστιν καὶ ὡς καρπὸν αὐτῆς ἔχει τὴν σωτηρίαν του». Τὸ δένδρον καλλύτερον ἀπὸ αὐτὸ ἢ ἴσον μὲ αὐτὸ δύνανται νὰ ὑπάρξῃ, ἀφοῦ ὄχι μόνον οἱ κλάδοι του, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ρίζα φέρει καρπὸν, αὐτὴ μὲν τὴν δικαιοσύνην, οἱ δὲ κλάδοι τὴν σωτηρίαν· διὰ τοῦτο λέγει «πιστεύσαμεν, δι' αὐτὸ καὶ λαλοῦμεν».

Διότι, καθὼς τὰ τρέμοντα μέλη καὶ παρακινεῖται ἀπὸ τὸ γῆρας τὰ στηρίζει μὲ ἀσφάλειαν ἡ βακτηρία καὶ δὲν ἀφῆκει νὰ ὀλισθήσῃ καὶ νὰ πέσῃ, 282 Α ἔτσι καὶ τὴν ἰδικὴν μας ψυχὴν, ποὺ κλονίζεται καὶ ταλαντεύεται ἀπὸ ἀκινύτους λογισμοὺς, τὴν συγκρατεῖ ἡ πίστις ἀσφαλέστερον ἀπὸ τὴν βακτηρίαν καὶ, ἀφοῦ τὴν τυνώσει μὲ τὴν δύναμιν τῆς ἰδικῆς τῆς ἰσχύος, τὴν στηρίζει μὲ ἀκρίθειαν καὶ δὲν τὴν ἀφῆκει ποτὲ νὰ ἀνατραπῇ, ὥστε διορθῶναι τοὺς ἀσθενεῖς λογισμοὺς μὲ τὴν σταθερότητα τῆς ἰδικῆς τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀπομακρύνει τὸ σκότος ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ τὴν ψυχὴν, ὥσπερ νὰ κἀθῇ εἰς σκοτεινὴν οἰκίαν ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τῶν λογισμῶν, τὴν καταυγάζει μὲ τὸ ἱδὸν τῆς φῶς. Διὰ τοῦτο, ὅσοι δὲν ἔχουν πίστιν, δὲν εὐρίσκονται εἰς καλλύτερον κατὰστασιν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἱστῶν εἰς τὸ σκότος, ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνοι καὶ εἰς τοὺς τοίχους προσκρούουν καὶ συγκρούονται μὲ αὐτοὺς ποὺ συναντοῦν καὶ ἀθροῦνται εἰς θάλασσα καὶ κρημνοὺς καὶ δὲν ἔχουν κανένα ὄριον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει τὸ φῶς ποὺ τοὺς ὁδηγεῖ νὰ ὀλέθουν. Ἔτσι καὶ αὗτοι ποὺ δὲν ἔχουν πίστιν, καὶ μεταξὺ τῶν συνεκρούσθησαν, καὶ ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τοίχους Β καὶ τέλος κατεκρημνίσθησαν εἰς τὸ θάλαθρον τῆς ἀπωλείας.

Καὶ μάρτυρες τῶν λόγων αὐτῶν εἶναι αὗτοι ποὺ καυχῶνται διὰ τὴν εἰδωλολατρικὴν τῶν σοφίαν, ποὺ ὑπερηφανεύονται διὰ τὸν πῦλωνα καὶ τὸν φιλοσοφικὸν τοῖονα καὶ τὴν βακτηρίαν. Διότι ὑπερὰ ἀπὸ τόσο πολλὰς καὶ μακρὰς συζητήσεις, δὲν εἶδαν τοὺς λίθους ποὺ εὐρίσκοντο μπροστὰ εἰς τὰ μάτια των. Διότι ἂν τοὺς ἐβλεπον, ὅτι εἶναι λίθοι, ἢ δὲν θὰ τοὺς ἐπίστευον ὡς θεοὺς. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν συνεκρούσθησαν καὶ κατέπεσαν εἰς αὐτὸν τὸν θεοθύτατον κρημνὸν τῆς ἀσθεῖας ὅχι ἀπὸ καμμίαν ἄλλην

10. Ρομ. 10, 10.

αἰτίαν παρὰ μόνον διότι ἐσθῆρασαν ὅλην τὴν ὑπόστασιν των εἰς τὴν δύναμιν τῶν συλλογισμῶν των. Καὶ αὐτὸ τὸ φαινέμενον καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν· «Ἀλλὰ μὲ τοὺς φανείας καὶ πεπλανημένους συλλογισμοὺς των ἀπεδεχθῆσαν μωροὶ καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος καὶ ἀνίκανος νὰ καταλάβῃ τὰ ἀληθῆ καὶ τὰ πρόποντα διανοίαν των. Καὶ ἐν ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι σοφοί, ἔχουν μωροὶ καὶ ἀνάγνοι». 11 Ἐπειτα προχωρῶν εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ σκότους καὶ τῆς μωρίας, προσέθεσεν· «καὶ ἀντήλλαξαν τὸ ἔνδοξον μεγαλείου τοῦ Θεοῦ, ὃ ὁποῖος δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν πρὸς τὴν φθοράν, μὲ ὀλικά ἀγάλματα ποὺ ἔχουν τὴν εἰκόνα φθορτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν». 12 Ἀλλὰ εἰσῆλθεν ἡ πίστις καὶ διεσκορπίσεν ὅλην αὐτὴν τὸ σκότος ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὴν ἐδέχθη. 13 Καὶ ὅπως ἕνα πλοῖον, ποὺ κλυδωνίζεται ἀπὸ τὴν ἐφοδὸν τῶν κυμάτων καὶ πλημμυρίζει ἀπὸ τὴν θαλασσοταραχὴν, τὸ στηρίζει ἀπὸ παντοῦ ἡ ἀγκυρὰ ποὺ θὰ ριφῇ καὶ τὸ ριζώνει εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους, ἔτσι καὶ τὸν ἱδὸν μας νοῦν, ὅταν τὸν κλυδωνίζουσι οἱ εἰδωλολατρικοὶ λογισμοί, μόλις εἰσέλθῃ ἡ πίστις τὸν σώζει ἀπὸ τὸ ναυάγιον σιγουρότερα καὶ ἀπὸ ἀγκυρᾶν, καὶ προσαρμίζει τὸ σκάφος, ὥσπερ εἰς ἡσυχον λιμένα, εἰς τὴν φωτισμένην καὶ σταθερὰν συνείδησιν. Καὶ αὐτὸ πάλιν ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν, ὅτι· «διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐκώσεν ἀποστόλους, διὰ νὰ καταρτίζωνται οἱ Χριστιανοί, μέχρις ὅτου φθάσωμεν νὰ ἔχωμεν ὅλοι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀληθῆ πίστιν Β καὶ τελείαν γνώσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Διὰ νὰ μὴ εἰμεθα πλέον νήπιοι πνευματικῶς, σαλευόμενοι σὺν τὰ κύματα καὶ φερόμενοι ἀστατοὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ κάθε ἄνεμου διδασκαλίας». 14

Βλέπεις τὸ κατόρθωμα τῆς πίστεως, ὅτι ὥσπερ μία ἀσφαλὴς ἀγκυρὰ, ἔτσι ἀπομακρύνει τὸν σάλον. Πράγμα τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος Παῦλος τὸ γράφει πρὸς τοὺς Ἑβραίους, λέγων τὰ ἑξῆς περὶ τῆς πίστεως: «Ταύτην τὴν ἐλπίδα ἔχομεν σὺν ἀγκυρᾷ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἀσφαλίζει ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς κινδύνους καὶ εἶναι δεδεῖα καὶ ἀμετακίνητος καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν ὁποῖον εἰκονίζει ὁ ἱερὸς τόπος τῆς σκηνῆς καὶ τοῦ ναοῦ, ποὺ ἐξετείνετο παραμέσῃ ἀπὸ τὸ κατεπέτασμα καὶ ἐλέγετο ἅγια τῶν ἁγίων». 14

11. Ρομ. 1, 21-22.

12. Εἰβ. ἀ. σ. 23.

13. Εἰβ. 4, 11-12.

14. Εἰβ. 6, 19.

Καί, ἐπεὶ ἤκουσας περὶ ἀγκύρας, διὰ τὴν μὴ νομίσης, ὅτι ἐλκεται πρὸς τὰ κάτω ἡ ψυχὴ, ¹⁵ ὁ δὲ κύριός σου ἰδοὺ ὅτι πρόκειται διὰ συγκυρίαν διαφορετικῆς φύσεως, ἡ ὁποία δὲν πέζει πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ ὑψώνει τὴν σκέψιν πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὴν μεταφέρει εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν χειραγωγεῖ εἰς τὸ ἐσώτερον μέρος τοῦ καταπέτασματος. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ὅπως τὸ καταπέτασμα ἐχώριζε τὰ ἄγια τῶν ἁγίων ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν σκητὴν, ἔτσι καὶ ὁ οὐρανὸς αὐτός, ὡς καταπέτασμα, ποὺ ἔχει παρεμβληθῇ μετὰ τῆς κτίσεως, χωρίζει ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν σκητὴν, δηλαδὴ, ἀπὸ τὸν οὐρανὸν αὐτὸν κόσμον, τὰ ἄγια τῶν ἁγίων, δηλαδὴ, τὰ ἄνω καὶ τὰ ὑπεράνω, ἐκεῖ ποὺ εἰσῆλθεν πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός.

Β Με αὐτὰ ποὺ λέγει ἐννοεῖ τὰ ἐξῆς. Ἐκεῖ ἐπὶ ἀνεδαῖξε τὴν ψυχὴν μας ἡ πίστις, λέγει, καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ταπεινωθῇ ἀπὸ τὰ παρόντα θεῖα καὶ ἀνακουφίζει τοὺς μάχους μετὰ τὴν ἄλπιδα τῶν μέλλοντων ἀγαθῶν. Διότι αὐτὸς ποὺ ἀποστέλλει εἰς τὰ μέλλοντα καὶ περιμένει τὴν ἐλπίδα ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ μεταφέρει ἐκεῖ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου, οὕτως καὶ ἀισθάνεται τὸν πόνον διὰ τὰ θεῖα τοῦ παρόντος, ὅπως δὲν τὰ ἠρθάνετο καὶ ὁ Παῦλος, καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας μας τὴν ἀποκαλύπτει, ὅταν λέγῃ: «καὶ ἐκονομεῖται ἡ ψυχὴ μας, διότι αἱ θλίψεις μας ποὺ γρήγορα περνοῦν καὶ εἶναι δι' αὐτὰ ἑλαφρά, ὁ καταργεῖται εἰς ἡμᾶς εἰς ὑπερβολικὰ μεγάλον βαθμὸν αἰώνιον δόξης δόξης». Πῶς καὶ κατὰ ποῖον τρόπον; «Ὁ οὐρανὸς δὲν καρφώνεται τὸ βλέμμα μας πρὸς ἐκεῖνα ποὺ βλέπονται μετὰ τὰ μάτια τοῦ σώματος, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπονται, ¹⁷ παρὰ μόνον μετὰ τὰ μάτια τῆς πίστεως. Ὅπως, δηλαδὴ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ σώματος δὲν βλέπουν τίποτε τὸ νοητόν, ἔτσι καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς πίστεως δὲν βλέπουν τίποτε τὸ αἰσθητόν. Ἀλλὰ ποῖαν πίστιν ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ Παῦλος; Διότι τὸ ἄνωμα τῆς πίστεως, ἔχει διπλὴν σημασίαν. Καὶ πραγματικὰ, πίστις λέγεται ἡ δύναμις μετὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀπίστοι ἐκονομεῖ τὰ θαύματα, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς ἔλεγε: «Ἐάν ἔχετε πίστιν θερμὴν καὶ σφοδράν, ὡς τὸν μικρὸν σπόρον τοῦ σιταποῦ, θὰ εἴπητε εἰς τὸ θυνὸν αὐτό, πηγαίνετε ἀπὸ ἐδῶ ἐκεῖ, καὶ θὰ μετακινήθη». ¹⁸ Καὶ

15. Πρὸς ἑβ. ἀν. σ. 20.
16. Β' Κορινθ. 4, 17.
17. Ἑβ. ἀν. σ. 18.
18. Ματθ. 17, 20.

πάντα, ὅταν δὲν ἡδυνήθησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ νὰ ἀπαλλάξουν τὸν σεληνισμένον ἀπὸ τὰ δαιμόνια, ὁ καὶ ἠθέλον νὰ μάθουν τὴν αἰτίαν, ὁ Ἰησοῦς ὑπενήχθη ἀκριβῶς αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν τῆς πίστεως, ὅταν τοὺς ἔλεγε: «Ἐξ αἰτίας τῆς ἀπιστίας σας». ¹⁹ Καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε δι' αὐτήν, «ἐάν ἔχω πίστιν, ὥστε νὰ μεταβέτω καὶ θυνὰ ἀκόμην». ²⁰ Καὶ ὅταν ὁ Πέτρος ἐφροεῖτο μήπως θυσιάσῃ, ὅταν ἐδάδισε περὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, πάλιν δι' αὐτὸ τὸν κατηγορήσαν ὁ Χριστὸς, ὅταν εἶπε: «Ὀλιγόπιστε, διὰ τί ἐδείλασας;». ²¹ Πίστις, λοιπόν, λέγεται ἡ ικανότης νὰ κάνουν θαύματα καὶ σημεῖα. Λέγεται ἐπίσης πίστις καὶ ἡ δύναμις ποὺ μᾶς προετοιμάζει καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ σύμφωνα μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ καθένος μας ὀνομάζεται πιστός. Καθὼς λέγει, ὅταν γράφῃ πρὸς τοὺς Ρωμαίους: «Εὐχαριστῶ τὸν Θεόν μου διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δι' ὅλους σας, ἐπεὶ ἡ πίστις σας διαλαλεῖται καὶ εἶναι ἡσυχασμένη εἰς ὅλον τὸν κόσμον». ²² Καὶ εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς πάλιν: «Διότι ἀπὸ σῆς καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν σας, ἔχει διασαλισθῇ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, ὅχι μόνον εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ἀλλὰ καὶ εἰς κάθε τόπον, ἔχει διαδοθῇ καὶ ἔχει φθάσει ἡ φήμη τῆς πίστεώς σας πρὸς τὸν Θεόν». ²³ Λοιπόν, ποῖαν πίστιν ἐννοεῖ ἐδῶ; Εἶναι φανερόν, ὅτι ἐννοεῖ τὴν πίστιν τῆς γνώσεως. Καὶ τὸ φανερῶνται τὰ ἐξῆς. «Πιστεύοντες, λέγει, «δι' αὐτὰ δὲ καὶ λαλοῦμεν». ²⁴ Τί πιστεύομεν; Ὅτι αὐτὸς ποὺ ἀνέστησε τὸν Ἰησοῦν, θὰ ἀναστήσῃ καὶ ἡμᾶς μετὰ τὴν δυνάμιν του. ²⁵ Ἀλλὰ διὰ τὴν τὴν ὀνομάζει «πνεῦμα πίστεως» καὶ τὴν κατατάσσει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν χαρισμάτων; Ἀφοῦ, ἐάν ἡ πίστις εἶναι χάρισμα καὶ δῶρον τοῦ Πνεύματος μόνον, καὶ ὅχι ἰδικόν μας κατάρθωμα, τότε δὲν θὰ τιμωρηθῶν καὶ δοῖ ὅσοι πιστεύουσιν, οὕτως πάλιν θὰ ἐπαινεθῶν δοῖ πιστεύουσιν. ²⁶ Ἀ Πραγματικὰ, αὐτὸς εἶναι ὁ χαρακτήρ τῶν χαρισμάτων, δὲν ἔχει στεφάνους καὶ ὁμοειδῆς, διότι τὸ δῶρον δὲν εἶναι κατάρθωμα αὐτῶν ποὺ τὸ ἐδέχθησαν, ἀλλὰ εἶναι χάρισμα τῆς φιλοφροσύνης αὐτοῦ ποὺ τὸ παρέχει. Διὰ τοῦτο δέταξε καὶ τοὺς μαθητάς του νὰ μὴ χαίρουν ποὺ ἐκβάλλουν

19. Ἑβ. ἀν.
20. Α' Κορινθ. 13, 9.
21. Ματθ. 14, 31.
22. Ρωμ. 1, 8.
23. Α' Θεσ. 1, 8.
24. Πρὸς ἑβ. ἀν. σ. 14.
25. Ἑβ. ἀν. σ. 13.

δαίμονια, και αὐτοὺς ποὺ ἐπροφῆτευσαν ἐξ ὀνόματος τοῦ και ἐκαμιν πολλά κακορρώματα, τοὺς ἐξεδίωξε ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διότι δὲν εἶχον καμίαν παρηγορίαν στηριζομένην εἰς τὰ ἰδικά των κακορρώματα, ἀλλὰ ἤθελαν ἀπλῶς νὰ σωθοῦν μόνον μετὰ τὰ χαρίσματα.⁹⁶

Β' Ἐάν λοιπὸν και ἡ πίστις εἶναι κάτι τέτοιο, και ἡμεῖς δὲν ἐσπερόμεν τίποτε, ἀλλὰ τὸ πᾶν εἶναι καρπὸς τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος και ἐκείνη ἐνέπνευσεν αὐτὴν εἰς τὰς ψυχὰς μας, και δὲν πρόκειται δι' αὐτὸ νὰ λάβωμεν κανένα μισθόν, τότε πῶς ἐλεγε· «Θὰ σωθῆς δέ, διότι μετὰ τὴν καρδίᾳ του και δὴν τὴν ψυχὴν του πιστεύει καιεὶς και ὡς καρπὸν τῆς πίστεως αὐτῆς ἔχει τὴν δικαιοσύνην του, μετὰ τὸ στόμα του δὲ ὁμολογεῖ τὴν πίστιν και ὡς καρπὸν αὐτῆς ἔχει τὴν σωτηρίαν του»·⁹⁷ Διότι ἡ πίστις εἶναι κατόρθωμα και τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπίστευσε. Πῶς λοιπὸν ἀλλοῦ ὑποδραμεῖν τὸ ἴδιον λέγων «εἰς ἐκείνου ὁμῶς ποὺ δὲν ἔχει νὰ ἐπιβεῖρη ἔργα, πιστεύει ὁμῶς εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος δικαιώνει και αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἀσεβῆ, ἡ πίστις του λογαριάζεται τόσο πολὺ, ὥστε αὐτὸς γίνεται δικαῖος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»·⁹⁸ Ἐάν τὸ πᾶν εἶναι ἔργον τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, πῶς δὲ ἐσπερόμεθα μετὰ ἀπειρα ἐγκώμια και τὸν πατριάρχην Ἀδραμί, διότι παρῖδε δὴα τὰ παρόντα και ἐπίστευσεν εἰς τὴν ἐλπίδα ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς; Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὴν ὀνομάζει Πνεῦμα πίστεως; Διότι ἤθελε νὰ δείξη τοῦτο, ὅτι τὸ νὰ πιστεύσῃ καιεὶς κατ' ἀρχὴν και νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν, εἶναι ἔργον καλῆς θελήσεως. Μετὰ ὁμῶς τὴν θαμνίσιν τῆς πίστεως χρειάζομεθα τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος, ὥστε αὐτὴ νὰ διαμείνῃ ἀκατάλυτος και ἀμετακίνητος. Διότι οὕτε ὁ Θεὸς οὕτε ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος καλύπτει τὴν ἰδικὴν μας προαίρεσιν. Β' Ἀλλὰ καλεῖ μὲν, ἀνωμένει δὲ νὰ προσέλθωμεν μετὰ τὴν ἰδικὴν μας θέλησιν, κινούμενοι ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν μας διάθεσιν. Ἐπειτα, ὅταν προσέλθωμεν, τότε μᾶς παρέχει δὴα τὴν βοήθειάν του. Διότι εὐθὺς ὡς προσέλθωμεν ἡμεῖς εἰς τὴν πίστιν, ὁμῶς εἰσέρχεται και ὁ διάβολος, διότι θέλει νὰ ἀποσπᾷ τὴν καλὴν αὐτὴν ρίζαν και διάζεται νὰ σπείρῃ τὰ ζιζάνια και νὰ καταστρέψῃ τοὺς γνητοὺς και καθαρὸς ἀπόρους, τότε χρειάζομεθα τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος, διὰ νὰ ἐγκαθιδρυθῇ εἰς τὴν

96. Πρῶλ. κεφ. 7, 21-23.
97. Ρωμ. 10, 10.
98. Ῥωμ. ἀν. 4, 5.

ψυχὴν μας ὡς φιλόπουνος γεωργὸς και νὰ προστατεύῃ ἀπὸ παντοῦ μετὰ μεγάλῃν προσοχὴν και φροντίδα τὸ νεοσπῶδες φυτὸν τῆς πίστεως. Β' Διὰ τοῦτο ἔγραψεν εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς· «μὴ παρεμποδίζετε τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»·⁹⁹ ἔννοῶν, ὅτι ἀπὸ τὴν στιγμήν ποὺ εἰσῆλθεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος δὲ ἀμῶς πλέον ἀκαταλείπει ἀπὸ τὸν πονηρὸν δαίμονα και ἀπὸ δὴα τὰ τεχνήσμά του. Ἐάν δὲν δύναται καιεὶς νὰ εἴπῃ Κύριον Ἰησοῦν παρὰ μόνον ἐν Πνεύματι Ἀγίῳ,¹⁰⁰ πολὺ περισσότερον δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ ἀσφαλῆ και ριζωμένην τὴν πίστιν παρὰ μόνου ἐν Πνεύματι Ἀγίῳ.

Πῶς θὰ δυνηθῶμεν δὲ νὰ προσελκύσωμεν τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος και νὰ τὸ πείσωμεν νὰ μείνῃ κοντὰ μας; Μετὰ ἀγαθὰ ἔργα και ἀρίστην πολιτείαν. Ὅπως, θελαδῆ, τὸ φῶς τοῦ λύχνου συντηρεῖται μετὰ ἐλαίου και, ὅταν ἐκεῖνο ἀναλωθῇ, μαζί σβήνει και τὸ φῶς και χάνεται,¹⁰¹ ἔτσι και ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅταν κάμνωμεν καλὰ ἔργα και χύνεται εἰς τὴν ψυχὴν μας παλλὴ ἐλεημοσύνη, αὐτὴ μείνει, ὅπως διατηρεῖται ἡ φλόγα μετὰ ἐλαίου. Ὅταν αὐτὴ δὲν ὑπάρχη, ἀπέρχεται και φεύγει. Πράγμα ποὺ συνέβη και μετὰ τὰς πέντε παρθένους. Καί, πραγματικά, ἐκεῖναι μετὰ τοὺς πολλοὺς κόπους και τοὺς ἰδρώτας, ἐπειδὴ δὲν εἶχον τὴν βοήθειαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσουν μέσα των τὸ χάρισμα τοῦ Πνεύματος. Δι' αὐτὸ και ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὸν νυμφῶνα και ἤκουσαν τὴν φοβεράν ἐκείνην φωνήν· «Πηγαίνετε, διότι δὲν σας γνωρίζω»·¹⁰² Β' Ἡ φωνὴ αὕτη ἦτο φοβερώτερα και ἀπὸ αὐτὴν τὴν κόλασιν. Διὰ τοῦτο και τὰς ὑπόμιας μαρὰς. Εὐλόγως, διότι ἐνῷ ἐνίκησαν τυραννικότεραν ἐπιθυμίαν, ἐνίκησαν ὑπὸ τῆς ἀσθενεστεράς. Πρόσεχε, παρακαλῶ. Ἐνίκησαν τὴν δύναμιν τῆς φύσεως, ἐκαταναγώγησαν τὴν ἡυσσασμένην μαχίαν, ὑπέταξαν τὰ κύματα τῆς ἐπιθυμίας, ἐνῷ ἔζον εἰς τὴν γῆν, ἐπέδειξαν ἀγγελικὸν βίον, ἐνῷ εἶχον ὀλεκὸν σῶμα, συνηγωνίσθησαν πρὸς τὰς ἀσωμέτους δυνάμεις. Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὸς μόνον δὲν ἐνίκησαν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων, και ἐφάνησαν ὡς μαρὰ και ἀνότητοι. Διὰ τοῦτο και δὲν ἐκρίθησαν ἀφαι σιγγνώμης. Διότι ἡ πτώσις των προῆλθεν μόνον ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν.

99. Α' Θεσ. 5, 19.
100. Α' Κορινθ. 12, 8.
101. Ματθ. 25, 12.

Αὐτοὶ ποὺ ἠδυνήθησαν νὰ σῶσουν τὴν κἀμινον τῆς ἐπιθυμίας μέσα εἰς τὴν φλόγα καὶ ὑπερέβησαν τὰ ὅρια C καὶ ἐπέδειξαν ἀρετὴν ἀνωτέραν ἀπὸ τὴν προσαχθεῖσαν (διότι ἡ παρθενία δὲν εἶναι νόμος, ἀλλὰ ἔχει ἀρετὴ εἰς τὴν προαίρεσιν τῶν ἀκρασιῶν), καὶ ἐπειτα ἠττήθησαν ἀπὸ τὰ χρήματα, ἀπὸ ποῖον δὲν εἶναι ἀθλιώτεροι, ἀφοῦ βί' ὀλίγα χρήματα ἔρριψαν κάτω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τῶν τὸν στέφανον. Αὐτὰ τὰ λέγω, ὅχι διότι θέλω νὰ παραλύσω τὰς χεῖρας τῶν παρθένων, οὐτε διότι θέλω νὰ σῶσω τὴν παρθενίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ πρέχουν χωρὶς ὠφέλειαν, διὰ νὰ μὴ ἀνσχωρήσουν ἀπὸ τὸν στίβου ἀσφαμένωτοι καὶ γεμάτοι ἐντροπὴν. Εἶναι καλὸν πράγμα ἡ παρθενία καὶ τὸ κατόρθωμα ὑπερβαίνει τοὺς φυσικοὺς νόμους. B Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ καλὸν καὶ τὸ μέγα ποὺ ὑπερβαίνει τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἂν δὲν συνοδεύεται καὶ ἀπὸ φιλανθρωπίας, δὲν θὰ δυναθῇ νὰ φθάσῃ οὔτε καὶ τὰ πρόθυρα τοῦ νυμφῶνος.³² Καὶ πρόσθε, σὲ παρακαλῶ, τὴν δύναμιν τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἐλεημοσύνης. Ἡ παρθενία χωρὶς τὴν ἐλεημοσύνην δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ οὔτε ἕως τὰ πρόθυρα τοῦ νυμφῶνος. Ἡ ἐλεημοσύνη ὅμως χωρὶς τὴν παρθενίαν ὠδήγησε τοὺς τροφίμους τῆς μετὰ πολλὰ ἐγκώμια εἰς τὴν βασιλείαν ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῇ πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου. Διότι αὐτοὶ μὲν, ἐπειδὴ δὲν ἐπέδειξαν πολλὴν ἐλεημοσύνην, ἤκουσαν τὸ «πηγαίνετε, δὲν σὰς γνωρίζω». E Ἐκεῖνοι ὅμως οἱ ὁποῖοι ἐπόκεισαν τὸν Χριστὸν, ὅταν εἶδον, καὶ τὸν ἔβλεπον, ὅταν ἐπείναν, ἂν καὶ δὲν ἐπρόβλεπον τὴν παρθενίαν, ὅμως ἤκουσαν «ἐλάτε σεῖς ποὺ εἶσατε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, λάβετε ὡς κληρονομίαν τὴν βασιλείαν, ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῇ διὰ σὰς, ἀφ' ὅπου ἐθαμελιώμετο ὁ κόσμος».³³ Καὶ πολὺ σωστὰ. Διότι αὐτὸς ποὺ δοκεῖ τὴν παρθενίαν καὶ νηστεύει εἶναι χρήσιμος διὰ τὸν ἑαυτοῦ του. Ἐνῷ αὐτὸς ποὺ κἀμινε ἐλεημοσύνην εἶναι κοινὸς λιμὴν τῶν ναυαγῶν, διότι ἀντακουφίζει τὴν πεινὰν τῶν πλησίον μας καὶ θεραπεύει τὰς ἀνάγκας τῶν ἄλλων. Ἀπὸ τὰ ἐνάρετα ἔργα συνήθως ἐκτιμῶνται τὰ μέγιστα ἐκείνα ποὺ γίνονται πρὸς τὸ συμφέρον ἄλλων.

³⁴ A Καὶ διὰ νὰ μῶθῃς ὅτι αὐτοὶ αἱ ἐντολαὶ ἔχουν μεγαλύτερον ὄφιν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὁμιλῇ περὶ νηστείας καὶ παρθενίας, ἀναφέρει τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐνῷ, ὅταν νομοθετῇ περὶ ἐλεημοσύνης καὶ

³². Δηλαδή, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
³³. Ματθ. 25, 34.

φιλανθρωπίας καὶ εὐσεβειῶν, ὥρισεν ἑαυτὸν ἀνυπερῶν ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διότι λέγει καὶ νὰ ὁμοιάσετε πρὸς τὸν Πατέρα σας ποὺ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς.³⁴ Διότι ἐκεῖνοι κυρίως ἐκ τῶν νόμων καθίστανον τοὺς ἀνθρώπους ὁμοίους πρὸς τὸν Θεόν, ὅσον θεοειδῶς εἶναι δυνατὸν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνουν ὅμοιοι πρὸς τὸν Θεόν, ὅσοι ἐπιβάλλουν πράξεις ποὺ ἀποβαίνουν πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον. Καὶ αὐτὸ ἐδῆλυνεν ὁ Χριστὸς, ὅταν εἰπεν· «διότι καὶ αὐτὸς τὸν ἥλιον, ποὺ εἶναι ἰσικὸς τοῦ, τὸν ἀνατέλλει ἀδικρίτως εἰς πονηροὺς καὶ εἰς ἀγαθοὺς, καὶ δρέχει τὴν βροχὴν τοῦ εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους».³⁵ B Ἔτσι καὶ σεῖς, ὅταν χρησιμοποιεῖτε κατὰ δύναμιν τὰ ὑπάρχοντά σας πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον τῶν ἀδελφῶν, θὰ μιμηθῆτε τὸν Θεὸν ποὺ προσφέρει τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἀδικρίτως εἰς ὅλους. Εἶναι μεγάλη ἡ ἀγάπη τῆς παρθενίας, καὶ δι' αὐτὸ θέλω ἡ ἀρετὴ αὕτη νὰ ἔχη πληρὴ συγκράτησιν. Καὶ ἡ ἀξία τῆς παρθενίας δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῶν γάμων, ἀλλὰ ἐπιβάλλει νὰ εἶσαι καὶ φιλάνθρωπος καὶ φιλάδελφος καὶ εὐσεβὴς καὶ ὁσιώδης. Τί τὸ θεῖον ἀπὸ μίαν παρθενίαν ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ σκληρότητα; Ποῖον κέρδος ἀπὸ τὴν σωμαφροσύνην, ὅταν ἀναβαίνει ἀπὸ ἀπονημοσύνης; Δὲν σὲ ὑπέταξε ἡ ἐπιθυμία τῶν σωμάτων, σὲ ὑπέταξε ὅμως ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων. Δὲν ἐθαύμασες τὸ πρόσωπον ἀνθρώπου, C ἐθαύμασες ὅμως τὸ κάλλος τοῦ χρυσοῦ. Ἐνίκησας τὸν μεγαλύτερον ἀνταγωνιστὴν, ἀλλὰ ὁ κατώτερος καὶ ἀσθενέστερος σὲ ἐνίκησε καὶ σὲ ὑπέταξε. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἡττα σου εἶναι ἐπαισχύντος. Διὰ τοῦτο δὲν ἔτυχες καμμιᾶς συγγνώμης, ἂν καὶ ἐνίκησες τὴν διὰν καὶ ἀπεβύθης εἰς ἀγῶνα ἀναντίστοιχον τῆς ἰδίας τῆς φύσεως, ἐνίκησες ὅμως ἀπὸ τὴν φιλαγγορίαν, τὴν ὁποίαν πολλὰς φορὰς ἠδυνήθησαν νὰ νικήσουν χωρὶς κόπον καὶ βούλοι καὶ ὀφθαλμοί.

Ἐχόντες λοιπὸν δλ' αὐτὰ κατὰ νοῦν, ἀγαπητοί, καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔρχονται εἰς γάμον καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀκούουν τὴν παρθενίαν, ὡς ἐπιβεβαιωμένην μεγάλῃν προθυμίαν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, D διότι ἄλλως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι, ἐν ἡ παρθενία χωρὶς τὴν ἐλεημοσύνην δὲν ἠδυνήθη νὰ σὲ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ποῖον ἄλλο κατόρθωμα θὰ δυναθῇ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτὸ χωρὶς αὐτὴν; Δὲν ὑπάρχει κα-

³⁴. Ματθ. 5, 48.
³⁵. Ἐνθ. 8.

νένα. Ἄς χάσωμεν, λοιπόν, τὸ ἔλαον εἰς τοὺς λόχους μας μετὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν δύναμιν, ὥστε αὐτὸ νὰ εἶναι καὶ πολλὸ καὶ διαρκές, διὰ νὰ διατηρηθῇ τὸ φῶς λαμπρὸν καὶ πλούσιον. Σὺ νὰ μὴ ἐλπίης τὸν πτωχὸν ποὺ λαμβάνει, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ποὺ ἀνταποδίδει. Ὅχι αὐτὸν ποὺ δέχεται τὴν χρηματικὴν ἐνίσχυσιν, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ ἀναλαμβάνει νὰ γίνῃ ἀφελῆς σου. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἄλλος λαμβάνει καὶ ἄλλος ἀνταποδίδει, ὥστε ἡ πενία καὶ ἡ συμφορὰ αὐτοῦ ποὺ λαμβάνει νὰ σὲ κάμψῃ καὶ σὲ φέρῃ εἰς τὴν εὐπλοαγμένην καὶ τὸν οἶκτον. Ἐὖ Ὁ πλούσιος δὲ τοῦ Θεοῦ ποὺ πρόκειται ν' ἀνταποδώσῃ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ ἡ ἐγγύησις ἐστὶν ὅτι θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἀνταπόδοσις μετὰ πολλὴν προσθήκην, θὰ συντελέσῃ ὥστε νὰ ἔχετε ἐμπιστοσύνην διὰ τὸ δάνειον καὶ τὴν τύχην τοῦ, καὶ θὰ προκαλέσῃ πλουσιωτέραν τὴν ἐλεημοσύνην. Διότι, πῆς μου, ποῖος, ὅταν πρόκειται νὰ λάθῃ ἑκατονταπλάσιον καὶ ἔχει ἐμπιστοσύνην διὰ τὴν ἀπόδοσιν αὐτοῦ, δὲν θὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα; Ἄς μὴ λυποῦμεθα λοιπόν τὰ χρήματα, ἢ μάλλον νὰ λυποῦμεθα τὰ χρήματα. Διότι αὐτὸς ποὺ λυπᾶται τὰ πλούτη τοῦ, τὰ ἐναποθέτει εἰς τὰς χεῖρας τῶν πτωχῶν, εἰς αὐτὸν τὸν ἀπύλητον θησαυρὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπρόσβλητος καὶ ἀπὸ ληστῆς καὶ δούλου καὶ κακούργου ἀσφαλέστατος καὶ ἀπὸ κάθε ἐπιβουλῆς.

267 Α Ἐάν καὶ τώρα, ποὺ ἀκούεις ὅλ' αὐτὰ, διατάξῃς νὰ προσφέρῃς κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δὲν δυνηθῇ νὰ σὲ συγκινήσῃ οὐτε τὸ γεγονός ὅτι θὰ τὰ λάβῃς ἀπὸ εἰς τὸ ἑκατονταπλάσιον, οὐτε ἡ συμφορὰ τοῦ πτωχοῦ, τότε σκέψου τὰ ἁμαρτήματά σου. Φρόντισε νὰ ἐμβαθύνῃς εἰς τὴν ἐνοσίαν τῶν ἁμαρτημάτων σου, ἐξέτασε ὅλην τὴν ζωὴν σου. Μελέτησε μὲ ἀκριβείαν τὰ παραπτώματά σου. Καὶ ἂν εἶσαι σκληρότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τότε ὀπωσιζήσῃς κινούμενος ὅλον τὸν καιρὸν ἀπὸ τὸν φόβον τῶν ἁμαρτημάτων σου καὶ μετὰ τὴν ἐλπίδα νὰ σοῦ συγχωρεθοῦν αὐτὰ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην, θὰ δώσης καὶ τὸ σῶμα σου, καὶ οὐ μόνον χρήματα. Διότι ἔάν, ὅταν ἔχωμεν προκείμενα καὶ θέλωμεν ν' ἀπαλλαγώμεν ἀπὸ σωματικὰ νοσήματα, ἢ δὲν λογαριάζομεν τίποτε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μας, ἀκόμη ἂν χρειασθῇ θίβομεν καὶ αὐτὸ τὸ ἱμάτιόν μας διὰ ν' ἀπαλλαγώμεν ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν, πολὺ περισσότερο, ὅταν πρόκειται ν' ἀποβάλλωμεν τὴν ἀρρώστιαν τῆς ψυχῆς καὶ τὰ θανάσιμα τῶν ἁμαρτιῶν μας μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ὥς τὴν κάμωμεν μετὰ τὴν προθυμίαν. Βέβαια, εἰς τὴν περιπτώσειν τῶν σωματικῶν

νοσημάτων, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καταβάλωμεν τὰ χρήματα καὶ ἀμέσως ν' ἀπαλλαγώμεν ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἐγχείρησις πολλὰς φορές καὶ καυτηρίασις καὶ μικρὰ φάρμακα, καὶ υψοῖται καὶ πῦρος καὶ ἄλλα ἐνοχλητικὰ κατὰ τὸ ἐντολόν. Ἐδῶ ὁμοῦ δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ ὅρκει νὰ καταθέσῃς τὸ χρήμα εἰς τὰς χεῖρας τῶν πτωχῶν C καὶ ἀμέσως θὰ ἀποπληρωθῇ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, χωρὶς πόνον καὶ μόχθον. Διότι ὁ ἰατρός ποὺ θεραπεύει τὴν ψυχὴν δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τέχνης καὶ ὄργανα καὶ χειρουργικὴν ἐπέμβασιν καὶ καυτηρίασιν. Ἀλλὰ ὅρκει μόνον ἓνα νεῦμα καὶ ἀμέσως ὅλα τὰ ἁμαρτήματα τῆς ψυχῆς μας ἀποβάλλονται καὶ ἐξαφανίζονται.

Δὲν ἐλπίεις τοὺς μοναχοὺς, ποὺ ἐπιθυμοῦν τὸν μνηρὸν θείον καὶ ἀναχωροῦν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, πόσῃ σκληραγωγίᾳ ὑπομένουν; Πραγματικά, καὶ τέφραν χρησιμοποιοῦν ὡς στρώμα καὶ μὲ σάκκον ἐνδύονται καὶ μὲ ἀλυσίδα τυλίσσονται καὶ κλείονται εἰς τὴν οἰκίαν καὶ παλαίουν μετὰ διαρκὴ πέναν, σφύζον μετὰ βρόχους καὶ ἀφορήτους ἀγρυπνίας, Ὡς εἰς νὰ δυνηθῶν νὰ ἀποβάλουν ἓνα μικρὸν μέρος τῶν ἁμαρτιῶν των. Σὺ ὁμοῦ δύνασαι, χωρὶς ὅλην ἐκείνην τὴν σκληραγωγίαν, νὰ ἐπιδείξῃς αὐτὴν τὴν εὐκολον καὶ δυνατον εὐλάβειαν. Διότι, πῆς μου, ποῖος κόπος εἶναι, ἀπολαμβάνοντες τὰ ὑπάρχοντά σου, νὰ ἐξοδεύσετε τὰ περιττὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν πτωχῶν. Διότι ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἐπεφυλάσσετο μισθός, καὶ ἂν δὲν εἶχε ὀρισθῇ τόση ἀμοιβή, ἡ ἰδίᾳ ἡ φύσις τοῦ πράγματος δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ πείσῃ καὶ τοὺς πλείους σκληροὺς νὰ διαθέσων τὰ περιττώματα διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν ἐνδεῶν; Ὅταν ὁμοῦ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχονται καὶ τόσοι στέφανοι, καὶ τόσαι ἀμοιβαὶ καὶ τόση ἀμνηστία τῶν ἁμαρτημάτων, Ἐ τότε, πῆς μου, ποῖαν δικαιολογίαν θὰ ἔχουν αὐτοὶ ποὺ λυποῦνται τὰ χρήματα καὶ καταποντίζουσιν τὴν ψυχὴν των εἰς τὰ ἁμαρτήματα;

Τώρα ἂν δὲν σὲ συγκινῇ τίποτε ἄλλο καὶ δὲν σὲ διεγείρῃ πρὸς τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην, σκέψου τὸ ἄδελφον τοῦ θανάτου. Ἀναλογίσου, ἐπὶ καὶ ἂν δὲν δώσης εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ θάνατος καὶ χωρὶς τὴν θέλησιν σου τὰ ὑπάρχοντά σου θὰ μεταβιβάσθωσιν εἰς ἄλλους. Δι' αὐτὸ, ἔστω καὶ ἔτσι, ὥς φανῇ φιλόφρωνος. Καὶ πραγματικά, θὰ ἦτο ἔργον δοκῆς ἀφροσύνης, ἂν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ χάσωμεν παρὰ τὴν θέλησιν μας, δὲν δώσωμεν μετὰ τὴν θέλησιν μας ἓνα μέρος εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, 268 Α καὶ μάλιστα ὅταν πρό-

κεῖται νὰ καρπωθῶμεν τόσα καλὰ μὲ τὴν χειρονομίαν μας αὐτὴν. «Τὸ ἰδικόν σας», λέγει, «χρηματικὸν περίσσευμα νὰ συμπληρώσῃ εἰς τὴν παροῦσαν δύσκολον περίστασιν τὸ ὑπάρημα ἐκείνων».³⁶ Τί ἐννοεῖ μὲ αὐτὸ ποῦ λέγει; Λαμβάνεις περισσότερα ἀπὸ ὅσα δίδεις. Δίδεις αἰσθητὰ καὶ λαμβάνεις νοητὰ καὶ πνευματικά. Δίδεις χρήματα καὶ λαμβάνεις ἀρεσὴν ἀμαρτιῶν. Σὺ καταλύεις τὴν πένον τοῦ πτωχοῦ, καὶ ἐκεῖνος καταλύει τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ διὰ σέ. Αὐτὴ ἡ ἀνταπόδοσις καὶ ἡ συναλλαγὴ εἶναι τοιοῦτου εἴδους, ποῦ ἀποφέρει κέρδος μεγαλύτερον καὶ χρησιμώτερον ἀπὸ τὴν δαπάνην. Διότι ἡ δαπάνη εἶναι χρηματικὴ, ἐνῷ τὸ κέρδος δὲν ἀφορᾷ μόνον εἰς τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀφ᾽ ἑσῶν τῶν ἀμαρτιῶν καὶ τὴν παρηγορίαν πρὸς τὸν Θεόν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν ποῦ δὲν τὰ εἶδε ποτὲ μάτι οὔτε τὰ ἤκουσε οὐτί, οὔτε ἀνέβησαν ποτὲ εἰς τὴν καρδίαν ἀνθρώπου.³⁷ Καὶ πῶς δὲν εἶναι ἀποπνιγνόν, οἱ μὲν ἡμποροῦν νὰ μὴ λογαριάζουν τίποτε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά των καὶ μάλιστα, ὅταν δὲν πρόκειται μὲ τὸ ἐμπόριον των νὰ κερδίσουν κάτι πρωτότυπον, ἀλλὰ ὅπως νὰ πολλαπλασιάσουν τὰ ὑπάρχοντά των, ἡμεῖς δὲ ποῦ μὲ τὰ φθαρτὰ καὶ ἐφήμερα ἀγαθὰ δὲν πρόκειται νὰ κερδίσωμεν πάλι φθαρτὰ καὶ ἐφήμερα, ἀλλὰ φθαρτὰ καὶ ἀθάνατα, νὰ μὴ δεικνύωμεν τὸν ἴδιον ζῆλον μὲ ἐκείνους;

Ἀδελφοί μου, ὅς μὴ σκεπτόμεθα μ' αὐτὸν τὸν ἀπαράδεικτον τρόπον διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Ἀλλὰ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ παράδειγμα τῶν παρέντων Ε' καὶ ἐκείνους ποῦ οὐρανοῦ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, διότι οὔτε ἔθρεψαν οὔτε ἐπότισαν τὸν Χριστόν, ὅς κρατῶμεν τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος μὲ τὴν πλουσίαν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν γενναϊοῦσαν ἐλεημοσύνην, διὰ νὰ μὴ καυχήσωμεν ἀπὸ τὴν ἐλλείψει πίστει. Διότι ἡ πίστις ἔχει ἐνάγκην ἀπὸ τὴν δοθήσει τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν παραμονὴν του, ὥστε νὰ μείνῃ ἀκλόνητος. Καὶ ἡ δοθεῖσα τοῦ Πνεύματος παραμένει μὲ τὴν καθαρὸν βίαν καὶ τὴν ἀρίστην πολυτείαν. Ὅστε δὲν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν ριζωμένην τὴν πίστιν, πρέπει νὰ διαγώμεν βίον καθαρὸν, ποῦ πείθει τὸ Πνεῦμα νὰ μείνῃ καὶ νὰ συγκρατῇ τὴν δύναμιν ἐκείνης. Ὁ καὶ ὅσον δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν εἶναι ποτὲ δυνατόν, ὅταν διόγῃς ἀκάθαρτον βίον, νὰ μὴ

36. Β' Κορινθ. 8, 14.

37. Α' Κορινθ. 2, 9.

κλονίζεται καὶ ἡ πίστις.

Αὐτοὶ ποῦ φλυαροῦν περὶ εὐαγγελίου καὶ δὲν ποτεῦν εἰς τὴν σωτηριώδη διδασκαλίαν τῆς ἀναστάσεως, κατέπεσαν εἰς αὐτὸ τὸ θάλαστρον τῆς ἀπιστίας ἀπὸ πονηρὰν συνείδησιν καὶ διεφθαρμέναις πράξεσι. Καὶ ὅπως αὐτοὶ ποῦ καίονται ἀπὸ τὸν πυρετὸν καὶ θέλουν νὰ ἀποτινάξουν τὴν πνιγμονήν, συχνὰ ρίπνεται ἐντὸς τῶν ψυχρῶν ὑδάτων καὶ πρὸς στιγμὴν ἀνακουφίζονται ἀπὸ τὴν νόσον, ὅσπερ αἱ μὲν ἀνάπτουν λοχυροτέρην φλόγα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποῦ πιέζονται ἀπὸ πονηρὰν συνείδησιν καὶ ζητοῦν ἔπειτα νὰ εὐραυνήσονται, ἔτι καὶ δὲν θέλουν νὰ ἀποπλύνουν τὰ ἀμαρτήματά των μὲ τὴν μετάνοιαν, εἰσάγοντες τὴν τυραννίδα τῆς εὐαγγελίου καὶ τὴν ἀπιστίαν εἰς τὴν ἀνάστασιν. Διὰ ταῦτα, ἀφ' οὗ παρηγορήσονται πρὸς στιγμὴν τὸν ἐαυτὸν των μὲ τοὺς ψυχρούς λογισμούς, θὰ ἀνέλθουν διὰ τὸν ἐαυτὸν των μεγαλύτεραν φλόγα, ὅταν καθὼς ἔγινεν ἀμελέτατοι, ἀπέλθουν ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ ἴδουν ἐκεῖ νὰ διῇ καθένας λόγον τῶν πράξεων του. Καὶ διὰ νὰ μάθετε ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές καὶ ὅτι πονηροὶ πράξεις ἀλάττουν τὴν στερεότητα τῆς πίστεως, ³⁸ Ἀκούσατε τί λέγει ὁ Παῦλος εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Τιμόθεον: «σοῦ παραγγέλλω νὰ στρατεύσῃς τὴν καλὴν στρατείαν γεμάτος πίστιν καὶ μὲ συνείδησιν ποῦ νὰ μαρτυρῇ ἀγαθὰ καὶ νὰ εἶναι ἐλευθέρη ἀπὸ κάθε τύψιν».³⁹ Ἀλλὰ ἡ ἀγαθὴ συνείδησις προέρχεται ἀπὸ βίον καθαρὸν καὶ ἀπὸ ὁρθὰς πράξεις. Ἡμεῖς οὖν, λέγει, ἀπέπληθον καὶ κατέπνιξαν τῆς συνειδήσεως τὰς τύψεις καὶ διαμαρτυρίας τῆς, δι' αὐτὸ δὲ κατέληγον εἰς ναυάγιον τῆς πίστεως των».⁴⁰ Καὶ ἀλλοῦ πάλιν λέγει: «Ἔξω δὲ τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία. Καὶ μερικοὶ κυριευθέντες ἀπὸ τὴν ὁρεξίν καὶ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν, ποῦ γεννᾷ αὐτὴ πρὸς τὸ χρήμα, ἀπεπληρώθησαν ἀπὸ τὴν πίστιν».⁴¹ Εἶδες, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ἐναυάγησαν διὰ ποῦτο, καὶ αὐτοὶ ἐδῶ πάλι ἀπεπληρώθησαν δι' αὐτό, ἐπειδὴ, δηλαδή, ἐκεῖνοι μὲν ἀπώθησαν τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν, αὐτοὶ δὲ ἐπειδὴ ἔγιναν φιλάργυροι;

Ὅλ' αὐτὰ ὅς τὰ σκεπτόμεν μὲ ἀκριβεῖαν καὶ ὅς φροντίζωμεν νὰ διαγώμεν ἁριστὸν βίον, ὥστε νὰ ἔχωμεν διπλὴν ὁμοιότην, τὴν μὲν μίαν προερχομένην ἀπὸ τὸ καλὰ μας ἔργον, καὶ τὴν ἄλλην ἀπὸ τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως. Β

38. Α' Τιμόθ. 1, 18-19.

39. Εβ. 4.

40. Εβ. 2, 6, 10.

«Ὅτι εἶναι διὰ τὸ σῶμα ἡ τροφή, τὸ ἴδιον εἶναι ὁ πρότος ζῶης διὰ τὴν πίστιν. Καὶ ὅπως ἡ φύσις τῆς σαρκὸς μας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συγκρατηθῇ χωρὶς τροφήν. Ἔτσι καὶ ἡ πίστις χωρὶς ἔργα καλὰ. Διότι «ἡ πίστις, ὅταν δὲν συνοδεύεται καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, εἶναι νεκρά καὶ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σώσῃ»¹.

Ὑπολείπεται ἀκόμη νὰ δηλώσωμεν διὰ μίαν ἀκόμη ἑνωσιαν ποισιν, δηλαδή, σηματοῖαν ἔχει ἡ φράσις «τὸ αὐτὸ»². Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς «ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα που μᾶς στηρίζει, εἰς τὴν πίστιν», ἀλλὰ τί εἶπε, «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τοῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν»³. Καὶ ἤθελε νὰ ἀναπτύξω καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖον. Ἀλλὰ ἐπειδὴ θλέπω νὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀπλὴν αὐτὴν ρῆσιν πολλοὶ ποταμοὶ νοημάτων, φοβοῦμαι μὴπως μὲ τὸ πλῆθος τῶν λόγων μου καλύψω ὅσα ὅσα ἐλέγχσαν σήμερα καὶ καταστήσω τὴν διδασκαλίαν μου ἀνωφελεὴ διὰ σᾶς. Θλάπτουν, ἀντὶ νὰ σᾶς ὠφελήσω μὲ τὴν ἀμετρίαν μου. Ὅ Δι' αὐτὸ σταματῶ ἐδῶ τὸν λόγον καὶ σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἱκετεύω νὰ φυλάσσετε μὲ ἀκριβεῖαν ὅσα ἀκούσατε διὰ τὴν ἐνῶρετον διαβίωσιν, καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν παρθενίαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ μὲ τὸ ἀσφαλὲς αὐτὸ ἀπόδεμα νὰ προσέλθετε εἰς τὴν ἐπομένην ὁμίλιαν. Διότι ἔτσι ἡ οἰκοδομὴ τῆς διδασκαλίας θὰ εἶναι στερεὰ καὶ ἀκλόνητος, ὅταν στερεωθοῦν καλὰ τὰ πρῶτα καὶ τῆξουν μέσα εἰς τὰς ψυχὰς σας καὶ ἔπειτα ἐπ' ἐκείνων τὰ δεύτερα. Ὁ δὲ Θεὸς τοῦ μοῦ ἔδωκε τὴν χάριν νὰ σᾶς εἰπω αὐτὰ καὶ οἱ εἰς νὰ τὰ ἀκούσατε ὅς μὲς ἀξίωση νὰ ἐπιδείξωμεν τὸν καρπὸν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς καὶ μὲ ἔργα, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διότι εἰς αὐτὸν ἀνέκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

11 Γαλ. 2' 9'.
12 Ρ. Κορινθ. 1' 11'.
13 Ἰωάν. 4'.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

D ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΗΝ

ΜΟΥ ἔΓΓΕΙ -ΕΠΕΔΗ ΕΙΟΜΕΝ ΤΟ ΑΥΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ, ΜΟΥ ΜΑΣ ΣΤΗΡΙΖΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΙΣΤΙΝ, ΣΗΜΕΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΑΜΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΑΛΑΜΟΥΣ¹ ΚΑΙ ἸΣΤΕ ΤΟΥΣ ΜΑΝΙΚΑΙΟΥΣ ΚΑΙ ΟΛΟΥΣ ΟΣΟΙ Δ' ΑΝΑΒΑΛΟΥ ΤΗΝ ΠΑΡΑΤΗΝ ΔΙΔΑΧΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΩΡΙΣΤΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΙΝΗΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΒΑΛΗΜΟΣΩΣΗΣ

Ἰδὼς ἀρετῶν ἑνα παιδαίου χρέος σχετικὸν μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀποστολικῆς ρήσεως. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ χρέος οἱς ἴσως νὰ τὸ ἔχετε λησμονήσει, ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου ποὺ ἐμεσολάδησεν, ἐγὼ ὁμῶς δὲν τὸ ἐλησμονήσω, διότι σᾶς ἀγαπῶ. Τέτοια πράγματα εἶναι ἡ ἀγάπη, ἀγρυπνοῦν καὶ γερᾶτο φροντίδας. Καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀγαποῦν δὲν ἔχουν μόνον διαρκῶς εἰς τὴν σκέψιν των τοὺς ἀγαπημένους, ἀλλὰ καὶ ὅσα ὑπάρχοντα νὰ τοὺς δώσουν.² Ἀ τὰ ἐνθυμούνται καλῶτερα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ πρόκειται, νὰ τὰ λάβουν. Ἔτσι καὶ ἡ φιλόστοργος μητέρα, ἀφοῦ ἐφύλαξε τὰ ὑπόλοιπα τῆς τραπεζῆς διὰ τὰ παιδιά της, καὶ ἂν ἐκεῖνα τύχη νὰ τὰ λησμονήσουν, αὐτὴ δὲν τὸ λησμονεῖ, ἀλλὰ ἀφοῦ τὰ ἐφύλαξε μὲ μεγάλην προσοχήν, τὰ φέρε, εἰς τὸ μέσον καὶ τὰ τρέφει, ὅταν πεθοῦν. Ἐάν αἱ μητέρες εἶναι τόσο φιλόστοργοι διὰ τὰ τέκνα των, ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐπιδείξωμεν πολὺ μεγαλυτέρον ἐνδιαφέρον καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὴν ἰδίαν σας ἀγάπην, τόσοσ ὅσον οἱ πνευματικοὶ ὠδῖνες εἶναι δυνατωτέροι ἀπὸ τὰ φυσικὰ ὠδῖνας τοῦ τοκετοῦ.

1 Β' Κορ. 6' 13.

2 Μανικαῖοι εἶναι οἱ ἀποκτὸ τοῦ Μάναντις ἡ εἰς αὐτοῦ αὐτονοῦς κατεστημένοι διὰ τῆς ἐκρηκτικότητος τῆς Ν. Βασιλευσίας καὶ ζῶσαντες ἐν Παρισίοις περὶ τὸ 280 μ.Χ. Ὁμοίως ἀπεπειράθη νὰ ἁρπάξῃ τὸν παγκοσμιον σπυρὴν τοῦ αἰῶνος καὶ καὶ νὰ παραλάβῃ τὸν τὸν κόσμον θεοποιηθῇ διὰ τὴν αὐτὴν ἐκρηκτικὴν τοῦ θρησκείας ἡδονῆς καὶ νῦν, παραμελημένη. Ἦδη κατὰ δύο ἀρχὰς, τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν κατὰ τὴν τοῦ κακοῦ καὶ ἐκέρχοντες διὰ μεταξὺ των δύο τὸν ὅλον κόσμον ἐκέρχον ἑκάς, συνεχῶς πολεμοῦν. Ἐπὶ οὖν, τὸν ἐνθουσιασμὸν ἡ ἀνάθη ψυχὴ ἀπὸ κατὰ τὸν πρῶτον τὸν κατὰ τὸν δεύτερον τὸν ὅλον κόσμον τὴν ἐκέρχον τὸν κατὰ τὴν ἐκέρχον τὸν κατὰ τὴν ἐκέρχον τὸν κατὰ τὴν ἐκέρχον.

Ποιοι, λοιπόν, ἦτο ἡ τράπεζα τῆς ὁποίας τὰ λείψανα τὰ ἐφύλαξαμε διὰ σᾶς. Ἦτο ἡ ἀποστολική ρῆσις, πού τό τε μᾶς προσέφερε πολλήν πνευματικὴν τροφήν, ἢ τῆς ὁποίας ἓνα μέρος τὸ μεταδώσαμεν εἰς τὴν ψυχὴν σας, τὸ δὲ ἄλλο μέρος τὸ ἀνεβάλλαμεν διὰ τὴν παρούσαν ἡμέραν ὥστε νὰ μὴ πνίξωμεν τὴν δύναμιν τῆς μνήμης σας μὲ τὸ πλῆθος τῶν λεγομένων. Ποία εἶναι λοιπόν ἡ ρῆσις; «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, πού μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν, σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένον εἰς τοὺς ψαλμοὺς, ἐπίστευσα δι' αὐτὸ καὶ ἐλάλησα. Καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, δι' αὐτὸ καὶ λαλοῦμεν». Διὰ ποίαν λοιπόν πίστιν ἐλέγχθη, διὰ τὴν δύναμιν ἐκείνην πού εἶναι ἰκονὴ νὰ κάμῃ θαύματα, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς λέγε «ἐάν ἔχετε πίστιν θερμήν καὶ σφοδρὰν σὺν τῶν μικρῶν σπόρον τοῦ σιταριοῦ, θὰ εἴπητε εἰς τὸ θάνατον αὐτό, ἡγήσασθε ὅπ' ἐδῶ ἐκεῖ, καὶ θὰ μετακινήσῃ»³ ἢ διὰ τὴν πίστιν ἐκείνην πού μᾶς φέρε εἰς τὴν γνώσιν, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν ὅλοι δογμαζόμεθα πιστοί, καὶ διὰ ποίαν λόγον ἔχει δογμασθῆ ἡ Πνεῦμα πού μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν; Ὁ καὶ τί εἶναι τέλος πάντων αὐτὴ ἡ πίστις, καὶ ὅλα βέβαια αὐτὰ τὰ θέματα τὰ ἀνεπτύξα κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἰδικήν σας ἀγάπην, τότε πού ὠμίλησα καὶ διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐπειδὴ δὲ ὑπελείπετο ἀκόμη νὰ δηλώσω διὰ ποίαν λόγον ἐλέγχθη ἀπὸ αὐτοῦ Πνεῦμα πού μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν καὶ ἡ βεβαιότης τῆς ἀμλήας μας τότε δὲν ἐπέτρεπε νὰ ἀναπτύξω μὲ λεπτομέρειαν καὶ τὴν ρῆσιν αὐτήν, δι' αὐτὸ τὴν ἐφύλαξα διὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν, καὶ ἐσκήωθηκα νὰ σᾶς ἀποδώσω αὐτὸ τὸ χάρος.

Διὰ ποίον λόγον λοιπόν εἶπε ἀπὸ αὐτοῦ Ἅγιον Πνεῦμα; «Ἐδῶ θέλει νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην συγγένειον τῆς Καινῆς Διαθήκης πρὸς τὴν Παλαιάν. Διὰ τοῦτο καὶ μᾶς ἀνέφερε προφητικὴν ρῆσιν, ὅταν εἶπεν «ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα πού μᾶς στηρίζει, εἰς τὴν πίστιν» καὶ ἀμέσως προσέθετο «σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένον εἰς τοὺς ψαλμοὺς». Ὁ ἐπίστευσα, δι' αὐτὸ καὶ ἐλάλησα». Αὐτὸ τὸ εἶχεν εἶπε, παλαιότερον, πρὸ πολλῶν χρόνων ὁ Δαυὶδ, καὶ τώρα τὸ ἀνέφερεν ὁ Παῦλος, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἡ ἴδια καὶ εἰς ἐκεῖνον τότε (τὸν Δαυὶδ) καὶ τώρα ἐθαμειώσατο καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν δύναμιν τῆς πίστεως. Ὡσὺν νὰ ἔλεγε ἀπὸ ἴδιον Πνεῦμα πιστεύωμεν εἶναι

³ Ματθ 17 19
+ Μαρκ 16 17

αὐτὸ πού ὠμίλησε εἰς ἐκεῖνον τότε καὶ ἐνῆργησε καὶ εἰς ἡμᾶς.

Πού εἶνα, λοιπόν, τώρα αὐτοὶ πού πολεμοῦν τὴν Παλαιάν Διαθήκην, αὐτοὶ πού διασποῦν τὸ σῶμα τῆς Γραφῆς, αὐτοὶ πού βλέπουν ἄλλον Θεόν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ἄλλον Θεόν εἰς τὴν Παλαιάν; Ἐ Ἄς ἀκούσουν τὸν Παῦλον πού φράζε τὰ θεὰ σπόμενα καὶ ἀποστασμέναι τὴν γλῶσσαν πού μάχεται τὸν Θεόν καὶ μὲ τὴν ρῆσιν αὐτὴν δεικνύει, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν Παλαιάν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Καὶ πραγματικῶς αὐτὰ τὰ ὀνόματα μᾶς ἀποδεικνύουν τὴν μεγάλην συμφωνίαν τῶν Διαθηκῶν. Διότι ἡ Καινὴ ἐλέγχθη πρὸς διακρίσιν ἀπὸ τὴν Παλαιάν καὶ ἡ Παλαιὰ πρὸς διακρίσιν ἀπὸ τὴν Καινὴν, ὅπως ἀκριδῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος, «Ὅταν δὲ εἶπεν ὁ Θεὸς Νῆσον Διαθήκην μὲ αὐτὰ πού εἶπεν, ἔκαμεν ἀπὸ τότε παλαιάν τὴν πρώτην Διαθήκην»⁴. Ἐάν δὲ δὲν ἦσαν διαθήκα, τοῦ Ἰδίου Θεοῦ, οὔτε αὐτὴ ἡδύνατο νὰ λέγεται Καινὴ οὔτε ἐκείνη Παλαιά. Ὡστε αὐτὴ ἡ διαφορὰ τῶν ὀνομάτων ἀποδεικνύει τὴν συγγένειάν των,⁵ ἢ καὶ ἡ διαφορὰ αὐτὴ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ χρόνου. Καὶ πράγματι τὸ νέον πρὸς τὸ παλαιόν ἀντιδιαστέλλεται μόνον κατὰ τὸν χρόνον. Ἀλλὰ ἡ διαφορὰ τῶν χρόνων δὲν συνεπάγεται διαφορὰν κυριότητος, οὔτε καὶ μείωσιν. Καὶ αὐτὸ πάλι, τὸ ἀπέδειξεν ὁ Χριστὸς ὅταν εἶπεν «διὰ τοῦτο σᾶς λέγω, ὅτι κάθε ἐντρίβις εἰς τὸν μωσαϊκὸν νόμον, πού ἀδιδάχθη συγχρόνως καὶ τὰς ἀληθείας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, δικαιεῖ πρὸς ἀνθρώπων νοκακῶρην ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ θεσμοφυλακτικόν πού θγάζει καινούργια καὶ παλαιά»⁶. Βλέπεις, ὅτι, εἶναι μὲν διάφορα τὰ κτήματα, ἡ κυριότης ὅμως εἶναι μία, ὅπως λοιπὸν ἐκείως δύναται νὰ θγάζῃ καινούργια καὶ παλαιά, ὥστε εἶναι ἓνας οἰκοδεσπότης, ὢ ἔτα καὶ ἐδῶ εἶναι δύνατον νὰ εἶναι ἐνὸς Θεοῦ ἡ Καινὴ καὶ ἡ Παλαιά. Διότι, αὐτὰ κυρίως φανερωμένη τὸν πλοῦτον αὐτοῦ καὶ τὴν ἀφθονίαν, τὸ γεγονός, δηλαδή, ὅτι δὲν ἔχει μόνον καινούργια, ἀλλὰ ὁ πλοῦτος του ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰ παλαιά. Ὡστε κατὰ τὸ ὄνομα μόνον διαφέρουν αἱ δύο Διαθήκαι, δὲν ἀντιμάχονται οὔτε ἐναντιώνονται ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλην. Διότι, τὸ παλαιόν γίνετα, παλαιόν ἀπὸ τὸ καινούργιον. Αὐτὸ ὅμως

⁴ Εβρ 8 13.
⁵ Ματθ 13 32

δὲν σημαίνει ἐναντίωσιν οὔτε μάχην, ἀλλὰ ἀπλῶς διαφορὰν ἀνόματος.

Ἐγὼ ὁμως προχωρῶ καὶ εἰς τὴν ἐξῆς ὑπερβολὴν καὶ λέγω ὅτι, ἀκόμη καὶ ἂν ᾖσαν ἀντίθετοι οἱ νόμοι τῆς Παλαιᾶς πρὸς τοὺς νόμους τῆς Καινῆς, θὰ ἐπέμεναι πολὺν, ὅτι πάλιν δὲν ἦτο ὑποχρεωτικὸν νὰ ὑποθέσωμεν ἄλλον Θεόν. Ὁ Ἐάν, βέβαια, ἐθέσπιζε νόμους ἀντιθέτους κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν, διὰ τοὺς ἰδίους ἀνθρώπους, τοὺς ἡσυχάζοντες μὲ τὰ ἴδια πράγματα καὶ εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, θὰ εἶχε ἴσως κάποιον λόγον ὁ ἰσχυρισμός των. Ἐάν ὁμως δεῖνοι ἀγράφουσι δι' ἄλλους ἀνθρώπους, δι' ἄλλους δὲ οὗτοι, καὶ εἰς ἄλλην ἐποχὴν δι' ἐκείνους, εἰς ἄλλην δὲ δι' αὐτοὺς, οὗτοι ἐκεῖνα εὐρίσκοντο εἰς ἄλλην κατάστασιν καὶ εἰς ἄλλην εὐρίσκοντο αὐτοί, ποία ἀνάγκη εἶναι ἐξ αἰτίας τῆς διαφορᾶς τῶν νόμων νὰ ὑποθέσωμεν δύο νομοθέτας; Ἐγὼ μὲν δὲν βλέπω κομμίαν ἀνάγκην, ἂν ὁμως αὐτοὶ δύνανται νὰ εἰπουν, ὅς εἰπουν. Ἀλλὰ δὲν δύνανται. Διότι καὶ ὁ ἱατρός πολλὰς φορές κάμνει πολλὰ ἀντίθετα. Ὁ Ἀλλὰ δὲν τὰ κάμνει ἀπὸ διαφορετικὴν αἰτίαν καὶ σκέψιν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδίαν αὐφάνου γυμνῇ καὶ πραγματικῇ, τὴν ἰδίαν στήθην καυτηριάζει, καὶ δὲν καυτηριάζει, ἀποκόπτει καὶ δὲν ἀποκόπτει πολλὰς φορές τὸ ἴδιον σῶμα. Καὶ ἄλλοτε μὲν διδε, εἰς τὸν ἀσθενὴ νὰ πῇ πικρὰ φάρμακα, ἄλλοτε δὲ γλυκὰ. Καὶ αὐτὰ ποὺ κάμνει εἶναι ἀντίθετα, ἀλλὰ ἡ γνώμη μὲ τὴν ὅποιαν κάμνει αὐτὰ εἶναι συμφωνοὺς καὶ μία. Διότι ἀποστέλλει πρὸς ἓνα σκοπὸν, δηλαδὴ τὴν ἰατρικὴν τοῦ ἀσθενοῦς. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἀποκτὸν τὸν μὲν ἱατρὸν νὰ μὴ τὸν κατηγοροῦν τοῦ κάμνει πολλὰ ἀντίθετα πράγματα διὰ τὴν κατὰστασιν ἐνὸς σώματος, νὰ μέμφωνται ὁμως τὸν Θεόν, δότι κατὰ διαφόρους καιροὺς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους διαφόρους ἐντολάς.

Ἐ. Ὅτι, λοιπὸν, ἀκόμη καὶ ἀντίθετοι ἂν ᾖσαν οἱ νόμοι, πάλιν δὲν ἔπρεπε νὰ κατηγοροῦμεν, εἶνα φανερόν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἴπαμε. Ὅτι ὁμως δὲν εἶναι ἀντίθετο, ἀλλὰ μόνον διαφορὰ, ὅς φέρωμεν ἐνώπιόν μας τοὺς ἰδίους τοὺς νόμους. «Ἦκουσατε», λέγει, «ὅτι ἐλήθη ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τοὺς ἀρχαίους. Δὲν θὰ φανερώσῃ». Αὐτὸς εἶναι, ὁ παλαιὸς νόμος. Ἀς ἴδωμεν τώρα τὸν νόμον τῆς Καινῆς. Ἐγὼ ὁμως σὰς λέγω, ὅτι καθένας ποὺ ὀργίζεται κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀνα σαβαροῦ πνευματικῶς λόγον, θὰ εἶναι ἐνοχὸς ἐγκλήματος ἁβίου νὰ τιμωρηθῇ μὲ τὴν γέννησιν τοῦ

πυρός». Πές μου, αὐταὶ αἱ ἐντολαὶ εἶναι ἀντίθετοι, καὶ ποῖος ἀνθρώπος μὲ στοιχειωθὴ ἀντίληψιν δύναται νὰ τοῖς ἰσχυρισθῇ. Διότι ἐγὼ, ἐνῶ ὁ παλαιὸς νόμος προστάσσει νὰ μὴ φανερώμεν.²⁷² Ἀ ὁ νεώτερος διέτασσε τὸ ἀντίθετον, θὰ ἡδύνατο ἴσως νὰ εἴπῃ κανεὶς, ὅτι τὰ λεγόμενα ἀποτελεῖ, ἀντινομίαν. Ἐάν ὁμως, ἐνῶ ἐκεῖνος διατάσσει νὰ μὴ φανερώμεν, αὐτὸς διέταξεν οὔτε νὰ ὀργισθῇ καν, τότε ὁ παλαιότερος νόμος εἶναι ἐπίτασις τοῦ νεώτερος καὶ ὄχι ἐναντίωσις. Διότι ὁ μὲν ἓνας νόμος ἀπέκοπτε τὸν καρπὸν τῆς κακίας, δηλαδὴ τὸν φόνον, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἀνέσπασε καὶ τὴν ρίζαν τῆς κακίας, δηλαδὴ τὴν ὀργὴν. Ἐκεῖνος ἀπέκοψε τὸ ρεύμα τῆς πονηρίας, ἐνῶ αὐτὸς ἐξέρασε καὶ τὴν ἰδίαν τὴν πηγὴν. Διότι πηγὴ καὶ ρίζα τοῦ φόνου εἶναι ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργή. Ἐκεῖνος ὁ νόμος προσπαρεσκεύασε τὴν ἰδικὴν μας φύσιν διὰ τὸν νεώτερον ὁ ὁποῖος ἤλθε καὶ συνεπλήρωσε τὴν ἑλλειψιν. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἡ ἐναντιότης, ὅταν ὁ μὲν ἓνας ἀποκόπτει τὸ τέλος τῶν κακῶν, ὁ δὲ ἄλλος ἐκρίζωνει καὶ αὐτὴν τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν, ὁ ἄλλος ὁ νόμος ἐκαθάρισε τὴν χεῖρα ἀπὸ τοῦ αἵματος, αὐτὸς ἀπήλλαξε καὶ τὴν διάνοιαν ἀπὸ τὰς πονηρὰς σκέψεως. Αὐτὰ ἀποδεκνύουσι νόμους ποὺ εὐρίσκονται εἰς αὐφάνου μεταξὺ των, καὶ ὄχι εἰς ἐναντίωσιν, ὅπως προσπαθοῦν νὰ ἐμφανίσουν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, χωρὶς νὰ προσέξουν, ὅτι μὲ τὴν ἀποψὲν των αὐτὴν καθιστοῦν τὸν Θεὸν τῆς Καινῆς ἐνοχὸν ἀδιαφορίας καὶ παραφρονήσεως. Διότι θὰ εὐρεθῇ (ἡ δλασηγμία ὅς πέρη ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ποὺ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ εἴπωμεν αὐτά), ὅτι ἐρρύθμισεν ἀκούτως τὰ καθ' ἡμᾶς. Τὸ πῶς, τὸ λέγω τώρα.

Ἡ διαπαιδαγώγησις ποὺ παρέχει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ὁμοιάζει μὲ τὴν γαλακτοτροφίαν, ἐνῶ ἡ φιλοσοφία τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁμοιάζει μὲ τὴν διατροφὴν μὲ στερεάν τροφὴν. Ὁ Ἀλλὰ κανεὶς δὲν ὀδηγεῖ εἰς τὴν στερεάν τροφὴν, προτοῦ νὰ θρέψῃ μὲ γάλα. Πράγμα ποὺ θὰ φανῇ ὅτι ἔκαμε ὁ Θεὸς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἂν δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ ἔδωκε καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Διότι προτοῦ νὰ μὲς θρέψῃ μὲ γάλα, μὲ τὴν διαπαιδαγωγίαν τοῦ νόμου, μὲς ὀδήγησεν εἰς τὴν στερεάν τροφὴν. Καὶ δὲν τοῦ προσάπτουν αὐτὴν μόνον τὴν κατηγορίαν ἀλλὰ καὶ ἄλλην μεγαλύτεραν, ὅτι, δηλαδὴ ὕστερον ἀπὸ πέντε χιλιετίας ἔτη καὶ περισσότερα⁸ ἤλθε διὰ νὰ προνοήσῃ διὰ τὸ ἀνθρώπι-

8. Ἐν. ἐν στ. 22.

9. Ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπὸ τῆς θάλας τὴν χρονολογίαν τῆς Παλαιᾶς

νον γένος. Διότι εάν δεν ήτο ο Ιβιος, αυτός που δίδει τών προφητών και τών πατριαρχών και τών δικαίων ανθρώπων κατηγόρησε την ζωή μας, αλλά κάποιος άλλος, ο τότε θα εδρεθή ότι πολύ άργά και με μεγάλη καθυστέρηση ήρχισε να φροντίζει διά τήν ανθρώπινην γένος, ώστε να συνήλθον από κάποιαν μετένοian. Πρόγμα τού θα ήτο ανάξιον όχι μόνον Θεού, αλλά και τού τυχόντος ανθρώπου, αφού δηλαδή έφθασε να καθούν τόσον πολλοί εις τόσον μεγάλον χρόνον, πολύ άργά εις τούς εσχάτους καιρούς έφρόντισε διά τούς άλλους.

Ελέπεις εις πάσας βλασηφιας υποβάλλουν τον Θεόν άκείνοι που ισχυρίζονται ότι άλλος είναι ο νομοθέτης της Καινής και άλλος ο νομοθέτης της Παλαιάς Διαθήκης, "Ολα αυτά όμως εξαφανίζονται", αν δεχθώμεν ότι ένας είναι ο Θεός διά καθούμεν από τās δυο διαθήκας. Έ και θα εύρεθι να καταυθύνει τὰ ανθρώπινα με φρόνησιν, τότε μέν με τον νόμον τώρα δέ με την χάριν, και όχι πρόσφατα ούτε τελευταία, αλλά από ανέκαθεν και από την πρώτην ημέραν έμεριμνήσε και έπρονοήσε δι' ήμās. Και διά να σφαιλακώμεν περισσότερο τον στόματά των, ως επικαλεσθώμεν τās ίδιās τās ρήσεις και τούς προφήτας και τούς αποστόλους που θοούν, ότι ένας είναι ο νομοθέτης της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης. "Ας έλθη λοιπόν ενάμιαν μας ο Ήρεμίας, που ηγνώσθη άκάμην όταν εύρισκετο εις την κοιλιαν της μητρος του, και ως αποδείξει σαφώς τούτο, ότι δηλαδή, υπήρξεν ένας και ο αυτός Θεός και τών δύο Διαθ. κών 273 Α. Τι λέγει λοιπόν αυτός, κηρύσσων εξ όνόματος τού νομοθέτου, «Θα θέσω ες την δ' αθανάτην σας διαθήκην νέαν, όχι ώστε την διαθήκην που έδωσα εις τούς προπάτοράς σας» 27. "Οποτε ο Θεός που έδωσε την Καινήν Διαθήκην εις αυτούς είναι ο ίδιος ο Θεός που έδωσε και την Παλαιάν "Εδώ απειστώμωσεν άρκεύτως και τούς οπαδούς τού Παύλου τού Σωμοσπειώος," οι όποιοι δεν δέχοντα την

Διαθήκησ Αβραάμην τον δειν

10. 11. 12. 31. 32.

11. Παύλος ο Σωμοσπειός άπειστωσ τής Άνωκαιας τής Σωμίας έκ τού 980 μ.Χ. άλλα κατοχρώνος και ή ανώτατος οίκονομος επάλληλος τής εκκλησιας, ως Καμύρης, Σημελίος, Ήχην έλεν ήσαντε άρμίζοντες εις έκεί ακοιου.

Εκεί τήν βλασηφίαν του, ο Θεός εις Εκ πρόσωπον ο δέ Υιός εκ τού "Αγίου Πνεύματος άποσι έπρόσωπον, δυνάμει να καταυθύνει. Ος ως έμεριμνήσει την λέγει λόγος ότι μόνον έκ τής άπαρχής τού Ήσού Χριστού διατυμνωται την άποψιν ότι μόνον έκ τής άπαρχής τού άσπεύματος ήντησε και εκείν ο λόγος τού Θεού τ. Ε ή έπρόσωπος έλεν δέ-

προαιωνιον υπαρχειν τού Μονογενοϋς. Διότι εάν δεν υπήρχε προτού να γεννηθι από την Μαρίαν και δεν υπήρχεν άνάκαθεν πριν να ενανθρωπήσει, πώς θα ένομοθέτε, αυτός που δεν υπήρχε. Τότε πώς έλεγε «Θα σάς δώσω νέαν διαθήκην όχι, ώστε την διαθήκην που έδωσα εις τούς προπάτοράς σας,». Ο Πώς θα έδωδε διαθήκην εις τούς προπάτοράς των εάν δεν υπήρχε και δεν είχε ύπόστασιν, συμφώνως προς την άποψιν εκείνων.

Αλλά προς τούς Ιουδαίους και τούς Παυλιανούς, τού υποφέρουν από την ίδιαν νόσον με τούς ΄ουδαίους, είναι. άρκετή απάντησις ή μαρτυρία τού προφήτου Διά να αποστομωσώμεν όμως και τούς Μονοκαίους, ως επικαλεσθώμεν την μαρτυρίαν της Καινής, δίδει την Παλαιάν αυτού δεν την λογαριάζουν καθόλου, ή μάλλον ούτε την Καινήν. Αλλά και αυτήν που εμφανίζονται ότι την τιμούν, την καθυβρίζουν όχι όλιγωτερον από εκείνην. Κατά πρώτον, με το να την αποκύκλουν τελείως από την Παλαιάν, προσβάλλουν και αυτής την αξιολογίαν. Διότι δεν είναι και μικρή απόδειξις της αληθείας τού παρεχόμενου της ή προανακωινισις εις την Παλαιάν Διαθήκην των προφητειών, C' τας όποίας αυτοί άρνούντα, και δεν άντ λαμβάνονται, C' με την άσθησιν των αυτήν άταμάζουν τούς αποστόλους περισσότερο από τούς προφήτας. Αυτός είναι ο ένας τρόπος με τον όποιον καθυβρίζουν την Καινήν. Ένας δεύτερος τρόπος είναι, ή απόρριψις πολλών μερών αυτής, Πλην όμως ή δύναμις των αληθειών που υπάρχουν εις αυτήν είναι τόσον μεγάλη, ώστε και από αυτά τὰ λείψανα αποκαλύπτεται, φανερά ή κακουργία των. Πραγματικά, τὰ αποκοπέντα από αυτούς μέλη κρίζουν και θοούν καθώς αναζητούν την συγκροσίαν με τὰ ίδια των μέλη.

Ο Πώς λοιπόν θα αποδειξώμεν, ότι ο νομοθέτης της Καινής και της Παλαιάς Διαθήκης είναι ο ίδιος, Απο τὰ ίδια τὰ αποστολικά λόγια, που γίνοντα παραδεκτά και από αυτούς, και τὰ όποια φαίνονται, μέν ότι κατηγορεύουν τον νόμον της Παλαιάς, κυρίως όμως τον συνιστούν και δεικνύουν, ότι υπήρξεν ένας θεός χρηστός που έχει την προαίρεσιν του από τους ανθρώπους. Και τούτο είναι έργο της σοφίας τού Άγίου Πνεύματος, ώστε οι κατήγοροι τού

νομος Άνωκαιας ήρνετο την θεότητα τού Κυρίου εκ, εδωκετο δι' ήντησε παρ' αυτό ή δική δύναμις όπως ήντησε παρ' τή Κηούση και τοις άλλος ήρρηται, και' ου, μεγαλύνοντι δομότης Άνωκαιας τής Σωμίας έκ τού 984 μ.Χ. κατήγοροι εκ άφωτιστάς άπό ή εκ Α. Νικημένης Σύνοδος ανώτατος τος θεοδότης, ου Άπτολιν κατήγοροι.

νόμου, δελεασθέντες από την επίφανειακήν ανάγνωσιν της ρήσεως, να δεχθῶν τελευτῶς, χωρὶς νὰ θέλουν καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται, τὴν ἀπολογίαν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ νόμου, ποὺ εἶναι γραμμένη καὶ ἐγκυπτεται εἰς τὸ βάθος τῶν ἐνοικῶν. Ἔτσι ὥστε, ἀν θελήσουν νὰ ἀπεινάσουν τὴν ἀλήθειαν, νὰ ἔχουν τὴν ῥῆσιν, ἣ ἀποία τοὺς χειραγωγεῖ. Ἄν πάλιν ἐπιμένουν εἰς τὴν ἀπιστίαν, ἔ νὰ μὴ τυχουν καμίας συγγνώμης καὶ καθὼς θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν πστεύουν εἰς αὐτὰ, ποὺ νομίζουν ὅτι πιστεύουν, θὰ στραφοῦν ἐναντίον τῆς σωτηρίας των.

Λοιπὸν, εἰς ποῖον σημείον ἡ Καινὴ Διαθήκη λέγει ὅτι εἶναι ἓνας ὁ νομοθέτης αὐτῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς. Καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεία, ἡμεῖς ὅμως σπεύδομεν νὰ φέρωμεν εἰς τὸ μέσον ἐκείνην τὴν περικοπὴν, ἡ ὁποία σώζεται ἀκόμη καὶ τώρα εἰς τοὺς Μανichaίους. Ποία εἶναι λοιπὸν αὕτῃ ἡ περικοπή, «Εἰπατέ μου οὐδὲν, λέγει, καὶ ὁποῖοι θέλετε νὰ εἰσθε ὑπὸ τὸν νόμον, δὲν ἀκούετε τί λέγει ὁ νόμος, Σὺς κἀνὼ τὴν ἐρωτησίαν αὐτὴν διότι ἔχε γραφῇ εἰς τὸν νόμον, ὅτι ὁ Ἀβραάμ, ἀπέκτησε δύο υἱούς, ἓνα ἀπὸ τὴν δούλην Ἀγαρ καὶ ἓνα υἱὸν ἀπὸ τὴν ἐλευθερὰν Σάρραν» 274 Α. Ἡκούσαν οἱ αἱρετικοί, ὅτι ἀπέκτησεν υἱὸν ἀπὸ δούλην καὶ ἀμέσως ἐσκωρτήσαν. Ἐνόμισαν, ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς ἀποτελεῖ κατηγορίαν τοῦ νόμου. Καὶ ἀφοῦ τὴν ἀπέκοψαν ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον συνέχειαν, τὴν κρατοῦν μετὰ τὴν σκέψιν ὅτι συμφορὰ ὑπὲρ τῶν ἀπίστων των. Ἐμπρὸς λοιπὸν ὡς ἀποδείξωμεν ἀπὸ αὐτοῦ, ὅτι ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης. Ὁ Ἀβραάμ εἶχε δύο υἱούς, ἓνα ἀπὸ τὴν δούλην καὶ ἓνα ἀπὸ τὴν ἐλευθεράν. «Αὐτὰ ὅμως, λέγει, ἔχουν ἀλληγορικὴν ἐννοίαν». Τὰ γνωόμενα εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην ἦσαν τυποὶ καὶ προεικονίσματα αὐτῶν ποὺ ἐπηκολούθησαν μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ὅπως, δηλαδὴ, ἐκεῖ ἀναφέρονται δύο γυναῖκες, ἔτσι ἐδῶ εἶναι δύο διαθήκαι. Ἡ Ἀλλὰ μετὰ αὐτὸ δεικνύει πρῶτον τὴν συγγένειαν τῆς Καινῆς πρὸς τὴν Παλαιάν, ὅταν αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται ἐκεῖ, ἀποτελοῦν τύπων καὶ προεικονίσματα τούτων. Διότι τὸ πρότυπον δὲν εἶναι ἀντιθετὸν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ εἶναι συγγενές. Ἐάν δὲ ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν Θεὸν τῆς Καινῆς, δὲν ἐπρόκειτο ποτὲ νὰ προσδιορισθῇ μετὰ τὰς δύο γυναῖκας τὴν ὑπερχῆν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐάν δὲ καὶ ἔ

καίνας προδιετύπων καὶ προεικόνισι, ἔπρεπε ὁ Παῦλος νὰ μὴ παραθεωρήσῃ τὸν τύπον αὐτόν. Ἐάν δὲ λέγουν, ὅτι τὸ ἔκρινε αὐτὸ ἀπὸ συγκατάθεσιν πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἰουδαίων τότε ἔπρεπε καὶ, ὅταν ἀποκρίνεται πρὸς τοὺς Ἑληνας, νὰ χρησιμοποίῃ καὶ ἑλληνικὰ πρότυπα καὶ νὰ ἀναφέρει περιστατικὰ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκαμε αὐτὸ καὶ τοῦ σώστα. Ὁ Διότι, ἐκεῖνα δὲν εἶχον τίποτε τὸ κοινὸν μετὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐνῶ αὐτὰ ἐδῶ εἶναι χρηστοὶ καὶ νόμοι τοῦ Θεοῦ. Δ' αὐτὰ τὰ παλαιὰ ἔχουν μεγάλην συγγένειαν πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην.

Τὸ πρῶτον ποὺ ἀποδεικνύουν εἶναι αὐτὸ, ὅτι, δηλαδὴ, εἶναι μεγάλη ἡ συμφωνία τῆς Καινῆς πρὸς τὴν Παλαιάν. Τὸ δεύτερον καὶ οὐχὶ ὀλιγώτερον σημαντικὸν ἀπὸ τὸ πρῶτον συναγεται ἀπὸ αὐτοῦ τὸ περιεχόμενον τοῦ γεγονότος. Ὅπως δηλαδὴ, τότε αἱ δύο γυναῖκες ἦσαν ἓνας ἀνδρός, ἔτσι καὶ τώρα αἱ δύο διαθήκαι εἶναι ἓνας νομοθέτου. Διότι, ἐν ἥτῳ ἄλλος ὁ νομοθέτης τῆς Καινῆς καὶ ἄλλος τῆς Παλαιᾶς, θὰ ἦτο περιττὸν νὰ παρουσιάσῃ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν. Πραγματικὰ, δὲν ἦτο ἄλλος ὁ ἀνδρὸς τῆς Σάρρας καὶ ἄλλος τῆς Ἀγαρ, ἀλλὰ ἓνας καὶ ὁ αὐτός. Ὅποτε, ὅταν λέγῃ, ὅτι, καὶ αὗται εἶναι δύο διαθήκαι» δὲν λέγει τίποτε ἄλλο. Διὰ τὸ ὅτι ἔχουν ἓνα νομοθέτην ὅπως ἐκεῖνα ἔχουν ἓνα ἀνδρὰ, τὸν Ἀβραάμ. Ἀλλὰ, ὥς εἴπη κάποιος, ἡ μὲν μία ἦτο δούλη, ἡ δὲ ἄλλη ἦτο ἐλευθερά. Καὶ τί σημασίαν ἔχει, Ἀφοῦ τὸ πρῶτον ἀγνοοῦμεν ἥτο, ὅν εἶναι ὁ ἴδιος νομοθέτης καὶ τῶν δύο Διαθηκῶν. Ἀς δεχθῶν λοιπὸν πρῶτα αὐτὸ, καὶ τότε θὰ τοὺς ἀπαντήσωμεν καὶ δ' ἐκεῖνον. Διότι ἐν τοῖς ἀναγκάσει νὰ δεχθῶν αὐτὸ, καὶ πισθῶν, τότε καταρρεῖ ὅλον τὸ δογματικὸν των οἰκοδόμημα. Ὅταν, δηλαδὴ, ἀποδειχθῇ ὅτι καὶ ἡ Παλαιὰ εἶναι ἔργον τοῦ Ἰησοῦ νομοθέτου ὅπως καὶ εἶναι, τότε λυετα, ὅλη ἡ διαφορά μας πρὸς ἐκείνους. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ σὺς ἀνησυχῇ καὶ αὐτὸ, ὡς προσέχωμεν μετὰ ἀκρίβειαν τὴν ῥῆσιν. Ε. Διότι δὲν εἶπε, ἡ μία μὲν ἦτο δούλη, ἡ δὲ ἄλλη ἐλευθερά, ἀλλὰ εἶπε «ἡ μὲν μία, ποὺ γεννᾷ τέκνα διὰ νὰ εὐρίσκωνται εἰς δουλείαν» 275. Καὶ αὕτῃ ποὺ ἐγέννησε τέκνα διὰ νὰ εὐρίσκωνται, εἰς δουλείαν, δὲν εἶναι ὅπως οὐδέποτε δούλη. Καὶ αὐτὸ, τὸ ὅτι ἐγεννήθησαν νὰ εὐρίσκωνται εἰς δουλείαν, δὲν εἶναι ἑγκλημα αὐτῆς ποὺ τοὺς ἐγέννησε, ἀλλὰ τῶν ἰδίων τῶν τέκνων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπεστέρησαν τὸν ἑαυτὸν των τῆς

274 Γαλ 4, 31 29

275 Ρωμ. 8, 24

276 Ρωμ. 8, 24

277 Ρωμ. 8, 24

ἐλευθερίας ἀπὸ τὴν ἰσχύϊ των κακίαν καὶ ἐξέπτεσαν ἀπὸ τὴν εὐγένειαν, ὁ Θεὸς ἐπαίδευσεν αὐτοὺς ὡς δούλους ἀφρονάς μὲ διαρκή φόβον, καλῶσαν αὐτοὺς μὲ ἀπειλὰς καὶ τιμωρίας. Ὡς γνωστὸν καὶ τώρα πολλοὶ πατέρες δὲν συμπεριφέρονται πρὸς τὰ παιδιὰ των, ὥσαν νὰ εἶναι παιδιὰ των, ²⁷⁵ ἀλλὰ τοὺς ἐμπνέουν φόβον πού ἀρμόζει μόνον εἰς τοὺς δούλους. Καὶ τὸ ἀμάρτημα δὲν εἶναι τὴν πατέρα, ἀλλὰ τὴν παιδίον, πού ὠδήγησαν τοὺς πατέρας εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μεταχειρίζονται τοὺς ἐλευθεροὺς ὡς δούλους.

Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς τότε ἀκύνει τὸν λαὸν τὸν δεσποζόμενον μὲ τὸσον φόβον καὶ τὸσον τιμωρίαν, ὅσων ἦτο φυσικὸν νὰ χρησιμοποίησιν ἐναντίον ἀχαρίστου δούλου. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἦτο ἀμάρτημα τοῦ Θεοῦ, οὔτε τοῦ νόμου, ἀλλὰ τὴν Ἰουδαίων πού εἶχαν ἀποχαλινωθῇ, καὶ εἶχον ἀνάγκην ἀπὸ αὐστηροῦς περιορισμοῦ. Διότ' ὅτ' εὐρεθεῖν πολλὰς δόξαια, εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην, πού δὲν ἔτυχον αὐτῆς τῆς ἀγωγῆς, ὅπως ὁ Ἄδελ, ὁ Νῶε, ὁ Ἀδράμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακώβ, ὁ Ἰωσήφ, ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἰλίας, ὁ Ἐλισσαῖος, ὅσοι οἱ ἄλλοι δοκοῦν ἀμιγλύνονται πρὸς τὴν φιλοσοφίαν πού διέπει τὴν Καινὴν Διαθήκην. Πραγματικὰ αὐτοὶ ἀνεδείχθη-χέρησαν, οἷα ἀνεδείχθησαν, ὅχι μὲ τὸν φόβον καὶ τὸν κόλασμόν, οὔτε μὲ τὴν ἀπειλήν καὶ τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ μὲ τὴν θέαν ἀγάπην καὶ τὸ φλογερὸν φίλημα πρὸς τὸν Θεόν. Διότι δὲν ἐχρησάσθησαν προστάγας, οὔτε ἐπιτάγας καὶ νόμους, ὥστε ν' ἀκολουθοῦν τὴν ἀρετὴν καὶ ν' ἀποφεύγουν τὴν κακίαν, ἀλλὰ ὥσαν εὐγενεῖς καὶ ἐλευθεροὶ, καὶ πού εἶχον ἐπίγνωσιν τῆς ὀξείας των χωρὶς κανένα φόβον καὶ τιμωρίαν, ἐτρέπτησαν μὲ τὴν θέλησιν των πρὸς τὴν ἀρετὴν. Ὅλοι ὅμως οἱ ἄλλοι Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ ἀπέκλιναν πρὸς τὴν κακίαν, ἐχρησάσθησαν τὸν ὑποχρεωτικὸν χαλινὸν τοῦ νόμου. Ὡς γνωστὸν, ὅταν κατεσκεύαζαν τὸν μόσχον καὶ ἐπροσκύνησαν τὸ γλυπτὸν εἰδωλὸν του, τότε ἤκουσαν «Κυριὸς ὁ Θεὸς σου, εἶναι ἕνας καὶ μοναδικὸς Κύριος» ¹⁶ Ὅταν ἐξετραχίλισθησαν εἰς φόνους καὶ διέφθειραν τὰς γυναῖκας τὸν πλησίον των, τότε ἤκουσαν τὸ «οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις» ¹⁷ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον.

Ὅποτε δὲν εἶναι σφάλμα τοῦ νόμου τὸ ὅτι ἐπιφέρει κόλασιν καὶ τιμωρίαν, καὶ παιδεύει καὶ σωρονομίζει, ὅπως τοὺς κακοὺς δούλους, ἀλλὰ ἀποτελεῖ καὶ μέγιστον ἐγκωμίων καὶ ἔπαινον ὅχι τυχαίον, ἐκτί τοὺς πού παρεδόθησαν εἰς

¹⁶ Δευτ. 6, 4.

¹⁷ Ἐξάμ. 20, 15 καὶ 18, Δευτ. 5, 17-18

τὸσων κακίαν, ὃ ἠβλήθη μὲ τὴν ἀσπαρτήν του νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν πονηρίαν, νὰ τοὺς μαλακώσῃ καὶ νὰ τοὺς κόμῃ ὁπαδοὺς τῆς χάριτος καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Διότι τὸ ἴδιον Πνεῦμα ἐκρυσθαίρε τὰ πάντα καὶ τὴν Παλαιάν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἔτσι καὶ μὲ διαφορετικὸν τρόπον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος εἶπε «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, πού μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν, σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένον εἰς τοὺς ψαλμοὺς ἐπίστευσα, δι' αὐτὸ καὶ ἐλάλησα». Καὶ δὲν ἔλεγε μόνον δι' αὐτὸν τὸν λόγον «τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα», ἀλλὰ καὶ δι' ἕνα ἄλλον, ὅχι κατώτερον τοῦ προηγουμένου, τὸν ὅποιον ἤθελε τώρα νὰ σὰς ἀναπτύξω, ἐπειδὴ ὅμως φοβοῦμαι μήπως ἀπομαρνησέτε αὐτὸ πού εἶπαμε, δι' αὐτὸ θὰ φυλάξω τὸ θέμα αὐτὸ δι' ἄλλην ὁμιλίαν. Ἐὰν οὖν σὰς παρακαλῶ νὰ ἐνδυσθε τὴν παρούσαν ὁμιλίαν ὅλην καὶ νὰ τὴν διατηρήτε εἰς τὴν ψυχὴν σας μὲ ἀκριβείαν, καὶ νὰ προσθέτετε ἐπὶ πλέον τὴν ἐκ τῆς πράξεως ἀρετὴν, καὶ νὰ τὴν συνιστάτε μὲ τὴν καθερότητα τῶν δογμάτων. «Καὶ ἔτο, ὁ ἀνθρώπος τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι τέλειος, κατ'ἀριστομένους εἰς κάθε ἔργον ἀγαθόν» ¹⁸ Διότι, δὲν ὠφελοῦν εἰς τίποτε τὰ ὀρθὰ δόγματα, ὅταν ὁ θίος μας εἶναι διασπορμένος. Ὅπως δὲν ὠφελεῖ ἐπίσης ἡ ἀρίστη ζωὴ, χωρὶς ὀρθὰ πίστιν. Διὰ τὴν ἔχουμε λοιπὸν πλήρη καὶ τέλειαν τὴν ὠφέλειαν, διὰ ἀσφαλιζόμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ κάθε πλευρᾶν, ἔχοντες νὰ ἐπιβεβαιώμεν καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα γενναίους καρπούς, ¹⁹ καὶ κυρίως τὴν ἐλεημοσύνην. ²⁰ Ἀ διὰ τὴν ὅποιαν σὰς ὁμιλήσα καὶ προηγουμένως καὶ τὴν ὅποιαν πρέπει νὰ ἐκτελέσω μὲ μεγάλῃ προθυμίαν, ἀλλὰ καὶ μεγάλῃ ἀφειδίαν. Διότι, «ἐκείνος» πού σπείρει μὲ τὸ γγοννιά, μὲ τὸ γγοννιά καὶ θὰ θερίσῃ. Καὶ ἐκείνος πού θὰ σπείρῃ ἀφθονά, ἀφθονὰ καὶ θὰ θερίσῃ. ²¹ Τὸ σημαίνει «σπείρει ἐπ' εὐλογίας». Σημαίνει μὲ μεγάλῃ ἀφειδίαν διότι ἐδῶ εἰς τὰ ἐπίγεια πράγματα καὶ ὁ θεοσεμὸς καὶ ἡ σπορά εἶναι τοῦ ἴδιου σπόρου. Καὶ πραγματικῶς, αὐτὸς πού σπείρει, ρίπτει σ' αὐτὸν ἢ κριθὴν ἢ ἄλλο παρόμοιον, καὶ αὐτὸς πού θερίζει, θερίζει πάλι τὸ ἴδιον. Ἡ τὴν

¹⁸ Ρ. Τιμόθ. 2, 17.

¹⁹ Ἡ ἀρετὴ «γενναῖα καρδιά», ἐλπίς, τοῦ, φόβος καὶ ἀντι-στασις κατὰ τὸν πρῶτον ἀπὸ νόμον καὶ κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν, ἀνταθῇ με ἀπορροῇ. ἵνα ἐκί ὁ ἀρετατικὸς ἀνταθῇ ἢ ἀρετῇ, τὴν καρδίαν τῆς ψυχῆς ἐκείνη, ἢ ὅποιον ὅτι θερίζει τὴν ζωὴν καὶ τὸν ἄνθρωπον.

²⁰ Ἡ καρδιά 9, 6.

ἐλεημοσύνην ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον. Ἀλλὰ διαφορετικά. Ὡς Διότι σὺ μὲν καταβάλλεις χρήματα, συλλέγεις ὅμως παρηρησιαν πρὸς τὸν Θεόν. Δίδεις χρήματα καὶ λαμβάνεις ἀρεσκὴν ἁμαρτιῶν. Παρέχεις ἄρτον καὶ ἰμάτιον καὶ ἔνοστι τοῦτων σοὺ ἐτοιμάζεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ, ποὺ δὲν τὰ εἶδε μάτ', οὔτε τὰ ἤκουσε αὐτὴ οὔτε ἐνέβησαν ποτὲ εἰς τὴν καρδίαν ἀνθρώπου.²¹ Καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλων τὰ ἀγαθὰ, γίνεται ὁμοιος μετὸν Θεόν, ὅταν τοῦτο εἶναι ἀνθρωπινῶς δυνατὸν. Ὁ Χριστὸς ὅταν ὤμιλοι διὰ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν φιλοφροσύνην προσέθηκε «ὡς καὶ νὰ γίνετε ὅμοιοι πρὸς τὸν πατέρα σας ποὺ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Διότι, καὶ αὐτὸς τὸν ἡλίον, ποὺ εἶναι ἱσχυρὸς του, ἀνατέλλει, ἀδικρίτως εἰς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ δρέχει τὴν βροχὴν του εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους».²² Ἐ δὲν δύνασαι σὺ νὰ ἀντεῖλῃς τὰ ἡλίον, οὔτε νὰ θρέῃς βροχὴν, οὔτε νὰ εὐεργετήσῃς ὅλην κλήρον τὴν οἰκουμένην. Χρησιμοποίησε ὅμως τὰ πλουτῆ σου πρὸς εὐεργεσίαν, καὶ θὰ γίνῃς ὁμοίως ὅμοιος πρὸς τὸν Θεὸν ποὺ ἀνατέλλει τὸν ἡλίον, εἰς τὸν βαθμὸν ποὺ εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνῃ ὅμοιος πρὸς τὸν Θεόν.

Προσέβατε πολὺ αὐτὰ τοῦ εἶπα «Εἰς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς», λέγει. Καὶ σὺ λοιπὸν, εἴταν κάνῃς ἐλεημοσύνην, μὴ ἐξετάσῃς τὴν ζωὴν, μήτε νὰ ζητῇς ἐξηγήσεις διὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου. Διότι, διὰ τοῦτο λέγεται, ἐλεημοσύνη, διὰ νὰ διδῶμεν καὶ εἰς τοὺς ἀδίκους. Καθ' ὅσον αὐτὸς ποὺ εἰπεί, δὲν ἐλεεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν ἁμαρτάνοντα. Διότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀξίος ἐπιτίμης καὶ στεφάνων, ὡς ἐν ὁ ἁμαρτάνων εἶναι ἀξίος εὐσπλαγχνίας καὶ συγγνώμης. Ὡστε καὶ εἰς αὐτὸ θὰ μνησθῶμεν τὸν Θεόν, εἴταν παρηκμῆν καὶ εἰς τοὺς κακοὺς. Σκέψου πόσοι κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην, βλάστημα, μισροί, μέγα, ἄνθρωποι γεμιστοὶ ἀπὸ κάθε εἴδους κακίαν. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς τοὺς τρέφει καὶ αὐτοὺς κάθε ἡμέραν καὶ μὴ διδάσκει, νὰ ἐκτενῶμεν τὴν εὐεργεσίαν πρὸς ὅλους. Ἡμεῖς ὅμως κάμνομεν τὸ τελεῶς ἀντίθετον. Διότι δὲν ἀποστρεφόμεθα μόνον τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς φαύλους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ὅν μὴς πλησιάσῃ κανεὶς ποὺ νὰ εἶναι, ὀγίης καὶ νὰ συζῇ μετὴν πτωχείαν ἢ ἀπὸ ἀγαθότητος ἢ ἀπὸ ἐλευθερίας ἢ ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἀργίου (εἰδὼς, θέτω καὶ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν), τὸν ἀποπέμπωμεν μὴ χείρας κενάς, ἀφοῦ τὸν περιλούσωμεν με

21. Α. Κορινθ. 9, 8.

22. Ματθ. 6, 45.

χλευασμούς. Ἐ ὅρεῖς μὲ ἀμέτρητα παειράγματα, ἀποδοκίμαζόντες τὴν ὑγείαν του, ἐπικαλούμενοι τὴν ἀργίαν του καὶ ζητοῦντες λόγον δι' ὅλ' αὐτὰ. Μήπως ἐλπίδες αὐτὴν τὴν προσταγὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, θυρωπὲ μου, νὰ κατηγορήσῃ καὶ νὰ ἐπιλήρηται ἐν γένει τοὺς πτωχοὺς, Ὁ Θεὸς αὖ διέταξε νὰ τοὺς ἐλεῇ καὶ ν' ἀνακουφίῃς τὴν πένιν των, ὅχι νὰ τοὺς ζητῇς εὐθύνας καὶ νὰ τοὺς ὀρίξῃς. Ἀλλὰ θέλεις νὰ διαρθώσῃς τὸν χαρακτῆρα του καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃς ἀπὸ τὴν ἀργίαν καὶ νὰ τὸν ὑποχρεώσῃς νὰ ἐργασθῇ. ²⁷ Ἀ δώσε του πρῶτα, καὶ μετὰ ἐπιτίμησέ τον διὰ νὰ μὴ κατηγορήσῃς σαυτάτα. Ὁ ὁμότης, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπανεθῇς διὰ τὴν κηδεμονίαν σου. Ὁ πτωχὸς ἀποστρέφεται αὐτὸν ποὺ δὲν τοῦ δώσῃ, ἀλλὰ τὸν κατηγορεῖ μόνον, καὶ τὸν ἀφρίζει καὶ οὔτε ἀνέχεται καὶ νὰ τὸν ἴδῃ. Καὶ πολὺ εὐλόγως διότι πιστεύει ὅτι, τὸν κατηγορεῖ ὅχι, ἀπὸ ἐνδοφρόνου, ἀλλὰ διότι, δὲν θέλει, νὰ τοῦ δώσῃ. Πράγμα ποὺ εἶναι ἀληθές. Ἐνῷ ἐκεῖνος ποὺ δίδει πρῶτα καὶ μετὰ κατηγορεῖ, καθιστᾷ τὴν παρανομίαν εὐπρόσδεκτον. Διότι, ἡ παρανομία του δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀπανθρωπία, ἀλλὰ ἀπὸ ἐνδοφρόνου.

Ἔτσι, ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος. Ἀφοῦ εἶπε πρῶτα, «ἐάν κανεῖς δὲν θέλῃ νὰ ἐργάζεται, δὲν πρέπει οὐδὲ νὰ τρώγῃ, προσέθετον ὁμοίως. Ὡς «εἰς ὅμως μὴ ἀποκάμινετε πρῶτα, τούτους τὸ καλὸν καὶ πρὸς αὐτοὺς».²⁸ Βέβαια τὰ προστάγματα αὐτὰ δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι ἀντίθετα μετὰ τὴν ἑαυτῶν. Διότι ἐάν, ὅσοι δὲν ἐργάζονται, δὲν πρέπει νὰ τρώγουν, τότε πῶς διατάσσει νὰ κάμωμεν τὸ καλὸν πρὸς αὐτοὺς, Ἀλλὰ, πρὸς Θεοῦ, δὲν εἶναι ἀντίθετα. Διότι δι' αὐτὸ εἶπα, λέγει, ὅτι ἐάν κανεῖς θέλῃ νὰ μὴ ἐργάζεται, δὲν πρέπει οὔτε νὰ τρώγῃ, ὅχι δηλοῦν διὰ ν' ἀποτρέψω ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὴν διάθεσιν νὰ δώσουν, ἀλλὰ διὰ ν' ἀπομακρύνω ἀπὸ τὴν ἀργίαν αὐτοὺς ποὺ ζοῦν χωρὶς νὰ ἐργάζονται. Ἔτσι, εἴταν λέγῃ, «δὲν πρέπει καὶ νὰ τρώγουν» παρωθεῖ ἐκείνους πρὸς τὴν ἐργασίαν, μετὰ τὸν φόβον τῆς ἀπειλῆς. Ὅταν πάλι λέγῃ «μὴ ἀποκάμινετε πρῶτα τούτους τὸ καλὸν», διεγείρει αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην μετὰ τὴν χαίρειν παραίνεσιν. Ὡς συνεπῶς, διὰ νὰ μὴ κλείσωμεν ἐξ ἄλλου τὰς χεῖρας των μερικῶν, ἀκούοντες τὴν ἀπειλὴν ἐναντίον ἐκείνων, τοὺς προτρέπει πρὸς τὴν εὐεργεσίαν, λέγων «μὴ ἀποκάμινετε πρῶτα τούτους τὸ καλὸν».

Ποτε καὶ εἰς τὸν ταπεινὸν ἀνδρῶς, ἔκανες τὸ καλὸν.

27. Ε. Κορινθ. 9, 8 καὶ 13.

ἔης. Ὅταν, θηλασθῇ, εἶπεν «ἐάν κανεῖς δὲν ὑπακούῃς εἰς τὸν λόγον μου, ποῦ σὺς γράφωμεν μετὰ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν, σηματοθεῖτε τοῦτον καὶ μὴ τὸν συναναστρέφεσθε μετὰ οὐκαὶ οὐτῷτα», καὶ ἄφ' οὗ τοῦ ὁπέκοψε ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. πάλιν τὸν συνδέει μετὰ ἄλλον τρόπον, συμπιλύνων μετὰ αὐτὸν τὰς διαθέσεις ἐκείνων πού τὸν ἀπέκοψαν. Διότι, ὡς γινώσκον, συνέχισεν ὁμιλοῦς. B «Μὴ τὸν θεωρεῖτε ὡς ἐχθρόν, ἀλλὰ συμβουλευτέτε τὸν ὡς ἀδελφόν». * Ὅπως λοιπὸν ὅταν εἶπε «ἐάν κανεῖς δὲν θέλῃ νὰ ἐργάζεται, δὲν πρέπει οὐδὲ νὰ τρωγῇ», διέταξεν ὁμοῦς ἐκείνους πού ἠμποροῦν νὰ φροντίζουν πολὺ δι' αὐτούς, ἔτα καὶ ἐδῶ ὅταν εἶπε «μὴ τὸν συναναστρέφεσθε μετὰ οὐκαὶ οὐτῷτα», δὲν ἀπεμάκρυνε τοὺς ἀκροατὰς τοῦ ἀπὸ τῆς φροντίδας δι' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς προέτρεψε νὰ τὸν βοηθοῦν πολὺ, διότι προσέθεσε καὶ μὴ τὸν θεωρεῖτε ὡς ἐχθρόν, ἀλλὰ συμβουλευτέτε τὸν ὡς ἀδελφόν. Ἀπεμακρυνθὲς ἀπὸ τῆς συναναστροφῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ μὴ χωρισθῇς καὶ ἀπὸ τῆς φροντίδας δι' αὐτόν. Τὸν ἀπέκοψες ἀπὸ τῆς συνοδοῦ, μὴ τὸν ἀπακόψῃς καὶ ἀπὸ τῆς ἀγάπης. E Διότι, καὶ αὐτὸ τὸ διέταξε νὰ γίνῃ ἀπὸ ἀγάπην, ὥστε, ἀφ' οὗ γίνῃ καλυτερός μετὰ τὸν χωρισμόν, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ λοιπὸν σῶμα τῆς ἐκκλησίας. Διότι καὶ οἱ πατέρες ἐκδιώκοντες ἀπὸ τῆς οἰκίας τῶν τοῦς Μουσίου τῶν οὐκ εἰς νὰ μένουν διαρκῶς ἐξω, ἀλλὰ διὰ νὰ σωφρονισθοῦν μετὰ τὴν ἐκδίωξιν αὐτῶν καὶ ἐπανέλθουν πάλιν εἰς τὴν οἰκίαν.

Δι' αὐτοὺς λοιπὸν πού κατηγοροῦν τοὺς ἄλλους B' ἀκηρῶν, φθάνουν ὅσα εἶπαμε. Ἐπειδὴ ὁμοῦς καὶ ἄλλοι πολλοὶ χρησιμοποιοῦν κάποιο ἄλλο ἐπιχείρημα, ὡς δικαιολογίαν πού εἶναι ὁμοῦς γεῖναι ἀπαισιόχρηστον καὶ σκληρότητα, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ἐλέγχωμεν καὶ αὐτό, ὅς, διὰ ν' ἀποσπερμαίνωμεν ἀπὸ κάθε δικαιολογίας αὐτοῦ, πού τὸ προβάλλουν, 27^α A ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς πείσωμεν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀνύπαρκτον καὶ ἀνωφελὴν αὐτὴν δικαιολογίαν καὶ νὰ ἄσκησιν μετὰ τὴν πραγματικὴν δικαιολογίαν, πού δύναται νὰ εὐσταθήσῃ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Ποία λοιπὸν εἶναι αὕτη ἡ ψυχρὰ καὶ ἀνωφελὴς δικαιολογία τῶν πολλῶν, ἀνατρέφω παιδιὰ, λέγει, εἴμαι, προστατῆς τῆς οἰκογενείας μου, τρέφω γυναῖκα, ἔχω παῖδα. E ὅρα δι' αὐτὸ δὲν δύναμαι νὰ δίδω ἐλεημοσύνην εἰς αὐτοὺς πού ἐρχονται καὶ τὴν ζητοῦν. Τί λέγεις, Τρέφεις πα-

24. Ἐνθ. ἐν στ 14

25. Ἐνθ. ἐν στ 15.

διὰ καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἔλαβες τοὺς πτωχοὺς. Μὰ, δι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ ἔλθῃς τοὺς ἐνδοεῖς, διὰ τὴν προστασίαν αὐτῶν τῶν πικρῶν, διὰ νὰ κατοστήσῃς μετὰ ὀλίγα χρήματα εὐμενὴ πρὸς αὐτὰ τὸν Θεόν. B πού τὰ χάρισε νὰ τοὺς ἀφῇς ἐκείνους προστατῆν καὶ μετὰ τὸν θάνατόν σου, διὰ νὰ προσελκύσῃς χάριν αὐτῶν μετὰ τὴν ἐνοίαν ἀνωθεν, ἀπὸ τὰ χρήματα ἐκείνα πού ἐξοβύεις χάριν τοῦ Θεοῦ. Δὲν βλέπεις, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰσάγουσιν συχνὰ εἰς τὰς διαθήκας τῶν ἀνθρώπων πλουσίους καὶ ἰσχυροὺς χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν συγγένειον μαζί τινος, καὶ τοὺς καθιστοῦν συγκληρονόμους μετὰ τὰ τέκνα τινος, διὰ καὶ νά ἔλθουν λόγον παρὰ διὰ νὰ ἀσφαλίσουν τὰ τέκνα τινος μετὰ ὀλίγα χρήματα. Καὶ μάλιστα, τὴν στιγμὴν πού δὲν γνωρίζουν πῶς θὰ συμπεριφερθοῦν εἰς τὰ τέκνα τινος, C μετὰ τὸν θάνατόν τινος, αὐτὸ πού ἔχουν μετόχον τῆς κληρονομίας.

Σὺ δὲ πού γνωρίζεις τὴν φιλάνθρωπιαν καὶ τὴν καλῶς οὐσίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Κυρίου σου, δὲν θὰ τὸν κάμῃς μετόχον εἰς τὴν διαθήκην σου. Δὲν θὰ τὸν κάμῃς συγκληρονόμον μετὰ τὰ παιδιὰ σου, καὶ ποίαν σχέσιν μπορεῖ νὰ ἔχῃ αὐτό, πές μου μετὰ πατέρα πού ἀγαπᾷ τὰ παιδιὰ του, διότι, εἰς ἐνδοκίμωσιν διὰ τὰ τέκνα σου, ἄφησε εἰς αὐτὰ ἑγγράφον διαθήκην, εἰς τὴν ὅποιαν νὰ ἔχῃς ὑπευθύνον τὸν Θεόν. Αὐτὸ εἶναι ἡ μενίστη κληρονομία, αὐτὸ εἶναι κοσμημα, αὐτὸ εἶναι ἀσφάλεια. Εἰσαγάγε τὸν Θεόν εἰς τὴν ἐπίγειον κληρονομίαν, διὰ νὰ σὲ εἰσαγάγῃ καὶ αὐτὸς μαζί μετὰ τὰ παιδιὰ σου εἰς τὴν οὐράνιον κληρονομίαν. Αὐτὸς ὁ κληρονόμος εἶναι εὐγενής, φιλάνθρωπος, καλός, δυνατός, πλούσιος. D Καὶ δὲν ὑπάρχει περίπτωσις ἢ συμμετοχὴ αὐτῇ νὰ εἶναι ὑποπτὸς. Διὰ τοῦτο ἡ ἐλεημοσύνη ἀνομάζεται καὶ σπῆρος, διότι ἡ ἐνέργεια αὐτῇ δὲν εἶναι δαπάνη, ἀλλὰ θεοδότης. Σὺ δὲ, ὅταν χρειάζεται νὰ σπεύρῃς, δὲν προσέχεις ὅτι ἀδικίαις τὰς ἀποθήκας σου ἀπὸ τὰ παλαιὰ γενήματα, ἀλλὰ ἀποβλέπεις εἰς τὸν πολὺ μακρινὸν θερισμὸν τῶν γεννημάτων. Καὶ μάλιστα, χωρὶς νὰ εἶσαι θέσιος, ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ γίνῃ διότι καὶ ἡ «ἐρυσίθη» καὶ χάλας, καὶ ἀκριβὲς καὶ οἱ καιρικαὶ αὐθῆκας καὶ πολλὰ ἄλλα εἶναι δυνατόν ν' ἀνατρήσιν τὰς ἐλπίδας πού στηρίζωμεν εἰς τὸ μέλλον. E Ἐνῷ ὅταν πρόκειται νὰ σπεύρῃς εἰς τὸν αὐρὸν, ὅπου δὲν ὑπάρχουν δυσμενὲς καιρικαὶ συνθήκαι,

26. Νέος ὁν φυτὸν ὅρα ὅν σπέρῃν κοινὸς καρπὸς

οπου έχει εξαλειφθῇ κάθε αἰτία λύτης καὶ ἐπιδουλής, διαστάσεις καὶ ὑποχωρεῖς. Καὶ ποῖαν συγγνωμὴν θὰ εὕρῃς, ὅταν ἔχῃς ἐμπιστοσύνην καὶ σπερῆς εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ κόνης αὐτὸ με προθυμίαν, ἐνῷ ἔστιν πρόκειται νὰ δώσῃς εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, διατάξεις καὶ ἀμελείς. Διότι, ἐὰν ἡ γῆ σου ἀποδίδῃ αὐτὰ πού ρίπτεις, πολὺ περισσότερον τὸ χεῖρ τοῦ Θεοῦ θὰ σοῦ ἀποδώσῃ με ἄλλον τὸν τόκον αὐτὰ πού θὰ λάβῃ.

Ἐχόντες λοιπὸν ὅλ' αὐτὰ ὑπ' ὄψιν μας, ἂς μὴ λαοαριάζωμεν τὴν δοπάνην, ὅταν κόμωμεν ἐλεημοσύνην, 27^η Α ἄλλὰ νὰ σκεπτιώμεθα τὴν πρόσδοον καὶ τὰς μελλοντικὰς ἐλπίδας, καθὼς καὶ τὰ παρὸν κέρδος. Διότι, ἡ ἐλεημοσύνη δὲν προσφέρει, μόνον τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἀφθονίαν εἰς τὸν παρόντα βίον. Ποῖος τὰ λέγε αὐτὰ, Αὐτὸς πού ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ τὰ δώσῃ αὐτὰ. Αὐτὸς, λέγει, πού δίδει τὰ ἰδικά του εἰς τοὺς πτωχοὺς, θὰ λάβῃ ἑκατονταπλάσια εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν καὶ θὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν. Ὡς εἶπες καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν αἱ ἀμοιβαὶ δίδονται με ἀφθονίαν.

Ἄς μὴ διατάζωμεν λοιπὸν, οὔτε νὰ ἀναβάλλωμεν ἀλλὰ καὶ καθὼς ἡμέραν ἂς ἔχωμεν τὸν καρπὸν τῆς ἐλεημοσύνης ὥστε καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν τὰ πράγματά μας νὰ θαυμάζωμεν κατ' εὐχὴν, καὶ νὰ ἐπιτυχωμεν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Εἰς τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ μετὰσχωμεν ὅλο ἡμεῖς, με τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου δοξα, τιμὴ καὶ δυνάμις εἰς τὸν Πατέρα, μαζί καὶ εἰς τὸ Ἅγ.ον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΤΡ ΤΟΣ

ΠΑΛ Ν ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΔΙΑΝ ΡΗЗИΝ,

ΕΓΚΙΝΕΙΑΝ ΕΧΟΜΕΝ ΤΟ ΑΥΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΠΟΙ ΜΑΣ ΣΤΗΡΙΖΕΙ ΚΙΣ ΤΗΝ ΠΙΣΤΙΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΓΡΑΜΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΑΛ ΜΟΙΣ. ΚΑΙ ΔΙΑ ΠΟΙΟΣ ΛΟΓΟΝ ΑΠΟΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΟΔΟΙ ΑΠΟ ΚΟΙΤΗΣ ΤΑ ΑΓΑΘΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ.

Κατὰ τὴν προηγουμένην συναξιν καὶ κατὰ τὴν ἄλλην πού προηγήθη αὐτῇ, ἐπῆρα μίαν ρῆσιν τοῦ ἀποστόλου καὶ κατηνάλωσα ἄλλον τὸν λόγον εἰς τὴν θαυτεράν ἀνά λυσιν τῆς. Καὶ σήμερον πάλιν σκεπτεύω νὰ ἐνδυστριῶ εἰς τὴν ἰδίαν ρῆσιν. Καὶ τὸ κάνω αὐτὸ διὰ τὸ ἐπίθε ξιν, ἀλλὰ διότι ἀποβλέπομεν εἰς τὴν ὠφέλειαν τῆς ἰδικῆς σας ἀγά πης. Ὅχι, διὰ νὰ σὰς ἀποδείξω, ὅτι, ἐμεῖς πλούσιος εἰς λό γους καὶ πολυμωθῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ σὰς ἀποκαλύψω τὴν σο φίαν τοῦ Παύλου καὶ διεγείρω τὴν προθυμίαν σας. Δι' αὐτὸ ἐπιμένω εἰς τὴν περὶ τῆρας ἀνάπτυξιν τοῦ θεμιτοῦ. Διότι καταφαίνεται σαφέστερον καὶ τὸ βάθος τῆς σοφίας του, ὅταν μὴ μόνον ρῆσις του γενῶν τόσοις ποταμοῦς νοσηά των. Ἀλλὰ καὶ σεῖς ἀφοῦ διδάχθητε ὅτι, καὶ ἀπὸ μίαν λέ ξιν ἀποστολικὴν εἶνα δυνατόν νὰ καρπωθῆτε ἀνεκφράστου πλούτου φιλοσοφίας, δὲν θὰ διατρέξετε ἀπλῶς τὰς ἐπιστο λὰς ἀλλὰ θὰ προχωρήσετε εἰς τὴν προθυμίαν καὶ θαυτεράν μελέτην τῶν ἐννοιῶν πού ἀνυπάρχουν εἰς αὐτάς, τρεφόμε νοι με αὐτάς τὰς ἐλπίδας. Διότι, ἐὰν μὴ μόνον λέξις ἐτρο φοδότῃς "ρεῖς ἀμιλίας, τότε πᾶσαν θησαυρὸν θὰ ἀναβλύ σῃ δόλοκληρος περικοπή, ἐξεταζομένη με πολλὴν προσο χήν. Ἄς μὴ ἀποκάμωμεν λοιπὸν ἕως ὅτου ἐξαντλήσωμεν τὸ πᾶν.

Διότι, ἐὰν αἱ χρυσωρυχοὶ δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ δουλεῖον, δούκον πλούτου καὶ δὲν ἀντλήσουν ἀπὸ ἐκεῖ, ἔν δὲν λαβούν ἄλλον τὸν χρυσόν, τότε ἡμεῖς πρέπει νὰ δεκνω ῃμεν πολὺ μεγαλιτέραν προθυμίαν καὶ ἐνδιαφέρον εἰς τὴν ἔρευναν τῶν θεῶν λόγων. Καθ' ὅσον καὶ ἡμεῖς σκάπτομεν

χρυσόν, ὃς θεδαίως ὀλκόν, ἀλλὰ πνευματικόν χρυσόν. Διότι, τὰ μέταλλα ποῦ κατεργαζόμεθα δὲν εἶναι γήινα, ἀλλὰ εἶναι μέταλλα τοῦ Πνεύματος. Πραγματικά, αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου εἶναι μέταλλα καὶ πηγαὶ τοῦ Πνεύματος. Μέταλλα μὲν, διότι μᾶς παρέχουν πλούτον πολυτιμότερον ἀπὸ κάθε θησαυρόν, πηγαὶ δέ, διότι ποτὲ δὲν ἐξαντλοῦνται. Ἀλλὰ ὅσον καὶ ἂν ἀντλήσῃς ἀπὸ ἐκεί, ἄλλο τόσον καὶ, πολὺ περισσότερον ἀναδύει πάλιν. ²⁸⁰ Α. Καὶ σαφὲς ἀποδείξεις τοῦ πράγματος αὐτοῦ εἶναι ὅλος ὁ χρόνος τοῦ παρελθόντος, ἅπο τὴν ἐποχὴν ποῦ, ὡς γνωστόν, ἔζησεν ὁ Παῦλος ἐπέρασεν πεντακόσια ἔτη. Κα καθ' ὅλον αὐτὸν τὸν χρόνον ἤντησαν ἀπὸ ἐκεί πολλὰς φορές μεγάλην πλούτον πολλοὶ συγγραφεῖς, καθὼς καὶ πολλοὶ διδασκαλοὶ καὶ ἐξηγηταί, καὶ δὲν ἐξητλήσαν τὸν πλούτον ποῦ ἐνυπάρχει ἐκεῖ. Διότι, ὁ θησαυρὸς δὲν εἶναι ὀλκός. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἀναλίσκεται ἀπὸ τὰς πολλὰς χεῖρας ποῦ ἐξορύσσουσιν ἀλλὰ ἀυξάνεται καὶ πάντοτε περισσεύει. Καὶ διατὶ ἀναφέρω διὰ τοῦς πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς, πόσα μετὰ ἀπὸ ἡμᾶς θὰ εἴπωμεν, καὶ ἄλλοι πάλιν ὅσοι ἂν αὐτοὺς, καὶ δὲν θὰ παύσῃ ποτὲ ὁ πλοῦτος νὰ πηγαίῃ, καὶ δὲν θὰ λείψουν ποτὲ ἀπὸ ἐδῶ τὰ μέταλλα, διότι εἶναι, πνευματικά καὶ τὸ χαρακτηριστικόν των εἶναι, ὅτι δὲν ἐξαντλοῦνται ποτὲ. Ποῖα εἶναι λοιπόν, ἡ ἀποστολικὴ ρῆσις, Β. Διὰ τὴν ὁποίαν ὠμίλησα καὶ προσηγομένως πρὸς τὴν ἀγάπην σας, «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν μας, συμφωνοῦμεν μὲ τὸ γραμμένον εἰς τοὺς ψαλμοὺς «ἐπίστευσαι, δι' αὐτὸ καὶ ἐλάλησεν».

Τότε λοιπὸν ἐξητάζομεν διὰ ποῖον λόγον εἶπεν, «τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν». Καὶ ἀνεφέραμεν τότε μίαν αἰτίαν. Αὐτὴ δὲ ἦτο ὅτι ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἦτο συμφωνὸς πρὸς τὴν Καινὴν. Διότι, ὅταν ἐμφανίζεται, ὅτι τὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως ἦτο τὸ ἴδιον ποῦ ἐκίνησε τὴν γλῶσσαν τοῦ Δαυὶδ, ὅταν ἔλεγεν «ἐπίστευσαι, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἐλάλησεν» μὲ αὐτὸ ποῦ ἔμπνεε τὴν ψυχὴν τοῦ Παύλου, εἶναι φανερόν ὅτι ὁ πᾶντες, μεγάλη συγγένεια μετὰ τὴν προφητῶν καὶ ἀποστόλων, ὅτι καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι μεγάλη ἡ συμφωνία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ σὰς ἐνοχλῶ πάλιν λέγων τὰ ἴδια, ὡς ἐξετάσωμεν καὶ τὴν ἄλλην αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν εἶπεν «τὸ αὐτὸ». Καὶ πραγματικά, καὶ τότε σὰς ὑποσχέσθην νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλαν αἰτίαν αὐτῆς, τῆς ὁποίας ὡς ἂν δώσατε προσοχὴν. Διότι, τὸ νόημα αὐτοῦ ποῦ πράττει καὶ νὰ ἀναπτύξῃ πρὸς τὴν ἀγάπην σας εἶναι θαυ-

καὶ ἀπαιτεῖ θεοκρατικὴν σκέψιν καὶ πνεῦμα ὀξύ. Δι' αὐτὸ, σὰς παρακαλῶ, νὰ παρακολουθεῖτε μὲ ἀκριβείαν αὐτὰ ποῦ θὰ εἴπω. Ἄν ὁ κόπος εἶναι ἰδικός μας, τὸ κέρδος ὁμοῦς εἶναι ἰδικόν σας, ἢ μᾶλλον καὶ ὁ κόπος δὲν εἶναι ἰδικός μας ἀλλὰ εἶναι δωρεὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας ἀπὸ αὐτοῦ, τότε οὔτε ὁ ὁμολητὴς οὔτε οἱ ἀκροαταὶ κουράζονται. Ω. Διότι ἡ εὐκολία ποῦ πηγαίει ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν εἶναι μεγάλη. Ἄς προσέξωμεν λοιπὸν πολὺ. Διότι καὶ ἂν παρακολουθεῖτε τὰ περισσότερα, καὶ εἰς κάποια σημεῖον νυστάξετε, θὰ σὰς διαφυγῇ ὅλον τὸ καλλὸς, ὅταν χάσετε τὴν συνήθειαν. Αὐτοὶ ποῦ δὲν γνωρίζουν τοὺς δρόμους καὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλους δηγηγούς, ἀκούη καὶ ἂν προχωρήσουν πολὺ εἰς τὸ δρόμον ἀκολουθοῦντες τοὺς δηγηγούς, ἀδιαφορήσουν ὁμοῦς μίαν στιγμὴν καὶ χάσουν ἀπὸ τὰ μάτια των τὸν ὁδὸν, δὲν ἔχουν παρόν κανένα θυελλὸς ἀπὸ τὴν προηγουμένη παρακολούθησιν, ἀλλὰ σταματοῦν πλὴν, διότι, δὲν γνωρίζουν ποῦ νὰ προχωρήσουν. Ε. Ἐποῖ, καὶ αὐτοὶ ποῦ παρακολουθοῦν τὸν ὁμιλητὴν, ἔαν, ἐνῶ παρακολουθοῦν ὀλίγη τὴν διδασκαλίαν, ἀδιαφορήσουν ὀλίγον, δὲν θὰ δυνηθοῦν πλέον νὰ φθάσουν εἰς τὸ τελικὸν συμπέρασμα τῶν νοημάτων. Διὰ νὰ μὴ πάθετε λοιπὸν αὐτὸ, σὰς παρακαλῶ νὰ δώσατε τὴν ἰδίαν προσοχὴν εἰς ὅλα ὅσα πρόκειται νὰ λεχθῶν ὥς ὅταν φθάσωμεν ὥς τὸ τέλος.

Διὰ ν' ἀποδείξωμεν λοιπὸν διὰ ποῖον λόγον εἶπεν ἐκπεριδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν καὶ ἐπιδύκει νὰ δείξῃ ὅτι ἡ πίστις εἶναι μητέρα τῶν ἀγαθῶν καὶ εἰς τὴν Παλαιάν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταφερθῶμεν ὀλίγον παλαιότερον. Διότι, ἔτσι θὰ γίνῃ φανερὰ ἡ αἰτία. ²⁸¹ Α. Ποῖα λοιπὸν εἶναι ἡ αἰτία; Ὅταν ἐλέγοντο αὐτὰ, μέγας πόλεμος εἶχε περικυκλώσει τοὺς πιστοὺς, πόλεμος δύσκαλος καὶ ἀκέραιος. Πραγματικά, καὶ πόλεις ὀλοκήροισι καὶ λαοὶ ἐπανωτάτου ἀπὸ κάθε σημεῖον καὶ ὅλοι οἱ τυράννοι τοὺς ὑπέδρευαν καὶ οἱ βασιλεῖς προετοιμαζόντες πόλεμον ἐναντίον αὐτῶν, καὶ ὅπλα θινόντο, καὶ εἶπον ἤκουοντο, καὶ στρατοὶ ἐξοπλίζοντο καὶ ἐπενεότο κάθε εἶδος καλοσμοῦ καὶ τιμωρίας. Δι' αὐτὸ ἐγίνοντο ἀπαγοαὶ καὶ δημεύσεις τῶν ὑπαρχόντων, καὶ ἀπαγοαὶ, καὶ καθημερινοὶ θάνατοι καὶ στρεβλώσεις, καὶ δεσμωτήρια, καὶ πῦρ, καὶ σιδηροὶ καὶ θηρία, καὶ ξύλον, καὶ τροχός καὶ βάραθρα, καὶ κρημνοὶ, καὶ ὅλα ὅσα συνετέλουν εἰς τὸν βλεθρὸν τῶν πιστῶν, ὅλα ἐτίθεντο εἰς ἐνέργειαν. Καὶ ὁ πόλεμος δὲν ἔφθανε μόνον με-

χρὶς αὐτοῦ τοῦ σημείου. Β. Διότι δὲν ἐκηρυττετο μόνον ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ φύσις ὤργιζετο ἐναντίον τοῦ αὐτοῦ τῆς. Καὶ πραγματικά, πατέρες ἐπολέμουν ἐναντίον τῶν υἱῶν των, καὶ θυγατέρες ἤμισαν τὰς μητέρας των, καὶ φίλοι ἀπεστρέφοντο τοὺς φίλους των, καὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς ἔρπων εἰσήρχετο εἰς τὰς οἰκίας καὶ μεταξὺ τῶν συγγενῶν, καὶ πολλὸς θόρυβος ἐσηκύνετο εἰς τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον. Καὶ ὅπως τὸ πλοῖον, ὅταν ὁμοῦν τὰ κύματα, ὅταν συσσωρευοῦνται κῆφαι, ὅταν ἐκατοῦν βρονταὶ ὅταν σκότος κυκλῶνῃ τὸ ἀσφὺς ἀπὸ παντοῦ, ἐνθ' ἡ θάλασσα μαινέται, ὁ τὰ θηρία ἀγριεύουν, οἱ περσῆται ἐπὶ θένται, τὸ ἴδιον τὸ πλῆρωμα ἐπαναστατεῖ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαφύγῃ τὸν κίνδυνον, ἐάν τὸ χεῖρ τοῦ Θεοῦ, τὸ δυνατὸν καὶ μέγαλον, δὲν ἀποκρούσῃ τὸν πόλεμον, καὶ ἀφ' οὗ καταπαύσῃ τὴν τρικυμίαν, ἀποκαταστήσῃ τὴν γαλήνην διὰ τοὺς ταξιδιώτας, ἔτσι συνέβη καὶ τότε, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος. Διότι δὲν τοὺς ἐκτόπησεν ἀπ' ἐξω μόνον ἡ τρικυμία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μέσα τὸ πλῆρωμα συχνὰ ἐστασίαζεν. Ποῖος τὸ λέγει αὐτό, Ὁ Ἰσὶος ὁ Παῦλος ὅταν ἔγραψεν «Ἀπ' ἐξω ἀπὸ τοὺς ἀπιστοὺς ἐν νουτὸ μάχαι ἐναντίον μας, ἀπὸ μέσα διὰ τοὺς ἀσθενεῖς ἀδελφούς μας κατελύμβανον φόβον, μήπως παρασυρθοῦν καὶ ἀποπλανηθοῦν ἀπὸ τὴν πίστιν».² Καὶ διὰ νὰ ἴδετε ὅτι, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀληθῆ καὶ ὅτι πραγματικά καὶ τοὺς μαθητάς καὶ τοὺς διδασκάλους τοὺς ἔχον κυκλωσέν ἀνυπολόγιστα κακὰ καὶ ὅτι ὅλους τοὺς ἐτυραννοῦσαν ὁ πόλεμος, σὺς φέρω πάλιν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παύλου. Β. Σεῖς δὲ νὰ διατηρήσετε εἰς τὴν μνήμην σας ὅλα ὅσα σὺς λέγω, ὥστε, ὅταν μάθετε τοὺς κινδύνους, τοὺς πειρασμούς, τὰ ἀναρίθμητα κακὰ, ποὺ ὑπεμείναν οἱ πιστοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, νὰ εὐχαριστήτε καὶ δι' αὐτὸ περ σοῦτερον τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος κατέπαυσεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ θανά καὶ ἔφερε θεοῦσαν εἰρήνην καὶ ἀπεμάκρυνε τὸν πόλεμον καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπικράτησιν μεγάλης γαλήνης. Ὡστε κανεὶς ἀπὸ σᾶς, ἀν' ἀδιαφορίᾳ, νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι θὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρίαν αὐτὴ πάλιν νὰ ὑπερφανεύετα, ὅν εἶναι ἐνάρτερος.

Διότι, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον νὰ καταπολεμησῇ ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ κατατρυχεσῇ ἀπὸ ἀναρίθμητα κακὰ καὶ πορ' ὅλα αὐτὰ νὰ ἡμιπαρέσῃ νὰ σταθῇ γενναῖος. Ε. μετὰ τὸ νὰ κάθισα, ὅπως τώρα, εἰς ἀσφαλὴ λιμένα κατὰ κάποιον τρόπον καὶ νὰ ἔχῃς δὴν τὴν ὁδοὺν νὰ ἐπιδείξῃς τὴν ἴδιαν

² 2 Β. Κορινθ. 7, 6.

προθυμίαν. Διότι, ἐκεῖνο δὲν εὗρισκοντο εἰς καθόλου καλυτέραν κατάστασιν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐταράσσοντο εἰς τὸ πέλαιος καὶ ἐκλυδινοῦντο. Ἐνθ' ἡμεῖς τώρα δ' ἀγομεν ἀσφαλέστερον καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ καθήνται εἰς τὸν λιμένα. Μήτε λοιπὸν νὰ ὑπερφανευομεθα διὰ τὰ ἐνάρτερα ἔργα μας, μήτε νὰ ὑποχωρώμεν εἰς τοὺς πειρασμούς, μήτε ἡ ἀνεσις καὶ ἡ ἀσφάλεια νὰ μᾶς ἀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀδιαφορίαν. Ἀλλὰ νὰ εἰμεθα πάντοτε νηφάλιοι καὶ νὰ ἀγρυπνοῦμεν διότι καὶ ἡμεῖς ἔχομεν νὰ παλαίσωμεν μετὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς φύσεως. Τώρα δὲν ἐπαναστατοῦν ἐναντίον μας ἀνθρώποι, ἀλλὰ ἐπαναστατοῦν οἱ ἡδοναὶ τῆς σαρκὸς. Δὲν μᾶς πολεμοῦν τυράννοι καὶ βασιλεῖς, ²⁸² Α. ἀλλὰ μᾶς πολεμεῖ ὁ θυμὸς, ὁ ἔρως τῆς κενοδοξίας, ὁ φόβος, οἱ βασκαναὶ καὶ τὰ ἀμέτρητα πάθη τῆς ψυχῆς. Ἀφ' οὗ λοιπὸν εἰμεθα ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ἐκείνων τῶν πειρασμῶν, οἱ νὰ ἤκαμεν αὐτοὺς ἔδω. Διότι διὰ τοῦτο σὺς ἀνέφερα τὰς συμφοράς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὥστε καὶ αὐτοὶ ποὺ σήμερον εὗρισκεται εἰς τὴν θλίψιν νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ ἐκεῖ ἀρκετὴν παρηγορίαν, καὶ αὐτοὶ ποὺ διώγει, ἐν ἀσφαλείᾳ, ἀπὸ τῆς μὴ ἀσκήσεως εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν ἐκείνων τῶν κυβερνῶν νὰ ἐπιδείξῃ μεγάλην προθυμίαν εἰς τὴν μάχην ἐναντίον τῶν ἐσφαλμένων ἀτόμων. Διότι ὅλα ἐκεῖνα ἐγράφοντο πρὸς ἱσκήν μας νοουθεσίαν καὶ παρηγορίαν καὶ ὑπομονήν. Τὰ ὅποια εἶναι ἀίσιμα νὰ σὺς ἔκθεσω τώρα καὶ νὰ σὺς διδάξω τὸ μέγεθος ὧν κακῶν ποὺ ἀπειλοῦσαν τότε τοὺς πιστοὺς ὅχι μόνον τοὺς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητάς.

Β. Ἀκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς Ἑβραίους «ἐὰν ἐνθυμηθῇτε τὰς πρώτας ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκωτισθῆτε μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ μετὰ τὴν γνώσιν τῆς ἀληθείας καὶ ὑπεμείνατε πολλὰν θλίψιν καὶ ἀγῶνα ποδημάτων καὶ διαγυμῶν».³ Δὲν παρήλθε, πραγματικά, ὀλίγος χρόνος, καὶ ἀμέσως εἰς τὰς ἀρχὰς ἀκόμη τῆς κατηχίσεως καὶ τῆς διδασκαλίας ἡγέρθησαν ἐναντίον αὐτῶν πειρασμοί, ἀλλὰ καὶ ἀφ' οὗ ἐδαπτίσθησαν ἀμέσως ἐκδυνεύσαντες. Πρόσεχε, νὰ μάθῃς τὴν ἐπισχῶν «ἀπὸ τὸ εἶναι μὲν μέρας μετὰ ὀνειδισμῶν καὶ ὀδρεῖς καὶ μετὰ θλίψεως ἐθεατρίζεσθαι καὶ δι' ἐπομπεύεσθαι».⁴ Πραγματικά, ὅλοι τοὺς ἐνέπτηον, τοὺς ὀδρίζον, τοὺς κατεγέλυν, τοὺς ἐχλεύαζον, τοὺς ἀπεκάλουν μωρούς, ἀνοήτους, ἐπειδὴ ἀπεστατήσαν ἀπὸ τὴν

³ ἡ' κ' 10 32
⁴ ἡ' κ' 41 σ' 58

προτροπαρόδοτον πίστιν καὶ ἀπεδέχθησαν νέον δόγμα. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὰ δοκιμασία, ὥστε νὰ κλονίσῃ τὴν ψυχὴν. Ὁ εὖν ἡ πίστις δὲν εἶναι, θεσθῶς ἐρριζωμένη. Καὶ, ὁ-
πιοσθήποτε, «ἴποτε δὲν πλῆγυνε, τόσον τὴν ψυχὴν, ὅσον ἡ ἐντροπή. Τίποτε δὲν συντρίβε, τόσον τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν ὅσον τὰ περὰ γὰρ καὶ οἱ χλευασμοί. Διότι πολ-
λὰς φορές πολλοὶ ἄνθρωποι ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς ὀνειδι-
σμούς. Καὶ σὰς τὰ λέγω αὐτὰ τώρα διὰ νὰ ἔχωμεν παρ-
ρησίαν εἰς τὴν πίστιν μας. Διότι ἐάν τότε πού τοὺς ἐχλευα-
ζεν ὅλη ἡ οἰκουμένη, δὲν ὑπεσκελίσθησαν, πολὺ περισσό-
τερον πρέπει σήμερον νὰ ὑπερασπίζωμεν, μὲ παρρησίαν
τὴν πίστιν μας, διότι τώρα ὁλόκληρη ἡ οἰκουμένη προσε-
χώρησε εἰς τὴν πίστιν μας. Ὅτι, δὲ ὅχι μόνον ὑπέμειναν τὰς
κατηγορίας καὶ τοὺς ὀνειδισμούς καὶ τὰς λοιδορίας, ὡ ἀλ-
λά καὶ ἔχαιρον ὅσοι ὤφισαντο αὐτὰ, ἄκουσε τὰ ἐξῆς. «Δι-
ὅτ καὶ τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας»,
λέγε, «ἐδέχθητε μὲ χαρὰν». Ὁ λέγει, «ὅτι καὶ αἱ περιου-
σιαι των ἐδημεύοντο παλαιὰ καὶ ἦσαν εἰς τὴν διάθεσιν
ἐκείνων πού ἤθελον νὰ τοὺς βλάψουν. Καὶ αὐτὰ ἔλεγον,
ὅταν ἔγραφε τὴν ἐπιστολὴν του πρὸς τοὺς Ἑβραίους.

Διὰ τοὺς θεσσαλονικεῖς ἐξ ἄλλου μαρτυρεῖ ἄλλα πα-
ράμοια ὅταν λέγῃ «καὶ σεις, δηλαδή, ἐγένεστε μισητοὶ μας
καὶ μισητοὶ τοῦ Κυρίου, διότι ἐδέχθητε τὸν λόγον τοῦ Εὐ-
αγγελίου ἐν μέσῳ πολλῆς θλίψεως πού σὰς ἐδημιούρ-
γουν οἱ διωγμοί». Κύττω δὲ καὶ αὐτοὶ ἐβλήθησαν, καὶ ὅχι
ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ πολλὴν θλίψιν. Ἐ δὲ ὅτι ἡ δοκιμασία ἦτο
σφαδρὰ, ὁ κίνδυνος ἦτο διαρκὴς καὶ δὲν παρῆχεν οὔτε τὸ
ἐλάχιστον περιθώριον εἰς τοὺς αγωνιζομένους τότε νὰ ἀ-
ναπνεύσουν. Ἀλλ' ὅμως, μολοντί τὰ ὤφισαντο ὅλα αὐ-
τὰ δὲν ἠγωνιάκουν, οὔτε ἀπεθαίνοντο, ἀλλὰ, μᾶλλον
καὶ ἔχαιρον. Ἀπὸ πού γίνεται φανερόν αὐτό. Ἀπὸ τοὺς
ἰδίους τοὺς λόγους τοῦ Παύλου. Ἀφοῦ, δηλαδή, εἶπεν «ἐν
μέσῳ πολλῆς θλίψεως», προσέθεσε «μὲ χαρὰν, τὴν ὅταν
ἐγέννα εἰς τὰς καρδίας σας τὸ "Ἄγον Πνεῦμα"». Με αὐτὸ
ἐδήλωνεν, ὅτι οἱ μὲν πειρασμοὶ ἔφεραν τὰς θλίψεις, ἡ δὲ
αἰτία τῶν πειρασμῶν ἐγέννα εἰς αὐτοὺς τὴν χαρὰν. Διότι
ἤρκει πρὸς παρηγορίαν των τὸ ὅτι, εἶχαν τὴν συνείδησιν,
28 ὅτι, ὅλ' αὐτὰ τὰ ὑπέφεραν διὰ τὸν Χριστόν. Καὶ δὲν
βαυμάζω τοὺς ἄνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τόσο διότι

2. Ἐπὶ δὲ σ. 84.

6. Ἄ' Θεοῦ 1, 6.

7. Ἐπὶ δὲ

ἐβλήθησαν, ὅσον διότι ἔχαιρον ἐπειδὴ ἐβλήθησαν διὰ τὸ ὀ-
νομα τοῦ Θεοῦ. Διότι ἔργον τῆς γενναίας καὶ εὐσεβοῦς ψυ-
χῆς εἶναι τούτο, δηλαδή, νὰ θαυμάσῃ καὶ νὰ ὑποφέρῃ. Εὐφ-
τό νὰ ὑπομένῃ μὲ γενναϊότητα τῶν πειρασμῶν καὶ νὰ εὐ-
χαριστῇ αὐτὸν πού ἐπιτρέπτει τὰς θλίψεις, αὐτὸ εἶναι ἔρ-
γον μεγίστης ἀνδρείας, εἶναι ἔργον ψυχῆς ἀγρόπνου καὶ
ἀπηλλαγμένης ἀπὸ ὅλης τῆς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας. Καὶ
δὲν φανερώνει μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώ-
σεις σημεῖων ὅλα τὰ κακὰ πού ὑπέφεραν οἱ ἄνθρωποι
πού ἐπίστευον τότε ἀπὸ τὰς οὐραίων καὶ συγγενεῖς (αὐ-
τὸ ἦτο τὸ βαρύτερον), γράφων ὡς ἐξῆς. «Διότι σεις, ὁ-
δελφοί, ἐγένεστε μισητοὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ. Ὡς πού
εἶναι εἰς τὴν Ἰουδαίαν». Κατὰ τὴν μίμησιν, «ἵνα καὶ σεις
ἐπάβατε τὰ ἴδια ἀπὸ τοὺς ὀμεινέας σας, καθὼς καὶ ἐκεῖ-
νοι ἀπὸ τοὺς ἀπιστήσαντας Ἰουδαίους». Ἰδοὺ καὶ πόλε-
μος καὶ μάχη ἐμφύλιος πόλεμος πού προκαλεῖ μεγαλυ-
τέραν ὁδύνην. Διότι, ἐάν ἐπὶ τέλους ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐχ-
θρούς μου μὲ ὀφείξῃ θὰ ὑπέφερα μὲ ὑπομονὴν τὴν ὀδύνην,
λέγει «Σὺ ὅμως, ὡ ἄνθρωπε τὸν ὁποῖον ἐθεωροῦν καὶ ἡγά-
πων ὡς τὸν ἑαυτοῦ μου, ἀφροντὰ μου καὶ σύμβουλῃ
μου, φίλε καὶ γνωστὴ μου», πρῶτον ἀκριβῶς πού συνέ-
βαινε τότε. Δ' αὐτὸ καὶ εἶχαν ἀνάγκην μεγάλης παρηγο-
ρίας. Αὐτὸ τὸ ἀντελαμβάνοντο καὶ ὁ Παῦλος καὶ καθὼς ἔ-
λεγε τοὺς μαθητὰς του νὰ μαχθῶν καὶ νὰ ἰδρῶνουν, νὰ
πιέζωνται ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν συμφορῶν καὶ νὰ ὑποφέ-
ρουν ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα πλῆγματα. Ὁ ἐνισχύει τὸ φρο-
νῆμα αὐτῶν μὲ πολλοὺς τρόπους. Ἀλλὰ μὲν τοὺς λέ-
γει «ἐάν θεοδικῶς εἶναι δίκαιον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νὰ ἀν-
ταποδῶσθαι θλίψιν εἰς ἐκείνους, πού σὰς θλίβουν, καὶ εἰς σὰς
πού θλίβεσθε ἀνάπαυσιν ἀπὸ τὰς παρούσας θλίψεως, τὴν
ὅταν θὰ ἀπολαύσετε μαζί μας». Ἀλλοτε πάλι τοὺς λέ-
γει «Ὁ Κύριος πλησιάζει νὰ ἔλθῃ καὶ θὰ ἀποδώσῃ αὐτὸς
εἰς ἕκαστον ὅ,τι τοῦ ἀνέκε. Μὴ κυριεύσθε ἀπὸ ἀνωμύθη
φροντίδα διὰ τίποτε». Καὶ πάλιν «Προσέξτε λοιπὸν μὴ
χάσασθαι τὴν ἀφοδὸν καὶ γαμὰτην ἀπὸ θέρους πιστὴν καὶ
πεποθησὶν σας, ἡ ὅσα ἔχε ὡς ἀνταποδορίαν μεγάλαν μι-
σθόν. Σὰς κάμνω τὴν προτροπὴν αὐτὴν, διότι ἔχετε ἀνάγ-
κην ὑπομονῆς, ὥστε ἐξακολουθοῦντες νὰ μένετε πιστοὶ εἰς

R. A. 1121 3 14.

1. Ἐπὶ δὲ

11. Θεοῦ 64, 13 14.

12. D. Θεοῦ 1 6 7.

12. Θεοῦ 4 6 6.

τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ λάβετε τὴν ἀμοιβὴν ποὺ ὁ Θεὸς ὑποσχέθη.¹² Ἐπειτα προειδοῦν αὐτοὺς δὲ ὑπομονῇ, προσθέτε «Δεῖξτε ὑπομονὴν διότι ἀκόμη πολὺ ὀλίγος χρόνος ὑπολείπεται, καὶ ὁ Κύριος ποὺ τὸν περιμένουν νὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν, θὰ ἔλθῃ καὶ δὲν θὰ βραδύνῃ».¹⁴ Καὶ ὅπως ἓνα παιδί ποὺ κλαίει καὶ βυστροπεῖ ὁ καὶ ζητεῖ τὴν μητέρα του, κάθεται κανεὶς δίπλα τοῦ καὶ τὸ παρηγορεῖ λέγων, κάμε ὀλίγη ὑπομονὴν καὶ θὰ ἔλθῃ ἡ μητέρα σου ὁπωδήποτε, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, καθὼς ἔδλεπεν αὐτοὺς ποὺ τότε ἐπίστευαν νὰ δυσανασχετοῦν, νὰ ὀδυρῶνται καὶ νὰ ἐπιζητοῦν τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν ἀνυπόφορον συρροὴν τῶν συμφορῶν τοὺς ἔλεγε διὰ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ «πολὺ ὀλίγος χρόνος ὑπολείπεται καὶ ὁ Κύριος ποὺ τὸν περιμένουν νὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν, θὰ ἔλθῃ καὶ δὲν θὰ βραδύνῃ».¹⁶

Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ μαθηταὶ ἐβλήθησαν καὶ ὑπέφεραν ἀπειρα δεινὰ καὶ ὥσάν ὄρνιθα ἀποκλεισμένα ἐν μέσῳ λύκων, ἔτσι ἐδιώκοντο ἀπὸ παντὸς, εἶναι φανερόν ἀπὸ αὐτὰ διὰ νὰ μάθῃς δεῖ, ὅτι καὶ οἱ διδάσκαλοι ὅςταντο ὄχι μικρότερα δεινὰ ἀλλὰ ἀπεναντίας ὑπέμεναν τότε θαυότερα κακὰ (δὲν ἴσταντο περισσότερο ἐλυποῦν τοὺς ἐχθρούς τῆς ἀληθείας, τόσο καὶ ἀπὸ περισσοτέρους ἐβάλλοντο), καὶ αὐτὰς τὰ ἀκούσαμεν ἀπὸ τὸν ἴδιον ποὺ εἶπε καὶ τὰ προηγουμένα Ὅταν, δηλαδὴ, ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους ἔλεγε τὰ ἑξῆς «Καὶ τώρα σὰς παρακαλοῦμεν ἡμεῖς χωρὶς νὰ δίδωμεν καμμίαν ἀφορμὴν σκανδάλου εἰς τι ποτε, διὰ νὰ μὴ κατηγορηθῇ εἰς τὸ ἐλάχιστον ἡ διακονία τοῦ κηρύγματος. Ἀλλὰ τὸν παντὸς μὲ κάθε τι συσταίνομεν καὶ ἀποδεκνύομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ὡς ἀληθινοὶ τοῦ Θεοῦ διάκονοι. Συσταίνομεν, δηλαδὴ τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ ὑπομονὴν πολλήν, μὲ θλίψεις, μὲ ἀνάγκας, μὲ στενοχωρίας, μὲ δαρμούς καὶ μαστιγώσεις, ποὺ πληγώνουν τὸ σῶμα μας, μὲ φυλακίσεις, μὲ καταδικαίσεις, ποὺ δὲν μᾶς ἀφήνουν νὰ σταθῶμεν πρὸς τὸν Θεόν, μὲ κόπους, μὲ ἀγρυπνίας, μὲ στέρσεις φαγητοῦ».

Εἶδες πόσους δόλους ἠρθίμην, πόσην συρροὴν περισσῶν,²⁸⁴ Αὐτὸν πάλιν, γράφων πρὸς τοὺς ἰδίους, λέγε «Καυχῶνται ὅτι εἶναι διάκονοι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἂν παρα-

¹² Ερ 10 16-31

¹⁴ Ερ 2 27

¹⁶ Ερ 21

¹⁸ Ερ 18 2-6

δεχθῶ ὅτι εἶναι —ὁμιλῶ σὺν παράφρων— ἐγὼ εἶμαι παραπάνω ἀπὸ αὐτοὺς διάκονος τοῦ Χριστοῦ».¹⁸ Ἐπειτα, θέλων νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι τὸ νὰ ὑφίστασαι θλίψεις χάριν τοῦ Χριστοῦ εἶναι πολὺ λαμπρότερον ἀπὸ τὸ νὰ κάνῃς θαύματα καὶ παρέχων ἀπόδεξιν τῆς ἀποστολῆς του καὶ δεικνύων ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ αὐτοὺς, ὅχι τοὺς ἀποστόλους ἀλλὰ τοὺς ψευδοαποστόλους, τὴν ἀπόδεξιν δὲν τὴν προσέφερε ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ τὰ σημεῖα ποὺ ἔκανε, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἀλλεπαλλήλους κινδύνους, λέγων τὰ ἑξῆς «Ὑπεβλήθη ἐν κόποις περισσώτερον ὅτι δὲν ἐπὶ μένῃ κανεὶς Ὑπέστην εἰς τὸ σῶμα μου κυττήματα καὶ πληγὰς υπερβολικὰς Ἐρριφθὲν εἰς φυλακὰς περισσώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλου, διέτρεξα πολλὰς φορές κινδύνους νὰ θανατωθῶ Ὡς ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοῦς πέντε φορές ἐμαστῶσθην μὲ τεσσαράκοντα παρὰ μίαν μαστιγώσεις Τρεῖς φορές ἔρριφθην, μὴν φορὰν ἐλθοῦσθην, τρεῖς φορές ὑπέστην ναυάγιον ἐπὶ ἓνα ἡμερονυκτίον ἔμεινα εἰς τὸ ἀνακτὸν πέλαγος καὶ μὲ ἔδωκαν τὰ ἄγρια κύματα Ὑπηρέτησα τὸν Κύριον μὲ ὀδοπορίας πολλὰς φορές, μὲ κινδύνους μέσα εἰς πλημμυρόμενα κατὰ τὸν χειμῶνα ποτάμια μὲ κινδύνους ἀπὸ λιητάς, μὲ κινδύνους ἀπὸ τὸ ἰδικόν μου λαοδικόν γένος, μὲ κινδύνους ἀπὸ θανατικὰ καὶ ἐδωλοδότης. Μὲ κινδύνους μέσα εἰς πόλεις, μὲ κινδύνους μέσα εἰς ἐρήμους τόπους, μὲ κινδύνους μέσα εἰς θαλάσσας, ποὺ δὲν ἐσχίσθη ταξιδεύων διὰ τὸ κηρύγμα τοῦ Ευαγγελίου. Μὲ κινδύνους ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἦσαν ψευδοῦσθαι καὶ ἐφερον ὑπερηφανῶς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ. Ὑπηρέτησα τὸν Κύριον μὲ κόπον καὶ μόχθον, μὲ ἀγρυπνίας πολλὰς φορές, μὲ πείναν καὶ μὲ δίψαν, μὲ νηστείας πολλὰς φορές, μὲ ψυχὴν καὶ γυμνότητα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ποὺ παραλείπω». Αὐτὰ εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πραγματικῆς ἀποστολῆς. Διότι, θαύματα ἔκανον καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πολλὰς φορές καὶ δὲν ἐκέρδιζαν τίποτε μὲ τὰ θαύματα ἀλλὰ ὅσοι ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ἤκουσαν ὅτι «ἰσχυροὶ, δὲν σὰς γινώσκω σὲς ποὺ ἐργάζεσθε τὴν ἀνομίαν».¹⁹ Ἐνῷ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς, ποὺ ἔχουν νὰ παρουσιάσουν αὐτὰ τοῦ ἀπρηθμῆσεν ὁ Παῦλος δὲν θὰ ἀκουσθῇ ἐκείνην τὴν φωνήν. Ἀλλὰ μὲ μεγάλην παρηγορίαν θὰ ἀνεβῇ εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ θὰ ἀπολασθῇ ὅλα τὰ οὐράνια ἀγαθὰ.

¹⁸ Ερ 11 4-28
¹⁹ Ματθ 23 13

*Ισως ἐμήκυνα τὸν λόγον. Ἀλλὰ μὴ φοβηθῆτε Δὲν ἐληομένησα τὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ θὰ ἐπανέλθω ἀμέσως πάλιν πρὸς αὐτὴν. Καὶ ὅλ' αὐτὰ δὲν τὰ ἀνέπτυξα ἐν ἐκτάσει ἀνευ λόγου ἄλλ' ἐπειδὴ ἤθελα νὰ καταστήσω σαφέστεραν καὶ ἀναμφισβήτητον τὴν ἀπόδειξιν μὲ περισσότερα στοιχεῖα, ταυτοχρόνως δὲ νὰ παρηγορήσω τὰς ψυχὰς τοῦ εὐρίσκοντα εἰς θλίψιν. Ἐν ὧστε καθένας τοῦ ἀντιμετωπίζει πειρασμούς καὶ κινδύνους νὰ ἀπέλθῃ, ἀφοῦ λάβῃ μεγάλην παρηγορίαν καθὼς ἔλαθε διὰ τὰ παθήματα τοῦ ἡμεῖς τὸν Παῦλον, ἢ μάλλον τὸν Δεσπότην τῶν ἀγγέλων Χριστόν. Μετέχων δι' εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν τῶν παθημάτων αὐτοῦ θὰ μετέσχης εἰς τὴν δόξαν τοῦ εἰς τοὺς οὐρανούς. ἡμῶς δὲ συγκληρονόμοι τοῦ Χριστοῦ λέγει, «ἐάν θεοδούως πάσχωμεν μαζί μὲ αὐτόν, διὰ νὰ δοξασθῶμεν καὶ μαζί του». ²⁰ Καὶ πάλιν «Ἐάν βεβαιώμεν ὑπομονὴν τότε καὶ θὰ βασλευσώμεν μαζί μὲ αὐτόν». ²¹ Διότι ὅπουδὴποτε εἶναι ἀνάγκη νὰ θλιβῆται ὁ πιστός, «Διότι ὅλοι δοξοβελον νὰ ζοῦν ἐν δόξῃ, ὅπως ἐπιθέλλε ἡ σκέσις μας μὲ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν θὰ καταδικωθῶν». ²² Καὶ πάλιν Ἐ «Ποῦδ' μου, ἐάν προσέρχεται, νὰ ὑπηρετήσῃς τὸν Κύριον ἐτοίμασε τὸν ἑαυτὸν σου διὰ διαφόρους δοκιμασίας. Νὰ ἔχῃς εὐθείαν καὶ εὐκρινὴ τὴν καρδίαν σου καὶ ἀπλῆστον μὲ ὑπομονὴν καὶ βάρους». ²³ Εἶναι καλοὶ αἱ ὑποσχέσεις ἐξ ἀρχῆς, δι. θὰ ἐμπέσης εἰς δοκιμασίας καὶ κινδύνους. Εἶναι μεγάλη προτροπὴ καὶ ζωρὰ παρηγορία τῆς δουλείας τὸ νὰ δοκιμάσῃς ἀμέσως τοὺς κινδύνους. Εἶναι θεδαίως μεγίστη καὶ θαυμασιὰ καὶ φέρει μεγίστου κέρδους Ποῖον εἶναι αὐτό; Ἀκούσε τὰ ἑξῆς «Διότι ὅπως μὲ τὴν φωτιάν καθαρίζεται καὶ γίνεται λαμπρότερος ὁ χρυσός, ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται, δοκτο, ἐνώπιον τοῦ Κυρίου διὰ μέσου τῆς κομνίου τῶν θλίψεων». ²⁴ Ἡ ἐννοια τῶν λόγων αὐτῶν εἶναι ἡ ἑξῆς. Ὅπως, δηλαδὴ, ὁ χρυσός δοκιμάζεται, εἰς τὴν πυρὰν καὶ γίνεται καθαρότερος, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ἐταν δοκιμάζῃ θλίψεις καὶ κινδύνους καθίσταται λαμπρότερα καὶ περιχαρὴς. ²⁵ Α καὶ ἀποβάλλει ὅλας τὰς κηλίδας τῶν ἁμαρτημάτων. Δ' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀβραάμ ἔλεγε πρὸς τὸν πλοῦσιον, δι. «Ὁ Λάζαρος ἀπῆλυσεν τὰ κακὰ τῆς δυστυχίας

20 Ρ.η. 8. 17
21 Β. Τ.η. 2. 12
22 Ε.φ. 2. 10
23 2.π. 5. 11 &
24 Ε.φ. 2. 2

καὶ παρηγορεῖται ἐδῶ». ²⁶ Καὶ ὁ Παῦλος εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τοὺς Κορινθίους ἔλεγε «Δι' αὐτὸ ὑπάρχον μετὰ τῶν πολλῶν ὁσθένεις καὶ ἀρρωστοὶ καὶ ἀπέθανον ἀρκεῖται. Διότι ἐάν ἀνταρῶμεν καὶ ἐξετάζωμεν μὲ φόβον Θεοῦ τὸν ἑαυτὸν μας, θὲν θὰ καταδικωθῶμεν ἀπὸ τὸν Θεόν μὲ αὐτὰς τὰς τιμωρίας. Ὅταν δὲ κατακρινώμεθα ἀπὸ τὸν Κύριον, τιμωρούμεθα παιδαγωγικῶς ἀπὸ αὐτόν, διὰ νὰ διορθωθῶμεν καὶ μὴ κατακριθῶμεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μὲ τὸν κόσμον τοῦ ζῆ μακρὸν ἀπὸ τὸν Θεόν». ²⁷ Καὶ ἐκεῖνον ποὺ ἐξετάσῃ εἰς πορνείαν ὁ αὐτὸν παρέδωκεν εἰς τὸν δειθρὸν τῆς σαρκός, διὰ νὰ σωθῇ τὸ πνεῦμα του. ²⁸ Δεικνύων ἔτσι, δι. ἡ παρούσα δοκιμασία ἀπεργάζεται τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς. ²⁹ καὶ δι. οἱ κινδύνοι ἀποτελοῦν μέγα καρπικὸν τῆς ψυχῆς, δι' ὅσους τοὺς υπομένουν μὲ εὐχαρίστησιν. Ὅτι, πραγματικῶς, ἐθλίβοντο οἱ πιστοὶ καὶ ὑπέφεραν τὰ πάνθ' ἡ μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι, καὶ δὲν ἀνέπνεον ὀλίγον, περιβαλλόμενοι ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ ποικίλους καὶ παντὸς εἶδους παλέμους, τὰ ἀπέδειξεν ἀκριτὰ ὁ λόγος καὶ δύνανται οἱ φιλόπονοι, νὰ συλλέξουν ἀπὸ τὰς θείας Γραφὰς καὶ περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἶπαμε.

Τώρα πλέον ὅς φέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὸ θέμα μας Ποῖον διως ζήτημα μᾶς ἀπασχολεῖ. Διὰ τοῖον λόγον ὁ Παῦλος εἶπεν ὑπερβῆ ἔχουεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα ποὺ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν. ³⁰ Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν, τὸ εἶπεν Ἐθαρμεῖ τοὺς μαθητὰς τὸ γεγονός, δι. τὰ μὲν θεινὰ τὰ ἐδοκιμάζον ἤδη ἐν τὰ ἀγαθὰ τὰ ἡλπίσαν ἀπλῶς. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἦσαν παρόντα, τὰ δὲ δεύτερα εὐρίσκοντο μακρὰν. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐγινον, ἐν τὰ ἄλλα ἡλπίζοντο. Καὶ τὰ τὰ παραδόξον, ἐάν τότε, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρυγματος, μερικοὶ ἐδοκιμάζον αὐτὰ τὰ αἰσθηματα, ἀφοῦ καὶ τώρα ὕστερα ἀπὸ τόσον χρόνον, μετὰ τὴν δόξαν τοῦ κηρυγματος εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ὅταν ἔχωμεν λάβει, τόσας ἀποδείξεις διὰ τὰς ὑποσχέσεις, ὑπάρχον πολλοὶ ποὺ δοκιμάζον αὐτὸ τὸ αἶσθημα, καὶ δὲν τοὺς ἐτάρασε μόνον αὐτὸ ἀλλὰ καὶ ἄλλο, ὅχι μικρότερον ἀπὸ αὐτό. Ποῖον εἶναι αὐτό, λοιπόν, Ἐσκέπτοντο, δι. εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην τὰ πράγματα τῶν ἀνθρώπων θὲν διείποντο ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κανόνες, ³¹ Ὡ ἀλλὰ ἐκεῖ δοξοῦντο μὲν νὰ ζοῦν εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν σωφο-

26 1. Κορ. 6. 27
27 Α. Κορ. 11. 31
28 1. Κορ. 1. 31

σύνθη ἐλάμβανον ἀμέσως τὰ ἐπαθλα καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἀρετῆς. Ὅχι, δηλαδή, μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων, οὔτε εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἀλλὰ ἔδω εἰς τὸν παρόντα βίον ἐξεπληροῦντο ὅλοι οἱ ὑποσχέσεις. Διότι λέγει: «Ἐάν ἀγαπήσῃς τὸν Κύριον τὸν Θεόν σου, ὅλο θά βαδίζῃς καλῶς διὰ σέ, καὶ θά πληθυνῇ ὁ Θεός τὰ κατόδια τῶν θεσίων σου καὶ τὰ κατόδια τῶν προδότην σου. Κανείς ἀνδρας δὲν θά εἶναι ἀγονος καὶ κοίμια γυναίκα δὲν θά εἶναι στείρα. Τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὰ ζῶα σου. Δὲν θά ὑπάρξῃ εἰς σέ αὐτὴ νόσος οὔτε ἀδιαθεσία. Ἐθὰ στείλῃ ὁ Θεός τὴν εὐλογίαν σου εἰς τὰς ἀποθήκας σου. Θά ἀνοίξῃ τὸν οὐρανόν σου καὶ θά σου στείλῃ βροχὴν πλοῦτον καὶ ὄψιμον. Τὸ ἀλυσισμα θά διαρκῇ ἕως τὸν τρυγητόν σου καὶ ὁ τρυγητός ἕως τὸν σπόρον»¹⁸. Καὶ, πολλὰ ἄλλα παρόμοια ὑποσχέθη εἰς αὐτούς, τὰ ὅποια ὅλα ἐδίδοντο εἰς αὐτούς κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν.

Ἄν κανείς εἶνα ξευπνός, ἤδη προδίδεται τὴν λυσι. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχον σωματικὴν υγείαν καὶ πλοῦς οὐς ἀγρούς, καὶ πολλὰ καὶ καλὰ τέκνα καὶ ἐνετα γηρατειὰ καὶ θαυμασίας καὶ ρικάς συνθηκὰς καὶ καλὴν ἐσθλείαν, καὶ θροῦς εἰς τὴν ὥραν τῶν καὶ πολλὰ κατόδια προδότην καὶ ἀγέλας βοῶν,¹⁸⁸ Ἄ καὶ γενικῶς ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὰ ἀπελάμβανον εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, καὶ τίποτε δὲν ἤλπιζαν εἰς τὸ μέλλον, οὔτε μετὰ τὸν θάνατόν των. Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν οἱ πιστοὶ ὅλα αὐτά, ὅτι δηλαδή, εἰς τοὺς προγόνους τῶν ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἦσαν πρόχαρα ἐνωπίων τῶν ἐνῶν δι' αὐτούς ὅλα τὰ ἐπαθλα καὶ οἱ στέφανοι ἐπαφύλασσονται διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, καὶ ὅτι αἱ ἐπαγγελίαι ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν πίστιν, ἐκουράζοντο καὶ ἀπύκνουν, ἀναγκάζοντο νὰ διέλθουν ὅλην τὴν ζωὴν τῶν μεθυσίας. Ὁ Παῦλος ἠγνοεῖ ὅλα αὐτά, καθὼς καὶ τὸ μέγεθος τῶν δεινῶν μετὰ τὰ ὅποια ἦτο συνδεδεμένη ἡ ζωὴ των, καθὼς καὶ τὸ γεγονός ὅτι δι' αὐτούς μὲν ὁ Θεός ὑποσχέθη τὸν μισθὸν τῶν κόπων των μετὰ τὴν ἀποθνήσκουσαν αὐτὴν τὴν ζωὴν ἐνῶν τοὺς προγόνους των τοὺς ἀντήκειντες εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν, καὶ παρατηρῶν λοιπόν, ὅτι ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς αὐτοὺς ἐγεννᾶτο εἰς αὐτούς μεγάλη ἀδιαφορία. Β καὶ θέλων νὰ τοὺς ἀφυπνίσῃ καὶ νὰ τοὺς δάξῃ, ὅτι καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πατέρων των τὰ πράγματα εἶχον καὶ τότε ρυθμισθῇ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καὶ πολλοὶ ἐλάβον τὸν μισθὸν των ὅχι μετὰ ἔργα, ἀλλὰ μετὰ τὴν πίστιν, τοὺς ἀνέφερε τὴν προφητικὴν ρῆσιν καὶ τοὺς εἶπεν: «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ

αὐτὸ Ἄγον Πνεῦμα ποὺ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν, ὥπως εἶνα, γραμμένον: Ἐπίστευσας, δι' αὐτὸ καὶ ἐλάλησας, ὥσταν νὰ τοὺς λέγῃ σχεδόν, ὅτι καὶ ὁ μέγας Δαυὶδ, ὁ θαυμαστός ἑκείνος καὶ γενναῖος προφήτης μετὰ πίστιν ἐλάθε τὴν ἀνταμοιβὴν ὅχι μετὰ συγκεκριμένα ἔργα. Διότι ἐάν δὲν συνέβαινον αὐτὸ, δὲν θά ἔλεγεν: Ἐπίστευσας, δι' αὐτὸ καὶ ἐλάλησας. Ὁ δὲ ὅτι ἡ πίστις εἶναι ὑπόστασις πραγμάτων ποὺ τὰ ἐλπίζομεν, ἀλλὰ δὲν τὰ βλέπομεν.¹⁹ Ἐκεῖνο δὲ ποὺ βλέπει, κανείς ἀπωσθήσεται δὲν τὸ ἐλπίζει. Ἐάν πάντως ἐπίστευσε, θά ἐπιστεύσει εἰς πράγματα ἐλπίζόμενα. Ἐάν όμως ἐπίστευσε εἰς τὰ ἐλπίζόμενα, τὰ δὲ ἐλπίζόμενα, ὡς γνωστόν δὲν βλέποντα ἀκόμη, αὐτὰ, εἰς τὰ ὅποια ἐπίστευσε, δὲν τὰ εἶχεν ἀποκτήσῃ ἀκόμη διὰ τοῦτο λέγει: Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἄγον Πνεῦμα, ποὺ μᾶς στηρίζει, εἰς τὴν πίστιν» δηλαδή, τὴν ἴδιαν πίστιν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς, αὐτὴν ἡ ὅποια ὑπάρχει εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ὁμῶν διὰ τοὺς ἀνίους ἑκείνης τῆς ἐποχῆς, λέγει: «Καὶ ἐφόρου δ' ἐνδυματα προδοτέρματα καὶ αἰγοδέρματα, στεροόμενοι θλυόμενοι καὶ κακοπαθοῦντες, τῶν ὁποίων ἁγίων ἀνδρῶν δὲν ἦτο ἀξίος οὐδὲ ἡδυνάτο νὰ συγκρίθῃ πρὸς αὐτοὺς ὁλόκληρος ὁ κόσμος.»²⁰ Ἐπειτα διδάσκου, ὅτι τὰ μὲν δεινὰ τὰ ὑπέμεινον, ὁ ἐνῶν τοὺς μισθοὺς δὲν τοὺς ἐλάβον ποτὲ μέχρι τώρα,²¹ προσέτις: «Αὐτοὶ ὅλοι ἀπέθανον μετὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα, χωρὶς νὰ λάβουν τὰς ἐπαγγελίας ἀλλὰ τὰς εἶδον ἀπὸ μακρῶν καὶ μετὰ πόθον πολὺν καὶ ἀγαλλίασιν τὰς ἐνεκολπώθησαν.»²² Καὶ, πρὸς μου, πῶς εἶδον τὰς ἐπαγγελίας, ποὺ δὲν ἦσαν παρούσα. Μετὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως, ποὺ ὑπερβαίνουν τὸν οὐρανὸν καὶ παρατηροῦν ὅλα ὅσα ὑπάρχουν ἐκεῖ.

Σὺ δὲ παρατήρησε, σὲ παρακαλῶ, τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. πῶς, δηλαδή, καὶ ἐδείξεν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ μακρῶν τὰ θροῦς, καὶ δὲν τὰ ἔδωκεν ἀμέσως, ἔδωκεν νὰ καταστήσῃ μεγαλυτέραν τὴν ὑπομονὴν αὐτῶν. Τὰ ἐδείξε δὲ ἀπὸ μακρῶν, διὰ νὰ τρέφονται μετὰ τὰς ἐλπίδας αὐτὰς καὶ νὰ μὴ ἀντιλαμβάνονται, τοὺς παρόντας μόχθους. Ἀλλ' ἴσως κάποιος, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ παρακαλοῦσθαι μετὰ προσοχὴν, νομίσῃ ὅτι ὁ λόγος μου ἀντιφάσκει. Διότι, θὰ εἴπῃ, ἐάν οὕτως οἱ παλαιότεροι, δὲν ἀπελάμβανον τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰ ἀγα-

¹⁸ 1. 1. 1. 1. 1. 1.
¹⁹ 1. 1. 1. 1. 1. 1.
²⁰ 1. 1. 1. 1. 1. 1.
²¹ 1. 1. 1. 1. 1. 1.

θα ἀμέσως, τότε πῶς μὲς ὠμίλησες ἐπὶ πόσον πολὺ καὶ μὲς ἀπηρέθμισες εὐνοϊκὰς καιρικὰς συνθήκας, σωματικὴν ὕγιαν, εὐτεκνίαν, πολυτεκνίαν, καλὴν ἐσθλείαν, ἀφθονίαν καρπῶν, κοπώδεια δοσιῶν προδότην, ὅλην ἐν γενέ. τὴν ἐπιγεῖον εὐτυχίαν. 217 Ἀ Τί δύναμειθι νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτό. Ὅτι διαφορετικὰ καθωδήγει ὁ Θεὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸν ἀσθασιώτερον λαὸν καὶ διαφορετὶ καὶ τοὺς γενναίους καὶ αὐτοὺς ποὺ συνελάμβανον ἡβή τὴν φιλοσοφίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Διότι εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ χαμερπεῖς ποὺ δὲν δύνανται νὰ ἴδουν ἢ ποτε μεγάλα, οὕτε νὰ ἀπώλυσον τὴν ἐλπίδα τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν προσέφερον αὐτὰ τὰ παρόντα ἀγαθὰ παρηγορῶν τὴν ἀσθένειαν τῆς ψυχῆς τῶν, καὶ ὁδηγῶν αὐτοὺς μετὰ τὸν τρόπον αὐτὸν εἰς τὴν δοκιμὴν τῆς ἀρετῆς καὶ ἐμπνέων τὴν ἐπιθυμίαν τῶν καλῶν. Τὸν ἥλσιν δὲ καὶ τὸν Ἑλισαίον, τὸν ἔρεμν, αὐ, τοῦ Ἡσαΐαν καὶ γενικῶς ὅλους τοὺς προφῆτας καὶ ὅλους τοὺς ἀνέκουν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν. Β τοὺς ἐκάλε εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχουν ἐτοιμασθῇ ἐκεῖ διὰ τοὺς ἐναρέτους. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἀπηρέθμισε ὅλους γενικῶς, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἦσαν ἐνδοξοῦμενοί μετὰ προδοσιῶν καὶ ἡ μετὰ αἰγιδόματα, αὐτοὺς ποὺ ἐρίπτοντο εἰς τὴν κάμινον, ἐρίπτοντο εἰς τὴν φυλακὴν, ποὺ ἐδέθησαν εἰς τὸ βασανιστικὸν ὄργανον ποὺ ἐλέγετο ταμπανὸν καὶ ἐδάρησαν μετὰ θανάτου ποὺ ἐλιθοβολοῦντο, τοὺς πεινασμένους τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἐρημίτας, τοὺς διαμένοντας εἰς τὰ σπήλαια, εἰς τὰς ἀπᾶς τῆς γῆς, αὐτοὺς ποὺ ὤφισταντο τὰ πάνδενα. Καὶ τότε εἶπε, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ ἀπέθανον μετὰ τὴν ἐλπίδα καὶ δὲν ἔλαβον ἀκόμη τὰ ὑπεσχημένα Ἑνωρῶν δχ, τὸ πλῆθος τῶν ὁυδαίων ἀλλὰ τοὺς ὀλίγους ὥσαν τὸν Ἡλσιν.

Γ Ἐάν δὲ κανεὶς εἴπῃ, αὐτοὶ ἐδῶ διὰ πᾶν λόγον δὲν ἔλαβον ἀκόμη τοὺς στεφάνους οἱ ὅποιοι τοὺς ὄφελανται, ἢς μάθῃ καὶ αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἀπὸ τοῦ Παύλου. Δ ὅτι ἀποῦ εἶπεν, ὅτι αὐτοὶ ὅλοι ἀπέθανον μετὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα, χωρὶς νὰ λάβουν τὰς ἐπαγγελίας, προσέθεσε. «Διότι, ὁ Θεὸς προέβλεψε δι' ἡμᾶς κατὰ καλύτερον ὥστε αὐτοὶ νὰ μὴ λάβουν εἰς θαβὴν τέλειον τὴν σωτηρίαν χωρὶς ἡμᾶς, ἀλλὰ νὰ τὴν λάβωμεν ὅλοι μαζί». Διότι εἶναι κοινὴ, λέγει, ἡ πανήγυρις, εἴτε θῇ καὶ ἡ χαρὰ εἴναι μεγαλυτέρα, ὅταν ἀπὸ κοινοῦ στεφανωκώμεθα ὅλοι. Τὸ ἴδιον γινε-

τα καὶ εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Καὶ ὁ παλαιστῆς, καὶ ὁ πυγμαῖος, καὶ ὁ παγκρατιστῆς ὑπομένουν τοὺς ἀγῶνας εἰς διαφόρους καιροὺς. Ὁ ἀλλὰ νικητὰ ἀνακηρύσσονται εἰς μίαν μόνον στιγμὴν. Ἔτα γίνεται καὶ εἰς τὰ πνεύματα. Ὅταν μερ καὶ ἀπὸ τοὺς καλεσμένους εἰς τὴν τράπεζαν διὰ γεῦμα φθάσουν πρῶτοι καὶ οἱ ἄλλοι, ἀργαὺν ἀκόμη, οἱ συμποσάρχοι τιμῶντες αὐτοὺς ποὺ λείπουν, παραγγέλλουσιν εἰς αὐτοὺς ποὺ ἐφθάσαν πρῶτοι νὰ ἀναμείνουν καὶ αὐτοὺς ποὺ καθυστέρησαν. Τὸ ἴδιον ἔκαμε καὶ ὁ Θεός. Ἀφοῦ, δηλοῦν, ἐκάλεσεν αὐτοὺς ποὺ κατὰ διαφόρους καιροὺς διεκρίθησαν εἰς τὴν ἀρετὴν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης εἰς κοινὴν πνευματικὴν εὐκλείαν, αὐτοὺς ποὺ ἀπῆλθον πρῶτοι καὶ ἐφθάσαν ἐκεῖ, τοὺς διατάσσει νὰ περιμένουν αὐτοὺς ποὺ πράκειναι νὰ ἀνοχωρήσουν ἀργότερα ὥστε ὅταν φθάσουν ὅλοι μαζί, ἔ νὰ γινῇ μία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ χαρὰ δι' ὅλους.

Σκέψου πόσον τιμητικόν εἶναι, ὁ Παῦλος καὶ ὅλοι οἱ σύγχρονοί του, ὁ Ἀβραάμ καὶ οἱ σύγχρονοί του καὶ οἱ οὐκ εἶναι ποὺ πρὶν ἀπ' αὐτὸν πάλιν πρὶν ἀπὸ τόσα ἔτη ἡγωνίσθησαν καὶ ἐνίκησαν, νὰ κάθοντα καὶ νὰ περιμένουν τὴν ἰσικὴν μας ἐπιτυχίαν. Ὅτι, πραγματικὰ, ὁ Παῦλος δὲν ἔλαβεν ἀκόμη τὸν στεφάνον, οὕτε κανεὶς ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὴν διανομήν τῶν κατέστησαν ἀγοστήτοί εἰς τὸν Θεόν, καὶ οὕτε θὰ τὸν λάβουν ἕως ὅτου, ὅσοι πρόκειται μετὰ τὴν ἐλπίδα νὰ στεφανωθῶν, νὰ φθάσουν ὅλοι, 218 Ἀ ἀκούει τὸν ἴδιον τὸν Παῦλον ποὺ τὸ λέγει. «Ἐχω ἀγωνισθῇ τὸν καλὸν ἀγῶνα διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου». Ἐχω φθάσει εἰς τὸ τέλος τοῦ δρόμου τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς τηρήσεως τοῦ καθήκοντος. Ἐχω διαφυλάξει τὴν πίστιν. Λοιπὸν μοῦ ἐπιφυλάσσεται ὁ στεφάνος, ποὺ ἀνέκει, ὡς θραβεῖον εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν καὶ τοῦ ὁποῖον θὰ μοῦ δώσῃ ὡς ἀνταμοιβὴν ὁ δίκαιος Κριτὴς. Πότε, «Κατὰ τὴν ἐνδοξὴν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὁ δίκαιος Κριτὴς θὰ τὸν δώσῃ δὲ ὅχι μόνον εἰς ἐμέ ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους ὅσοι ἔχουν ἀγαπήσει καὶ μετὰ πόθον περιμένουν τὴν ἐνδοξὴν ἐπιφανίαν του». Καὶ πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον, δεικνύων, ὅτι, ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀγαθῶν δίδεται, ἀπὸ κοινῆς εἰς ὅλους, γράφων πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἔλεγεν. «Ἐάν ἐσθλαί, εἶναι ὅκα, ὅταν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νὰ ἀνταποδοσθῇ θλίβων εἰς θεοῦς ποὺ σὰς θλίβουν καὶ εἰς σὰς ποὺ βλ. θεοῦ, ἀνά-

παυσιν ἀπὸ τὰς παρούσας θλίψεως.· Καὶ πάλιν: «Ὅτ' ἐπὶ λαθῇ, ἡμεῖς οἱ ζωντανοὶ καὶ θά ἀπομένωμεν κατὰ τὴν θαυτέραν παρουσίαν, δὲν θὰ προφθάσωμεν τοὺς ἀπαθήμενους, οἱ ὅποιοι θὰ μᾶς προλάβουν εἰς τὴν τραυπάντησιν τοῦ Κυρίου»¹⁶ B. Μὲ δὺο αὐτὰ φανερωθεὶς, ὅτι ἡμεῖς ταυτοχρόνως καὶ ἀπὸ καινοῦ ὅλο φέρει νὰ ἀπολαύσωμεν τὰς αὐρανοῦς τιμὰς. Τὸ γεγονός αὐτὸ φέρει μεγάλην χαρὰν καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ προσηγήθησαν ἀπὸ ἡμᾶς, ὅταν, δηλαδὴ ἀπολαύσαντες τὰ μυστικά ἁγία ἀγαθὰ μαζί μὲ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας. Καὶ, πραγματικά, ἕνας πατέρας ποὺ μετέχει μίαν λαμπρὰ καὶ πολυτελεῖς τραπέζης, τότε ἀπολαμβάνει μὲ μεγαλύτεραν εὐφροσύνην, ὅταν μετέχει εἰς αὐτὴν τὴν εὐχάριον καὶ τὴν χαρὰν αὐτὴν μαζί μὲ τὰ παῖδά του.

Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος καὶ ὅλοι οἱ ὁμοιοὶ μὲ αὐτὸν θὰ ἀσπασθῶν εἰς μεγαλύτερον θαυμάσιον τὴν ἀπόλαυσιν, ὅταν τὴν δοκιμάζουν μαζί μὲ τοὺς ἰδιοὺς τῶν μαθητὰς. Διότι οἱ πατέρες καὶ οἱ παῖδες δὲν ἐπιδεικνύουν τόσην φιλοστοργίαν, ὡς ὅσην φροντίδα ἐπιδεικνύουν ἐκεῖνοι, πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἠκολούθησαν τὸν Ἰωάννην τοῦ Θεοῦ τῆς ἀρετῆς. Διὰ νὰ τιμηθῶμεν, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς μὲ αὐτοὺς, δεῖ προσπαθεῖν νὰ ἀκολουθήσωμεν καὶ νὰ φθάσωμεν αὐτοὺς τοὺς ἁγίους. Καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν αὐτοὺς, θὰ ἐρωτήσῃ κάποιος. Πῶς θὰ μᾶς διείξῃ τὸν δρόμον ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ; Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν ἁγίων ἐκείνων, ὁ ὁποῖος μᾶς διδάσκει, ὅχι μόνον πῶς θὰ φθάσωμεν ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ πῶς θὰ γινώσκωμεν συγκάτοικοι καὶ ὁμόσκηνοι μὲ ὅλους αὐτοὺς. «Διότι», λέγει, «πρέπει καὶ σεῖς νὰ φροντίσετε νὰ κάμετε διὰ τὸ καλὸν σὰς φίλους ἀπὸ τὸν πλοῦτον, ποὺ εἶναι ὁ ὁσὸς διότι οἱ μεγάλοι περὶ οὐσας μὲ ἀδικίαν ἐπισωρεύονται καὶ ἀδικαίαν μεγάλην διαπράττει αὐτὰς, ποὺ μόνον διὰ τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ κατακρατεῖ τὰ πλοῦτη. Κάμετε λοιπόν καὶ σεῖς φίλους ἀπὸ τὸν ὁσὸν καὶ μωμωὶν ἀγαθωργούντες καὶ εὐεργετοῦντες τοὺς ὁμοίους σας, ὥστε, ὅταν ἀποθάνετε νὰ σὰς ὑποδεχθῶν οἱ φίλοι, αὐτοὶ εἰς τὰς αἰώνιους ἀκτῆς τοῦ παραδείσου»¹⁷ D. Σωστὰ εἶπεν εἰς τὰς αἰωνίους· Διότι ἐς αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ ἔν ἑχρη πολυτελεῖς σίκτιαν θὰ καταστραφῇ πάντως ἀπὸ τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου. Ἡ μᾶλλον καὶ πρὶν νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τὸν

¹⁶ B. H. c. 1. 1. 7
¹⁷ H. A. H. c. 1. 1. 10
¹⁸ I. c. 1. 1. 1. 1.

χρόνον ὁμοῦ ὁ θάνατος καὶ σὲ ἐκδιώκει ἀπὸ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν κατοικίαν. Πολλὰς φορὰς δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον δυσκολεῖ μερικῶν πραγμάτων καὶ αἱ ἐπιθέσεις τῶν συκοφαντῶν καὶ αἱ δολιότητές αὐτεῶν, ὥστε νὰ ἐκδιώχθῃς ἀπὸ αὐτὴν. Ἐκεῖ ὅμως δὲν ἔχεις νὰ φοβηθῇς τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, οὔτε τὴν φθορὰν οὔτε τὸν θάνατον, οὔτε τὴν κατάπτωσιν. Εὐ οὔτε τὴν δολιότητα τῶν συκοφαντῶν οὔτε ὅλο τίποτε, ἀλλὰ ἡ κατοικία ἐκεῖ εἶναι ἀμετακίνητος καὶ ὁ θάνατος. Διὰ τοῦτο ὡς σὰς τὰς ἀκτῆς ἐκείνας αἰώνιους. «Κάμετε λοιπόν» λέγει καὶ σεῖς φίλους ἀπὸ τὸν μωμωὶν τῆς ἀδικίας.

Κυτταεὶ πόση εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου, πόση ἡ καλωσύνη καὶ ἡ ἐπιεικεία του. Διότι αὐτὴν τὴν προσθήκην δὲν τὴν ἔθεσεν ἄνευ λόγου. Ἀλλὰ ἐπειδὴ πολλοὶ πλοῦτοισι ἔχουν συγκεντρώσει τὸν πλοῦτον τῶν ἀπὸ ἀρπαγῆν καὶ πλεονεξίας κακῶς λέγει, τὸν ἔχουν συγκεντρώσει, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν ἀνγκεντρώσουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Πλὴν ὅμως, ἀφοῦ τώρα συγκεντρώσας τὸ πλοῦτη, σφαιμάτησε τοῦλάχιστον τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὴν πλεονεξίαν καὶ χρησιμοποίησε τὰ χρήματα καθὼς πρέπει. Δὲν λέει νὰ ἀρπάξῃς διὰ νὰ ἐλεῇς, ἀλλὰ ἀφοῦ σταματήσῃς πλεον τὴν πλεονεξίαν¹⁸ A. νὰ χρησιμοποίησῃς τὸν πλοῦτον διὰ ἐλεημοσύνην καὶ φιλανθρωπίας. Διότι, ἐὰν κανεὶς δὲν σταματήσῃ τὴν ἀρπαγὴν, οὔτε ἐλεημοσύνην δὲν πρόκειται νὰ κάμῃ. Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἂν ἀπερα χρήματα προσφέρῃ εἰς τὰ χεῖρα τῶν ἐνδίων, ὅταν ἀρπάξῃ τὰ ξένα πράγματα καὶ εἶναι πλεονεξίας, ἀπὸ τοῦ Θεοῦ λογίζεται ἴσος πρὸς τοὺς ἀνθρωποκτόνους. Δι' αὐτὸ πρέπει πρῶτα νὰ ἀπαλλαγῇ κανεὶς ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ ἔτσι νὰ ἐλεῇ τοὺς ἐνδεεῖς. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις τῆς ἐλεημοσύνης, διὰ τὴν ὁποῖον σὰς ὠμίλησας καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην συναξὴν καὶ θὰ σὰς ὠμίλησω πάλιν τώρα. Ἀλλὰ κανεὶς νὰ μὴ θεωρήσῃ ὡς κατηγορίαν τὴν ἀκρασίαν τὴν συνέχειαν τῆς ὑπομνήσεως αὐτοῦ τοῦ θέματος. Καὶ, πραγματικά, οἱ θεοτά, διεγείρουν κατὰ τὴν διάρκεια τῶν ἀγώνων ἐκείνους τοὺς δρομείς B. ποὺ βλέπουν ὅτι ἐξορκιστὰ πλοῦτον τοῦ θρασεῖ καὶ ἔχουν πολλὰς ἐλπίδας νίκης.

Καὶ ἐγώ, λοιπόν, ἐπεὶ θάλω, ὅτ' σεῖς δεχέσθε κάθε φορὰ καὶ μὲ μεγαλύτεραν προθυμίαν τοὺς λόγους διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, δὲν αὐτὸ ἀκριδῶς ἐπανερχομαι συνεχῶς εἰς αὐτὴν τὴν παραίνεσιν. Οἱ πτωχοὶ εἶναι ἱστροὶ τῶν πτωχῶν μας εἶναι εὐεργεταὶ καὶ προστάται. Πραγματικά, δὲν δεῖς τόσοσιν ὅσων κυρίως λαμβάνει Δίδεις χρήματα καὶ

λαμβάνεις την βασιλείαν τῶν οὐρανῶν Ἐσπεύριζεις τὴν πείνῃ καὶ συμφιλῶνεις τὸν Κύριον μαζί σου Βλέπεις, δι' ἣ ἀνταπόδοσις δὲν εἶναι ἰσὺ ἁυτῆς (ποὺ δίδει) ὑπάρχουν εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ ἐκεῖνα (ποὺ λαμβάνεις) ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν Τὰ πρῶτα καταστρέφονται καὶ χάνονται, ἐνῶ τὰ ἄλλα διαμένουν Ἐκεῖνα ὑπόκεινται, εἰς τὴν φθοράν, ὧς ἐνῶ τὰ ἄλλα εἶναι ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν φθοράν Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πατέρες μας ἐπιποθεῖον τοὺς πτωχοὺς πρὸ τῶν θυρῶν τῶν ἐκκλησιῶν ὥστε αὐτὴ ἡ θεὰ τῶν πτωχῶν νὰ ὑπενθίμῃ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ εἰς τὸν πλεόν ὁδίαφορον καὶ ἀπὸνθρωπον Διότι, ὅταν ἰσάτα ὁλοκλήρως ὁμιλῶς γερῶντων καμπουρασμένων, ἐνδοθυμένων μὲ ράκη, ἀπασκελιτωμένων, ρυπαρῶν ποὺ κρατοῦν δικτηρίου καὶ μετὰ δυσκολίας δυνάμεται καὶ στηρίζονται, πολλὰς φορές χωρὶς ὀφθαλμοῦ καὶ ἀνίκανον δλου τὸ ὄμμα ποῖος εἶναι, τῶσαν σκληρὰς, ὥσαν ἀπὸ πέτρων ποῖος εἶναι τῶσαν χαλυβδίνος, ὥστε, ἐνῶ καὶ ἡ ἡλικία, καὶ ἡ ἀσθένεια, καὶ ἡ ἀναπηρία, καὶ ἡ πένια, καὶ ἡ εὐτελής ἐνδυμασία, καὶ γενικῶς ὅλα τὸν παραινῶν νὰ συμπονήσῃ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς νὰ ἐντισταθῇ καὶ νὰ μείνῃ ἀκαμπτὸς εἰς ὅλα αὐτὰ Ὡς αὐτὸ ἴστανται πρὸ τῶν θυρῶν μας καὶ μετὰ αὐτὴν τὴν θέαν τῶν καχυρότερον ἀπὸ οἰονόηστε λόγων, καλοῦν πρὸς φιλανθρωπίαν τοὺς εἰσερχομένους Ὅπως, δηλαδή, συνιθίζεται νὰ ὑπάρχουν κρηναὶ εἰς τὰς οὐλάς τῶν ναῶν, ὥστε, αὐτοὶ ποὺ πράκεται νὰ προσευχηθοῦν εἰς τὸν Θεόν, νὰ πλένουν πρῶτα τὰς χεῖρας τῶν καὶ μετὰ νὰ τὰς ὀψώσων Ἔτσι οἱ πατέρες μας ἴσταντο τοὺς πτωχοὺς πρὸ τῶν θυρῶν διὰ νὰ εἶναι ἀντὶ πηγῶν καὶ κρηνῶν, ὥστε, ὅπως πλένομεν τὰς χεῖρας μὲ τὸ ὕδωρ, ἔτσι νὰ καθαρωμεν πρῶτον τὴν ψυχὴν μὲ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τότε νὰ προσευχωμεθα

Ἐ Καί, πραγματικῶς, δὲν ἀπαιτῶνται τὰς κηλίδας τοῦ σώματος τὸ ὕδωρ μὲ τὰς καθαριτικὰς τοῦ ἱερότητος τῶσαν, ὅσον ἡ δύναμις τῆς ἐλεημοσύνης καθαρίζει, τὸν ρυπαρὴν τῆς ψυχῆς Ὅπως λοιπὸν δὲν τολμᾷ νὰ ἐπιδείξῃ μὲ ἀπλῆτα χεῖρα καὶ νὰ προσευχηθῇ, ἀν καὶ τὸ ἀμάρτημα αὐτοῦ εἴναι μικρότερον, ἔτσι νὰ μὴ προσέλθῃς ποτε νὰ προσευχηθῇς χωρὶς ἐλεημοσύνην Ἄν καὶ πολλὰς φορές, καὶ καθαρὰς νὰ ἔχωμεν τὰς χεῖρας, δὲν τὰς ὀκνοῦμεν εἰς προσευχήν, ἀν πρῶτα δὲν τὰς πλύνωμεν μὲ ὕδωρ Τῶσαν δύναμιν ἔχει ἡ συνήθεια Τὸ ἴδιον λοιπὸν νὰ κάμνωμεν καὶ μὲ τὴν ἐλεημοσύνην Καὶ ἀν δὲν ἀλοθωνμεθα εἰς τὴν συνειδήσιν τὸ βάρος κανενὸς μεγάλου ἀμαρτήματος, ὅμως ὅς καθαρίζωμεν τὴν συνείδησιν μὲ τὴν ἐλεημοσύνην Ἐπείτοις

ἐναντίον σου πολλὰ θεῶν ἀπὸ τὴν ἀγοράν Κάποιος ἐχθρὸς σου αἰ ἐβουρίσας κάποιος δικαστὴς αἰ ἠνάγκασας νὰ πράξῃς κατ' ἀνάρμοστον ἐξουσίαις πολλὰς φορές ἀπρεπείας λέξεις, χάριν τοῦ φίλου σου ἠναγκάσθῃς νὰ πράξῃς κάποιο ἀμάρτημα, εἰς πολλὰ ἄλλα ἔσφαλεις, εἰς τὰ ὅσα αἰτο φυσικόν νὰ προσκρούσῃ ἑνας ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος μάλιστα περ φέρεται εἰς τὴν ἀγοράν, ποὺ παρίσταται εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ ἀσχολεῖται, μὲ τὰ δημόσια πράγματα τῆς πόλεως Δι' ὅλα αὐτὰ εἰσέρχου, νὰ ζητήσῃς συγγνωμὴν ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ νὰ ἀπολυνθῇς Βάλε λοιπὸν χρήματα εἰς τὰς χεῖρας τῶν πτωχῶν καὶ καθάρου τὰς κηλίδας ἐκεῖνος, ὅς νὰ καλέσῃς μὲ παρηγορίαν κατὰ τὴν προσευχήν σου, αὐτὸν ποὺ δύναιτο νὰ συγχωρήσῃ αὐτὰ τὰ ἀμαρτήματα Ἄν συνιθίσῃς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ μὴ παύῃ ποτε τὰ πρῶτα τῶν ναῶν χωρὶς ἐλεημοσύνην, ποτε, ὥστε μὲ τὴν θέλησιν σου ὥστε χωρὶς τὴν θέλησιν σου, δὲν ἀπαμακρυνθῇς ἀπὸ τὴν καλὴν αὐτὴν συνήθειαν καὶ πράξῃς Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνώρισμα τῆς συνήθειας Καὶ ὅπως συμβαίνει πάντοτε, ὅτι καὶ νὰ νύνη, δὲν ἀνέχουσαι νὰ προσευχηθῇς μὲ ἀπλῆτα χεῖρα, ἀπὸ τὴν στιγμήν ποὺ αὐτὸ αὐτὸ ἐγίνετο πλέον συνήθεια Ἔτσι καὶ μὲ τὴν ἐλεημοσύνην, ἀν ἐπιδείξῃς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου αὐτὸν τὸν νόμον, ἔκων ἔκων ὅτι τὸν ἀκολουθεῖς κάθε ἡμέραν, σφοδρῶν ἀπὸ τὴν συνήθειαν

Ἡ προσευχὴ εἶναι φωτιά, ὅταν μάλιστα ἀναπέμψεται ἀπὸ ψυχὴν νηφάλιον καὶ ἀγρυπνόν Ἡ ἁγία αὐτὴ ἡ φωτιὰ χρειάζεται καὶ ἔλαιον διὰ νὰ φθάσῃ νὰ φωτίσῃ τοὺς αὐρανοὺς βόλους Ἐλαιον ὅμως τῆς φωτιᾶς αὐτῆς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἐλεημοσύνη Νὰ χορηγῇς, λοιπὸν, ἀφάνων τὸ ἔλαιον, διὰ νὰ εὐφρανθῇς μὲ τὴν πράξιν σου αὐτὴν καὶ νὰ ἐκτελέσῃς τὰς προσευχάς σου μὲ μεγαλύτεραν παρηγορίαν καὶ περισσώτερον προθυμίαν Ὅπως, δηλαδή, αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν εἰς τὸ ἐνεργητικόν τῶν καμνίων καλὴν πράξιν, δὲν δύνανται νὰ προσευχηθοῦν καὶ μὲ παρηγορίαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔφερον εἰς τέρως κάποιο ἐνάρετον ἔργον καὶ μετὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτὴν προσέρχονται νὰ προσευχηθοῦν, εὐφραίνονται ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ καταρθώματος αὐτοῦ κάμνουν τὴν ἱεσάν μὲ μεγαλύτερον προθυμίαν Ὡς διὰ νὰ γνῇ, λοιπὸν, καὶ εἰς τοῦτο θυνατώτερα ἡ προσευχὴ μας, καθὼς ἡ ψυχὴ μας εὐφραίνεται ἐν ἐργηρόσει κατὰ τὴν θέσιν, ἐνθυμούμενη τὰ καταρθώματα, νὰ ἐρχομεθα εἰς τὰς προσευχάς μὲ ἐλεημοσύνην καὶ νὰ φυλάττωμεν εἰς τὴν μνήμην μὲ ἀπρ ὅσον ὅλα ὅσα ἔχουν

λεξηθῇ καὶ πρὸ παντός ἄλλου, σὺς παρακαλῶ. νὰ διατηρῇς διαρκῶς ζωντανὰ ἐκίνητη τὴν ἐκδόαν, πρὸ σὺς ἐπιστάς διὰ τοὺς πτωχοὺς, οἱ ὁποῖοι ἴστανται πρὸ τῶν θυρῶν τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἐκπληρουνὺν διὰ τὰς ψυχὰς τὴν ἀνάγκη πρὸ ἐκπλήρωσιν διὰ τὸ σῶμα ἡ κρίνη διδῶν αὐτοὺς τὸ ἐνθυμιόμωσα διαρκῶς καὶ ἀσπασίμωκν συνεχῶς τὸν λογισμὸν μὲς, θὰ διυλῶδωμν θὰ ἐκτελῶμν τὰς προσεχέας μὲς μὲ καθαρὸν καρδίαν, καὶ νὰ ἐπιτῶμκν ἀπὸ τὸν Θεὸν μεγάλῃ παρηγορίᾳ καὶ νὰ κερδίσωμν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μὲ τὴν φιλοφροσιν καὶ τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέκῃ ἡ δοξα καὶ τὰ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Б. И. С. А. Г. О. Г. Б.

Πῶς, οὐκ ἔστι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἡρώδης παρασκευάσαντες αὐτὸν τὸν θύτον ἀποστόλῃ τῶν λεγόντων οὕτως, ἐν παρακλήσει· ἡκούσατε ποῦ ἔδωκεν ἀποφασίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπαύρηται· ἀλλὰ ποῦ καὶ πόρῃ, καὶ πρὸς τί, καὶ πῶς καὶ πῶς, μὴ καὶ τὴν ἀνέστησαν τῶν νεκρῶν. Τοῦτο ἂν εἴη τοῦ ἀποστόλου καὶ οὗτοι τὸ πρῶτον κερὶ τοῦ παρόντος ἡρώδης, ἐπὶ τὴν ἐκείνη ἀπελευθέρωσιν πρός αὐτὸν συγκαταρπέντες· ἡρώδης δὲ, τοῦς καταλύειν καὶ μαγαλύνειν αὐτὴν ἢ ἐν τῷ αὐτῷ, ἢ οὐ, ὅτι θεῶν κτλ. οὗτοι οὐκ ἐδωκέναν καὶ δὲν καταβλέποντες εἰς τὴν ἀποστολήν· φρονεῖν δὲ καὶ προσελθόντες καὶ τοὺς ἀποστόλους ἀδελφούς ἐκ τῆς ἐκκλησίας.

[illegible][illegible]

ΟΜΗΛΙΑ

157 Α. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΗ ΠΡΟΣΕΛΘΟΝΤΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΙΝ
ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΠΡΟΣΙΝ ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ «ΕΑΝ ΠΙΝΕΙ Ο
ΕΞΘΡΟΣ ΣΟΥ ΔΙΑΒ ΨΕΜΙ ΚΑΙ ΤΡΟΦΗΝ ΕΙΣ ΑΓΓΟΝ»¹ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΗΝΕΙΚΑΚΩΜΕΝ

Φαίνεται πώς δὲν ὠφέλησα εἰς τίποτε, ὅταν ἀπηύθυνα
πρὸς ὑμᾶς μακρόν λόγον κατὰ τὸ παρελθόν διὰ νὰ ἔχετε
προθυμίαν νὰ ἐρχεσθε εἰς τὰς συγκεντρώσεις. Πάλιν ἡ ἐκ-
κλησία μας εἶπαι ἔρημος τῶν τέκνων τῆς. Διὰ τοῦτο ἀναγ-
κάζομαι καὶ πάλιν νὰ φωνῶ πιεστικὸς καὶ βαρὺς, νὰ ἐπι-
μύσω τοὺς παρόντας καὶ νὰ θέσω ὑπὸ κατηγορίαν τοὺς ἀ-
πόντους. Τοὺς τελευταίους μὲν διότι δὲν ἀπηλλάγησαν ἀπὸ
τὴν πεμπτελίαν των, ὅσοις δὲ διότι δὲν ἀνελάβατε τὴν σω-
τηρίαν τῶν ἀδελφῶν σας. Ἀναγκάζομαι νὰ φωνῶ βαρὺς
καὶ πιεστικὸς διχὲς χάριν τοῦ ἑαυτοῦ μου ἢ τῶν κτημάτων
μου ἀλλὰ πρὸς χάριν σας καὶ χάριν τῆς σωτηρίας σας,
τὴν ὅποιαν προτιμῶ ἀπὸ αἰονόητοτε ἄλλο πρᾶγμα. Ὁ-
ποῖος θέλει ἄς ἀνασταθῇ καὶ ἄς με ἀνομάσῃ φορτικὸν
καὶ ἐσθιάντροπον, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν θὰ σταματήσω νὰ ἐνοχλῶ
διὰ τὰ ἴδια πράγματα, διότι θεωρῶ τὴν ἀνεισχυρίαν αὐ-
τοῦ τοῦ εἰδους κάλλιστον πρᾶγμα. Ἰσως θεδοιοι, ἰσως, ἔ-
στω καὶ ἐν δὲν συμβῇ τίποτε ἄλλο, ἀφοῦ αἰσθανθῇτε ἐν-
τροπήν δι' αὐτά, τὸ νὰ μὴ ἐνοχλήσθε διὰ τὸ ἴδιον συνεχῶς
πρᾶγμα, νὰ ἀναλάβετε κατὰ τὴν φροντίδα διὰ τὴν σω-
τηρίαν τῶν ἀδελφῶν σας. Ὁ Τ. με ἀπελθόντες οἱ ἑταῖμοι, ὅταν
ἐσθῆς μὲν δὲν θὰ σὰς ἰδῶ νὰ προκατῆτε εἰς τὴν ἀρετήν,
Ποῖα ἡ ἐλάθῃ μου ἀπὸ τὴν σιγὴν των ὧρων με ἀκούουν,
ὅταν ἰδῶ αὐξανομένην τὴν εὐλάβειαν αὐτῶν. Ἐπεινος διὰ
τοῦ διμολοῦντα δὲν εἶναι τὰ χαφροκροτήματα, ἀλλὰ ὁ περὶ
τὴν εὐσέδειαν ζήλος τοῦ ἀκρατηρίου, διχὲς ὁ θόρυβος κατὰ
τὴν ὥραν τῆς ἀκροάσεως, ἀλλὰ ἡ προσοχὴ ὅλας τὰς ὥρας
Αἱ ἐπευφημῖαι, ὁγαίνου ἀπὸ τὸ στόμα, διακύνονται εἰς τὸν
ἀέρα καὶ χάνονται ἀλλὰ τὸ νὰ κόμην τις καλύτερους ὁ-
σους τοῦ ἀκούου, φέρει καλύτερον καὶ ἀθύνεται μισθὸν
εἰς τὸν ὁμολοῦντα καὶ εἰς ὁσους πείθονται εἰς τὰ λεγόμενα

του. Ο ὁ ἔπαινος τῶν ἐπευφημιῶν σας κάμνε. σπουδαῖον ἔδω μέσα τὸν ὁμιλητὴν, ἐνῷ ἡ εὐλάβεια τῆς ψυχῆς σας δι-
δει πολὺ σπουδαῖον θέσιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τοῦ Χρισ-
τοῦ εἰς τὸν διδάξαντα. Ὡστε, ἂν κάνετε σας ἀγαπᾶ τοὺς
ρήτορας ἅς μὴ τοὺς ἀγαπᾶ ἀπὸ τὰς ἐπευφημίας, ἀλλὰ
ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν τοῦ προκαλοῦν εἰς τοὺς ἀκροατάς. Δὲν
εἶναι τυχαῖον κακὸν νὰ παραμελῶμεν τοὺς ἀδελφούς μας,
ἀλλὰ συνεπάγεται κόλασιν θεοῦ καὶ ἀναποφύκτικον τι-
μωρίαν, ὅπως γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ
Χριστοῦ δι' ἐκεῖνον ποὺ κατέχων εἰς τὴν γῆν τὸ τίλαιν-
ται. Δὲν κατηγορήθη καθόλου διὰ τὴν ζωὴν του, οὔτε ἐγ-
νε κάποια ἀπάτη ἐκ μέρους του ὡς πρὸς τὴν κατάντησιν,
ἀφοῦ τὴν ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἀκέραιον. Ἐὰν ἀπεδείχθη
κακὸς ὡς πρὸς τὴν προσπάθειαν διὰ τὴν αὐξησιν τῆς πα-
ρακαταθήκης, διότι δὲν ἐπιπλοίασε τὸ πᾶσιν τοῦ τοῦ ἐνε-
πιστευθῆσαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐτιμωρεῖτο. Ἀπὸ αὐτοῦ γίνεται
φανερὸν, ὅτι καὶ ἂν ἀκούη ἡμᾶς ἡμπορέσωμεν νὰ ἐμμεθα
σπουδαῖοι καὶ συγκροτημένοι πνευματικῶς καὶ ἔχωμεν
πολλὴν ἐπιθυμίαν περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν Ἁγίων Γραφῶν,
αὐτὸ δὲν φέσκει διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Εἶναι ἀνάγκη νὰ
διπλασιάζωμεν τὴν παρακαταθήκην, καὶ γίνεται, διπλῶς, ὅ-
ταν μαζί με τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν ἀναλαβώμεν καὶ τὴν
φροντίδα τῶν ἄλλων. Διότι καὶ ἐκεῖνος εἶπεν «Ἴδου ἔχεις
τὸ ἰδικόν σου»². Ἀλλὰ δὲν ἔρθεσε αὐτὸ μόνον πρὸς δικαί-
ολογίαν «Διότι, ἔπρεπε, λέγει, αὐτὸ νὰ καταθέσῃς εἰς τοὺς
πρεπεῖτας τὸ δοθὲν τάλαντον»³.¹⁸ Α καὶ τώρα κύτταξε
τόσον ἐλαφρὰ εἶναι αἱ ἐπιταγαὶ τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἄνθρωποι ὅ-
ταν δανεῖζον χρήματα καθίστουν ὑπευθύνους διὰ τὴν ἀπαι-
τήσιν τοὺς δανείζοντας τὰ χρηματικά τοῦ κυρίου των. Συκα-
τάβαλες, αὐ, λέγει, καὶ νὰ τὰ ζητήσῃς ὅπως. Ἐγὼ δὲν ἔχω
τίποτε νὰ κάμω μετὰ τὸν λαβόντα. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν κάμνε.
ἔτσι, ἀλλὰ σὲ προτρέπει μόνον νὰ καταβάλῃς καὶ δὲν σὲ
καθιστᾷ ὑπεύθυνον τῆς ἀπαιτήσεως. Διότι ὁ ὁμιλῶν ἔχει ἄρ-
μαδιότητα νὰ αἰ συμβουλεύσῃ καὶ ὅχι νὰ σὲ πείσῃ διὰ τῆς
θείας. Σὲ κάμνω μόνον ὑπεύθυνον, λέγει, τῆς καταβολῆς καὶ
ὅχι τῆς ἀπαιτήσεως. Τὸ ἐλαφρότερον ἀπὸ αὐτὸ. Ἀλλ' ὅ-
μως ὁ δοῦλος ὠνόμαζε σκληρόν τὸν τόσον φιλόνητον
καὶ ἡμεῖον κυρίου του. Β Αὐταὶ εἶναι βέβαια αἱ συζητῶσαι
τῶν ὁνημάτων καὶ ραθυμῶν ὑπηρετῶν μεταθετοῦν, δη-
λαδὴ, πάντοτε εἰς τοὺς κυρίους των τὰς ἀφορμὰς τῶν ἰδι-

2. Ματθ. 25. 26.

3. Ἰω. 4. σ' 21.

κῶν των λαθῶν, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς τοὺς ἔδενε καὶ τοὺς
ἐθασάνιζε καὶ τοὺς ἐξεσφενδόνιζεν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξω-
τερον. Λοιπὸν, διὰ νὰ μὴ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἴδιον, ἅς
ἀποδυναμώμεν τὴν διδασκαλίαν εἰς τοὺς ἀδελφούς, εἴτε πεί-
θονταί, εἴτε ὅχι. Ἄν πειθοῦν θὰ ὠφεληθοῦν καὶ τὸν ἑαυ-
τὸν των καὶ ἡμᾶς. Ἄν δὲν πειθοῦν διὰ μὲν τὸν ἑαυτὸν
των ἔχουν ἐξησφαλισμένην τὴν κόλασιν, ἐνῷ ἡμᾶς δὲν ἡμ-
ποροῦν νὰ μᾶς παραδράψουν οὔτε κατὰ τὸ ποροκρινόν.
Ἡμεῖς συμβουλευσάντες αὐτοὺς ἐκάμαμεν τὸ καθήκον μας,
Ὁ ἂν ὅμως δὲν ἐπεισθῇ, δι' ἡμᾶς δὲν προκύπτει καμ-
μία ὁλότης ἀπὸ αὐτοῦ. Διότι ἐγκλημα δὲν εἶναι τὸ νὰ μὴ
πεισθῇ, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ συμβουλεύσῃς. Μετὰ τὴν παραί-
νεσιν καὶ τὴν συμβουλὴν τὴν ἀδικαίαν καὶ συνεχῆ, ἡ λα-
γοδοσία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ εἰς
αὐτοὺς. Ἦθελα νὰ γνωρίζω μετὰ ἀκριδῶν ὅτι τοὺς συμβου-
λεύετε, καὶ ἂν αὐτοὶ ἐμμένουν εἰς τὴν ραθυμίαν των καὶ
δὲν θὰ σᾶς ἐνοχλήσω ποτέ. Ὅμως φοβοῦμαι τώρα ὅτι λό-
γω τῆς ἰδικῆς σας ὑπεροφίας καὶ ἀμελείας μένουσιν ἀδιορ-
θωτοί. Διότι, εἶναι ἀπίθανον ἕνας θνητὸς ποὺ συνεχῶς
δέχεται παρανοήσεις καὶ διδασκαλίας. Ὁ νὰ μὴ γίνῃ καλύ-
τερος καὶ νὰ μὴ δείξῃ μεγαλύτερον ζῆλον. Ἡ παροψία
τοῦ θὰ εἰπῶ εἶναι λαϊκὴ, ἀλλὰ εἰκονίζει ἀκριδῶς τὸ
πράγμα. Ὁ ἡ σπανίονα τὸ νερό, λέγει, τὴν πέτρα πρῶγει,
ὅταν πτῆρη συνεχῶς. Καὶ ὅμως, τί εἶναι πῶς μαλακὸν ἀπὸ
τὸ νερό καὶ τί πῶς σκληρόν ἀπὸ τὴν πέτραν. Παρὰ ταῦτα,
ἡ διάκρισις ἐνίκησε τὴν φύσιν. Καὶ ἂν ἡ φύσις ἡττᾶται ἀπὸ
τὴν ἐπιμονὴν, πολὺ περισσότερον ἡμπορεῖ αὐτὴ νὰ νικήσῃ
τὴν διάκρισιν. Ὁ Χριστιανισμὸς, ἀγαπητοί μου, δὲν εἶναι
παιγνίδι, οὔτε ἐραστειχία. Ἀλλὰ, ἐνῷ συνεχῶς τὰ λέγω
ὅλ' αὐτὰ, δὲν κάμω τίποτε.

Ε Πῶς θέλετε νὰ μὴ στενοχωροῦμαι, ὅταν σκέπτομαι
ὅτι εἰς τὰ πανηγύρια τὰ πλῆθῃ ὁμοιάζουν ὥσπερ ἀπέραν-
ται θάλασσαί, ἐνῷ ἐδῶ τώρα δὲν μοιάζεται οὔτε τὸ πλῆθος
ἐλάχιστον τμήμα τοῦ πλῆθους ἐκεῖνου. Ποῦ εἶναι τώρα
αὐτοὶ ποὺ μᾶς ἐνοχλοῦν συνεχῶς κατὰ τὰς ἐφορτάς; Ἐκει-
νοὺς ἐπιζητῶ καὶ ὁ ἐκεῖνους δούρομαι, ὅταν σκέπτομαι
ἐκεῖνο τὸ πλῆθος ποὺ χάνεται ἀπὸ τοὺς ὠζυμένους, τὴν
ζημίαν τῶν ἀδελφῶν ποὺ ὑφίσταται καὶ πῶς ἡ σωτηρία
προσρίζεται δι' ὀλίγους, ἐνῷ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς
Ἐκκλησίας ὁμοιάζει με νεκρὸν καὶ ἀκίνητον σώμα. Καὶ τί
μὸς νὰ ἄζει, θὰ εἰπῇτε, Πρὸ πάντων ἐπεὶ πρέπει νὰ νικά-
ζεσθε ποὺ δὲν ἐνδιαφέρεσθε, ³⁹ Α ποὺ δὲν παραινείτε καὶ
δὲν συμβουλεύετε, εἰς τοὺς ποὺ δὲν χρησιμοποιεῖτε καταναγ-

κασιμόν, δὲν οὐρετε θίαια καὶ κατέχεσθε ἀπὸ πολλῆν ἀ-
διαφορίαν Ὁ Χριστὸς κατέστηρε φανερόν ὅτι δὲν πρέπει
κανεὶς νὰ εἶναι χρησιμὸς μόνον εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ
καὶ εἰς τοὺς πολλούς, ἀνομιᾶς τοὺς χρησίμους ὅλους καὶ
ζώην καὶ φῶς Ἀυτὰ εἶναι χρήσιμα καὶ ὠφέλεια καὶ διὰ
τοὺς ἄλλους. Πραγματικὰ ὁ λύχνος δὲν φέγγει διὰ τὸν ἑ-
αυτὸν του, ἀλλὰ διὰ τοὺς καθήμενους εἰς τὸ σκότος. Καὶ
οὐ εἶσαι λύχνος, ἔχει διὰ νὰ ἀπολαύσῃς μόνος σου τὸ φῶς,
ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπαναφέρῃς ἐκεῖνον τὸν ἐστρατοκείμενον. ■ Τί
τὸ βέλος, ὅταν ἑναὶς λύχνος δὲν φωτίζει τὸν καθήμενον εἰς
τὸ σκότος, εἰς τι χρησιμεύει ἀντιστοίχως ὁ Χριστιανός;
ὅταν δὲν κερδίζει καὶ δὲν ἀποκαφέρει εἰς τὴν ἀρετὴν κανέ-
να; Τὸ ὅλον, ἐπίσης, δὲν διατηρεῖται διὰ τὸν ἑαυτὸν του,
ἀλλὰ διατηρεῖ τὰ σεσηπυτά σώματα καὶ δὲν τὰ ἀφήνει νὰ
διαλυθοῦν καὶ νὰ γερθοῦν. Λοιπὸν καὶ ἐσύ, ἀφοῦ ὁ Θεὸς σε
ἐπέλασεν ἄλλὰ πνευματικόν, τὰ σάπια μέλη, δηλαδὴ τοὺς
ἀδιαφόρους καὶ θαυμάσιους ἐκ τῶν ἀδελφῶν σφίξε τοὺς καὶ
συγκεντρώσέ τοὺς καὶ ἀπώλαξέ τοὺς ἀπὸ τὴν ραθυμίαν
οὗν ἀπὸ κατὰ σάπιο, καὶ ἑνώσε τοὺς μετὰ τὸ ὁπόλοιπον σῶ-
μα τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο ἐπίσης καὶ σε ἀνόμασε ζώ-
μην, διότι ἡ ζώμη δὲν ἐπιφέρει ζυμαίων εἰς τὸν ἑαυτὸν της
ἀλλὰ εἰς τὸ ὑπόλοιπον φέροντα, τὸ πολὺ καὶ ἀκυρολόγ-
στον, αὐτὴ ἡ μικρὰ καὶ ἀσήμενος. C Ἔτσι λοιπὸν καὶ
οεῖς, ὅν καὶ ὀλίγοι κατὰ τὸν ἀριθμόν, εἴθε πολλοὶ καὶ δυ-
νατοὶ κατὰ τὴν πίστιν καὶ γίνεσθε οἱ ἐκτελεστοὶ τῆς θελή-
σεως τοῦ Θεοῦ. Ὅπως ἡ ζώμη δὲν ἐξαφανίζεται ἐξ αἰτίας
τῆς μικρότητός της, ἀλλὰ ἐρᾷ χάρις εἰς τὴν ἐμπεριεχομέ-
νην εἰς αὐτὴν θερμότητα καὶ τὴν δύναμιν τῆς κοιότητός
της, ἔτσι καὶ σεῖς θὰ ἠμπορέσετε εἰς πολὺ περισσότερους
νὰ ἐπαναφέρετε τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τοῦ Θεοῦ, ὅν θελήσατε.
Πίστωσ' νὰ ἰσχυρισθῶν ὅτι πταίει τὸ καλοκαίρι, διότι
πραγματικὰ, ἀκούω καὶ τοῦτο νὰ ῥέγεται, ὅτι, εἶναι πολὺ
πυγρὰ καὶ ἀφόρητος ἡ ζέστη τώρα καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ
σπινώχωνται καὶ νὰ στενοχωροῦνται μᾶλλον εἰς τὸ πλῆ-
θος, νὰ πλημμυρίζουν ἀπὸ παντοῦ εἰς τὸν ἰσώτα καὶ νὰ
αἰσθάνωνται ἄγχος ἀπὸ τὴν ζέστην καὶ τὴν στενοχωρίαν.
Πραγματικὰ, πιτωσάτε με, ἐντρέπομαι δι' αὐτοὺς. D Γυ-
ναίκεῖς τὰ κακώματα καὶ οὐτε αἱ προφάσεις αὐταὶ εἶναι
ἀρκεταὶ εἰς ἐκεῖνας πρὸς συγκόλλησιν, μολοντὶ τὰ σωματὰ
τῶν εἶναι ἀσθενέστερα καὶ πλέον ἀδύνατος ἡ φῶς τῶν
Παρ' ὅλον ὅτι εἶναι αἰσχρὸν νὰ δίδῃ κανεὶς ἀπάντησιν εἰς

4. Πρὸς. Εἰς 9 5, 15 14 καὶ 12, 28

τὰ ἐπιχειρήματά των αὐτὰ, ἐν τούτοις εἶναι ἀνοηταῖον.
Ἄν αὐτοὶ προφασίζονται τέτοια καὶ δὲν κοκκινίζουν, ἐμπεῖς
πολύ περισσότερον δὲν πρέπει, νὰ ἐντρεπώμεθα ἀντιλέγου-
τες εἰς τὰ ἐπιχειρήματά των. Τί νὰ εἴπωμεν, λοιπὸν, πρὸς
αὐτοὺς ποὺ προβάλλουν αὐτὰς τὰς δικαιολογίας. Θέλω νὰ
τοὺς ὑπενθυμίσω τοὺς τρεῖς παῖδας ποὺ ἐβρίσκοντο εἰς τὴν
φλόγα τῆς καμίνου, οἱ ὅποιοι ὀλεπόντες, νὰ τοὺς περικυ-
κλῶν ἡ φωτιά ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ τοὺς γλῶφῃ τὸ στόμα,
τὰ μάτια καὶ νὰ μπαίνει ὡς καὶ εἰς τὴν ἀναπνοὴν των, δὲν
ἐσταμάτησαν τὸν ἱερὸν Ε καὶ μυστικὸν ἔκτανον ὕμνον ποὺ
ἐφαύλαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὅλην τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ σὺν
νὰ εὐρίσκοντο μέσα εἰς ἓνα λειμῶνα καὶ ἔτι εἰς τὸ μέσον
τῆς πυρᾶς μετὰ πολλὴν προθυμίαν ὕμνον τὸν κοινὸν Δε-
σπότην. E Καὶ καὶ εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς παῖδας ἀναμνη-
σθήτε τοὺς λέοντας τῆς Βαβυλώνης, τὸν Δαυὶδ καὶ τοῦ
Λάκκον τῶν λεόντων. Καὶ ἔτι μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ἐ-
ποιοὺ ἄλλων λάκκων καὶ κάποιον ἄλλον προφήτην καὶ τὴν
λάσπην ποὺ ἐπνιγεν ἕως τὸν λαὸν τὸν ἱερῶτα ἀπὸ αὐτῶν
νὰ ἐνθυμῆσθε ἐπίσης. F Ἀφοῦ ἀφῆκα τοὺς λάκκους,
140 A θέλω νὰ εἰσαγάγω εἰς τὸ δεσποτήριον αὐτοὺς ποὺ προ-
βάλλουν ὡς προσέχημα τὴν ζέστην καὶ νὰ τοὺς δειξῶ ἐκεῖ
τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν βεμένους εἰς τὸ ξύλον, γειά-
τους, μώλωπας καὶ τραύματα καὶ μετὰ καταβεβλημένον τὸ
σῶμα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πληγῶν νὰ ὕμνοῦν τὸν Θεὸν εἰς
τὸ μέσον τῆς νυκτός καὶ νὰ ἐκτελοῦν τὴν ἱερὰν ἐκείνην
ὀλονκτιαν. Πῶς, λοιπὸν, δὲν εἶναι ἀτοπὸν οἱ μὲν ἀνιοὶ
ἐκεῖνοι παραδοδομένοι εἰς τὴν καμίνον, εἰς τὴν φωτιάν, εἰς
τοῦ Λάκκου, εἰς τὰ θηρία, εἰς τὴν λάσπην εἰς τὸ δεσπο-
τήριον, τὸ ξύλον, τὰς πληγὰς, τὰς φυλακὰς καὶ τὰ ἄλλα
ἀφόρητα θεῶν, νὰ μὴ διαμαρτύρωνται καθόλου δι' ὅλα αὐ-
τὰ, ἀλλὰ μετὰ πολλὴν προθυμίαν καὶ εὐχαριστίαν ἐφαύλαν
συνεχῶς ἱερούς ὕμνους καὶ ἔλαγον προσευχάς, B ἐνὶ ἡμεῖς,
χωρὶς νὰ ὑπομεινῶμεν κανένα ἀπὸ τὰ μικρὰ ἢ μεγάλὰ κα-
κὰ ποὺ ἀπηρθεύσαμεν, παραμελῶμεν τὴν σωτηρίαν μας
λόγω ζέστης καὶ ἰσώτος καὶ ἐγκαταλείπομεν τὰς συνάξεις
καὶ τὴν ἀνωμεθεῖς ἔξω καὶ φθειρόμεθα εἰς συγκεντρώσεις ποὺ

5. Πρὸς. Δὲν 9 82

6. Πρὸς. Εἰς 21 8 24 25

7. Πρὸς. ἱερ. 47, 8 25

8. Πρὸς. Πρὸς 18 24 25

9. Πρὸς τὰς διὰ τὴν ἀποστολὴν ἀποστολὴν, εἰς τὴν ἀποστολὴν ἀποστολὴν εἰς
πᾶσι, τὸν ἀποστολὴν. ὅτι καὶ νὰ ἠμποροῦν πλέον νὰ κινηθῶν καὶ εἰς
καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ μετὰ τὴν ἀποστολὴν ἀποστολὴν

δεν τὰς χαρακτηρίζει τίποτε το ὑγιές, Τόση εἶναι ἡ δρασιὰ τῶν θείων λόγων καὶ οὐ προβάλλει ὡς δικαιολογίαν τὴν ζέστην; «Τὸ νερὸ τοῦ θα τοῦ δώσω ἐγὼ», λέγει ὁ Χριστὸς, «ἀλλὰ μεταβλήθῃ μέσα τοῦ εἰς πηγὴν νεροῦ τοῦ δὲν θά σπερσῇ, ἀλλὰ θὰ ἀναβλύσῃ καὶ θὰ τηδᾷ καὶ θὰ τρέχῃ πάντοτε διὰ τὴν τοῦ παρῆχῃ ζωὴν αἰώνιον»⁹ καὶ πάλιν «Ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ τὰ ῥάθῃ τῆς ψυχῆς ἐκείνου, ποὺ πιστεύει, εἰς ἐμέ, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς θὰ τρέβουν ποταμοὶ ὕδατος, ποὺ θὰ εἶναι πάντα τρεχόμενον διὰ τὴν ποτίζετα ὅχι μόνον ὁ ἴδιος ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ ἔρχονται εἰς σχέσιν μαζί του»¹⁰. Ἀφοῦ λοιπόν, ἔχῃς πηγὰς καὶ ποταμούς πνευματικούς, πές μου, ὦ φοβέσαι τὴν σωματικὴν ζέστην.

Εἰς τὴν ἀνοράν όμως, ὅπου τόσος θόρυβος καὶ τόση στενοχωρία ὑπάρχει καὶ πολλὴ ζέστη, πές μου, διατὶ δὲν προβάλλει τὴν ζέστην καὶ τὴν πνιγρὰν ἀτμόσφαιραν. Καὶ δὲν ἔμπορεύς, θεόσσια, νὰ ἰσχυρισθῇ αὐτό, ὅτ, δηλαδὴ ἐκεῖ ἔμπορεῖς νὰ ἀπολαμβάνῃς ψυχρότερον ἀέρα, ἐνῷ ἐδῶ ἔχει συγκεντρωθῇ ὅλη ἡ ζέστη. Ἀλλὰ συμβαίνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, ἐδῶ καὶ, λόγω τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου καὶ λόγω τῆς κατασκευῆς τοῦ κτιρίου τῆς ἐκκλησίας (εἶναι πανικυλίων) ὁ ἀέρας εἶναι ἐλαφρότερος καὶ ψυχρότερος, ἐνῷ εἰς τὴν ἀγορὰν εἶναι παντοῦ πολὺς ὁ ἥλιος, πολλὴ στενοχωρία, καπνός, σκόνη καὶ πολλὰ ἄλλα χειρότερα ποὺ ἐπιτείνουν τὴν ἀρρώτιαν. Ὁ Ἐπομένως, εἶναι φανερόν ὅτ, αἱ παράλογοι αὐτὰ προφάσεις προέρχονται ἀπὸ τὴν ραθυμίαν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς ψυχῆς τοῦ ἔχει, χάσει, τὴν φλόγα τοῦ Πνεύματος.

Αὐτὰ τὰ λέγω ἀποτεινόμενος ὅχι τόσο πρὸς ἐκεῖνους, ὅσον πρὸς σὺς ποὺ δὲν τοὺς ἀποσπᾶτε καὶ δὲν τοὺς ζυμῶτε ἀπὸ τὴν ραθυμίαν των καὶ δὲν τοὺς ἔλαβετε πρὸς αὐτὴν τὴν σωτηρίαν τράπεζαν. Καὶ οἱ δοῦλοι, τοὺς ἔχουν νὰ διαπεραιώσουν κοινὴν ἐργασίαν, καλοῦν τοὺς συναδέλφους των Ἐσεῖς όμως ποὺ πρόκειται νὰ ἐπιτελέσετε τὴν πνευματικὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν περιφρονεῖτε τοὺς ὁμοδόλους σας, ποὺ χάνουν τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτὴν θὰ εἰπῇτε καὶ ἂν δὲν θέλουν, Ἐ Κάμετέ τοὺς νὰ θέλουν μὲ τὴν συνεχὴ πίεσίν σας. Ἄν σὺς ἴδουν συνεχῶς ἀπὸ ἐπάνω των ἀπωσθήναι θὰ θελήσουν Ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι πρόσχημα καὶ πρόσφαις. Πόσο, ἐδῶ μέσα εἶναι πατέρες καὶ δὲν ἴστανται

9α. Ἰωάν., 4. 14.

10. Ἰωάν. 4. 7-8.

δίπλα των οἱ υἱοὶ των. Μήπως εἶναι δυσκολεῖν νὰ ἐπηρέασης καὶ τὰ παιδιὰ σου, εἶναι λοιπόν φανερόν ὅτι οἱ πολλοὶ ὅχι μόνον διὰ τὴν ραθυμίαν των, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰδίαν μας ἀδιαφορίαν μένουν ἔξω. Ἀλλὰ ἐν δὲν τὸ ἐκώματε πρωτύτερα, κάμετέ το τώρα καὶ ὡς ἔρχεται ὁ καθένας εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ συναισθήσει ὁ πατέρας μὲ τὸν υἱόν, ὁ υἱὸς μὲ τὸν γεννήτορα, οἱ ἄνδρες μὲ τὰς γυναῖκας των καὶ αἱ γυναῖκες μὲ τοὺς ἀνδράς των,¹⁰¹ Α καὶ ὁ κύριος μὲ τὸν δοῦλόν του, ὁ ἀδελφός μὲ τὸν ἀδελφόν, ὁ φίλος ὡς ξεσηκωνῇ τὸν φίλον καὶ ὡς τὸν παρορμᾷ διὰ τὴν συγκεντρώσιν μας ἐδῶ. Καὶ ὅχι μόνον τοὺς φίλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθρούς ὡς καλέσωμεν εἰς τὸν κοινόν τοῦτον θησαυρὸν τῶν ἀγαθῶν. Ἄν ἴδῃ τὴν παρουσίαν σου ὁ ἐχθρός, θὰ σταματήσει ἡ ἐχθρα τοῦ ἀπωσθήναι. Νὰ εἰπῇ πρὸς αὐτόν δὲν ἐντρέπεται, τοὺς Ἰουδαίους δὲν κοινοῦν ποὺ αὐτοὶ φυλάττουν μὲ τόσην ἀκριθείαν τὰ Σάββατα καὶ ἀπέχουν ἀπὸ τοῦ δράδι ἀπὸ κάθε ἐργασίαν. Μόλις ἴδουν τὸν ἥλιον νὰ πορεύεται πρὸς τὴν δύσιν ἀπὸ τὴν Παρασκευὴν δικαίω πταουν καὶ συμβόλαια καὶ ἀγοραπωλησίας. Ἡ Ἀκόμη καὶ ἂν ἀγοράσῃ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς κατὰ τὴν τῆς ἐσπέρας καὶ ἔλθῃ τὴν ἐσπέραν κομίζων τὰ ἀντίμισμα, δὲν ἀνέχονται νὰ τὸ λάβουν οὔτε δέχονται τὰ χρήματα. Καὶ τί ἀμιλῶ περιττῶν ἀμφοτερομάτων καὶ συμβολαίων. Καὶ θησαυρὸν ἀκόμη ἂν πρόκειται νὰ λάβουν, προτιμοῦν νὰ χάσουν τὸ κέρδος παρά νὰ καταπατήσουν τὸν νόμον. Ἐπειτα οἱ ἰουδαῖοι καὶ ἂν ἀκόμη μάταια τηρῶν τὸν νόμον, εἶναι τόσο ἀκριβεῖς καὶ δέχονται καὶ τὴν φυλάκισιν των καὶ ὡς μὴ τοὺς ὠφελεῖ καθόλου, ἀλλὰ τοὺς ἐλαττεῖ, ἐνῷ εἶσαι, ποὺ ἔχεις κατὰ δύναμιν ἀπὸ τὴν σκιάν τοῦ Νόμου ποὺ κολληθῇς νὰ ἴδῃς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐαυτοῦ ἀντίκεις εἰς τὴν αὐράνιον πολέμιον. Ὁ δὲν ἐπιτεκνεύεις αὐτὸ καὶ τὴν προθυμίαν ἐκείνων ποὺ μένουν ἀσκοπα προσηλωμένοι εἰς τὴν κακίαν, σὺ ὁ ὅποιος κατέχεις τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἐνῷ καλεῖσαι ἐδῶ δι' ἑνα μικρὸν διάστημα τῆς ἡμέρας, δὲν ἔχεις τὴν ὑπαμονὴν οὔτε τοῦτο νὰ τὸ καταναλώσῃς διὰ τὴν ἀκράσειν τοῦ θείου λόγου, Ποῖας συνχωρήσεως θὰ τύχῃς, πές μου, Ποῖαν θὰ ἔχῃς δικαιολογίαν ἐλάσσαν καὶ δικαίαν νὰ ἐπικαλεσθῇς. Δὲν εἶναι δυνατόν, ἀσφαλῶς δὲν εἶναι δυνατόν, ὁ τόσο ἀμελής καὶ ραθυμὸς νὰ εἰσὶν ποτὲ συγγνώμην, ἀκόμη καὶ ἂν προσβάλλῃ ἀπείρους δικαιολογίας προερχομένας ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πράγματα δὲν γνωρίζεις ὅτ, ἂν ἔλθῃς καὶ προσκυνηθῇς τὸν Θεόν καὶ μετάνηθῇς τῆς ἐδῶ συγκεντρώσεως, τὰ προβλήματα

που σὲ ἀπασχολοῦν θὰ πάρουν καλλυτέραν τροπὴν; Ἐχεις διοικτικὰ φροντίδας, Ὁ Δι' αὐτὰς ἀκριδῶς, εἰς ἐδῶ καὶ θὰ κερδίσῃς τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν διατριβὴν σου εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ θὰ ἀντεπεξέλθῃς μετ' ἀσφάλειαν καὶ θὰ ἔχῃς σήμερον τὸν Θεόν καὶ θὰ εἶσαι ἀκαταγνώστους ἀπὸ τοὺς βαλμνας δοθηδόμενος ὑπὸ τῆς θείας χειρὸς. Ἄν ἀπολαύσῃς πατρικῆς εὐχῆς, ἂν μετὰ σῃς κοινῆς προσευχῆς, ἂν ἀκούσῃς λόγια τοῦ Θεοῦ, ἂν ἐξασφαλίσῃς τὴν σωτηρίαν σου, ἂν ὁπλισθῇς μετὰ τὰ ὅπλα καὶ κατέλθῃς εἰς τὸν σάβαν, οὐτε ὁ διαβόλος θὰ ἡμιτορέσῃ ποτὲ νὰ σηκώσῃ ἐλέμματα ἐπ' αὐτὴν σου, οὐτε οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι, που προσπαθοῦν νὰ σὲ ἐπηρέασουν καὶ νὰ σὲ συκοφαντήσουν. Ἄν, ὅμως, ἀπὸ τὰ ἀπ' αὐτῆς σου ἀπάγῃς εἰς τὴν ἀγοράν καὶ αἰρεθῇς γυνὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὅπλα, ἔθ' ἂν γίνῃς εὐδύωτος ἀπὸ πολλοὺς που σὲ ἀντιμάχονται. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰ κοινὰ καὶ εἰς τὰ ἱερὰ πρᾶγματα μᾶς συμβαίνουν πολλὰ πορὰ τὴν ἐπιθυμίαν μας, διότι δὲν ἐκτραπόμεθα πρῶτα διὰ τὰ πνευματικὰ καὶ ὑπερὰ διὰ τὰ βιωτικά, ἀλλ' ἀντεσπόμεθα τὴν ἱεραρχίαν τῶν ἀξίων, δι' αὐτὸ καὶ ἡ φυσικὴ σερὰ καὶ ἡ τάξις τῶν πραγμάτων ἀνετράπη καὶ τὰ πάντα εἶναι, γὰρ τὰ ταραχὴν. Πῶς, νομίζετε ὅτι δὲν θὰ πονέσω καὶ δὲν θὰ γαμίσω ἀπὸ ὁδύνης, ὅταν καταλάβω ὅτι εἰς περιπτώσει πονηγυρίου, χωρὶς κανεὶς νὰ καλέσῃ, τρέχει ὅλη ἡ πόλις 162 Α καὶ ὅταν τελειώσῃ ἡ πανήγυρις καὶ ἡ ἐορτὴ καὶ ἂν καταναλώσωμεν ἀκόμη καὶ ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ διαορρήξωμεν τοὺς πνευμένους μας νὰ σᾶς φωνάζωμεν, κανεὶς δὲν θὰ μᾶς προσέξῃ, Αὐτὰ ὅλα τὰ σκέπτομαι πολλὰ, ὅταν ἀναστεινῶ πικρὰ καὶ λέγω εἰς τὸν ἑαυτὸν μου πᾶς χρειάζεται ἡ παραίνεσις καὶ ἡ συμβουλὴ, ὅταν τὰ πάντα γίνονται ἐκ μέρους σᾶς ἀπὸ συνήθειαν καὶ μόνον καὶ δὲν γίνεσθε καθόλου προθυμότεροι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν μας. Ὅπου, δηλαδὴ, διὰ τὰς ἐορτὰς δὲν σᾶς χρειάζεται καθόλου ἡ ἱδική μας παραίνεσις καὶ, ὅταν ἐκεῖνοι περάσουν, δὲν ἀφελείσθε καθόλου ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν μας, δὲν θεωρεῖτε πρᾶγμα περιττὸν τὸν λόγον μας που ἀπευθύνεται πρὸς σᾶς.

Β Πιστὸν πολλοὶ ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον νὰ πονοῦν, ἀκούοντες ὅλα αὐτὰ. Ἀλλὰ οἱ ἀδ' ἀφοροὶ δὲν σκέπτονται. Ἐπο, Διαφορετικὰ, θὰ ἐγκατέλειπον τὴν ολιγωρίαν, ὅπως καὶ ἡμεῖς που μεριμνῶμεν κάθε ἡμέραν διὰ τὰ ζητήματα σᾶς. Κερδίζεις ἄρα γε τόσα ἀπὸ τὰ ἐξωθεν ζητήματα, ὅταν ζημιωνεῖς τὸν ἑαυτὸν σου, Ἀπὸ κορμίων ἄλλων σὺνᾶξιν ἢ συγκέντρωσιν δὲν λαμβάνεις, τὸσον κέρδος φεγγων, ὅταν

ἀπὸ τὸ νὰ συχνόζης ἐδῶ, εἴτε λέγεται δικαστήριον, εἴτε βουλευτήριον εἴτε τὸ ἴδιον τὸ παλάτιον. Διότι εἰς ὅσους προσέρχονται, ἐδῶ δὲν διδάσκουμεν οὔτε τὴν διοίκειν ἐθνῶν καὶ πόλεων, οὔτε ὀργάνωσιν στρατοπέδων, ἀλλὰ ἄλλην ἐξουσίαν, πολὺ σεμνοτέρα καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν βασιλείαν. Ὁ Καλύτερα, δὲν διδάσκουμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος. Ποία εἶναι ἡ ἐξουσία, ἡ σεμνοτέρα καὶ ἀπὸ τὴν βασιλείαν, τὴν ὅποιαν λαμβάνουν ὅσοι εἰσέρχονται ἐνταῦθα, Ἐκπαίδευνται νὰ κυριαρχοῦν τῶν παρεκτροπῶν, νὰ εἶναι κυριοὶ τῆς πονηρίας ἐπιθυμίας, νὰ κυβερνοῦν τὴν ὀργὴν τῶν, νὰ ἀποβάλλουν τὸν φθόνον νὰ ὑποδουλοῦν τὴν μοποιβοξίαν. Δὲν εἶναι τὸσον σεμνὸς ὁ βασιλεὺς που κάθεται εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον καὶ φορεῖ τὸ ὄδημα, ὅσον ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐξουσίας τῶν βουλευτρετῶν παθῶν τὸν ὄρθον λογισμῶν που ἔχει μέσα του καὶ μετὰ τὴν κατανίκησιν τῶν παθῶν αὐτῶν σπερνοῦναι τὴν κεφαλὴν του, σὺν μετὰ κάποιον λαμπρὸν διάδημα. Ὁ Τί ἀφελεί, πῆς μου, ἡ ἄλουργις καὶ τὰ χρυσὰ ἱμάτια καὶ τὸ ἀδαμαντακόλλητον στέμμα, ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι αἰχμάλωτος τῶν παθῶν. Τί τὸ κέρδος ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἐλευθερίας, ὅταν τὸ κυριώτερον που ἔχομεν μέσα μας δουλοπνεύματι αἰσχροὶ καὶ ἐλεεινὰ, Σὺν τὸν πυρετὸν που εἰσθῇ, μέσα μας θαδᾷ καὶ κατακαίει τὰ πάντα ἐντὸς μας, δὲν ἡμπορεῖ νὰ καταπολεμηθῇ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος. ὅταν δὲν πάσῃ ἡ ἐπιφάνεια, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μας παρασύρεται ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ πάθη καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ βοηθηθῇ ἀπὸ ἐξωτερικὰς ἐξουσίας. Ἐ οὕτως ὑπὸ τῆς βασιλικῆς ὁκλή, ὅταν ὁ νοῦς πολὺ τυραννικῶς καταστρέφεται ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς βασιλείας ὑπὸ τῶν παθῶν, καὶ ὑποκυπτει καὶ τρέμει τὰς ἐπανοστάσεις τῶν παθῶν. Διὰ νὰ μὴ γίνῃ αὐτὸ βοηθοῦν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι καταστellaouτες τὰ πάθη μας, καὶ ἐκβάλλουν τὴν θηρικίαν τοῦ παραλογισμοῦ ἀπὸ μέσα μας, διδάσκοντές μας τὴν πολὺ σεμνοτέρα καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας ἀρχὴν. Διὰ τοῦτο ἔλεγα, λοιπόν, ὅτι αὐτοὶ που ἀποστεροῦν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ἀπὸ τὴν φροντίδα ταύτην δέχονται, καὶ τὸν τραῦμα, ὅφ' ἀσμένιοι ζημίαν ὅσον ἀπὸ πονηρὰ ἄλλου ἐπενδῇ, ἐρχόμενοι πληροῖον μας κερδίζοντες κέρδη ἀπὸ καμμίαν ἄλλην πλευρὰν εἶναι δυνατόν νὰ κερδίσουν, 163 Α ὅπως τὸ ἀπέθεξε καὶ ὁ λόγος. «Νὰ μὴ φανερῶθῃς, ἔλεγεν ὁ νόμος, κενὸς ἐνωπίον τοῦ Κυρίου», ἡ

ταί μὴ εἰσέλθῃς εἰς τὸν Θεὸν ὅπου θυσίαν. Ἄν λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ εἰσέρχεται κανεὶς ἄνευ θυσίαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, πολὺ περισσότερον δὲν πρέπει νὰ τὰ κάμνῃ εἰς συνόδους μετὰ τοὺς ἀδελφούς. Εἶναι καλυτέρα ἀπὸ ἐκείνην τοῦτη ἡ θυσία καὶ ἡ προσφορά, ὅταν εἰσέλθῃς συμπαραλαμβάνων καὶ τὴν ψυχὴν σου. Δὲν θλάπτει τὰ γυναικίσματα περισσότερα πῶς θγαίνουν καὶ θηρεύουν καὶ ἄλλα. Τὸ ἴδιον ἂς κάνωμεν καὶ ἡμεῖς. Ποία θὰ εἶναι ἡ δικαιολογία ὅταν τὰ ἄνευ λογικοῦ ζῶα ἡμποροῦν νὰ θηρεύουν τὸ ἀσφύλον των, ἐνῷ ἡμεῖς, ποὺ ἐτιμηθήμεν μετὰ λογικὴν καὶ σοφίαν τάσπῃ, ὦ περιφρονούμεν αὐτὸ τὸ κυνήγι. Σὰς προέτρεψα κατὰ τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν μου, λέγων ὅ καθένας σας ἂς υπάγῃ εἰς τὸ σπῆτ' τοῦ γειτονόσ του περιμένοντάς νὰ ἐξέλθουν, πάρειν τοὺς καὶ φέρετέ τοὺς εἰς τὴν κοινὴν μὴτέρα. Μιμηθῆτε τοὺς θεοπρομανεῖς, οἱ ὅποιοι θιαστικὰ μαζεύονται ὅλο μαζί ἀπὸ τὰ ἐξημερωμένα καὶ περιμένουν νὰ ἴδουν τὸ παράνομον θῆμα. Ἀλλὰ δὲν προέκυψε καμμία ὠφέλεια δι' ἡμᾶς ἀπὸ ἐκείνην τὴν παραινέσιν. Διὰ τοῦτο οὖς τὸ λέγω καὶ πάλιν καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ λέγω, μέχρις ὅτου σὰς πείσω. Εἰς τίποτε δὲν ὠφελεῖ τὸ ν' ἀκούς, ἂν δὲν συνδυάζεται μετὰ τὴν βρᾶσιν. Βαρύτερα γίνεται ἡ τιμωρία μας, ὅταν ἀκούομεν συνεχῶς τὰ ῥῆα καὶ δὲν κάμνομεν τίποτε ἀπὸ ὅσα λέγονται. Καὶ ὅτ' ἡ τιμωρία εἶναι θαυρτέραι ἀκούσῃ τὸ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ποὺ λέγει «Ἐάν δὲν ἡρχώμεν καὶ δὲν ἐλάλουν πρὸς αὐτοὺς δὲν θὰ ἔχον ἁμαρτίαν. Τώρα δὲν ἔχον δικαιολογίαν διὰ τὴν ἁμαρτίαν»². Καὶ ὁ ἀπόστολος, «Διότι δικαιοὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἔχοντες ἁκούσαν ἀπλῶς τοῦ Θεοῦ νόμου, ἀλλ' ὅσοι φυλάττουν τὸν νόμον, αὐτοὶ θὰ ἀναγνωσθῶσι δίκαιοι»³. Αὐτὰ τὰ λέγει εἰς τοὺς ἀκροατάς. Ἐπιθυμῶν ὅμως νὰ ἐκποιδεύσῃ καὶ τοὺς ἀμιλλήτας, διότι καὶ αὐτοὺς δὲν θὰ ἔχη κανένα κέρδος ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, ὅταν δὲν ἔχη συνευγμένην διδασκαλίαν καὶ βρᾶσιν καὶ συμφωνοῦν τὸν βίον του μετὰ τὰ λεγόμενά του. Ὁ ἀκούσας πῶς καὶ ὁ ἀποστόλος ἀπευθύνεται πρὸς αὐτοὺς καὶ ὁ προφήτης ἐπίσης. Ὁ τελευταῖος λέγει «Ὁ Θεὸς εἶπεν εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν διατί σὺ σφετερίζεσαι τὰ δικαιώματά μου καὶ ἀναλαμβάνεις νὰ διασημώσῃς τὰς ὑποθήκάς μου μετὰ τὸ στόμα σου ἐνῷ ἐσὺ ἐμίσησας τὴν παιδείαν»⁴. Καὶ ὁ ἀπόστολος ἀπεινόμενος πάλιν πρὸς αὐτοὺς ἀκροῶς, ποὺ ἔχον πληρῶ

² ῥωμ. Ι, 23
³ Ρωμ. 2, 13
⁴ Ψαλ. 119, 16, 17

πεποιθήσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν, ὁμιλεῖ ἔτσι περὶ τοῦ «Κα. ἔχεις διὰ τὸν αὐτὸν σου τὴν ἀλαζονικὴν πεποιθήσιν, ὅτ' εἶσαι ὁδηγὸς τῶν τυφλῶν εἰς τὴν ἀλαζονικὴν φῶς ἐκείνων ποὺ ἐκρίσκοντα εἰς τὸ σκοτὸς τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς εἰδωλοατρικῆς πλάνης, παιδαγωγὸς ἱκανὸς νὰ συντερίξῃ τοὺς ἀνοήτους, διδάσκαλος ἐκείνων ποὺ εἶναι εἰς νηκίῳ πνευματικῇ κατὰστασιν. Σὺ λοιπὸν, ποὺ διδάσκεις τὸν ἄλλον, δὲν διδάσκεις καλυτέρα τοῦ ἐαυτοῦ σου»⁵. Καὶ ἀφοῦ λοιπὸν, οὔτε ἐγὼ ποὺ ὁμῶς οἱ λόγοι, οὔτε σὰς τοὺς ἀκροατάς ἡμποροῦν νὰ μᾶς ὠφελήσουν. Ἐχωρὶς νὰ πειθώμεθα εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον μᾶς θλάπτουν σοβαρώς, ἂς μὴ ἐπιθεξώμεν προθυμίαν μέχρι τῆς ἀκροάσεως, ἀλλ' ἂς ἐκρημόσκαμεν εἰς τὴν πρᾶξιν τὰ λεγόμενα. Εἶναι θεοειῶς καλὸν νὰ ἐπιδίδεται κανεὶς εἰς τὴν συνεχῆ ἀκρόασιν τῶν θείων λόγων, ἀλλὰ τὸ καλὸν αὐτὸ γίνεται ἀχρηστον, ὅταν δὲν συνδυάζεται μετὰ τὴν ὠφέλειαν ἐκ τῆς ὑπακοῆς. Διὰ νὰ μὴ συγκαταρῶμενθε λοιπὸν μάταια ἐδῶ μετὰ πᾶσαν σπουδήν, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον πολλοὶς σὰς παρεκώλεσα καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ σὰς παρακαλῶ, φροντίσατε διὰ τοὺς ἀδελφούς μας, συμβουλεύσατε τοὺς πλανώμεντας, συμβουλεύσατέ τοὺς ὅχι μόνον μετὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἔργα. Ὁ Μεγαλύτερος ἀξίας εἶναι ἡ διδασκαλία μετὰ παραδείγματα, μετὰ ὑπόδειγμα τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν μας. Ἀκόμη καὶ ἂν δὲν εἴπη τίποτε καὶ ἐξέλθῃς ἀπὸ τὴν συναξὴν μετὰ τὸ σχῆμα σου τὸ ἀνθρωπίνον, μετὰ τὸ δάειμα σου, τὴν φωνὴν σου, τὸ δάδισμά σου ἡμπορεῖς νὰ κάμῃς αἰσθητὸν εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ποὺ δὲν ἦλθαν εἰς τὴν συγκέντρωσιν, τὸ κέρδος τὸ ὁποῖον, ἀφοῦ ἔλθοις ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἐφυγες. Ἀρκεῖ νὰ φερθῇς ἔτσι, καὶ αὐτὸ θ' ἀποτελέσῃ παραινέσιν καὶ συμβουλὴν. Ἐστὶν, πρέπει ἡμεῖς νὰ ἐξερχωμέθα ἀπὸ ἐδῶ ὥσπερ ἀπὸ αἵματα ἱερὰ, ὥσπερ νὰ κατεδαίκαμεν ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς αἵρανούς, ὥσπερ νὰ εἰμεθα ἀπεσταλμένοι φιλόσοφοι, ποὺ κάμνομεν καὶ λέγομεν τὰ πάντα μετὰ ρυθμόν. Ὁ γυναικα ἐλέησας τὸν ἄνδρα νὰ ἀναχωρῇ ἀπὸ τὴν συναξὴν καὶ ὁ πατέρας τὸν υἱόν καὶ τὸ παιδί τὸν πατέρα καὶ ὁ δοῦλος τὸν δεσπότην καὶ τὸν φίλον ὁ φίλος καὶ τὸν ἐχθρόν ὁ ἐχθρός, ἂς γινέται εἰς ὅλους αἰσθητὴ ἡ ὠφέλεια ποὺ παίρνομεν ἐδῶ θὰ ἀντλήσῃσθον ἐκ αὐτοῦ, ὅταν μᾶς ἴδουν νὰ γινώμεθα προαίτεροι, συνεττεροι καὶ εὐλαβέστεροι. Σκέψου ποῖαν μεταγωγίαν ἀπολαμβάνεις σὺ ὁ μεμνημένος, μετὰ τοῖους ἀναπέμπεις τοὺς μυστικούς ὅ

μους, μέ ποιους ψάλλε τὸ τρισάγιος. Δίδαξε καὶ τοὺς ἄλλους ὅτι μετέσχε εἰς τὸν χορὸν τῶν Σεραφίμ, ὅτι ἀνῆλθες εἰς τὴν πολιτείαν τῶν οὐρανῶν, ὅτι ἀνεγράφη εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀγγέλων, ὅτι ὠμίλησες μετὰ τὸν Θεόν, ὅτι συνανεστράφης τὸν Χριστόν. Γ' Ἄν ρυθμισαίμεν ἔτσι τὸν δαυτὸν μας, δὲν χρειάζεται φευγοντας νὰ ἐπιταίμεν αὐτὸ ἕνα λόγον πρὸς τοὺς ἀπιστοῦσάντας. Ἄλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας ἀπέλειαν θὰ καταλάβουν τὴν ἰδικὴν τῶν ζημιῶν καὶ θὰ τρέξουν ταχέως διὰ ν' ἀπολαύσουν τὰ ἴδια ἀγαθὰ. Δ' ὅτι, ὅταν ἴδουν τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς σας νὰ λάμπη μετὰ τὰς αἰσθήσεις τῶν ἀκόμῃ καὶ ἂν εἶναι οἱ κωθρότεροι πάντων, θὰ ἀγαπήσουν παραφύρως τὴν εὐπρέπειάν σας. Καθ' ὅσον, εἰς τὸ κάλλος τοῦ σώματος ἀναπτέρωνε ὅσους τὸ ὅλεποιαν, πολὺ περισσότερον ἢ ἀμωρικά τῆς ψυχῆς ἡμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ τὸν Θεοῦ καὶ νὰ τοῦ δημιουργήσῃ τὸν ἴδιον ζῆλον. Δ' Ἄς καλλωπίσωμεν λοιπὸν, τὸν ἐσωτερικὸν μας ἀνθρώπον καὶ ἂς μνημονεύωμεν ὅσα λέγομεν ἑδῶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἔξω. Ἐκεῖ εἶναι περισσότερον ἀνάγκη νὰ τὰ μνημονεύωμεν καὶ ὅπως ἕνας ἀθλητὴς αὐτὰ που μαθαίνει, εἰς τὴν παλαιότεραν αὐτὰ καὶ ἐπιβεβαιώνει εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἔτσι καὶ ἡμεῖς αὐτὰ που θὰ ἀκούωμεν ἑδῶ πρέπει νὰ ἐπιβεβαιώωμεν καὶ εἰς τὰς ἐξωεκκλησιαστικὰς μας ἀσχολίας.

Νὰ ἐνθυμῶμαι. λοιπὸν, τὰ ὅσα λέγομεν ἑδῶ καὶ ὅταν φύγῃς καὶ σὲ προσβάλῃ ὁ διάβολος ἢ μέσω τῆς ἀργῆς ἢ τῆς κενωδότης ἢ κάποιου ἄλλου πύθους, ὅταν ἐνθυμῶν τὴν ἑδῶ διδασκαλίαν, τότε εὐκόλως θὰ ἡμπορέσῃς ν' ἀποφυγῇς τὴν παγίδα τοῦ πονηροῦ. Δὲν βλέπετε τοὺς γυμναστάς εἰς τὰ γυμναστήρια, ἢ οἱ ὁποῖοι, ὅταν μετὰ πολλοὺς ἀθλοὺς, καταστῶν ἀνῆμποροι λόγῳ ἡλικίας, κάθονται ἔξω ἀπὸ τὸν στίβον εἰς τὸ γυμνασιὸν καὶ συμβουλεύουν σιγανὰ αὐτοὺς που εἰσέρχονται, μέσῃ καὶ παλαίουν ὥστε νὰ πιάσουν τὸ χέρι, νὰ τραβήξουν τὸ πόδι, νὰ τοῦ πάρουν εἰς τοὺς ὤμους, καὶ ἄλλα πολλά, θέλοντες νὰ τοὺς πείσουν ὅτι, ἂν κάνουν ἔτσι θὰ ἐξοντώσουν εὐκόλως τὸν ἀντίπαλον καὶ ἔτσι βοηθοῦν τὰ μέγιστα τοὺς μαθητάς. Πρόσεξε, λοιπὸν, καὶ σὺ τὸν γυμναστὴν σου, τὸν Παῦλον, ὁ ὁποῖος, ὅσπερ ἀπὸ μωρίου ἀπεφάνους, κάθεται ἔξω τοῦ στίβου, τιμωρ, 163 Α' δηλαδὴ ἀπὸ τὴν παρούσαν ζωὴν, ἐννοῶ, καὶ σιγοψιθυρίζει εἰς τοὺς παλαιστὰς καὶ ὁρμητικὸν μετὰ τὰς ἐπιστολάς του ὅταν ἴδῃ ἀνθρώπους νὰ καταλαμαθάνωνται ἀπὸ μνησικακίαν καὶ ὀργὴν καὶ ν' ἀποσπινῶνται ἀπὸ τὸ πάθος. «Ἐάν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, δίδε ψωμί καὶ τροφὴν

εἰς αὐτόν»¹⁶. Καὶ ὅπως ὁ γυμναστὴς λέγει, ὅτι ἂν κάμῃς αὐτὸ καὶ αὐτὸ θὰ νικήσῃς τὸν ἀντίπαλόν σου, ἔτσι καὶ αὐτὸς προσθέτει «διότι, εἰς πράττης αὐτὸ, θὰ μαζεύσῃς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ σὸν ἄλλα κάρθουνα ἀνομιμένα σωροὺς ἐντροπῆς καὶ τυφλῆς συνειδήσεως». Ἄλλ' ἐνῷ ἀνεγίνωσκα τὸν νόμον, προέκυψε τὸ ζήτημα ποῦ ἀνεμμένο ἀπὸ αὐτὸ, τὸ ὁποῖον εἰς πολλοὺς ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ κατηγορήσουν τὸν Παῦλον, ἢ καὶ ποῦ σήμερα ἐπιθυμῶ νὰ ἐκβάλω ἐνώπιόν σας. Τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ εἰσχωρεῖ εἰς τὰς διανοίας ὧν δὲν θέλουν νὰ ἐξετάσουν τὰ πάντα μετὰ ἀκριβείαν; Ὁ Παῦλος ἀπομακρύνων ἀπὸ τὴν ἀργίαν, λέγουσι, καὶ πείθων νὰ εἶναι μετριοπαθεῖς καὶ ἐπιεικεῖς πρὸς τοὺς ἐκτός τῆς ἐκκλησίας, τοὺς ἔκαμε αὐτοὺς περισσότερον ὁρθοῶντες καὶ τοὺς ἔφερε πρὸς τὸν θυμὸν. θεβαίως τὸ νὰ λέγῃς «ἐάν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, δίδε ψωμί καὶ τροφὴν εἰς αὐτόν» ἐάν διμῶ φέρε τοῦ νερό νὰ πῇ»¹⁷ εἶναι καλὴ ἐπιτολὴ καὶ γεμάτη φιλοσοφίαν, χρήσιμος καὶ εἰς ἐκείνους ποῦ τὸ κάμνε καὶ εἰς ἐκείνους ποῦ τὸ βέχεται. Τὸ ὁπόλοιον, ὅμως, γεννᾷ πολλὰ ἐρωτηματικά καὶ φαίνεται ὅτι δὲν ταυτίζεται μετὰ τὴν γνώμην τοῦ εἰπόντος τὰ προηγουμένα. Πῶς εἶναι τοῦτο; Τὸ νὰ λέγῃ ὅτι, «ἐάν πράττης αὐτὸ θὰ μαζεύσῃς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ σὸν ἄλλα κάρθουνα ἀνομιμένα σωροὺς ἐντροπῆς καὶ τυφλῆς συνειδήσεως»¹⁸. Γ' Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ καὶ τὸν διδόντα καὶ τὸν ἀποδεχόμενον ἡδίκησε, ἀναψῆς τὴν κεφαλὴν τοῦ μὲν μετὰ τὰ νὰ τοποθετῇ ἀνθρωπικὰς ἀνομιμένας. Ποῖον τὸσον μέγα ἄγαθόν θὰ ἐπέλθῃ ἀπὸ τὸ νὰ τρέφεται καὶ νὰ πατιέται, ὅσον κακὸν θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν συσσώρευσιν τῶν ἀνθρώπων, λοιπὸν, τὸν μὲν πάσχοντα, λέγουσι, ἔτσι τὸν ἡδίκησε, μετὰ τὸ νὰ τὸν ρίψῃ εἰς μεγαλειότεραν τιμωρίαν, ἐνῷ τὸν εὐεργετοῦντα τὸν ἐδολαφεν ἔξ' ἄλλου μετὰ τὸν τρόπον. Πραγματικά, τί ἡμπορεῖ, λοιπὸν, καὶ αὐτὸς νὰ καρδίῃ ἀπὸ τὴν εὐεργεσίαν τῶν ἐχθρῶν, ὅταν αὐτὸ τὸ κάμνῃ ἀναμμένων τὴν τιμωρίαν. Αὐτὸς που τρέφει καὶ πατίζει τὸν ἐχθρὸν διὰ νὰ σωρῶσιν ἀνθρώκας εἰς τὸ κεφάλι τοῦ δὲν θὰ εἶναι φιλόφρων καὶ χρηστός, ὁ ἄλλος θὰ γίνῃ ὀργισμένος καὶ ἀνελέητος καὶ διὰ μικρὸν εὐεργεσίαν θὰ προσβῇ ἀνέκφραστον τιμωρίαν. Τί θὰ ὑπῆρχε χειρότερον ἀπὸ αὐτὸν ποῦ θὰ τρέφῃ κάποιον διὰ νὰ συσσωρεύσῃ ἀνομιμένα κάρθουνα εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ τρεφομένου, αὐτὴ εἶναι ἡ

16. Ρωμ. 19. 30.

17. Ἐβ. 20.

18. Ἐβ. 20.

19. Ἐβ. 20.

αντίφασκας, και πρέπει να εδωκεν την λυσιν προκειμένου με τα ίδια ακριβώς τακμήρια αυτών που φαίνονται, δι' εσχολούνται με τα ζητήματα του νομού να αντιληφθής διην την σοφίαν του νομοθέτου. Ποιο λοιπόν είσαι, ή λύσις; Ή γνωρίζω καλώς ο μέγας και πανσείας εκείνος άνθρωπος ότι είναι δυσκόλουν και κοπιαστικών πράγματα να συμφυλιωθή κανείς γρήγορα με τον έχθρον του. Δυσκόλουν, βέβαια, και κοπιαστικών, δι' από την φύσιν του, αλλά από την ιδιότητά μας ραθυμίαν. || Αυτός δὲν ἔδωσε μόνον ἐντολήν να συνδιαλλαγώμεν, ἀλλὰ καὶ να θωροκώμεν τὸν ἐχθρόν μας, πρᾶγμα ποὺ εἶναι πολὺ βαρύτερον ἀπὸ τὸ προηγούμενον. Ἐάν μερικοὶ γινώσκῃ θηρία θάλλοντες μόνον δούλους τοὺς ἐλπίσαν, πῶς θὰ τοὺς ἦτο δυνατόν να θωροκώσῃ αὐτούς, ὅταν πεινοῦν; Τί λέγω θάλλοντες, ἂν κάποιος τοὺς ἐνθυμῇ καὶ ἀναφέρῃ ἐνώπιόν των καὶ τὸ ὄνομά των, ἀνακωμίζει τὴν πληγὴν τοῦ νοῦ των καὶ κάμνει, μεγαλύτερον τὸν ἐρεθισμὸν. Ὁ Παῦλος, γνωρίζων ὅλα αὐτὰ καὶ θέλων τὸ δυσκοτόρνωτον αὐτοῦ να τὸ κάμῃ εὐκόλου. ⁶⁴ Α καὶ να πείσῃ αὐτὸν ποῦ ὅτε να ἴδῃ ἀνεχεται τὸν ἐχθρόν, να σπεύσῃ πρὸς εὐεργεσίαν του, ἐποθεύσῃ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πυρός, μήπως με τὴν ἀπειλὴν τῆς τιμωρίας, προσφέρῃ βοήθειαν εἰς ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἔδωκε. Καὶ ὅπως ὁ ἄλλος αἰετίζει με τὸ δόλωμα γύρω γύρω τὸ ἀγκίστρο καὶ τὸ ρίπτει εἰς τοὺς ἰχθεὺς διὰ τὸ να τὸν περάσῃ διὰ συνθησικόμενῃ τροφὴν καὶ ἔτσι να τοὺς πείσῃ εὐκόλου, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, θέλων να ἐπιτύχῃ τὴν εὐεργεσίαν τοῦ ἀδικημένου πρὸς τὸν ἀδικήσαντα, δὲν ρίπτει γύρω τὸ ἀγκίστρο τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ ὡς με κάποιον δόλωμα, ἀφοῦ με τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πυρός προκαλέσῃ συστολήν, || καλεῖ αὐτὸν ποὺ φοβεῖται τὴν κόλασιν να εὐεργετήσῃ τὸν ἐχθρόν του. Ὅταν ἔλθῃ, λοιπόν, τὸν κρατᾷ καὶ δὲν τὸν ἀφήνει, να τοῦ φωνῇ, διότι ἡ ἰδία ἡ φύσις τοῦ πράγματος τοῦ προσήλυνει εἰς τὸν ἐχθρόν. Καὶ μόνον ποὺ δὲν λέγει πρὸς αὐτὸν δὲν θέλεις διὰ λόγους εὐλαβείας να τρέφῃς αὐτὸν ποῦ σε ἠδικήσας, θρέψῃς τὸν ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ κολασμοῦ σου. Διότι, γνωρίζε, ὅτι ἂν καταπισθῇ με τὴν εὐεργεσίαν πρὸς τὸν ἐχθρόν, οὗτο ἀποτέλει ἀρχὴν καὶ ὁδὸν συνδιαλλαγῆς με αὐτόν. Κανείς, ἀπολύτως κανείς, εἶναι δυνατόν να ἀνεχθῇ να ἔχῃ ἐχθρόν τὸν τρεφόμενον καὶ ποτιζόμενον ὑπὸ αὐτοῦ, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἀρχικῶς τὸ ἔκαμε με τὴν ἐπιβία να τιμωρήσῃ αὐτόν. Ὁ χρόνος ποὺ περὶ χαλάρωνε καὶ τῆς ἀρχῆς τὸν τόνον. Ὅπως ὁ ἄλλος ὁ ὅποιος ἂν ἐρᾷτε γυμνὸν τὸ ἀγκίστρο, ἔ δὲν θὰ ἔπαινε τὸ ψάρ, δι' αὐτὸ καὶ τὸ

καλύπτει, καὶ τὸ εἰσάγει λαθραίως εἰς τὸ στόμα τοῦ ψαριοῦ ποὺ προσέρχεται, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος ἂν δὲν προέβαλε τὴν προσδοκίαν τοῦ κολασμοῦ, δὲν θὰ ἔπειθε τοὺς ἀδικηθέντας να καταπιστοῦν με τὴν εὐεργεσίαν τὸν ἐχθρόν των. Θέλων λοιπόν τὴν στιγμὴν τοῦ δυσανασχετοῦ καὶ ἀπομακρύνοντα καὶ παθεῖναι ἀγχος καὶ μόνον με τὸ να θάλλον τοὺς ἐχθρούς να τοὺς πείσῃ να τοὺς εὐεργετοῦν, ἐποθεύσῃ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πυρός, δι' αὐτὸ να ρίψῃ ἐκείνους εἰς ἀναπόφευκτον τιμωρίαν, ὁ ἀλλὰ διὰ να πείσῃ τοὺς ἀδικημένους, με τὴν προσδοκίαν τῆς τιμωρίας, να εὐεργετοῦν τοὺς ἐχθρούς καὶ ἔτσι με τὴν πόρεσιν τοῦ χρόνου, να τοὺς πείσῃ να ἐγκαταλείψουν ἅπην τὴν ἀρχὴν των. Καὶ τὸν μὲν ἀδικημένον τὸν παρηγόρησεν ἔτσι. Κυττάξτε ὅμως πῶς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος συμφυλιώνει καὶ τὸν ἀδικήσαντα με τὸν παρηγορημένον. Πρῶτον με τὸν τρόπον τῆς εὐεργεσίας. Ὁδὲς εἶναι, τόσον ἄλλος καὶ ἀναίσθητος, ὁ ὁποῖος ποτιζόμενος καὶ ψυμίζόμενος να μὴ γινῇ φίλος καὶ δοῦλος εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος τοῦ προσφέρει τὰ μέσα αὐτὰ. Δευτερον, με τὸν φόβον τῆς τιμωρίας. Εἶναι ὡς να ἀπαστίνεται πρὸς τὸν ψυχίζοντα καὶ να λέγῃ. Ἐ «διότι, ἂν πράπτῃς αὐτὸ θὰ μακρυνῇ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου ὡς ἄλλα κάρβουνα ἀναμμένα σωροῦς ἐντροπῆς καὶ τύψεως συνείδησως». Ἀλλὰ κυρίως ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἀδικήσαντα διὰ να μὴ μένῃ ἐχθρὸς διὰ παντός, διὰ τὸν φόβον τοῦ κολασμοῦ, ἀλλὰ γνωρίζων, ὅτι μεγάλην ζημίαν δύναται να τοῦ προκαλέσῃ τὸ να τρέφεται καὶ να ποτιζέται, ἔαν ἐπιμνην εἰς τὴν ἀρχὴν του, καὶ ἔτσι να καταπαύσῃ τὸν θυμὸν του. Ἔτσι θὰ ἡμπορέσῃ να ἀσθήσῃ τὸ ἀναμμένα κάρβουνα. Ὅστε ἡ ἐπαπειλούμενη κόλασις καὶ τιμωρία κάμνει τὸν μὲν ἀδικημένον να σπεύσῃ εἰς εὐεργεσίαν τοῦ ἀδικήσαντος, τὸν δὲ πεισιστὴν τὸν ρεβίζει καὶ τὸν ἀνησυχεῖ καὶ τὸν ὥθει να συνδιαλλαγῇ με τὸν τρέοντα καὶ ποτιζόμενον. ⁶⁵ Α ἔτσι καὶ τοὺς δύο τοὺς δίνει με διπλοῦν δεσμιὸν μεταξύ των, με τὸν δεσμὸν τῆς εὐεργεσίας καὶ τὸν δεσμὸν τῆς τιμωρίας. Τὸ δυσκόλουν εἶναι να κάμῃς ἀρχὴν καὶ να εὐρῇς τὸν δεσμὸν πρὸς τὴν συμφυλίωσιν. Ὅταν ἀναγῇ ὁ δρόμος με οἰωνόποτε τρόπον, τὰ περιπεπόμενα εἶναι εὐκόλου πλέον καὶ καλὰ. Κατ' ἀρχὰς με τὴν ἐπιβία τῆς τιμωρίας τρέφει τὸν ἐχθρόν ὁ ἀδικημένος, ἀλλὰ με τὸ να τὸν τρέφῃ γίνεταί φίλος καὶ ἀποβάλλει βαρυνδὸν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς τιμωρίας. Ὅταν βοσῶσις γίνῃ φίλος, δὲν θὰ τὸν θρέψῃ πλέον με αὐτὴν τὴν προσδοκίαν ἀφοῦ ἤδη ἔχει συμφυλιωθῇ μαζί του. Ἐπίσης ὁ πεισιστὴς ὅταν ἴδῃ

τὸν ἀδικημένον νὰ τὸν τρέφῃ καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὸν ποτίσῃ, διὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς λόγον καὶ διὰ τὴν ἐπαπειλούμενην τιμωρίαν, ἀποβάλλει ἄλλην τὴν κακίαν τοῦ Β καὶ ὅν ἀκόμη εἶναι ἀπείρως σκληρὸς ὡς ὁ σίδηρος ἢ ὁ αἰκνιστὴς καὶ ἀδυσώπητος καὶ διότι, ντρέπεται διὰ τὴν φιλοφροσύνην τοῦ τρέφοντος αὐτὸν καὶ διότι φοβεῖται τὴν ἐπαπειλουμένην τιμωρίαν τοῦ, ὃν μετὰ τὴν τροφὴν ἐξακολούθη νὰ μὲν ἔχθρὸς διὰ τοῦτο οὕτε ἐδῶ ἐστομάχησε τὴν παραίνεσιν, ἀλλὰ ὅταν κατέστειλε καὶ τῶν δύο τὴν ὀργὴν, τότε φροντίζει ν' ἀναθεωρήσῃ τὴν γυναικὴν τῶν λέγων· «Μὴ νικῶσα, ἀπὸ τοῦ κακοῦ, ὥστε διὰ παραφροσύνης καὶ ἐκδικήσεως νὰ παρασυρεσθῇ καὶ σὺ εἰς αὐτόν»²⁰ Διότι ὃν παραμένης, λέγει, μνηστικῶν καὶ ἀμυνόμενος νομίζει μὲν ὅτι νικᾷ τὸν ἐχθρόν, νικῶσα ὅμως ὑπὸ τοῦ κακοῦ, δηλαδὴ ὑπὸ τῆς ὀργῆς. Ὅποτε ἂν θέλῃς νὰ νικήσῃς, συνδιαλλάξου καὶ μὴ ἀνθίστασαι. Αὐτὴ εἶναι ἡ λαμπρὰ νίκη, ὅταν μὲ τὸ ἀγαθόν, τὴν ἀνεγκλικίαν δηλαδὴ ὁ νικῆται τὸ κακόν, ἐκβάλλων τὴν ὀργὴν καὶ τὴν μνηστικίαν. Ὅμως πέτοιαι λόγια δὲν θὰ τὰ ἤμειχτο ἐξ ἀρχῆς ὁ ἀδικημένος καὶ πινέων μένος διὰ τοῦτο, ὁρᾷ ἐκέρσε τὸν θυμὸν τοῦ τότε τὸν ὠδήγησε καὶ πρὸς τὴν ἀριστὴν αἰτίαν τῆς συμφυλικίας καὶ δὲν τὸν ὤρμηκε νὰ μὲν εἰς τὴν πονηρὰν ἐλπίδα τῆς τιμωρίας. Εἶδες σαφῶς νομοθετοῦν. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν, τοῦ δὲν ἀνέχοντα νὰ ἐρχονται ἄλλως εἰς ἐπαφὴν, ἐσόντων αὐτὸν τὸν νόμον, ἴκουσε πῶς ὁ Χριστὸς, νομοθετοῦν τὸ αὐτό, δὲν ἔδωκε τὸ αὐτὸ ἐπαθλόν, ἀλλὰ εἰπὼν· ἀναπάτε τοὺς ἐχθρούς σου, εὐεργετεῖτε ἐκείνους ποὺ σὲ μισοῦν.²¹ Ὁ πρᾶγμα ποὺ σημαίνει, νὰ τοὺς τρέφετε καὶ νὰ τοὺς ποτίσετε, δὲν καθέρεται τὸ ὅτι ἐκόντορες ποῦτα συσσωρεύετε ἀνομιμαὶ κάρθουνα εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν, ἀλλὰ τί εἶπεν· «διὰ νὰ ὁμοιωρετε εἰς καὶ νὰ γίνετε τέκνα τοῦ Πατρὸς σου, ποὺ εἶναι εἰς τοὺς αὐρανοὺς»²² Φυσικὰ. Διαλέγεται μὲ τὸν Πέτρον τὸν ἁγίου καὶ τὸν ἰωάννην καὶ τὸν ὑπόλοιπον χορὸν τῶν ἀποστόλων καὶ διὰ τοῦτο ἔδωκεν αὐτὸ τὸ ἐπαθλόν· Ἐάν λοχυρίζεσαι ὅμως ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἐντολὴ εἶναι, θαρεῖα πάλιν ἀπολογησάμενος περισσώτερον ὑπὲρ τοῦ Παύλου, εἰς ἡμᾶς καὶ ἀποστειρεῖς τὸν βαυτὸν σου πάσης συγγνώμης. Τί συμβαίνει τότε. Αὐτὸ τοῦ σὺ φαίνεται σκληρόν, σοὶ τὸ παρουσάζει νὰ

20 Ῥωμ. αὐ σ' 21

21 Ματθ. δ, 44.

22 Ῥωμ. αὐ σ' 46

ἐπιτυγχάνεται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἐποῦ δὲν ὁπῆρχεν ἀκόμη ἀποδείξεις τῆς φιλοσοφίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δὲν εἰσηγήθη τὸν νόμον μὲ ἰδικῶς τοῦ φράσεις, ἀλλὰ ἐχρησιμοποίησε τοὺς λόγους τοὺς ὁποῖους μετεχειρίσθη ὁ πρῶτος εἰσαγωγὴν διὰ νὰ μὴ ὑπάρξῃ περιβόριον συγκληρώσεως διὰ τοὺς μὴ τηροῦντας αὐτόν. Τὸ καὶ πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου θρέψε τον, ἐάν θῇς πότισέ τον, δὲν εἶναι φράσις τοῦ Παύλου, ἀλλὰ τοῦ Σολομῶντος.²³ Δι' αὐτὸ ἀνέφερε τὴν φράσιν διὰ νὰ πείσῃ τὸν ἀκροατὴν, ὅτι εἶναι αἰσχρὸς εἶναι παλαιὸν νόμον παρὰ οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἐφήρμοσαν πολλάκις.²⁴ Ἀ τῶρα ποῦ ἐφθάσαμεν εἰς τὸσον ὕψος θεοσυνείας, νὰ τὸν θεωρῶμεν φορτικόν καὶ ἐπαρθεῖ. Καὶ ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους τὸν ἐτήρησε λέγον, Παῦλοι καὶ ἄλλοι καὶ ἰδιοιτέρως ὁ Δαυὶδ μὲ πολλὴν προσήλωση. Ὅχι μόνον ἔθρεψε τὸν ἐχθρόν, ὅχι μόνον τὸν ἐποίησε, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύοντα τὸν ἔσωσε ἀπὸ τὸν θάνατον πολλάκις καὶ ὅταν τὸν ἠχμάλωτιζε, τὸν ἐγλύτωσε καὶ μίαν καὶ δύο καὶ πολλὰς φορές. Καὶ ὁ μὲν Σαουλ τὸν ἐμίσει τόσο καὶ τὸν ἀπεστράφητο μετὰ τὰς ἀπερὸς εὐεργεσίας, μετὰ τὰ λαμπρά κατάρωματα καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀπὸ τῶν Γολῶθ, ὥστε δὲν ἠνείχετο οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ νὰ ἀναπολήσῃ καὶ τὸν ἐφώνασε μὲ τὸ πατρικόν του. Β Ὅταν κάποτε ἐφθασε κάμπο, ἐορτή καὶ δὲν τὸν εἶδε νὰ ἐρχεται ἐπεὶ τοῦ ἐστησε μίαν παγίδα καὶ μίαν δίκαιον μηχανορραφίαν, εἶπεν· Ποῦ εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ιεσσα.²⁵ Τὸν ἀνέμαζε μὲ τὸ πατρικόν του καὶ λόγῳ τοῦ οὐτε δὲν ἠνείχετο, λόγῳ ἐχθρας, νὰ προσφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι ἐνόμιζεν ἀνόητα καὶ ταπεινὰ ὅτι λόγῳ τῆς ταπεινῆς καταγωγῆς τοῦ πατρὸς τοῦ θὰ προσέβαλεν τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ δικαίου ἐκείνου. Ἀλλὰ ἡ κατηγορία ἐναντίον τοῦ πατρὸς τοῦ εἰς οὐδὲν ἔδρασκε τὸν Δαυὶδ. Ὁ καθένας εἶναι ὑπευθύνος διὰ τὰς πράξεις τοῦ καὶ μόνον δι' αὐτὰς δύναται νὰ ἐπαινεθῇ ἢ νὰ κατηγορηθῇ. Τὴν στιγμήν ἐκείνην μὴ ἔχων νὰ διατυπώσῃ οὐδὲν τὸ πονηρόν, ἔφερε εἰς τὸ μέσον τὴν ταπεινὴν τοῦ καταγωγὴν, Ἐ περιμένον ὅτι μὲ τὸν τρόπον αὐτόν θὰ συσκοτίσῃ τὴν λαμπρότητα ἐκείνου, πρῶγμα ποῦ εἶναι δείγμα ἐσχάτης ἀνοπισίας. Ποῖον εἶναι, τὸ ἐγκλημα σου, ὅταν καταγέσθαι ἀπὸ πτωχεύας καὶ ταπεινούς. Ἀλλὰ δὲν ἦτο εἰς θεὸν ἐκεῖνος νὰ τὰ φιλοσοφῇ ἅλα αὐτά. Ὁ μὲν Σαουλ τὸν ἀπακάλε υἱὸν ἑορταί, ἀλλὰ ὁ Δαυὶδ ὅταν τὸν εὗρεκε νὰ κοιμάται, μέσαι εἰς τὸ σπῆλαιον, δὲν τὸν ἀπακάλεσε

23 Περὶ Παροιμ. 25, 21-22

24 Περὶ Α Παροιμ. 24, 27

αὐτὸν Κύριε, ἀλλὰ μὲ τὸ κανονικὸν τοῦ θυμῶν καὶ ἐκτελεστικὸν τοῦ Κυρίου». Ἔτσι ἵππο ἀπληθαγμένους ἀπὸ τὴν ὀργὴν καὶ κάθε μισητοῦ καὶ ἐκτελεστικὸν τοῦ Κυρίου ἀνομάζει αὐτὸν πᾶσι τὸν ἡδίκησε, αὐτὸν ποὺ ἐδίωξε διὰ τὸ αἷμα τοῦ, αὐτὸν ποὺ, μετὰ μυρίας εὐεργεσίας, ὡς ἐπεχείρησε πολλάκις, νὰ τὸν φονεύσῃ. Δὲν ἐξήταξε τί ἤξιεν εἰς αὐτὸν νὰ πάθῃ, ἀλλὰ ἐξήταξε τί νὰ εἴπῃ καὶ νὰ κάμῃ πρὸς αὐτόν, γεγονὸς τοῦ ἀποτελεῖ μέγα ἐπίτευγμα θεοσεβείας. Τὸ σημαίνει, τοῦτο. Ἄν κλείσῃς τὸν ἐχθρὸν εἰς δεσμωτήριον μὲ διπλὰ δεσμά ἢ καλύπῃς μετ' ἐπιτάφου, δὲν εἶ ἀπαιτήσεως οὐτε δίκην οὐτε τιμωρίαν τοῦ, λόγῳ τῆς σπενόνητος τοῦ καλλιστοῦ τοῦ, λόγῳ τῆς ἀπομονώσεως τοῦ καὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ δι' ὅτι, Ὁχι, λέγει. Ὁχι τί πρόκειται δικαίως νὰ πάθῃ αὐτός, ἐξαιτίας τῆς στιγμῆς αὐτῆς, ἀλλὰ τί ἀρμόζει εἰς ἡμᾶς νὰ κάμω. Δὲν ἀποδίδετε, πρὸς τὴν εὐκαλίαν τῆς σφαγῆς τοῦ, ἀλλὰ προσδίδετε πρὸς τὴν ἀκρίθειαν τῆς ἀρμοσύνης εἰς αὐτὸν θεοσεβείας. Ἐ. Ἄν καὶ ποῖον ἀπὸ τὰ τότε γεγονότα δὲν ἦτο ἱκανὸν νὰ τὸν προτρέψῃ εἰς τὴν σφαγὴν. Τὸ γεγονός ἐστὶν τοῦ παρεδόθη δεσμός ὁ ἐχθρὸς τοῦ. Τὸ γνωρίζετε, θεοῖς, αὐτό, ἐστὶν δηλαδὴ περισσύτερον σπεύδοντες πρὸς τὰ γεγονότα ποὺ εἶναι πολὺ εὐκαλῖα καὶ ἡ ἐλπίς νὰ καταρδωσώμεν κατὰ μᾶς προκίσει μὲ μεγαλότερον ἐπιθυμίαν νὰ δράσωμεν, ὅπως καὶ ἐκεῖνος ἔκαμε τότε. Ἀλλὰ καὶ ὁ στρατηγὸς ποὺ τότε συνεβούλευε καὶ δι' ἡγεῖται. Ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος. Μὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν τὸν προέτρεψε πρὸς τὸν φόνον. Ὁ Αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ εὐκαλία τῆς σφαγῆς τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἀπέτρεψε. Κατάλαβε, ἐστὶν διὰ τούτου τοῦ τὸν παρέδωκεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ τοῦ προσφέρῃ μεγαλότερον εὐκαιρίαν καὶ ἀφορμὴν εὐσεβείας. Στεῖ πῶς τὸν θαυμάζετε, διότι δὲν ἐνεθυμήθη κανένα ἀπὸ τὰ κακὰ τοῦ παρελθόντος. Ἐγὼ οὖν, δι' ἄλλον λόγον, ἐκπλήττομαι πολὺ περισσύτερον. Ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος. Ὅτι αὐτὸς ὁ φόβος τῶν μελλόντων νὰ συμβοῦν τὸν ὥσπερ νὰ ἐξουσίῃ τὸν ἐχθρὸν. Ἐγγυώζετε σαφῶς ἐστὶν ἂν διαφύγῃ ἀπὸ τὰ χεῖρα τοῦ, πάλιν θὰ τὸν καταβώσῃ. Ἀλλὰ ἐπρωτίμην νὰ κινδυνεύσῃ καλύτερα αὐτὸς καὶ νὰ ἀπαυλῇ τὸν ἀδικητὴν τοῦ, παρὰ νὰ προσήσῃ διὰ τὴν προσωπικὴν τοῦ ἀσφάλειαν καὶ νὰ ἐξουσίῃ τὸν ἀντικαλὸν Β. Τ. ἡμῶν νὰ ὑπάρξῃ παρόμοιος μὲ τὴν γενναίαν καὶ μεγάλῃ αὐτῆς ψυχῇ, τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ νόμος ἐπιτάσσει νὰ ἐξουσίῃ τὸν ὀφθαλμὸς ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὁδὸς ἀντὶ ὁδόντος καὶ

νὰ ἀμύνεται μὲ ἴσα δυνάμεις, ὅχι, μόνον δὲν τὸ θέσμιον τοῦτο, ἀλλὰ ἐπέδειξε καὶ πολλὴν θεοσεβείαν. Ἄν τότε εἶχε φονεύσει, τὸν Σαούλ, καὶ ἔτσι τὸ ἐγκώμιον τῆς θεοσεβείας τοῦ θὰ παρέμενεν ἀκέραιον, ὅχι, μόνον διότι ἡμῶν, διότι αὐτὸς δὲν ἤρχισε πρῶτος χειρὶν ὁδῶν, ἀλλὰ καὶ διότι, ἐφορμῶν καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ θὰ ἦτο παλὺ ἐπιεικὴς νικητὴς, διότι ὅχι, μόνον ἀντιμῆς σφαγῆς θὰ ἐλάμβανε μίαν, ἀλλὰ ἀντὶ τῶν πολλῶν θανάτων, τοὺς ἀποκτείνους ἐκεῖνος προέκαλεσε, ὅχι, μίαν φονὴν, ὅχι δύο, ὅχι ἄλλα πολλάκις ἐπιχειρήσας νὰ τὸν φονεύσῃ, ἐνῷ αὐτὸς ἕνα θάνατον θὰ τοῦ ἐξεπλήρωσε. Καὶ ὅχι αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ, μολοντοὶ ἐφοδεῖτο διὰ τὸ μέλλον ἐν ταῦτοις ἔτσι, ἀμύνεται καὶ αὐτὸ, μὰ μὲ τὰ ἄλλα ποὺ ἐλέγχθησαν, σκιαγραφεῖ ὁλοκληρὸν τὸν στέφανον τῆς ἀνεξικακίας τοῦ. Αὐτὸς ποὺ ὀργίζεται δι' ὅσα τοῦ συνέβησαν καὶ ἀπαττεῖ τιμωρίαν, δὲν θὰ ἤβουνατο νὰ ἐπιτύχῃ τὰ ἐγκώμια τῆς ἀνεξικακίας, ἐνῷ ἐκεῖνος ποὺ συνεχώρησε τὸ παρελθόν, ὅσον δυσκαλὸν καὶ ἀγκῶδες καὶ ἂν εἴναι, καὶ φροντίζει διὰ τὸ μέλλον προπαρασκευάζων ἀσφάλειαν διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται νὰ καταφεύγῃ εἰς τὴν ἀμύνην, αὐτὸς θὰ τὸν σπεύσῃ ἀπὸ τὸν στέφανον τῆς ἐπιεικείας.

Ὁ Ἄλλ' ὁ Δαυὶδ δὲν ἔκαμε οὔτε αὐτό, ἀλλὰ εὐρίσκει ἕνα ἀσυνήριστον καὶ παράδοξον τρόπον θεοσεβείας. Καὶ οὔτε ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος, οὔτε ὁ φόβος τοῦ μελλόντος, οὔτε ἡ προτροπὴ τοῦ στρατηγοῦ, οὔτε ἡ ἐρημία τοῦ τόπου, οὔτε τὸ εὐκαλὸν τῆς σφαγῆς, οὔτε τίποτε ἄλλο δι' ἡγεῖται αὐτὸν πρὸς τὸν φόνον. Ὡς ἂν νὰ εἶχε ἐμπρὸς τοῦ καποῖον εὐεργέτην τοῦ ποὺ τοῦ ἔκαμε μεγάλα καλὰ, ἔτσι συμπεριφέρθη εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ ἀδικητὴν τοῦ. Ποῖον θὰ ἔχωμεν ἡμεῖς ἀγγέλου, μνημονεύοντες τὰ παρελθόντα ἀμαρτήματα καὶ ἀντιμετωπίζοντες τοὺς ἀδικητὰς μας, ὅταν ὁ ὁδὸς ἐκεῖνος, ποὺ τόσος ἔπαυσε, ἔσθ' ἐπὶ ἐπιμένει ἐπὶ πλεον νὰ τοῦ συμβοῦν περισσότερα καὶ χειρότερα κακὰ ἂν ὁ ἐχθρὸς τοῦ ἐσώζετο συμπεριφερόμενος. ἔτσι, ὥστε νὰ τὸν σώσῃ, καὶ προτιμᾷ νὰ κινδυνεύσῃ μάλλον αὐτὸς καὶ νὰ ζῇ μὲ τὸν φόβον καὶ τὸν φόβον παρὰ αὐτόν, ποὺ πρόκειται νὰ τοῦ ἐπικωλύσῃ χιλίους κινδύνους, νὰ τὸν σφάξῃ καὶ μὲ τὸ δικαίον τοῦ. Ἀπὸ αὐτὰ ἡμῶν νὰ ἴδῃ τὴν θεοσεβείαν τοῦ, διότι ὅχι, μόνον δὲν τὸν ἐσώζον, ἀλλὰ ἐν τῇ τῇ ὑπῆρχεν ἀνάγκη, οὔτε λέξιν παρὰ δὲν τοῦ ἀπύθμεν, ἔτσι καὶ χωρὶς νὰ πρόκειται νὰ ἀκούσῃ ὁ ὀφθαλμὸς. Ἄν καὶ ἡμεῖς χαρακτηρίζομεν κακῶς πολλάκις ἀπόντας φίλους, ὅχι, ἐκεῖνος δὲν ἐκακοχαρακτήρισεν οὔτε τὸν ἐχθρὸν, ὁ ὁποῖος τόσον τὸν ἡδίκησε. Ἀπὸ αὐτὰ ἡμῶν νὰ

κρίνης τὴν θεοσβείαν του ἐν τὴν φλουθριάν του καὶ τὴν ἄλλην φροντίδα του, θὰ τὴν κρίνης ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἔπραξε. Ἀφοῦ ἔκοψε τὸν γόνον τοῦ ἰδικοῦ τοῦ ἱματίου καὶ τοῦ ἔπηρε τὸ σταμνὶ μὲ τὸ νερὸ ἀπεμακρυνθὴ καὶ ἀφοῦ ἐστάθη ἔφωναξε καὶ τὰ ἑτέδειξεν εἰς τὸν διασωθέντα, ὃς πρὸς ἐπιβίβειν ἢ ἀπὸ φιλοτιμίαν, ἀλλὰ θέλων δι' ἔργων νὰ τὸν πείσῃ ὅτι, κακῶς τὸν ὑπερπεύθει ὡς ἐχθρὸν καὶ θέλων νὰ τὸν ἐλύσῃ πρὸς τὴν φιλίαν του.¹⁶ Ἀλλὰ δὲν τὸν ἔπεισεν οὔτε ἔπει, καὶ, ἐν ἡμποροῦσε νὰ τὸν ἐξαιτήσῃ, πάλιν ἔμπορῆμος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα του Β καὶ νὰ ζῇ σὴ εἰς ξένην χώραν καὶ ταλαιπωρούμενος καθημερινῶς νὰ προσπορίζεται τὴν ἀναγκαίαν τροφήν του, παρὰ νὰ μένῃ εἰς τὸν τόπον του καὶ νὰ λυτῇ τὸν ἐχθρὸν του. Τ. πλεον ἡμερον ἀπὸ τὴν ψυχὴν ἐκείνου. Πραγματικῶς, δικαίως ἐλέγε «Μηράσθητι, Κύριε, τοῦ Δαυὶδ καὶ ὅλην τὴν πρᾶσθητά σου». Αὐτὸν δὲ μ' ἐμπεδύμεν καὶ οὔτε νὰ κακολογούμεν, οὔτε νὰ πράττωμεν κακὰ ἐναντίον τὸν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς εὐεργετῶμεν κατὰ δύναμιν. Ἐπὶ τέλους καλὸν θὰ κἀμῶμεν εἰς τὸν ἐαυτὸν μας περισσότερον, παρὰ εἰς ἐκεῖνους. «Ἄν συγχωρήσατε, λέγει ὁ Μωϋσῆς, τοὺς ἐχθρούς σας, θὰ συγχωρηθῇτε». Συγχώρησε τὰ ἁμαρτήματα τὸν δουλῶν σου, διὰ νὰ λάβῃς ἀφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων σου ἀπὸ τὸν Δεσπότην σου. Ὁ Ἄν οὐ ἠδίκησε πολὺ, ὅσον περισσότερον τὸν συγχωρήσῃς, τόσο μεγαλύτερον συγχωρήσῃς θὰ λάβῃς καὶ σὺ διὰ τοῦτο ἐδιδάχθημεν νὰ λέγωμεν «Συγχωρήσε μας, ὅπως συγχωρῶμεν», διὰ νὰ διδᾶμεν ὅτι ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται ὁ βαθμὸς τῆς συγχωρήσεως. Ὅποτε ὅσον μεγαλύτερα κακὰ κάμει ὁ ἐχθρὸς, τόσο περισσότερον μᾶς εὐεργετῇ. Ἄς σπεύδαμεν, λοιπόν, ἐπεγόντως νὰ συμφιλιωθῶμεν μὲ τοὺς ἀδικήσαντας ἡμᾶς, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδικῶς ὀργίζονται. Διότι, ἂν συμφιλιωθῇς ἐδῶ, ἀπαλλάττεσαι ἀπὸ τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Ἄν ὁμως ἐν τῷ μεταξύ παραμεινῇ ὁ ἐχθρὸς καὶ μεσαλειθῇ ὁ θάνατος, Ὁ ὁποῖος θὰ σκορπίσῃ τὴν ἐχθραν, τότε ἐκεῖ ποῦ θὰ ὑπάρῃς θὰ ὑπάρῃ ἀνάγκη νὰ εἰσαχθῇς εἰς δικήν. Ὅπως πολλοὶ ἀνθρώποι, ποὺ ἔχουν ἀντιθέσεις μεταξύ των, ἂν συμψῇ νὰ πᾶς ἐξομολογῶν φιλικῶς, ἀπαλλάσσονται τὸν ἐαυτὸν των ἀπὸ ζημιῶν, φόβου καὶ κινδύνου, ἀφοῦ ἀποφασίσουν κατὰ τρόπον ἱκανοποιῶντα καὶ τοὺς δύο, ἐν ᾧ ἂν καταλύγουν εἰς τὸν δικαστὴν χάσουν καὶ χρήματα καὶ τιμωροῦνται πρὸς

16 Δ.· ὅτι τὰ σχετικά γεγονότα πρὸς Α· Βολ. 24 ὁ 12

17 Ἐπει. 18. 1

18 Πρὸς Ματθ. 5, 14

19 Ἐπει. 18

λάκεις, ἢ δὲ ἐχθρὰ μένει ἀμετακίνητος ἀνάμεσά των. Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἂν κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν λύσωμεν τὴν ἐχθραν, ἀπαλλάσσονται τὸν ἐαυτὸν μας πάσης τιμωρίας. Ἄν ὁμως μένωμεν ἐχθροὶ καὶ παρουσιασθῶμεν εἰς ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν δικαστήριον, Ἐ θὰ δώσωμεν τὸν βαχάτον λόγον μὲ τὴν ψήφον τοῦ δικαστοῦ ἐκεῖνου, τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ ὑποστώμεν καὶ οἱ δύο τιμωρίαν ἀναπόφευκτον, ὁ μὲν ἀδικῶς ὀργιζόμενος, διὰ τὸ ἀδικεῖν τῆς ὀργῆς του, ὁ δὲ δικαίως διὰ τὸ δίκαιον τῆς μνηστικῆς του. Ἄν ἀδικῶς πάθωμεν τιποτέ κακόν, πρέπει νὰ ἀπονέμωμεν συγχωρήσιν εἰς ἑαυτοὺς μᾶς ἀδικούν. Κυττάξτε πῶς ὠθεῖ καὶ θιάζει νὰ συνδιαλλάγουν οἱ ἀδικήσαντες μὲ τοὺς ἀδικημένους. «Ὅταν προσφέρῃς», λέγει, «τὸ δῶρον σου ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἐκεῖ ἐνθυμῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει κατ' ἐναντίον σου, ¹⁷ ἢ τήνολε πρῶτα νὰ συνδιαλλάγῃς μὲ τὸν ἀδελφόν σου». Δὲν εἴτε ἐκκλησιάσου, πρόσφερε τὴν θυσίαν, ἀλλὰ «συνδιαλλάξου καὶ τότε πρόσφερε». Ἀφῇς τὴν ἐκκρεμὴ τὴν θυσίαν, εἶπεν, ὥστε ἡ ἀνάγκη τῆς νὰ ἀναγκάσῃ εἰς συμφιλίαν καὶ παρὰ τὴν θέλησιν σου, ὅταν δικαία εἶναι ἡ ὀργή σου. Κυττάξτε πάλιν πῶς προτρέπει τὸν ἑαυτὸν νὰ συμφιλιωθῇ, λέγων «Συγχωρήσατε ἑαυτοὺς ὡς ἔδωκαν διὰ νὰ συγχωρηθῇ καὶ ὁ Θεὸς τὰ ἁμαρτήματά σας». Δὲν ἔθεσε ἀσήμερον ἀντάλλαγμα, ἀλλὰ ἀντιθέτως μεγάλον καὶ υπερβάλλον τὸ μέγεθος τοῦ κατόρθωματος. Λοιπόν, ἀντιλαμβάνομεν ὅλα αὐτὰ καὶ ἀναλογιζόμεν τὴν ἀμοιβὴν καὶ ἀκόμη ὅτι δὲν χρειάζεται οὔτε πολὺς κόπος, οὔτε ἀπασχολήσιν ν' ἀπαλείψωμεν τὰ ἁμαρτήματά μας, ὅς συγχωρήσωμεν ἑαυτοὺς μᾶς ἠδίκησαν. Αὐτὸ, ποὺ μὲ νηστείαν, μὲ δούρμους, μὲ προσευχάς, μὲ τρυφὰς σάκκους καὶ στάκτιν καὶ μυριάς ἐξομολογήσεις μὲν καὶ μετὰ τῆς τῶ κατόρθωσιν, ἄλλοι τὸ νὰ ἐξαλείψουν, λέγω, τὰ ἁμαρτήματά των, εἶναι εἰς τὸ χρεὶν μᾶς νὰ τὸ κάμωμεν ἡμεῖς εὐκόλως, χωρὶς σάκκους καὶ στάκτιν καὶ νηστείας, μόνον ἂν ἐξαλείψωμεν τὴν ὀργὴν ἀπὸ τὸ μυαλὸν μας καὶ συγχωρήσωμεν ἐλίκην ἢ ἑαυτοὺς μᾶς ἔδωκαν. Ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης, ὁ ὁποῖος ἐξωρίσε ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας κάθε θυμὸν, πικρίαν καὶ ὀργήν, ὅς μᾶς ἀξίωσῃ, ὅπως τὰ μέλη τοῦ σώματος συνδένονται μὲ ἀκριθείαν μεταξύ των, ὅλους μαζί μὲ ἕνα στόμα καὶ μίαν ψυχὴν νὰ ἀναπέμψωμεν εἰς αὐτὸν τοὺς ὀφειλομένους εὐχαριστήριους ὕμνους, εἰς αὐτὸν ἀνῆκε ἡ δύναμις καὶ ἡ δοξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

17 Ματθ. 5, 23, 24

18 Ἐπει. 11, 25

Α Ε Σ Τ Ο

«ΧΗΡΑ ΑΕ ΚΑΤΑΣΤΑΦΕΤΑΙ ΕΑ ΟΣΟΝ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΙΚΡΟΤΕΡΑ ΤΩΝ
ΒΕΒΗΝΤΑ ΕΙΣΩΝ» ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΙΑΙΩΝ ΚΑ ΠΕΡΙ
ΒΑΒΗΝΟΣΙΣΤΗΣ.

Ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἐκανόνισεν, ὥστε εἰς τὴν κα-
τάλληλον στιγμὴν νὰ ἀναγνωσθῇ ἡ περικειμένη αὐτῇ τῆς ἀ-
ποστολικῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ἤκουσατε σήμερον. Ἀ-
πὸ τοῦ ἐκεῖ κατόικον συγγένειαν καὶ μεγάλῃν σχέσιν μὲ ὅσα
ἐλέγχθησαν προσηγορικῶς, ἃν ὄχι εἰς τὰς λέξεις, ἀλλὰ εἰς
τὴν ἐννοίαν. Τὸ ἀναγνωσθῆναι παλαιότερον ἢ τοῦτο «Δὲν
θέλω, ἀδελφοί, αἰεὶ νὰ ἔχετε ἄνοιον διὰ τοὺς κεκοιμημέ-
νους». Τότε ἐλέγχθησαν καὶ πολλὰ διὰ τὴν ἀνάστασιν ὅτι
πρέπει νὰ ὑπομεινόμεν μὲ γενναϊότητα αὐτὰ τὰ πάθη καὶ
νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν ποὺ λαμβάνει τοὺς συγγενεῖς
μας. Τὸ ἀναγνωσθῆναι σήμερον εἶναι τοῦτο. «Χήρα ἂς κα-
ταγράφεται ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι μικροτέρα τῶν ἐβήντα ἐτῶν»
Β. Ἐπεὶ οὖν λοιπὸν ἡ χηρεία προκύπτει ἀπὸ τὸν θάνατον,
καὶ αὐτὸ εἶναι κυρίως ποὺ ἐπιτελεῖ τὴν ὁδὸν καὶ διεγεί-
ρει τὸ πένθος, ἔχοντες εἰς τὴν μνήμην αὐτῆς τοῦ εἰπαμε πα-
λαιότερον, τὰ ὁποῖα εἴπαμε διὰ νὰ παρηγορησώμεν τοὺς
πενθούσας, καὶ αὐτὰ, ἀφοῦ τὰ ἀκούσετε μὲ μεγάλην προ-
θυμίαν, νὰ τὰ ἀποθέσετε εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ψυχῆς σας μὲ
μέλειαν.

Διότι τὸ ὄνομα τῆς χηρείας φαίνεται μὲν ὅτι εἶναι ὀ-
νομα συμφορᾶς, δὲν εἶναι ὅμως, ἀλλὰ εἶναι ἀξίωμα καὶ τι-
μὴ καὶ μεγίστη δόξα. Δὲν εἶναι ἐντροπὴ καὶ στίγμα, ἀλλὰ
εἶναι στέφανος. Διότι ἡ χήρα, ἂν δὲν ἔχῃ ἀνδρα μὲ τὸν
ὁποῖον νὰ συζῇ, συζῇ ὅμως μὲ τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἀπο-
κρούει ὅλα τὰ ἐπέρχοντα δεινὰ. Διότι ἀρκεῖ, ὅταν ἀδικη-
ται ἡ χήρα, νὰ ἐσέλθῃ εἰς τὸν ναόν, νὰ γονατίσῃ καὶ νὰ
ἀναστενάξῃ μικρῶς, καὶ νὰ κύσῃ δάκρυα, καὶ θὰ δυναθῇ
νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ἐπιβουλὴν φαίνων τὸν τὴν ἀδικούν-
τος καὶ διαρκεῖς προσευχῇ. Μὲ αὐτὰ τὰ ὅπλα δύναται νὰ

1 Α' Τιμ. 5, 9.
2 Α. Θεσσαλ. 4, 78.

ἀποκρούσῃ ὅχι μόνον ἀνθρώπων ἐπιβουλὴν, ἀλλὰ ἀκόμη
καὶ δαιμονικὰς ἐφοδούς. Διότι ἡ χήρα εἶναι ἀπηλλαγμένη
ἀπὸ τοὺς βιωτικὰς περιστάσεις, ὅδυναι πλέον πρὸς τὸν
οὐρανόν. Καὶ τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ τὴν περιποίησιν ποὺ ἐδεί-
κνυε διὰ τὸν ἀνδρα, θὰ δυναθῇ νὰ τὰ ἐξαντλήσῃ εἰς τὰ
πνευματικὰ πλέον πράγματα. Ἐάν δὲ μοῦ εἴπῃς ὅτι πα-
λαιὰ τὸ πράγμα ἦτο συμφορὰ, θὰ σοὶ ἀπέντων τοῦτο, ὅτι
δηλοῦν καὶ ὁ θάνατος ἦτο κατὰρα. Ἀλλὰ ἐγινε τιμὴ καὶ
ἀξίωμα δι' ὅσους τὸν ἀντιμετωπίζουν μὲ γενναϊότητα, ὅταν
ἐπέρχεται. Ἔσο στεφανιώνονται οἱ μάρτυρες. Κατὰ τὸν
ἴδιον τρόπον καὶ ἡ χήρα μεταδίδει εἰς μίαν καταστάσιν
ποῦ τῆς προσδίδει μεγάλην ἀξίαν.

Β. Θέλεις νὰ μάθῃς πόσον μέγα πράγμα εἶναι ἡ χήρα,
πῶς εἶναι ἀξία τιμῆς ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ἀγάπης καὶ εἶναι
μεγίστη συνήγορος. Καὶ μόλις ἐμφανισθῇ αὐτῇ, τοὺς ἤδη
καταδικασθέντας καὶ τοὺς ἀπηλπιωμένους καὶ αὐτοὺς ποὺ
δὲν ἔχουν παρησίαν καὶ τοὺς μισητοὺς εἰς τὸν Θεόν καὶ
στερημένους ἀπὸ κάθε δικαιολογίαν, ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἐ-
ξαρτᾷ καὶ τοὺς συμφιλίωσι μὲ τὸν Θεόν. Καὶ ὅτι δὲν τοὺς
φέρει μόνον τὴν συγγένειαν, οὕτε τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν
τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ μεγάλην παρησίαν καὶ λαμπρότητα
καὶ τοὺς καθ' ὅσον καθαρωτέρους καὶ ἀπὸ τὰς ἡλικίας ἀκρί-
τας, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι κηλιδωμένοι περισσότερον ἀπὸ
ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀκούσε τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν ποὺ
λέγει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Γ. «Ὅταν ἀπλωσθε τὰς χεῖ-
ρας σας, θὰ ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ τοῦ πρό-
σωπὸς σας. Ἄν πληθύνετε τὰς δεήσεις σας δὲν θὰ σὰς εἰ-
σακούσω. Διότι τὰ χέρια σας εἶναι αἱματωσαμένα». Ἀλλ'
ὅμως μὲ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς ἀνθρωπικιστάς, ποὺ δὲν
ἔχουν παρησίαν, ποὺ εἶναι σημαδεμένοι μὲ τὴν ἀτιμίαν
ὑπόσχεται νὰ συμφιλιωθῇ, ἔάν βοηθήσουν χήρας ποὺ ἀδι-
κοῦνται. Διότι ἀφοῦ εἴτε καὶ ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς
μου καὶ δὲν θὰ εἰσακούσω» συνεχίζει «κρίνατε ὀφθαλμοὺς
δικαιοσύνης χήραν καὶ τότε ἐλθετε νὰ συζητήσωμεν. Καὶ
ἐάν αἱ ἀμαρτίαι σας εἶναι ὥσάν κόκκον ἡ θάψις θὰ τὰς λευ-
κάνω ὥσάν τὸ χιόνι».

Εἶδες πόσῃ δικαιομνίᾳ ἔχει ἡ χήρα, ὅ ἔίδες ποῦ ἐπιδει-
κνύει τὴν ἰδικὴν τῆς προστασίας, ὅχι πλησίον κοινὸς ὄν-
τοντος καὶ βασιλέως ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑπάρχουν ἐπὶ τῆς
γῆς, ἀλλὰ πλησίον αὐτοῦ τοῦ ὅσοις τῶν οὐρανῶν, Εἶ-
δες πόσῃ ὀργῇ δύναται νὰ καταλύσῃ, νὰ συμφιλίωσῃ

1 19: 1 10
10: 1 17

τὸν Κύριον, με ἀνθρώπους ποὺ νοσοῦν ἀπὸ ἀνίστην νόσον, νὰ ἐξαρπάξῃ ἀνθρώπους μέσα ἀπὸ ἀφόρητον κόλασιν, ψυχὴν ποὺ ἐδόκη ἀπὸ τὸν ρύπον τῶν ἁμαρτημάτων διασπασθῇ νὰ τὴν πλύνῃ καὶ νὰ τὴν καθάρσῃ ἀπὸ ἐκείνην τὴν κηλίδα καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀπόλυτον καθαρότητα. Ἄς μὴ καταφρονώμεν λοιπὸν χήραν γυναῖκα, ἀλλὰ ἄς ἐπὶ δεξιῶμεν κόδε φροντίδα δι' αὐτήν. Ἡ πραγματικὴ χήρα εἶναι προστάτης μας. Ἀξίζει ὁμῶς νὰ σταθώμεν μετὰ προσοχὴν καὶ νὰ ἰδῶμεν διὰ ποίαν χήραν ὁμιλεῖ ἐδῶ. Ἐκεῖνη, καὶ ἐκεῖνα χήραι λένονται, ὅσα κατέπεσαν εἰς ἐσχάτην εὐτέλειαν καὶ εἶναι ἐγγεγραμμένα εἰς τοὺς καταλόγους καὶ τρέφονται ἀπὸ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρήματα ὅπως εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ἀποστόλων. «Οἱ Ἑβραῖοι, λέγει, ἡμεῖς ἴσαν ἀπὸ ξένης γλώσσας καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶχαν ὡς γλώσσαν τὴν ἑλληνικὴν, ἤρχισαν νὰ γογγύζουσιν ἐναντίον τῶν ἐντοπίων Ἑβραίων χριστιανῶν ποὺ ὠμῶς τὴν ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν. Καὶ ἠγέρθησαν τὰ παρόπανα αὐτὰ διότι αἱ χήραι τῶν ἑλληνιστῶν καὶ μὴ ἐντοπίων χριστιανῶν παρεμπόδιζοντο κατὰ τὴν καθημερινὴν περιθαλψὴν καὶ ὑπηρεσίαν τῆς διακομῆς τραπεζῶν καὶ ἐλεημοσυνῶν». Καὶ δὲν λέγονται μόνον αὗται χήραι ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλα τοῦ δὲν τοὺς λείπε τίποτε, ἀλλὰ εἶναι εὐποροὶ καὶ προσιτῶντα τῆς οἰκίας τῶν, ἁπλῶς δὲ ἔχουσιν χάσας τὸν θυδρὸν τῶν. Ἄς ἰδῶμεν λοιπὸν ἐδῶ διὰ ποίαν χήραν ὁμιλεῖ ὁταν λέγῃ «Χήρα ἄς καταγράφεται ἐφ' ἑσῶν δὲν εἶναι μικρότερα τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν».¹ Ἀρὰ γε διὰ τὴν χήραν ποὺ ἔχει ἀνάγκη, βοηθείας καὶ χρειάζεται νὰ τρέφεται ἀπὸ ἐκκλησιαστικὰ χρήματα ἢ διὰ τὴν χήραν ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη καὶ ζῇ εἰς τὴν εὐπορίαν, εἶναι φανερόν, ὅτι ὁμιλεῖ δι' αὐτήν. Διότι ὁταν ὁμιλεῖ δι' ἐκείνην, ποὺ ὑπαφίκεται ἀπὸ τὴν πείναν, δὲν βέβαιον ὅσον ἡλικίας, οὔτε ἀπαιτεῖ αὐστηρότητα ῥήσους. Ἀλλὰ λέγει ὁπλῶς, «Ἐάν τις καὶ πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχη εἰς τὰ σπῆτι τοῦ χήρας, ἄς παρέχῃ εἰς αὐτὰς τὰ ἀρκετὰ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν καὶ ἄς μὴ ἐπιδορυνοῦνται ἢ ἑκκλησίᾳ». Δὲν εἶπε, ὁταν εἶνα, ἐξήκοντα ἐτῶν. Δὲν εἶπεν, ἂν ἐπερποιήθῃ ξένους, ἂν ἐπλυνε τοὺς πόδας ἁγίων ἀνδρῶν. Καὶ πολὺ εὐλόγως. Ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἀνάγκη νὰ θεραπεύσῃ κοινὰς τὴν πείναν, δὲν περιμένει τὸν χρόνον. Καὶ τὴν σημασίαν ἔχει, ὅτι εἶναι πενήτηκοντα ἐτῶν καὶ ἡλικίας, ὅτι εἶναι νεὰ ἀλλὰ τυχὴ νὰ εἶναι ἀνάπηρος σὺν σώματι, μήπως θὰ κομῇ διὰ τὴν ζυγνίστην.

¹ Πρὸς τὸν
ἑβραϊκόν, 16.

ὁταν γινῇ ἐξήκοντα ἐτῶν, Ἀλλὰ μια τοιαύτη ἀντίληψις πηγάζει ἀπὸ ἐσχάτην ἀπανθρωπία. Διὰ τοῦτο ὁταν εἶνα, ἀνάγκη νὰ ἀνακουρίσῃ ἀπὸ τὴν πείναν δὲν λεπτολογεῖ οὔτε τὴν ἡλικίαν οὔτε τὸν χαρακτήρα. Ὅταν ὁμῶς δὲν πρόκειται νὰ συντρέξῃς τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ νὰ ἀποδώσῃς τιμὴν κατὰ τὴν ἀξίαν, τότε εὐλόγως κάμνει τοιαύτην λεπτολογίαν τοῦ χαρακτῆρος.

Ὅπως ὑπάρχουν χοροὶ παρθένων, ἔτσι παλαιὰ ὑπάρχουν καὶ χοροὶ χηρῶν καὶ δὲν ἐπετρέπετο εἰς αὐτὰς νὰ ἐνγραφῶν ὁπλῶς εἰς τὸν κατάλογον τῶν χηρῶν. Δὲν ὁμιλεῖ λοιπὸν δι' ἐκείνην τὴν χήραν ποὺ ζῇ εἰς τὴν πτωχείαν καὶ ἔχει ἀνάγκη βοηθείας, ἀλλὰ δι' αὐτήν ἢ ὅποια ἐξέλεξε τὴν χηρείαν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν λαγὼν εἰς τὴν περιπτῶσιν αὐτῆς ὅσα τρεῖς ὅριον ἡλικίας, ὁ Γνωρίζετε, ὅτι ἡ νεότης εἶναι ἓνα εἶδος τυράς καὶ πέλαγος γεμῆτο κυματα, ποὺ ἔχει πολλὰς ἀναστατώσεις. Ὅταν πρόκειται λοιπὸν νὰ ἀσφαλισθοῦν χάρις εἰς τὴν ἡλικίαν, καὶ μένουσιν εἰς τὸ γῆρας ὡς εἰς λιμένα ἀσφαλῆ, τότε ποὺ θὰ ἔχουν σῶσει αἱ ἐπιθυμια τῶν, τότε ἀφῶς εἰσέλθῃ αὐτὰς εἰς τοὺς τὸν χορὸν διατι λοιπὸν, δὲν ὑπῆρξαν, λέγε, πολλοὶ ποὺ διέσωσαν μέχρι τέλους, ἐνῷ ἤρχισαν (τὴν χηρείαν) καὶ ἀπὸ τοῦ εἰκοστῶν ἔτος, καὶ ὑπέμενον τὸν ζυγὸν καὶ ἐπέδειξαν ἀποστολὴν ὅσον. Εἰπέ μοι, θὰ τὰς ἐμπροσθεν αὐτὰς νὰ ζοῦν εἰς τὴν χηρείαν, ὁταν αἱ ἰδίαι τὰ θέλουν, καὶ θὰ τὰς ἀνογκάσωμεν νὰ ἐλθοῦν εἰς δευτέρον γάμον. Ὅπως μπορεῖ αὐτὸ νὰ εἶναι ἀντάξιον ἀποστολικοῦ στοχασμοῦ. Ὅταν τι ἐννοεῖ με αὐτὸ ποὺ λέγει. Συγκεντρώσατε τὴν προσοχήν σας, ἀγαπητοὶ μου εἰς αὐτὴν τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Διότι δὲν εἶπε νὰ γίνεσθαι χήρα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐξήκοντα ἐτῶν, ἀλλὰ εἶπε νὰ καταγράφεται χήρα. Καὶ πάλιν δὲν εἶπε χήρα νεώτερα νὰ μὴ καταγράφωνται, ἀλλὰ ἐπὶ νεώτερα, δὲ χήρας νὰ μὴ τὰς δέχεσθαι. Αὐτὰ γράφει πρὸς τὸν Τρόπον. Ἐπειδὴ δηλαδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι εὐκαλύτερον πρῶτον εἰς κακολογίας καὶ ἔχουσιν ἀκονισμένους τὰς γλώσσας ἐναντὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων, θέλων νὰ προσταπεύσιν τὸν ἀρχοντα ἀπὸ τοιαύτας κατηγορίας, θέτει αὐτοὺς τοὺς νόμους καὶ λέγει. Ἐάν τις νὰ μὴ δέχσθαι καὶ οὐ νὰ μὴ καταγράφῃ. Ἄν αὐτὴ θελήσῃ μόνη τῆς καὶ με ἐλευθέρων προαίρεσιν νὰ ἐκλέξῃ αὐτὴν τὴν ὁδόν, ἄς τὸ κάμῃ. Σὺ ὁμῶς νὰ μὴ δεχθῇς ποτὲ διὰ τὴν μὴ λέγουν, ὅτι ἐνῷ εἶναι νεὰ καὶ ἤθελε νὰ ὑπανδρευθῇ καὶ νὰ κυβερνήσῃ τὴν οἰκίαν τῆς, ὅ δὲνα τὴν ἐξηγάγασκε (νὰ

μένη εἰς τὴν χρεὶαν) Διὰ τοῦτο κατέπεσε καὶ ἡμάρτη σεν.

Συ ὁμως νὰ μὴ καταγράψῃς αὐτήν, διὰ τὸ εἶσαι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὰς κατηγορίας, ἂν πῶς εἰς ἁμαρτήματα. Καὶ ἂν πάλιν δὸν πῶς, νὰ τὴν καταγράψῃς εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον μὲ μεγαλυτέραν ἀφοσίωσιν. Ἐάν δὲ λέγῃ «θέλω αἱ νεώτεραι χήραι νὰ ὑπανδρευῶνται, νὰ τεκνογονοῦν», ἀκούσε ποῖας λέγει, νεωτέρας. ²¹⁴ Ἀ ἐκεῖνας ποὺ ὁ ἔρωσ καὶ ὁ πόθος τῆς σαρκικῆς ζωῆς τὰς ἔκαμε νὰ ψυχρανθῇ ἡ ἐγάπη των πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ θέλουν νὰ ὑπανδρευθοῦν, αἱ φύλαροι, αἱ περιέργοι, αἱ ὅποιαι περιέχονται τὰς οἰκίας, ὅσαι, λέγουσιν αὐτὰ ποὺ δὲν πρέπει, ποὺ ἐξεπράττησαν τῆς ἀρετῆς ὁδοῦ καὶ ἀκολουθοῦν τὸν σάταν. Διότι, δὲν εἶπεν ἀπλῶς «θέλω αἱ νεώτεραι νὰ ὑπανδρευῶνται.» καὶ ἐσιώπησε, ἀλλὰ λέγει καὶ ποῖας νεωτέρας ἐννοεῖ καὶ δηλώνει τὰ ὁλισθηματὰ των Ποῖα ὁλισθηματὰ, «Διότι ὅταν ὁ ἔρωτας καὶ ὁ πόθος τῆς σαρκικῆς ζωῆς ψυχράνῃ τὴν ἀνάπτην των πρὸς τὸν Χριστὸν, θέλουν νὰ ἔλθουν εἰς γάμον καὶ καταμαθαίνουσιν νὰ εἶναι ἀργαὶ καὶ περιέργοι, καὶ νὰ περιέχωνται τὰ σπιτὰ, λέγουσαι ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει ποὺ παρεξπράττησαν». Καὶ ποῖον ἠκολούθησαν, «τὸν σάταν». Ἐπειδὴ λοιπὸν μετὰ τὴν ἀπόφασιν νὰ μένουν χήραι καὶ νὰ ὑπαμείνουν ἄλλην αὐτὴν τὴν ἀδοξίαν, ὅθι θέλουν νὰ ὑπανδρευθοῦν πάλιν, εἶναι προτιμώτερον νὰ τὸ πράξουν αὐτὸ πρὶν ἁμαρτήσων καὶ καταπατήσων τὰς συνθήκας των μὲ τὸν Χριστὸν. Διότι ἂν δὲν ὑπάρχῃ καμμία τέτοια, δὲν ἐπὶ βάλλει ἀνάγκη δευτέρου γάμου.

Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι, ἀληθές, εἶναι, φανερὸν ἀπὸ τὸ ἔξῃς. Ἄν τὸ ἔθετεν ὡς νόμον δι' ὅλας τὰς γυναῖκας αὐτό, δηλαδὴ νὰ ὑπανδρευοῦνται καὶ νὰ οἰκοκυρῶνται, δὲν θὰ εἶχε λόγον νὰ ἀπαίτῃ ἐκεῖνα τὰ «ἄν ἀνέδραφε παιδιὰ, ἔδν ἐφλοξένησεν, ἔδν ἔκαμε πόδια Χριστιανῶν ποὺ ἤρχοντο ἀπὸ ὁδοπορίαν ἢ περιδείαν, ἔδν ἐδοθήθησε ἐπιδομένους, ἔδν συνέτρεξεν εἰς κάθε ἔργον ἀγαθόν». Τότε ἐκ περισσοῦ θὰ ἔλεγε καὶ ἐκεῖνο τὸ «ἔφ' ὅσον ὑπῆρξεν ἐνὸς ἀνδρός γυνή, δηλ. μονόγαμος». ¹ Ὁ δὲ ἔδν προτρέπῃς ὅλας τὰς νεωτέρας νὰ ὑπανδρευοῦνται, τότε πῶς θὰ δινηθῇ κάποια νὰ εἶναι γυναῖκα ἐνὸς μόνου ἀνδρός, ὥστε ὁ λόγος τοῦ ἀφορᾷ ἐκεῖνας. Τὸ ἴδιον κάμνε καὶ, ὅταν ἀμιλῇ διὰ τὴν συ-

¹ Ἀ. Τ. 4
² Ἀ. Τ. 3, 11, 13
³ Ἀ. Τ. 5
⁴ Ἀ. Τ. 5

ζυγικῇ ἐκείων. Ἀφοῦ εἶπε πρῶτον ὅς μὴ ἀποστερῇ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μὲ ἀποχὴν καὶ ἐγκράτειαν, ἐκτός ἔδν πράττετε τοῦτο ἀπὸ συμφώνου προκαίρως, διὰ τὸ ἐπιδοθεῖσθε μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν νηστείαν καὶ τὴν προσευχὴν. Καὶ πάλιν νὰ συνέχεσθε εἰς τὰς συζυγικὰς σχέσεις σας. ² Διὰ τὸ μὴ νομίση, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι νόμος, προσθέτετε ἔπειτα τὴν αἰτίαν καὶ λέγει «διὰ τὸ μὴ ὁὶς περᾶξῃ εἰς παρνέαν ὁ σάταν ἐξ αἰτίας τῆς ἀκρασίας σας. Τὴν οὐσασιν δὲ αὐτὴν σὰς τὴν κάνω κατὰ συγκοτᾶσιν. Ἐπεὶ δὲ εἶσατε ἀκάμνη ὀδυματο πνευματικῶς. Δὲν ὁὶς τὸ ἐπιβάλλω τοῦτο ὡς ἐντολήν». ³ Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖ, δὲν τὸ λέγει αὐτὰ δι' ὅλους, ὁ ἀλλὰ διὰ τοὺς ἀκραστερούς καὶ εὐλαίτους, ἔτσι, καὶ ἐδῶ τὰ λέγει, διὰ τὰς γυναῖκας ἐκεῖνας ποὺ ὑποκύπτουν εὐκόλως καὶ δὲν δύνανται νὰ ὑπαμείνουν μὲ αὐστηράτητα τὸν βίον τῆς χηρείας, καὶ αὐτὰς παραινέει καὶ συμβουλεύει νὰ λάθουν καὶ θεῶν ἐρον σύζυγον. Δὲν ὁὶς ἡ χρεὶα εἶναι ἓνα πρᾶγμα διπλοῦν. Πῶς λοιπὸν εἶναι διπλοῦν, εἶναι ἐπιδείξει καλῶν ἔργων καὶ ὑπεροχὴν μεγίστης τιμῆς. Ὅπως ἀκριδῶς καὶ ἡ ἐξουσία εἶναι ἓνα πρᾶγμα διπλοῦν. Ἐχε δηλαδὴ καὶ ἔργα καὶ κῶρος. Τὸ κῶρος τῆς ἐξουσίας εἶναι ἡ δύναμις τῆς καὶ ἡ ὁπακοὴ τοῦ πλῆθους καὶ αὐτὰ τὸ γεγονός ὅτι εἶσαι ἀρχὴν. Ἐργα δὲ τῆς ἐξουσίας εἶναι ἡ βοηθία πρὸς τοὺς ἀδικουμένους, εἰ νὰ τὸ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς ἄλλους νὰ ἀδικοῦν, νὰ κυβερνᾷ τὰς πόλεις, ἢ νὰ διακυβεύῃ μετὰ τὰς φροντίδας τῶν δημοσίων ὑποθέσεων καὶ ἀναριθμητὰ ἄλλα.

Ἔτσι καὶ ἡ χρεὶα εἶναι καὶ, ἀξίωμα καὶ ἔργον. Ἀξίωμα εἶναι αὐτὸ τὸ νὰ εἶσαι, χήρα, πρᾶγμα μέγιστον, καθὼς ἀπεδείξαμε προηγουμένως. Ἐργον εἶναι νὰ μὴ λαμβάνῃ δευτέρου σύζυγον, ἀλλὰ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὸν πρῶτον, νὰ ἀνατρέψῃ τὰ παιδιὰ, νὰ φιλοξενήσῃ, νὰ νύψῃ τοὺς πόδας Χριστιανῶν, νὰ βοηθήσῃ βλῆθαι, νὰ συντρέξῃ εἰς κάθε ἔργον ἀγαθόν. Ὁ Παῦλος λοιπὸν διελὼν δι' αὐτὰς, ἀρτύνει τὴν χήραν νὰ ἐπιτελῇ ὅλα τὰ ἔργα τῆς, δὲν τῆς ἐπιτρέπει ὁμως νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς χήρας καὶ εἰς τὸν χορόν καὶ τὴν τάξιν τῶν χηρῶν, πρὶν συμπληρώσῃ τὸ ἐνηκουστόν ἔτος, σχεδὸν ὡσὺν νὰ λέγῃ. ³¹⁵ Ἀ. Ἄς κάμνῃ τὰ ἔργα τῆς χήρας, ἀλλὰ τῆς τιμῆς θὰ γίνῃ ἀξία τότε, ὅταν, ἀφοῦ ἐπέδειξεν ὅλα τὰ κατὰ τῆς ἔργα, ἔχη καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἡλικίας, καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῶν ἔργων τῆς καὶ τὴν ἐξωθεν μαρτυρίαν. Καὶ μὴ νομίση κανεὶς, ὅτι ὁ λόγος αὐ-

² Ἀ. Κορινθ. 7, 2
³ 1. 1. 1. 1.

τὸς ἀφορᾷ μόνον τὰς γυναῖκας. Πράγματι εἶναι χρήσιμος καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας, διὰ τὸ ἀγαθοῦν καὶ αὐτοὶ τὰς συζύγους τῶν καὶ αὐτὰς ποὺ ἔχουν ἀποθάνει καὶ νὰ μὴ φέρουν λεσχίας νὰ συγκατοικήρουν μὲ τὰ παῖδιά των, λαμβάνοντες μητρικὰς καὶ ἀνατρέποντες βλῆν τὴν ἰδικὴν τῶν ἀσφάλειαν.

Αὐτὰ τὰ λέγαμεν διὰ τὸ νὰ νομοθετήσωμεν τὴν ἀποστραφὴν τοῦ δευτέρου γάμου ἀλλὰ διὰ τὸ οὐδὲ παραίνεσαι καὶ οὐδὲ συμβουλεύσωμεν μὲ σωφροσύνην νὰ ἀρκῆσθε εἰς τὸν πρῶτον γάμον. Β' Ἄλλο εἶναι νὰ παραινώμεν καὶ νὰ συμβουλεύωμεν, καὶ ἄλλο εἶναι νὰ νομοθετῶμεν. Διότι αὐτὸς ποὺ παρῆκε καὶ συμβουλεύει, ἀφήνει τὸν ἀεροσπὴν ἐλευθερὸν νὰ ἀκαλουθήρῃ τὰς συμβουλὰς. Ἐνῷ αὐτὸς ποὺ νομοθετεῖ ἀποκλείει αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐλευθερίας προτιμήσεως. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως δὲν τὰ νομοθετεῖ αὐτὰ, ἀλλὰ μόνον παραινεί. Διότι, ὁ Παῦλος ἐπέτρεψε καὶ δευτέρου γάμου, ὅταν εἶπε «ὅτι ἡ ἐγγαμία γυναῖκα εἶναι δεμένη εἰς τὸν γάμον ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ Κυρίου, ὅσον καιρὸν ζῇ ὁ ἄνδρας τῆς. Ἐὰν ὅμως ἀποθάνῃ ὁ ἄνδρας τῆς, εἶναι ἐλευθέρη νὰ ὑπανδρευθῇ μὲ ὅποιον θέλει. Ἀρκεῖ μόνον ὁ γάμος τῆς νὰ γίνῃ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Εἶναι ὅμως πλέον μακαρία ἂν μείνῃ ἔτι ὁλοκαθ' ἡμέραν». Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ μὲν γάμος εἶναι, καλόν, ἔ' ἄλλὰ εἶναι ἀνωτέρα ἢ παρθεμία ἔτσι καὶ ὁ δευτέρος γάμος εἶναι καλὸν πρᾶγμα, ἀνωτερος ὅμως εἶναι ὁ πρῶτος καὶ μόνος γάμος. Δὲν ἀπορρίπτεται ἀπολυτῶς τὸν δευτέρου γάμου, οὕτε νομοθετοῦμεν αὐτὸ, ἀλλὰ παρανοοῦμεν, ἂν καί τις δύναται νὰ εἶναι ἐγκρατής, νὰ παραμείνῃ εἰς τὸν πρῶτον. Αὐτὴν τὴν παραινέσαν καὶ συμβουλὴν τὴν διδομέναι καὶ διὰ τὴν ἰδίαν τὴν ἀσφάλειαν τῆς οἰκίας. Διότι πολλὰς φορές ὁ δευτέρος γάμος γίνεται ἀρχὴ καὶ αἰτία μάχης καὶ καθημερινῶν πολέμων.

Ἐπὶ παραδειγματὶ πολλὰς φορές ὁ ἄνδρας, ἐκεῖ ποὺ κάθεται εἰς τὴν τράπεζαν, συμβαίνει, νὰ θυμῇ τὴν πρῶτην τὸν γυναῖκα μπροστὰ εἰς τὴν δευτέραν καὶ νὰ διακρούσῃ ἐλαφρῶς. Ἐκείνη συνήθως ἀντρεῖ ἀμέσως καὶ ὀργισμένη θύει καὶ ὅσα αἰτίαι τὴν ἐμπίπτειν τοῦ διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ ποὺ ἰδεῖς πρὸς ἐκείνην. Καὶ ἂν βελήσῃ νὰ ἐπινοήσῃ τὴν ἀποθνήσκουσαν τὰ ἐγκώμια αὐτῇ γυναικὶ ἀπορριπτομένη καὶ μάχης. Καὶ μὲ τοὺς ἐχθρούς μας, ὅταν ἀντιθέσκουν συμφιλιοσύνη καὶ, μὲ τὴν ζωὴν των, ποὺ χάνεται, καταλύμεν καὶ τὴν ἐχθρὸν ποὺ εἶχαμεν πρὸς αὐτοὺς

Μὲ τὰς γυναῖκας ὅμως συμβαίνει ἐντελῶς τὸ ἐπιτελεῖται. Αὐτὴν, τὴν ὅποιαν δὲν εἶδε, τὴν ὅποιαν δὲν ἤκουσε, ἀπὸ τὴν ὅποιαν δὲν ἐπαθε κανένα κακόν, τὴν μισεῖ καὶ τὴν ἀποστρέφεται καὶ δὲν σβήνει τὸ μίσος, οὔτε ὁ θάνατος. Ποῖος εἶδε, ποῖος ἤκουσε νὰ ζηλοτυπῇται ἡ κόρη καὶ νὰ παλεμῇ τὰ ἡ τέφρα;

Β' Ἀλλὰ τὸ δεινὸν δὲν φθάνει μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ. Ἀλλὰ εἴτε γεννηθῶν παῖδι ἀπὸ τὴν δευτέραν συζύγον εἴτε ἄλλῃ, πάλιν ἐνέρεται πόλεμος καὶ μάχη. Διότι, ἂν δὲν γεννηθῶν παῖδι α, ὑπαφίξει περισσότερον, καὶ διὰ τοῦτο, ἐλάττει ὥσαν ἐχθρούς ποὺ τῆς ἔχουν καμὲ, μέγιστον κακόν τὰ παῖδι τῆς πρῆτης γυναίκας, ἀπὸ μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὴν παρουσίαν ἐκείνων λαμβάνει, σαφέστερον αἰσθησὶν τῆς ἰδικῆς τῆς ἀπεκτίας. Ἄν γεννηθῶν πάλιν, τὸ κακόν δὲν εἶναι μικρότερον. Διότι ὁ μὲν ἄνδρας πολλὰς φορές ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν ἀποθανούσαν περιποιεῖται τὰ ἰδικὰ τῆς, διότι καὶ τὰ ἀγαθὰ μαζί καὶ τὰ λυπείται διὰ τὴν ὀφθαλμίων των. Ἐκείνη ὅμως εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις θέλει νὰ προτιμῶνται τὰ δικά τῆς καὶ τὰ ἄλλα δὲν θέλει οὔτε νὰ λογαριάζονται εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ θέλει νὰ εἶναι αὐτὰ ὡς δοῦλοι παραπεταμένοι. Ὅλ' αὐτὰ δύναται ν' ἀνατρέψουν τὴν οἰκίαν καὶ νὰ καταστήσουν τὸν δῖον ἀδίκωτον εἰς τὸν οἶκον. Δι' αὐτὸ οὐδὲ παρανοοῦμεν, ἂν εἶναι, δυνατόν, νὰ ἐπιδεικνύετε σωφροσύνην, νὰ ἀρκῆσθε εἰς τὸν πρῶτον γάμον καὶ οὔτε αἱ γυναῖκες νὰ λαμβάνουν δευτέρου συζύγον, οὔτε αἱ ἄνδρες δευτέρου συζύγον, ὥστε νὰ μὴ ἀνατρέπεται ὁλόκληρος ἡ οἰκονομία.

Διὰ τοῖον λόγον δέ, ἐνῷ ἡμεῖς διὰ τὴν χρείαν, δὲν ἠρεσθή μόνον εἰς αὐτὸ ποὺ εἶπε πρῶτον θηλοῦν «ἐνός ἄνδρος γυνή». Διὰ τὸ νὰ μᾶθῃς, ὅτι μίαν γυναῖκα τὴν κάμει γήρην διὰ ἀπῆλως τὸ νὰ μὴ ὑποκρίνεται δευτέρου συζύγου, ἢ ἄλλὰ ὅταν ἔχη νὰ παρουσιάσῃ ἀφθονίαν ἀγαθῶν ἔργων, ἐλεημοσύνης, φιλευθροσύνης καὶ περιποιήσεως τῶν ἐξόντων. Διότι ἐὰν ἡ παρθεμία δὲν ὠφελῇ εἰς τίποτε τὰς παρθενοὺς (ἂν καὶ ἡ παρθεμία εἶναι πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν χηρείαν) ἀλλὰ ἀπῆλθεν καταρραχισμένη καθὼς ἐπαρθεῖται τὸ πῦρ τῶν λυχνίων των, ἐπειδὴ δὲν εἶχον νὰ παρουσιάσουν τὸν καρπὸν ἀπὸ τὴν φιλευθροσύνην καὶ τὴν ἐλεημοσύνην, πολὺ περισσότερον αἱ χήραι. Ὁ Παῦλος ποὺ ἤκουσεν ἐκεῖ νῆν τὴν παραβολὴν, φοβούμενος δι' αὐτὰς, λεπτολογεῖ πολὺ τὸ πρᾶγμα, ὥστε νὰ μὴ ἐπαιστανθῶν εἰς τὴν μονοκαμίαν καὶ παραμείλῃ τὴν ἑλλην ἀρετήν. Ὁ Διὰ τοῦτο λέγει, «πρὸς τὴν ἀκόμην νὰ παρέχεται περὶ αὐτῆς μαρτυρία

διὰ τὰ καλὰ τῆς ἔργου»¹⁶ "Ὅπως δηλαδὴ ἡ παρθενία εἶναι μὲν καλὸν χωρὶς ὅμως τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἀπέβη ἁκαρπία καὶ ἀπέκλεισε τὰς παρθένους ἀπὸ τῶν νυμφῶνα, ἔτσι καὶ ἡ χηρεία εἶναι καλὸν χωρὶς ὅμως τὴν ἄλλην ἀρετὴν εἶναι κατὰ μάταιον καὶ περιττὸν. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος δὲν ἐσταμάτησε τὴν παραινέσιν μέχρι τοῦ νὰ μὴ λαμβάνουν δευτέρου σύζυγον, ἀλλὰ ἀπαίτει ἀπὸ τὴν χηρὰν καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα. Καὶ ὅπως αὐτοὶ τοῦ ἐπιλέγουν τοὺς στρατιώτας, ἐπιζητοῦν τὴν καλὴν ὑγίειαν τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ αὐτὸς κατατάσσων αὐτὴν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Χριστοῦ ἐζήτησεν ἀπὸ αὐτὰς καὶ εὐεξίαν τῆς ψυχῆς καὶ δύναμιν. Ὡ καὶ τὴν προθυμίαν δ' ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἔργα λέγων τὰ ἑξῆς. «Ἐὰν ἀνέβρωσι παῖδά, ἐὰν ἐφιλοξενήσεν, ἐὰν ἐνίψῃ πόδια Χριστιανῶν τοῦ ἵσχυον ἀπὸ ὅδο πορὶον ἢ περιούσιαν, ἐὰν ἐδοθήσῃ θλιβομένους, ἐὰν συνέτρεξεν εἰς κάθε ἔργου ἀγαθόν». Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐννοίας δὲν ἀποτελεῖ ἀπλὴν λέξιν, ἀλλὰ περικλείει πολλὰ ἄλλα.

Καὶ, ἂν νομίζετε, ὅς ἐξετάσωμεν πρῶτον αὐτὰ πού ἐθεσε κατ' ἀρχὴν τὸ νῆαν ἀνέβρωσι παῖδιά. «Ὅταν ἐδῶ ἀνακρίνῃ τροφήν, δὲν ἐννοεῖ τὴν ἀπλὴν τροφήν, ὅπως νοεῖται ἀπὸ τῶν πολλῶν, τὸ νὰ μὴ ἀφήσουν τὰ παιδιὰ τῶν δηλαδὴ νὰ ἀποθάνουν ἀπὸ τὴν πείναν. Διότι αὐτὸ δὲν τὸ ἀφήνει νὰ παραμεληθῇ ποτὲ ἡ ἰδία ἡ ἀνάγκη τῆς φύσεως. Συνεπῶς δ' αὐτὸ δὲν χρειάζονται οὔτε προστάγματα οὔτε νόμοι, διὰ νὰ τρέφουν δηλαδὴ οἱ χῆροι τὰ τέκνα τῶν. Ἐὰν ἀλλὰ ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν φροντίδα διὰ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀνατροφὴν μὲ εὐλάβειαν. Διότι αἱ γυναῖκες πού δὲν ἀνατρέφουν ἔτι τὰ τέκνα τῶν εἶναι μᾶλλον παιδοκτόνοι παρά μητέρες. Τοῦτο δὲν τὸ λέγω μόνον διὰ τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀνδρας. Διότι συχνὰ πολλοὶ πατέρες κόμουν τὸ πᾶν καὶ φροντίζουν νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς τὸν ἴον τῶν ὠρίων ἱππῶν, πολυτελὴ οἰκίαν καὶ ἀκριδὸν ἀγρόν, ἀλλὰ δὲν καταβάλλουν καμμίαν προσπάθειαν νὰ ἔχῃ αὐτὸς καλὴν ψυχὴν καὶ εὐσεβεῖ διδάσκει.¹⁷ Α καὶ αὕτη εἶναι ἡ αἰτία ποὺ προκαλεῖ τὴν ἀναστάτῳσαν ἀσολήν τῆς οἰκουμένης, τὸ γεγονός δηλαδὴ ὅτι ἀμελοῦμεν διὰ τὰ τέκνα μας καὶ φροντίζομεν μὲν διὰ τὸ τί ὀλίγον θὰ ἀποκτήσουν, καταφροντοῦμεν δὲ τὴν ψυχὴν των, πρᾶγμα ποὺ ἀποτελεῖ ἐκφρασὴν ἐσχάτης ἀφροσύνης. Διότι τὸ ὀλίγον ἀποκτήματα, καὶ ἂν εἶναι πολλὰ καὶ πολυτελὴ ἐὰν δὲν εἶναι, οὐπωδοίς αὐτὸς ποῦ μὲ ἀρετὴν δύναται νὰ τὰ διαχειρισθῇ θὰ

¹⁶ 2. Κορ. 6, 1.

χαθῶν ὅλα μαζί του, καὶ θὰ προξενήσουν μεγάλην βλάβην εἰς τὸν κτήτορα. Ἄν ὅμως ἡ ψυχὴ γίνῃ γενναία καὶ φιλοσοφημένη, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἔχῃ ἑτοιμοὺ κανένα ἀγαθόν, θὰ διυληθῇ ἀσφαλῶς νὰ τὰ ἀποκτήσῃ ὅλα. Πρέπει λοιπὸν νὰ μελετῶμεν ὅχι πῶς θὰ καταστήσωμεν τὰ παιδιά μας πλουσία εἰς χρυσὸν καὶ ἀργυρὸν καὶ τὰ παρόμοια, ἀλλὰ πῶς θὰ γίνουν πλουσιώτερα εἰς τὴν εὐλάβειαν καὶ τὴν ὀρθοφροσύνην καὶ τὴν ἀπάκτησιν τῆς ἀρετῆς, πῶς νὰ μὴ χρεάζονται πολλὰ, πῶς νὰ μὴ ὑπολογίζον τάσων πολλὰ τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ θίου καὶ τὰς νέας ἐπιθυμίας. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἐλεγχώμεν καὶ τὸς εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὸς ἐξόδους μὲ μεγάλην προσοχήν, ἐπίσης πῶς περνοῦν τὴν ἡμέραν των, μὲ ποίους συνομιλοῦνται, γυμνάζονται, ὅτ' ἐταν ἀμελῶμεν αὐτά, δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ μᾶς συγχωρήσῃ ὁ Θεός.

Διότι, ἐὰν μᾶς ζητοῦνται εὐθὺς, ὡς πρὸς τὴν φροντίδα διὰ τοὺς ἄλλους («Ἄς μὴ ζητῇ ἐγωϊστικὰ κανεὶς διὰ τοῦ ἀρετοῦ ἢ διὰ τὸν συμφέρον, ἀλλὰ ὅς ζητῇ ὁ καθένας τὸ συμφέρον καὶ τὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν τοῦ ἄλλου»), ὅσοον μᾶλλον θὰ μᾶς ζητηθῶν εὐθὺς διὰ τὴν φροντίδα τῶν παιδιῶν. Δὲν τοῦ ἐγκατέστησα, λέγει, εἰς τὴν οἰκίαν σου ἐξ ἀρχῆς. Καὶ δὲν σε διακρίνα διδάσκαλόν σου καὶ προστάτην καὶ κηδεμόνα καὶ ἀρχοντα, «Ὅλην τὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτοῦ δὲν τὴν ἔφερα καὶ τὴν ἔθεσα εἰς τὰς χεῖράς σου, Σὲ διέταξα νὰ τὸν διαπλάσῃς, καθὼς εἶναι τρυφερός, καὶ νὰ τὸν διαμορφώσῃς. Ποῖον συγγνωμὴν δύνασαι νὰ λάβῃς ἂν τὸν ἴδῃς νὰ ἀποσκισθῇ καὶ ἀδιαφορήσῃς, ἢ θὰ εἴπῃς, «Ὅτι εἶναι τραχὺς καὶ δύσκολος. Ἀλλὰ αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ ποιῇς ἀπὸ τὴν ἀρχήν, τότε ποῦ ἦτο ἀνάγκη καὶ πολλὸ νῆος καὶ νὰ τὸν καλινεργώσῃς μὲ προσοχήν, καὶ τὸν συνήθιζες πρὸς τὰ πρέποντα, νὰ τὸν διαπαιδαγωγῇς νὰ τιμωρῇς τὰ ὑσώματα τῆς ψυχῆς του. Τότε ποῦ ἡ ἐργασία ἦτο εὐκολωτέρα, τότε ἔπρεπε νὰ ἐκρίνωσμεν τὰς ἀκανθὰς, Ὡ τότε ποῦ ἡ ἡλικία ἦτο τρυφερὰ καὶ ἦτο εὐκολωτερον νὰ ἐκρίνωσθῶν, καὶ δὲν θὰ ἐγίνοντο τὰ πάθη διακαταγωνισια, καθὼς ἐδυνάμηναι παραμελοῦμενα. Διὰ τοῦτο λέγει «Μάθε τα νὰ κύπτουν τὸν τράχηλόν των εἰς τὸν ζυγὸν τῶν θεῶν ἐντολῶν», τότε ποῦ εἶναι εὐκολωτέρα ἡ διαπαιδαγωγὴ τῶν. Καὶ δὲν τὸ ἐπιτάσσει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος σε δοθεῖ εἰς τὸ ἔργον. Καὶ πῶς, καὶ μὲ ποίου τρόπον, «Εκείνος ποῦ ὑερίζει τὸν πατέρα του ἢ τὴν μη-

¹⁶ Α. ἁρμ. 10, 24.
¹⁷ 2. Κορ. 12, 1.

τέρα του, να τιμωρήται με θάνατον»¹ βλέπες πόσον φόβον τοὺς ἐνθνεύσαν, Πόσῃν ἀγωνίᾳ τοὺς ἐνέβαλεν, Πόσον μεγάλην ἐξουσίαν σοὺ ἔδωκεν, Ποίαν λοιπὸν δικαιοσύνην θὰ ἔχωμεν καὶ προβάλλωμεν. Ἐάντων αὐτὸς μὲν, ὅταν ἡμεῖς ὑβρίζωμεθα, δὲν λογαριάζει οὐτε τὴν ζωὴν τῶν ἡμεῖς, δὲ, ὅταν ὑβρίζετο ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτά, δὲν ἀπομένεμεν οὐτε καὶ ἀθανατῶμεν ἐναντίον τῶν, Ἐγώ, λέγει, καὶ ταδὲ καὶ εἰς θάνατον αὐτὸν τοῦ σὲ ὑβρίξει, καὶ σὺ δὲν ἀνέχεσαι καὶ στενωχῶρησαι αὐτὸν που καταπατεῖ τοὺς νόμους μου. Καὶ τοῦ εἶναι ἄξια συγγνώμης αὐτά.

Βλέπεις τὸν νόον σου καὶ ὑβρίξει τὸν δημιουργόν καὶ δὲν δυσαναχωρεῖς, ἐπὶ μου, καὶ δὲν τὸν φοβερίζεις οὐτε τὸν ἐπιτιμᾷς καὶ μάλιστα ὅταν γινώσκῃς, ὅτι ὁ Θεὸς τὸ ἀπηγόρευσε αὐτά, καὶ τοῦτο ὅχι διότι προκαλεῖται καμμία θλάση εἰς τὸν ὑβρίζοντα (διότι τὸ θεῖον εἶναι ἀσφάρτου),³¹ Ἀλλὰ χάριν τῆς αὐτηρίας ἐκείνου. Διότι αὐτὸς τοῦ εἶναι ἀνγκυλῶν καὶ ἀνασθητός πρὸς τὸν Θεόν πολὺ περισσότερο εἶναι τέτοιος πρὸς τὸν πατέρα του καὶ εἶναι ἱκανὸς καὶ μὴ λογαριάζει καὶ τὴν δικὴν του ψυχὴν.

Ἄς μὴ ἀμελῶμεν λοιπὸν ἔχοντες ὑπὲρ ὅτι ἐκείνου τοῦ δικάμενται, ὁρῶς ἀπέναντι, εἰς τὸν Θεόν, θὰ εὐδοκίμησιν καὶ θὰ διακριθῶν καὶ εἰς τὸν παρόντα βίον. Διότι τὸν ἐνέρετον καὶ μετρίφοντα ἄλλο τὸν σέβονται καὶ τὸν τιμοῦν, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὁ πτωχότερος βίων, ὅπως ἀκριθῶς τὸν ἀμαρτωλῶν καὶ τὸν διεστραμμένον τὸν ἀποστρέφονται καὶ τὸν μισοῦν ὅλοι, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχη μεγάλα πλοῦτη. Ἐ καὶ δὲν θὰ εἶναι σθεαστὸς εἰς τοὺς ἄλλους μόνον ἀνθρώπους ἀλλὰ θὰ εἶναι προσφιλέστερος καὶ εἰς τὸν τὸν γεννήτορά του, ἔχων ἐκτός ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ μίαν ἄλλην αἰτίαν, ὅχι μικρότερον, τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀγαπᾶται. Καὶ δὲν θὰ σοὺ εἴται μόνον ποθητότερος, ἀλλὰ καὶ χρησιμώτερος, καθὼς θὰ σὲ περιποιηθῇ καὶ σὲ ὑπηρετή, θὰ σὲ γηροκομή. Ὅπως αὐτοὶ που εἶναι ἀρχαῖοι ἀπέναντι εἰς τὸν Θεόν, καταφρονοῦν καὶ τοὺς γονεῖς τῶν, ἔπει καὶ αὐτοὶ που λατρεύουν τὸν δημιουργόν, περιβαλλόμεν μετὰ γάλην πλεῖν καὶ τοὺς γονεῖς τῶν. Διὰ καὶ ἐπαινεῖται λοιπὸν ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ καὶ κόμης τὴν ζωὴν σου γλυκεῖαν, καὶ διὰ καὶ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν μέλλουσαν κόλασιν, δείξε καὶ ἐνδοξασθῶν δι' αὐτὸν. Ὅτι, πράγματι, αὐτοὶ τοῦ ἀμελοῦν τὰ παιδιὰ τῶν, Ὁ καὶ ἂν εἶναι κατὰ τὰ ἄλλα πρὸς καὶ μετρημένοι, θὰ ὑποσποῦν τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν δι' αὐτὴν τῶν τὴν ἀδικίαν, θὰ σοὺ διηγνηθῶ κατόπιν

18. ἡσά. 21. 10.

παιδῶν Ισραὴλ. Ἦτο κόποιος ἱερεὺς εἰς τοὺς ἱουδαίους, κατὰ τὰ ἄλλα πρὸς καὶ μετρημένος ἀνθρώπος, ἀνομιζόμενος ἡμεῖς. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἡμεῖς εἶχε δύο υἱούς, τοὺς εἶχαν φθάσει εἰς τὸ ἱερατικὸν σημεῖον τῆς κακίας. Δὲν τοὺς συνεκράτε, δὲ οὐτε τοὺς ἡμπεδίζεν. Ἡ μὲλλον τοὺς συνεκράτε, καὶ τοὺς ἡμπεδίζεν, ὅχι ὅπως μετὰ τὴν πρόπουσαν αὐστηρότητα καὶ οὐσίτητα. Ἐνὶ θηλοῦ ἔχρηζετο καὶ τοὺς μαστιγῶσιν, καὶ τοὺς ἐκδίωξεν ἀπὸ τὴν πατρικὴν οἰκίαν, καὶ μετέβη κάθε τρόπον διὰ καὶ τοὺς διασώσῃ αὐτὸς περιερίετο μόνον καὶ τοὺς παραινῇ καὶ καὶ τοὺς συμβουλεύει λέγων εἰς αὐτοὺς, εἰμή, πατέρα μου, μὴ κόμης αὐτό, διότι δὲν ἀκούω καλὰ πράγματα διὰ σὰς.¹ Ὁ Τί λέγεις; Ὑποτίσαν τὸν Κύριον καὶ τὰ ἀποκαλεῖς πατέρα σου; Ἠγνόησαν τὸν δημιουργόν, καὶ οὐ ἀνογνωρίζεις τὴν συγγενεῖάν των, διὰ τοῦτο λέγει, δὲ, δὲν τοὺς ἐνουθέτει, διότι νοθεύσα εἶναι, ὅχι καὶ συμβουλεύωμεν ἀπλῶς ἀλλὰ καὶ καταφέρωμεν πλῆγμα σφοδρότερον καὶ ὀξύτερον, ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ σήψις τοῦ τραυματός. Δὲν ἄρα λοιπὸν καὶ ἀμύλησις, οὐτε καὶ παρανομήσις μόνον, ἀλλὰ πρέπει καὶ ἐμπειρία καὶ μεγάλην φόβον, ὥστε καὶ περιορίσῃ τὴν ἀδιοφορίαν τῆς νεότητος. Ἐπειδὴ λοιπὸν παρήκει μὲν ἀλλὰ δὲν παρήκει ὅπως ἐπρεπε τοὺς ἐξέβασεν εἰς τοὺς ἐχθρούς καὶ γενουένους μάχης ἔπεσαν ἐπὶ τοῦ πατρὸς. Ἐ καὶ ὁ πατέρας, καθὼς δὲν ἠδυνήθη καὶ ὑπαμένη τὸ ἀγγεῖμα, ἔπεσε νεκρὸς ἀπὸ συντριβῆς.

Βλέπεις ὅτι ὁρθῶς εἶπα, ὅτι οἱ πατέρες γίνονται καὶ παιδακτόναι, αὐτοὶ τοὺς δὲν συμπεριφέρονται, μετὰ αὐστηρότητα εἰς τὰ παιδιὰ των τοὺς εἶναι διδασκάλους, καὶ δὲν ἀξιώνουν ἀπὸ αὐτὰ τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὸν Θεόν, Ἐπει λοιπὸν ὁ ἡμεῖς ὑπὲρ τοῦ παιδακτοῦς. Βεβαίως οἱ ἐχθροὶ ἔσφαξαν τοὺς υἱούς του, ἀλλὰ αἰτίας τῆς σφαγῆς ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ βίος, τοῦ μετὰ τὴν ἀδιοφορίαν τοῦ διὰ τοὺς υἱούς του.²

Ἡ ἀπεικονιστὴ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἐξέβασεν γυνικούς καὶ ἐρήμους καὶ τοὺς φρονεῖσαν αὐτοὶ τοῦ τὸ ἐπεδικῶν. Καὶ δὲν κατέστρεψε μόνον ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἐχάθη καὶ ὁ βίος.

Αὐτὸ ἀκριβῶς παθαίνουσιν πολλοὶ πατέρες καὶ σήμερον. Ἐπειδὴ δὲν θέλουν καὶ μαστιγῶσιν τοὺς υἱούς των, οὐτε καὶ τοὺς ἐπιπλήξουν μετὰ λόγους οὐτε καὶ τοὺς λυπησοῦν, ἐνὶ τοὺς βλέπουν καὶ ζοῦν ἀπάκτως καὶ παρονόμως, πολλὰς φορές τοὺς εἶδον καὶ φθάνουν εἰς τὰ βόχα καὶ ἐγκλήματα, καὶ τοὺς ἀρετῆς ἢ λαθεῖς τῆς βικασίας καὶ καὶ

19. Α. Βασίλ. 2. 24.

δοκουνται ἀπὸ τοὺς θημίους. Ὅταν σὺ δὲν τοὺς δια-
παιδεύωγῃς, ὅταν δὲν τοὺς σωφροσύνης ἢ αὐτὸ ἀνομι-
αίας τὸν ἑαυτὸν σου μὲ ἀνθρώπους μαρτυροῦν καὶ θεωρο-
μένους καὶ γίνεσθαι, μαζὶ μὲ αὐτοὺς κοιμῶν ἐν τῇ κακίᾳ
των, τότε δικάζονται ἀπὸ τοὺς κοινούς νόμους. Ἐ καὶ τιμω-
ροῦνται ἐνώπιον ὁλῶν. Καὶ μαζὶ μὲ τὴν συμφορὰν μεγαλυτέ-
ρα γίνεται ἡ ἐντροπή, διότι μετὰ τὸν θάνατον ἐκεῖνου ὅλοι
δοκτυλοδοκτοῦν τὸν πατέρα καὶ τὸν κάμνουν νὰ μὴ δυ-
νασθῇ νὰ πληρώσῃ εἰς τὴν ἀγορὰν. Διότι, μὲ τι μάτια θὰ
ἀπενίστη τοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς ὁποίους θὰ συναντήσῃ,
μετὰ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀσχημασίης καὶ τῆς συμφορᾶς τοῦ
ἰοῦ τοῦ; Δι' αὐτὸ σὺ παρακαλῶ καὶ σὺς ἰκετεύω νὰ φρον-
τίζετε πολὺ διὰ τὰ παιδιὰ σας καὶ παντοῦ νὰ ἐπιζητῇτε
τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς των. Εἰσαὶ διδάσκαλος ὁλοῦ τοῦ
οἴκου σου καὶ ὁ Θεὸς ἀναδέχεται συνεχῶς εἰς σὲ καὶ τὴν γυ-
ναῖκα καὶ τοὺς υἱούς. Καὶ διὰ τὰς γυναῖκας λέγει ὁ Παῦλος
Ε' «ἐάν θέλουν νὰ μάθουν κάτι, ἅς ἐρωτοῦν δι' αὐτὸ εἰς τὸ
σπίτι τοὺς ἀνδρας των»²⁰. Ἀλλοῦ πάλιν λέγει διὰ τὰ πα-
τρίδια «Ἀνατρέφετέ τα ἐπιμελῶς μὲ παιδαγωγίαν καὶ νο-
θεῖαν σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου»²¹.

Τὰ παιδιὰ νὰ τὰ θεωρῇς χρυσὰ ἀγάλματα εἰς τὸ σπίτι
τι. Κάθε ἡμέραν νὰ τὰ διαπαιδεύωγῃς καὶ νὰ τὰ φροντίζῃς
μὲ προσοχήν, καὶ μὲ κάθε τρόπον νὰ διαπλάθῃς καὶ νὰ
καυμῇς τὴν ψυχὴν των. Μιμῶσαι τὸν μακάριον Ἰωβ ὁ ὁ-
ποῖός φοβούμενος καὶ διὰ τὸ κατὰ δύνανσιν ἀμαρτημάτων
των, προσέφερε θυσίας ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ἐμερίμην πολὺν δι'
αὐτά. Μιμῶσαι τὸν Ἀβραάμ, διότι, καὶ ἐκεῖνος δὲν ἐ-
φρόντιζε διὰ τὴν ἀπόκτησιν κτημάτων καὶ χρημάτων, ἀλλὰ
διὰ τοὺς θεοὺς νόμους. Δι' τῶν ὁποίων τὴν τήρησιν ἐφρόν-
τιζε μὲ προσοχήν νὰ ἀφήσῃ ὡς παρακαταθήκην εἰς τὰ τέ-
κνα του. Καὶ ἐπιθεοιώνει τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀπ' αὐτοῦ ὁ Θεός,
λέγων τὰ ἑξῆς, «Διότι ἐγὼ ἐγνωρίζον ἀπ' ἀρχῆς, ὅτι ὁ πι-
στός καὶ ἐνάρετος Ἀβραάμ θὰ διδάξῃ τὰ τέκνα του τὰ
κρίματα καὶ τὰ δικαιώματά μου»²². Καὶ ὁ Δαυὶδ βεβ, ὅταν
ἀπόθυσκεν, ἐκάλεσε τὸν υἱὸν του καὶ, ὅντι μεγάλης κλη-
ρονομίας, τοῦ πατρίγγελλο καὶ τοῦ ἐπιανελάμβανε τὰ ἑξῆς
«Ὅτι θηλασθὲν ἐν βελήρῃ παιδί μου, νὰ ζῇς συμφωνῶς πρὸς
τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ σοὺ συμβῇ κανένα ἀπρὸς-
δοκίτου, ἀλλὰ ὅλα αἱ ὑποθέσεις σου θὰ βασίσουν κατ'
ἐλπίαν, καὶ θὰ ἔχῃς μεγάλην ἀσφάλειαν. Ἄν ὤμως ἐκπέσῃς

²⁰ Α' Κορ. 14 35

²¹ Εφεσ. 6 4.

²² 1 18 19.

ἀπὸ τὴν δοθεῖσαν ἐκείνου, ἔδεν θὰ ἔχῃς κανένα θεμελιὸς
ἀπὸ τὴν βασιλείαν καὶ τὴν πολλὴν αὐτῆν δύναμιν. Αὐτὰ
καὶ παρόμοια ἔλεγεν, ἔστω καὶ ἂν ὄχι μὲ ἀκριβῶς αὐτὰς
τὰς λέξεις.

Αὐτὰ νὰ λέγωμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς τοὺς υἱούς μας καὶ
ὅταν ζῶμεν καὶ ὅταν πρόκειται νὰ ἀποθάνωμεν καὶ νὰ τοὺς
πείθωμεν ὅτι, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι μέγας πλῆθος καὶ
ἀδιάπτωτος κληρονομία καὶ θησαυρὸς τοῦ δὲν παραδλα-
ττεται. Καὶ ὅς φροντίζωμεν νὰ μὴ ἀφηγώμεν εἰς αὐτοὺς
χρήματα ποὺ χάνονται, ἀλλὰ τὴν εὐσέβειαν, ἡ ὁποία δια-
μένει, καὶ δὲν ἀναλλοκεται. Διότι ἂν δὲν ὑπάρχῃ εὐσέβεια,
καὶ τὰ ὑπάρχοντα χρήματα χάνονται, μὲ κινδύνους καὶ τὴν
ἐσχάτην κατασχύνῃ. Ἐνῷ ὅταν ὑπάρχῃ αὐτή, ἀπικτὰς
καὶ ὅσα δὲν ἔχεις 320 Α' Ἐάν σὺ ἀναθρέψῃς καλῶς τὸ παι-
δί σου, ἔσται καὶ αὐτὸ θὰ ἀναθρέψῃ τὸν ἱσάκον τοῦ υἱόν καὶ
αὐτὸς τὸν υἱόν του. Καὶ ὥσων μία διαδοχὴ ἀλλοσιδα γε-
νῶν μὲ ἀρίστην διαδωσάν θὰ προχωρήσῃ διὰ παντὸς τὸ
πρᾶγμα, μία ἀλλοσιδα πού ἔλαθεν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ῥίζαν
ἀπὸ σὲ καὶ γεννᾷ τοὺς καρπούς τῆς ἱδικῆς σου ἐπιμελείας
διὰ τοὺς ἀπογόνους σου. Ἐάν οἱ πατέρες διαπαιδεύωγουν
μὲ αὐστηρότητα τοὺς υἱούς των, δὲν θὰ ἐχρειάζοντο οὔτε
νόμοι οὔτε δικαστήρια, οὔτε τιμωρίαι καὶ κολασμοὶ καὶ διη-
μῶσαι ἐκτελέσεις, «Ὁ νόμος δὲν ὀρίσθη αὐτὸ εἶναι ἀναγ-
καῖος διὰ τὸν δίκαιον ἀνθρώπον»²³. Ἐπειδὴ ὁμῶς τοὺς πα-
ραμελούμεν, διὰ τοῦτο τοὺς ρέπτωμεν εἰς μεγαλυτέρας
συμφορὰς καὶ τοὺς παραδίδωμεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν θημιῶν
καὶ τοὺς ὀδοῦμεν συνεχῶς εἰς τὰ δάραθρα. Β' «Διότι ἐκεῖ-
νος ποὺ παραχαίδευε καὶ δὲν διαπαιδεύωγῃ, ὁρῶς τὸ
παιδί του, θὰ τὸ ἐνθαρρύνῃ εἰς ἐκτροπὰς καὶ ἔπειτα θὰ
ἐπιβίῃ τὰς πληγὰς του»²⁴. Τί σημαίνει «αὐτὸς ποὺ πα-
ραχαίδευε τὸ παιδί του;» Αὐτὸς ποὺ τὸ λυτᾷται, πολὺ
ποῦ τὸ καλᾷκευε ποὺ τὸ περποιεῖται ὑπερμέτρως. Διότι
αὐτὸ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ αὐστηρότητας καὶ φροντίδας καὶ φό-
βου.

Αὐτὰ δὲν τὰ λέγω διὰ νὰ εἰμῶ πολὺ πρᾶξεις εἰς τὰ
παιδιὰ μας, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μᾶς καταφρονοῦν καὶ δὲν μᾶς
λογοριάζουν. Διότι, ἂν ἡ γυναῖκα ἀφῇ νὰ φοβῇται τὸν
ἄνδρα, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ φοβῇται τὸ παιδί τὸν
πατέρα. Καὶ μὴ μοῦ λέγῃς, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ δομα-
σθῇ ἡ νεότης. Ἐάν ὁ Παῦλος ἀπαυτῇ αὐτὴν τὴν πρόνοιαν
ἀπὸ τὰς χήρας, πολὺ περισσότερον ἀξιματικὴ ἀπὸ τοὺς

²³ Α' 19 μ. 1, 8
²⁴ 1 18 20 7

άνδρας C 'Εάν δε ήτο πράγμα αδύνατον, δεν θα τό διά-
τασεν. Αλλά όλη ή κακία προέρχεται από την ιδική μας
αμέλειαν κα. έπειδή δεν εισάγουμε αυτούς εις την αλάθει-
αν από την άρχή και από την παιδική ηλικία. 'Αλλά διά
τήν γενικήν έκπαίδευσιν των και την στράτευσιν των φρον-
τίζομεν, και πληρώνομεν και χρήματα και παρακαλούμεν
και φίλους και τρέχομεν έδω και έκε. 'Αλλά δεν καταβά-
λομεν καμμίαν προσπάθειαν να διακριθούν πλησίον του
δασκάλου των άγγέλων. Και τους επιτρέπομεν να αναθα-
νουν συνεχώς εις τά θεάματα, αλλά ποτέ δεν τους υπο-
χρεώνομεν να μεταδούν εις την 'Εκκλησίαν. D 'Αλλά και
αν μίαν ή δευτέραν φοράν μεταδίδι τό παιδί εις την 'Εκκλη-
σίαν, έρχεται δοκίμως και άπλως χάριν ψυχολογίας. 'Ενώ
δεν έπρεπε τό πράγμα να συμβαίνει έτσι. 'Αλλά όπως, δ-
πον τό στέλλωμεν εις τό σχολείον του ζητούμεν εθύναν
διά τά μαθήματά του, έτσι να κάμνωμεν κα. όταν τον στέλ-
λωμεν ή μάλλον όταν τον οδηγώμεν εις την 'Εκκλησίαν
διότι. Δεν έπρεπε να αφήνωμεν τά παιδιά μας εις άλλους,
άλλα έπρεπε να εισερχώμεθα μαζί με αυτά κα. να απαιτώ-
μεν από αυτά να απαιτημονεύουν την ακρόασιν της έδω
διδασκαλίας. Διότι έτσι θα έγινετο ασφαλώς εύκολωτέρα
ή διαπαιδαγώγησις των τέκνων μας. 'Εάν δε και ες την
οίκίαν σας ήκουον ή να συζητήτε πάντοτε διά την χριστια-
νικήν διδασκαλίαν και να τους συμβουλεύετε τά θέοντα,
και μαζί με εκείνα προσετίθετο και ή διδασκαλία έδω εις
την εκκλησίαν, από αυτήν την καλήν σπαράν, θα έλαμδά-
νομεν και γενναίον καρπόν. Δεν κάμνωμεν όμως τίποτε
από αυτά, αλλά τά πλέον αναγκαία τά θεωρούμεν πάρε-
γα. Και αν κανένας κάμη παράνεον δι' αυτά, άμέσως πε-
ριγελάται. Και δι' αυτό έχουν ανατραπή τά πάντα και σύ-
τους που δεν τιμωρούν οι γονεϊς, τους τιμωρούν οι πολι-
τικοί νόμοι.

Δεν εντρέπεσαι κα. δεν κακινίζεις, είπέ μου, όταν ό
δικαστής τιμωρήσιν τον υιόν σου και τον καταστήσιν ου-
φρονέστερον, και αν έχη ανάγκην διορθώσεως άκείνος, που
έξ άρχης και επί τόνον χρόνον έζη μαζί σου εις την ίδίαν
οίκίαν, 321 Α. Δεν κρυπτασαι και δεν εξαφανίζεσαι, και
τολμής, είπέ μου, να αναμαζώσαι άκρόν πατέρα, αφού
επρόσωρες κατά τέτοιον τρόπον τον υιόν σου και δεν του
προσέφερες την αναγκαίαν βοήθειαν και τον εγκατέλειψες
να διαφθαρή από κάθε κακίαν. Και αν ίδης κανένα φυγά-
δα να ραπίζη τό παιδί σου, άγανακτείς και άργίζεσαι και
δυσαναχατεύεις κα. όρμης άγριώτερον από θηρίον εναντίον
αυτού που τό έκτύπησεν. Όμως ενώ βλέπεις κάθε ήμέραν

τον διάβολον να τον ραπίζη, βλέπεις τους δαίμονας να
τον εμβάλλουν εις άμαρτήματα, καμώσαι και δεν άγανα-
κτείς, κα. δεν άποστάς τον υιόν από τό άγριώτερον αυτό
θηρίον. Και, πάλιν, αν κατέχεται από δαιμόνιον, τότε τρέ-
χεις προς όλους τους άγίους, B και ένοχλείς κα. αυτούς
που εδράσκονται εις τάς κορυφάς των όρέων, ώστε να τον
απαλλάξης από την μανίαν εκείνην. Κι' όταν ή άμαρτία,
που είναι χειρότερα από όλους τους δαίμονας, τον ένοχλή
συνεχώς, δεν κάμνεις πλέον τίποτε. Και ή εύχέλρησις από
τον δαίμονα δεν είναι καθόλου φοβερόν. Διότι τό δαιμό-
νιον δεν δύναται όπωσδήποτε να σε ρήξη εις την γένναν.
άλλα εόν εμμεθα νηφάλιοι, ό πειρασμός αυτός θα μάς φέρη
και λαμπρούς και περιφανείς στεφάνους, όταν ύπομένω-
μεν με καρτερίαν τάς δοκιμασίας αυτές. 'Ενώ αυτός που
συχή με την άμαρτίαν είναι, αδύνατον να σωθή και είναι
ανάγκη κα. έδω να είναι έπονείδιστος, και όταν απέλθη
εις τον άλλον κόσμον, και έχει πάλιν να τιμωρήται αιώ-
νως.

C 'Αν και τά γνωρίζομεν όμως όλ' αυτά, διά μέν τά
άσχηματα φροντίζομεν πολύ, ενώ διά τά σημαντικά δεν
θέλομεν ούτε καν να δισωμεν προσοχήν. Και όταν βλέ-
παμε κανένα να δαιμονίζεται θρηνηώμεν, όταν όμως βλέ-
παμε να άμαρτάνη ούτε καν συγκινώμεθα. 'Ενώ τότε έ-
πρεπε να κτυπώμεθα και να οδυράμεθα μάλλον διχ. μόνον
να οδυράμεθα, άλλα και να τον συγκρατούμεν και να τον
χαλινώγωμεν, και να τον συμβουλεύωμεν και να τον
παρακαλώμεν και να τον φοβίζωμεν και να τον επιτιμώ-
μεν και να απομακρύνωμεν την άρρωστίαν με κάθε τρόπον
θεραπειας και να μιμούμεθα την χήραν αυτήν, διό την ό-
ποιαν ό Πούλκας λέγει «εάν άνέθερψε παιδίαν». D Διότι δεν
άπευθύνεται μόνον προς εκείνην άλλα και προς όλους και
παρακαλ' όλους λέγων. «Να ανατρέφετε τά τέκνα σας επι-
μελώς με παιδαγωγίαν και νουθεσίαν συμφωνών με τό θέ-
λημα του Κυρίου»²⁵ Διότι, αυτό είναι τό πρώτον και μέγ-
στον άναθόν. Πράγμα τό όποσον έζητήσε κατά πρώτον και
από την χήραν. 'Επειτα από αυτό λέγει, «εάν έφιλοξένησιν»²⁶
Τ λέγεις, είπέ μου. 'Από χήραν γυναικα απαιτείς φιλοξενί-
αν. Δεν της φθάνε να αναθάρρη τά τέκνα της, 'Όχι, λέγει
'Αλλά πρέπει να έχη και αυτό τό προσόν, κα. μετά την
προστασίαν των ιδικών της πρέπει, να φροντίζει και διά
τους ξένους κα. να άνοίξη την οίκίαν της εις τους ξένους.
'Απέθανεν ό άνδρας της. 'Όλην την φροντίδα της δι' εκεί-

25. Εφεσ. 6. 4.

νου, ὡς τὴν ἀναλώση διὰ τοὺς ξένους. Τι σημαῖον, λέγει, ἔχει, ἂν εἶναι πτωχὴ, Ἐ δὲν εἶναι πτωχότερα ἀπὸ τὴν χήραν ἐκείνην, ποὺ μὲ ὀλίγον ἄλευρον καὶ ἓνα κύπελλον ἔλαιον φιλοξένησε τὸν μεγάλου ἐκείνου προφήτην, τὸν Ἠλίου. Καὶ ἐκεῖ ὑπάρχουν παιδιὰ ἄλλα οὕτε ἡ σπάνι τῶν ἀναγκαίων, οὕτε ἡ τυραννία τοῦ λαοῦ, οὕτε ὁ ἀπειλούμενος θάνατος, οὕτε ἡ φροντίδα τῶν παιδίων, οὕτε ἡ χρεία, οὕτε ἄλλο τίποτε ἐσπώθη ἀποδίδον εἰς τὴν φιλοξενίαν γυναῖκα.

Ὅστε παντοῦ τὸ μέτρον κρίσεως δὲν εἶναι ἡ οἰκονομικὴ εὐχέρεια, ἀλλὰ ἡ ἐσωτερικὴ διάθεσις. ¹²¹ Α' Ὁ μεγαλόφυχος καὶ πλούσιος εἰς αἰσθήματα, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὁ πτωχότερος ἀπὸ ὅλους εἰς χρήματα, θὰ διατῇ νὰ τοὺς ὑπερβῇ ὅλους καὶ εἰς τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα εἴδη τῆς γεννοικιοδωρίας. Ἐνῷ ὁ μικρολόγος καὶ πτωχὸς εἰς αἰσθήματα, ποὺ σκεταὶ χάμυ, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὁ πλουσιώτερος ἀπὸ ὅλους, εἰς τὴν αὐσίαν εἶναι ὁ πτωχότερος καὶ ἀπορώτερος ὅλων. Δ' αὐτὸ πρὸς ὅλους αὐτὰς τὰς χειρωνακίας διατάζει καὶ ὑποχωρεῖ. Καὶ ὅπως εἰς τὸν πτωχὸν ἡ πένια δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἐμποδίων πρὸς ἐλεημοσύνην χάρις εἰς τὸν πλούτον τῶν αἰσθημάτων, ἔτσι εἰς τὸν πλούσιον ἡ εὐπορία δὲν δύναται νὰ συμπράξῃ καθόλου πρὸς τὴν φιλοφροσύνην ἐξ αἰτίας τῆς πένιας αἰσθημάτων καὶ ἐσωτερικοῦ κόσμου. Β' Καὶ δὲν χρειάζεται ν' ἀναζητήσωμεν μακρὰν τὰ παραδείγματα. Διότι ἡ μὲν χήρα ὑπεδέχθη καὶ ἐφιλοξένησε τὸν προφήτην καὶ μὲ ὀλίγον ἄλευρον. Ὁ δὲ Ἀχάδς ποὺ εἶχε τόσοι πλούτοιν, ἐπαύθησε νὰ λάβῃ καὶ τὰ ξένα. Ἐτσι δὲν εἶναι ὁ χρηματικὸς πλοῦτος, ἀλλὰ ὁ ἐσωτερικὸς ψυχικὸς πλοῦτος ποὺ μᾶς παρέχε τὴν ἀνερὸν δι' ἐλεημοσύνην. Διότι καὶ ἡ χήρα ἐπέμειν μὲ δύο μόνον ὀδοὺς, ὑπερηκόντισεν ἀναρίθμητους πλούσιους καὶ δὲν τὴν ἡμποδίσεν καθόλου ἡ πένια. Ἀκριβῶς αὕτη ἡ πένια κατέστησε τὴν ἐλεημοσύνην μεγαλύτερον. Πράγμα τοῦ τὸ λέγει καὶ ὁ Παῦλος. «Ἡ βαθύτατη καὶ ἐσχάτη πτωχεία τῶν ἐπιεικισμένων εἰς τὸν πλούτον τῆς ἀπλότητος τῶν» ¹²² Γ' Διότι δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν τοῦτο, ὅτι κατέβαλε μόνον δύο ὀδοὺς ἀλλὰ τὸ ὅτι, ἐνῷ εἶχε μόνον αὐτοὺς τοὺς δύο, δὲν τοὺς ἐλυπήθη, ἀλλὰ εἰσεφέρεν ὅλην τὴν περιουσίαν τῆς. Δ' αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει, νὰ τὴν θαυμάζωμεν καὶ νὰ τὴν στεφανώσωμεν. Δὲν χρειάζεται λοιπὸν περιουσίαν, ἀλλὰ προθυμίαν, ὅταν ὑποδεχόμεθα ξένους. Ὅπως, ὅταν αὐτὴ ὑπάρχη, δὲν μᾶς θλά-

¹²¹ Β' Κορ. 8, 2

πτει καθόλου ἡ πτωχεία, ὅταν ὅταν ἀπουσιάζῃ αὐτή. ἡ εὐπορία δὲν μᾶς ὠφελεῖ εἰς τίποτε.

Τι λέγεις, Ἡ χήρα φροντίζει διὰ τὰ παιδιὰ τῆς καὶ δ' αὐτὸ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ περποιηθῇ ξένους, Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ θὰ τὸ πρέξῃ ευκολώτερον, διότι θὰ ἔχῃ βοηθοὺς εἰς τὴν περποίησιν καὶ τοὺς υἱοὺς τῆς, Ὡς αἱ ὁποῖαι θὰ τῆς συμπαρασταται καὶ θὰ τὴν βοηθῶν εἰς τὸ ὥρσιον αὐτοῦ ἔργον. Ὅστε τὸ πλῆθος τῶν παιδίων δὲν ἀποτελεῖ κώλυμα, ἀλλὰ ἀπεναντίας ἀποτελεῖ βοήθειαν εἰς τὴν φιλοξενίαν καὶ τὰ πολλὰ χέρια διευκολύνουν πολὺ τὴν ἐξυπηρέτησιν. Καὶ μὴ μοῦ ἀμείψῃς διὰ πολυτελεῖ τράπεζαν. Ἄν ὑποδεχθῇ τὸν ξένον εἰς τὴν οἰκίαν, ὅν τοῦ παραδόσθῃ δ.τ. ἔχει, ἂν ἐπέδειξῃ μεγάλην φιλοφροσύνην, ἐξηραλίκεται τὴν τὸν μισθὸν τῆς φιλοξενίας. Διότι ἐὰν μόνον ἓνα ποτήριον ὁσπερίου ὁδοῦ σου χαρίξῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τότε τὸ νὰ τὸν φιλοξενήσῃς εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ νὰ τοῦ παραδόσθῃς τράπεζαν. Ἐ καὶ νὰ τὸν ξεκαυρόσῃς, εἰπε μου πόσον καρπὸν θὰ φέρῃ. Πρόσεχε νὰ ἴδῃς τὴν ἀκρίθειαν τοῦ Παύλου, διότι ἐκεῖ δὲν ἀπαιτεῖ ἀπλῶς φιλοξενίαν, ἀλλὰ μίαν φιλοξενίαν μὲ προθυμίαν καὶ φλογερὸν ψυχὴν καὶ θερμὰ αἰσθήματα. Ὁ δὲ, ὅπου εἶπεν «ἐὰν ἐφιλοξήνησιν» συνέχισεν «ἐὰν ἔπλυνε τοὺς πόδας Χριστιανῶν ποὺ ἤρχοντο ἀπὸ ὁδοπορίας ἢ περιοδεύον». Δὲν πρέπει νὰ ἀναδέσῃ εἰς τὰς θεραπευτικὰς αὐτὴν τὴν περιποίησιν τοῦ ξένου καὶ αὐτὴ νὰ κάθεται μὲ ἔπαρσιν καὶ νὰ παρακολουθεῖ, ἀλλὰ πρέπει ἡ ἴδια μὲ τὰς χεῖρας τῆς νὰ δοκῇ τὸ ἔργον αὐτό, καὶ νὰ ἀρπάξῃ αὐτὴ τὸν μισθὸν τῆς φιλοξενίας καὶ νὰ μὴ παραχωρήσῃ εἰς κανένα τὸν καλὸν αὐτὸν θησαυρὸν. Καὶ πῶς, θὰ εἴπῃς, δύναται νὰ γίνῃ αὐτό; Ἄν ἡ γυναῖκα εἶναι εὐγενὴς καὶ ἠθοῦς καὶ λαμπρά καὶ ἀπὸ ἀνομαστοῦς προγόνους, αὕτη θὰ νίψῃ τοὺς πόδας τοῦ ξένου, δὲν εἶναι ἐντροπή, ¹²³ Α' Ἐντροπή εἶναι, ἀνδρωπὲ μου, νὰ μὴ τοὺς πλύνῃ. Διότι ἄκουε καὶ ἂν ὑπόσῃς τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν δόξαν τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν μετέχε, πάντως τῆς ἰδίας φύσεως μὲ τὸν νηπιόμενον καὶ εἶναι σύμβουλος καὶ ἰσότητος πρὸς τὸν φιλοξενούμενον.

Σκέψου μόνον ποίος ἔπλυνε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ παῦσε νὰ σοῦ θυμῇ ὁ εὐγένειαν. Ὁ κοινὸς Δεσπότης τῆς οἰκουμένης ὁ βασιλεὺς τῶν ἀγγέλων καὶ ἔπλυνε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν τοῦ καὶ ἐξώσθη τὴν ποδιά, καὶ ὁ κοινὸς τῶν μαθητῶν ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ προσώτου. Εἴδες πόσον μεγάλη ἦτο ἡ διαφορά αὐτοῦ τοῦ ἔνιπτε καὶ αὐτῶν

¹²² Πρ. 2, 19, 22

πού ἐνέπτοντο; Ἀλλὰ ὅλη αὐτή ἡ ἀπόστασις κατελύθη καὶ ὁ Κύριος ἐνίψε τὸν δούλον, Ὡς διὰ τὴν ἐντρέπεται ἡ δούλη νὰ πλύνῃ τοὺς πόδας τοῦ συνδούλου. Διὰ τοῦτο ἐπώνυσε καὶ τοῦ προδότη τοὺς πόδας, διὰ τὴν νὰ μὴ δύνασαι νὰ λέγῃς, ὅτι εἶναι εὐτελής καὶ εὐκαταφρόνητος αὐτὸς πού πρόκειται νὰ δεχθῇ τὴν περιποίησιν. Διότι εἰναι εὐτελής καὶ εὐκαταφρόνητος, δὲν εἶναι πάντως ὡσὺν τὸν Ἰούδαν, οὔτε ἔκαμεν εἰς θάρος σου τέτοια πράγματα ὡσὺν αὐτὰ πού ἔκαμεν ἐκεῖνος εἰς θάρος τοῦ Κυρίου, τὸν ὁποῖον ἐπρόδωσε παρὰ τὰς μυριάς εὐεργεσίας πού ἐδέχθη. Ἀλλὰ ἐνῷ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐκινῶμεν ἐκ τῶν προτέρων, ἐν ταῦτοις ἐνίψε τοὺς πόδας τοῦ καὶ ἐθέσπισε νόμον δι' ἡμᾶς, ἀκόμη καὶ ἂν εἴμεθα ὑψηλότεροι δούλων καὶ λαμπρότεροι καὶ ἐνδοξότεροι, Ὡς καὶ ἂν αὐτοὶ πού πρόκειται νὰ ἔλθουν πρὸς ἡμᾶς εἶναι οἱ χειρότεροι ἀπὸ δούλων, νὰ μὴ ἀπορῶμεν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὴν περιποίησιν, οὔτε νὰ ἐντραπώμεν διὰ τὴν εὐτελείαν των. Σὺ δέ, ὦ γυναῖκα, εἰς μὲν ἔργῳ κάποιον νὰ σὲ βοηθῇ εἰς τὰς δικαστικὰς σου ὑποθέσεις, ἢ νὰ σοῦ συμπαραστήται εἰς τὸ δικαστήριον ἢ εἰς παρομοίαν ἄλλην περίστασιν, ἀνταποκρίνεται καὶ τὸν δέχεται μετὰ πολλὴν χαρὰν καὶ καταπαλεῖς τὰς χεῖρας τοῦ, καὶ χρήματα πληρώνεις καὶ συμπεριφέρεσαι ὡς θεραπαινὶς. Ἄν ὅμως ἴδῃς τὸν Χριστὸν νὰ εἰσελθῇ, διαπύξῃ καὶ ὑποχωρεῖς μπροστά εἰς τὴν περιποίησιν τοῦ; Ἐάν δὲν δέχεται τὸν ξένον ὡς Χριστόν, μὴ τὸν δέχεται. Ἄν ὅμως τὸν δέχεται ὡς τὸν Χριστόν, νὰ μὴ ἐντραπῇς νὰ πλύνῃς τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ.

Ὡς δὲν βλέπετε πόσοι ἀπὸ αὐτοῦ πού ἀδικοῦνται καταφεύγουν εἰς τοὺς πόδας τῶν ἀνδριάντων; Βεβαίως εἶναι ἀναίσθητος ἡ ὕλη καὶ αἰσχυρὸς ὁ χαλκός. Ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι εἰκόμεις βασιλέων, ἤλπισαν νὰ λάθουν ἀπὸ τοὺς πόδας ἐκείνων κάποιον σοφίσμα. Σὺ δέ πού βλέπετε νὰ ἐργάζονται πρὸς σὲ οὐκ ἀναίσθητοι πόδες οὔτε αἰσχυρὸς ὕλη, ἀλλὰ νὰ ἔρχεται εἰκὼν πού ἔχει μέσα τῆς τῆς βασιλείας, δὲν σπεύδεις, εἰπέ μου, καὶ δὲν ἀγκαλιάζεις τοὺς πόδας τοῦ καὶ δὲν τὸν περιποιεῖσαι μετὰ κάθε τρόπον; Καὶ πού δύναται ταῦτα νὰ συγχωρηθῇ; Καὶ πόσῃ ἐντροπῇ δὲν φέρουν; Σκέψου με ποῖον ἐπικοινωνεῖς, ὅταν ὑπερηφανεύεσαι καὶ ἐπαίρεσαι ἀλαζονικῶς καὶ ἐντρέπεται νὰ περιποιηθῇς τὸν ξένον. Ὡς δηλοῖ μετὰ τὸν διάβολον. Διότι ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι νόσημα τοῦ διαβόλου. Ἄν δὲ σπεύσῃς, σκέψου ποῖον μιμνήσκαι. Τὸν Κύριόν σου καὶ κάμνεις τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ. Ποῖα λοιπὸν ἐντροπῇ ἢ ποῖον ὄνειδος, εἰπέ μου, νὰ ἐπικοινωνῇς μετὰ τὸν Κύριον; Ἐντροπῇ εἶναι τὸ νὰ ἐντρέπε-

σαι νὰ τὰ κάμῃς αὐτά, καὶ νὰ νομίζῃς, ὅτι εἶναι ὄνειδος αὐτὰ πού ἔκαμεν ὁ Χριστός. Οἱ πόδες τῶν ἁγίων, ὅταν εἰσέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν, ἔχουν μεγάλην δύναμιν. Πρῶτον ἀγιάζουν αὐτὰ τὸ ἴδιον τὸ ἔδαφος, εἰσάγουν θησαυρὸν μυρίων ἀγαθῶν, διατρέχουν ἀνάπτηρον φῶς, 324 Ἀ καταλύουν τὸν λιμὸν καὶ εἰσάγουν μεγάλην εὐπορίαν. Ἐστὶ καὶ οἱ πόδες τοῦ ἡλία, ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν τῆς χήρας, ἔφεραν μίαν πρῶτότυπον καὶ παρόδοξον εὐμερίαν.³²⁵ Μετέτρεψε τὴν οἰκίαν τῆς χήρας εἰς ἀγρόν καὶ τὴν ὕδριαν εἰς ἀλώνι. Ἐνταῦθα πρῶτότυπος τρόπος σπορᾶς καὶ θερισμοῦ ἐγένετο τότε. Ἐσπείρεν εἰς τὸ στόμα τοῦ δικαίου καὶ τοὺς σπόρους πού ἔρριψε τοὺς ἐθέρισεν ἐν ἀφθονίᾳ ἀπὸ τῆς ὕδριαν. Ἐσπείρεν ἀλευρὸν καὶ ἐθέριζεν ἀλευρὸν. Δὲν ἐχρεώσθη θάος καὶ ζαχάρι καὶ ἀροτρον καὶ ἀσλακὰ, οὔτε βοσκήν καὶ κειρκὰς συνθήκας καὶ δρεπάνην, οὔτε ἀλώνι καὶ δρομῆται οὔτε ὀνέμους διὰ τὸν διαχωρισμὸν τοῦ καρποῦ ἀπὸ τὰ θύρα, Ὡς οὔτε μύλον νὰ τὸν ἀλέσῃ. Ἀλλὰ εἰς μίαν μόνον στιγμήν τοῦ χρόνου εἶρε τὸ τέλος δούλων αὐτῶν τῶν διαδικασιῶν εἰς τὴν ὕδριαν. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ προφήτου ἦνοιξε δύο διαρκεῖς πηγὰς, τὴν μὲν μίαν ἀλευροῦ καὶ τὴν ἄλλην ἐλαίου.

Τέτοια εἶναι τὰ δῶρα τῶν ἁγίων καὶ παρέχουν μεγάλην ἀφθονίαν καὶ ἀνεσιν. Διότι αὐτὰ πού συλλέγονται ἀπὸ τὴν γῆν δαπανῶνται, ἐνῷ ἐκεῖναι αἱ πηγαί, ἐνῷ ἡμετέραν καθεὶ ἡμέραν, δὲν ἐκινῶνται, ἀλλὰ ἡ κένωσις ἀντεσταθμίζεται ἀπὸ ἰσὴν ἐκροσίν. Τέτοια ἀγαθὰ χαρίζουν οἱ πόδες τῶν ἁγίων, Ὡς ἡ μάλλον καὶ πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά. Καὶ εἰ δὲν ἐμμένουν τὸν λόγον, δὲ σὺς ἀπηρῶμεν πολλὰς τοιαύτας δωρεάς. Ἀλλὰ ὅπως, ὅταν τιμῶνται, φέρουν τέτοια δῶρα, εἶσι καὶ ὅταν ἀτιμᾶζονται ἐπιφέρουν μεγάλην τιμωρίαν καὶ πῦρ ἀναπόφευκτον. Ἀπὸ πού εἶναι αὐτὸ φανερόν; Ἀκούσε τὸν ἴδιον τοῦ Χριστοῦ πού λέγει εἰς τοὺς μαθητάς: «Εἰς ὅποιον δὲ πόλιν ἢ οἰκίαν μεταβῇτε, ἐξετάσατε ποῖος εἶναι ἐκεῖ ἄξιός νὰ σὰς φιλοξενήσῃ, καὶ εἰς τὸ σπῆτι ἐκεῖνον μένατε. Καὶ ὅταν εἰσέλθωτε εἰς τὸ σπῆτι τοῦ ἀνθρώπου, νὰ λέγετε: Ἄς ἔλθῃ ἡ εἰρήνη εἰς τὸ σπῆτι αὐτοῦ.»³²⁶ Διὰ τὴν νὰ μὴ λέγῃς δηλοῖ ἐξοδῶν τὰ χρήματά μου, καταναλώσω τὴν περιουσίαν μου παραθέτοισα τράπεζαν εἰς τοὺς ξένους. Ὡς προετοιμάζει ὥστε αὐτὸς πρῶτα πού δὲ εἰσελθῇ νὰ φέρῃ ξενία δῶρα καὶ ἄλλα ἀγαθὰ πού νὰ ὑπερβαίνουν ὅλην τὴν περιουσίαν σου. Ποῖα εἰ-

323. ΠΡΑ. ΙΒ' 17.
324. ΜΑΤ. ΙΟ, 11-12.

και αυτά. Τὴν χορήγησιν τῆς εἰρήνης. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰσάξιόν της. Βλέπετε μὲ πόσῃ εὐπορίᾳ ἐισέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ἄγιος. Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἀπλὸς, ἀλλὰ εἶναι αἰτία μυρίων ἀγαθῶν. Διότι δὲν ὑπάρχει πρᾶγμα ἀσφαλέστερον ἀπὸ οἰκίαν ποῦ ἀπολαμβάνει τὴν εἰρήνην. Εἰρήνην εὐχονται οἱ ἅγιοι εἰς αὐτοὺς ποῦ τοὺς φιλοξενοῦν, ὅχι εἰρήνην μεταξὺ των μόνου, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν των. Διότι πολλὰκις ἔχομεν πόλεμον εἰς τὰς σκέψεις μας καὶ χωρὶς νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ κανεὶς ταρασσόμεθα, καὶ συνεχῶς ἐγείρονται μέσα μας πονηραὶ ἐπιθυμίαι. Ἐ καὶ αὐτὴν τὴν μάχην τὴν κοσπατοῦει ὁ ἄγιος ὁ λόγος τῶν ἁγίων, καὶ φέρει μέσα μας πολλὴν γαλήνην. Διότι εὐθὺς ὡς ἠμύλησεν ὁ ἄγιος, ἐδραπέταυσεν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας κάθε διαβολικὴ σκέψις καὶ παράλογος στοχασμός. Ὡστε λαμβάνει περισσύτερα παρὰ δίδεις. «Καὶ ἐάν μὲν σὰς δεχθῶν», λέγει, «ὡς ἔλθῃ ἡ εἰρήνη εἰς αὐτοὺς. Ἐάν ὅμως δὲν σὰς δεχθῶν, τινάξατε καὶ τὴν σκόνην ἀπὸ τὰ πόδια σας. Ἀληθῶς σὰς λέγω, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, θὰ εἶναι περισσύτερον ἐπιεικὴς ἢ τιμωρία δι' ἐκείνους ποῦ ἔζησαν εἰς τὴν χώραν τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας, παρὰ εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην».³⁰

Βλέπετε οἱ πόδες τῶν ἁγίων, ἂν ἀτιμάζονται, πόσῃ φωτὶν ἐπιφέρουν. Διὰ τοῦτο διατάσσει νὰ τοὺς πλένωμεν, διὰ νὰ μᾶς χαρίσων, μετὰ τὰς περιποιήσεις μας, μεγάλην παρηγορίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ταυτοχρόνως δὲ μετὰ τὴν παραινέσιν αὐτὴν μᾶς διδάσκει.³¹ Ἀ νὰ ἐκτελώμεν αὐτοπροσώπως ὅλα τὰ ἔργα τῆς φιλοξενίας. Μιμῆσου τὸν Ἀβραάμ, γίνε θυγατέρα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐνθ' εἶχε τριακοσίων δέκα ὀκτὼ ὑπηρετάς, αὐτὸς μόνος του μετὰ τὴν αὐξυγὸν του ἀμειράσθη τὸν καρπὸν τῆς φιλοξενίας. Καὶ αὐτὸς μὲν ἔφερεν ὁ ἴδιος δάμοлин, ἐκεῖνη δὲ ἐξύμωσε μόνη τῆς ἀλευρον. Αὐτοὺς νὰ μιμηθῇ καὶ σὺ. Διότι ἐπιφέρει μεγάλην ἀμοιβὴν, ὅχι μόνον τὸ νὰ δώσῃς χρήματα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ὑπηρετήσῃς αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀνάγκην. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι τοὺς ἐπὶ ἐκείνους, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Ἐτέρανον, τοὺς διώρισαν διὰ τὴν διακονίαν αὐτοῦ τοῦ εἰδους. Καὶ ὅμως ἐκεῖνοι δὲν προσέφερον τίποτε ἐξ ἰδίων εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ διεχειρίζοντο καλῶς τὰ διδόμενα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Β' Ἀλλ' ὅμως ἔλαβον μέγαν μισθόν, διότι τὰ διδόμενα ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὰ διεχειρίζοντο καλῶς καὶ μετὰ τὴν ἀκριβείαν.

Γίνε λοιπὸν καὶ σὺ καλὸς οἰκονόμος τῶν ἰδικῶν σου,

30. Ματθ. 10, 13-15.

διὰ νὰ λάβῃς διπλοῦν μισθόν, καὶ διότι ἔδωσες καὶ διότι καλῶς τὰ διεχειρίσθης. Μὴ τὸ θεωρήσῃς ἐντροπὴν νὰ περιποιηθῇς τὸν πτωχόν μετὰ τὰ χεῖρα σου. Ὁ Χριστὸς δὲν ἐντρέπεται νὰ ἀπλώσῃ τὴν χεῖρα του καὶ νὰ λάβῃ διὰ τοῦ πτωχοῦ, καὶ σὺ ἐντρέπεται νὰ ἀπλώσῃς τὴν χεῖρα σου καὶ νὰ δώσῃς χρήματα. Καὶ πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι ἔργον ἐσχάτης ἀφροσύνης; Ἐνὰ μόνου εἶναι ἐντροπὴ, ἡ πονηρία, καὶ ἡ ὀμότης καὶ ἀπονθρωπία. Ὁ Ἐνὼ ἡ φιλοφροσύνη καὶ ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ φιλοφροσύνη καὶ ἡ ἐξυπηρετήσις αὐτῶν ποῦ ἔχουν ἀνάγκην μᾶς καθιστᾷ λαμπροτέρους. Ὅσον πλουσία καὶ εὐπόρος εἶσαι, τόσον θὰ σὲ ἐπαινεῶσιν ὅλοι, ὅταν καταδαίνῃς πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ ταπεινοὺς καὶ δὲν θὰ σὲ ἐπαινεῶσιν ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι καὶ ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων. Καὶ δὲν θὰ σὲ ἐπαινεῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ θὰ σὲ ἀνταμείψῃ μετὰ διπλὰ δόρα. Ὅχι μόνον διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην, θὰ σοὺ προφέρῃ πλουσίαν ἀνταμοιβήν. Ἄς μὴ τὸ θεωρῶμεν λοιπὸν ἐντροπὴν νὰ περιποιηθῶμεν τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἂς μὴ ἀριούμεθα νὰ νηπύωμεν τοὺς πόδας τῶν ζώνων. Διότι μετὰ τὴν ἐξυπηρετήσιν αὐτὴν ἀγιάζονται αἱ χεῖρες μας. Δ καὶ δ', μετὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν, τὰς ὁμώσεις εἰς προσευχὴν, ὁ Θεός, ὅταν τὰς βλέπῃ, κάμπτεται περισσύτερον καὶ δίδει αὐτὰ ποῦ τοὺς ζητεῖς. Διότι τὸ νὰ δώσῃς χρήματα, εἶναι πρᾶγμα ποῦ δύνανται νὰ τὸ πράξουν πολλοί. Τὸ νὰ ἐξυπηρετήσῃς αὐτοπροσώπως ὅμως αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀνάγκην καὶ νὰ τὸ κάμῃς αὐτὸ μετὰ προθυμίαν καὶ ἀγάπην καὶ φιλοσεβίαν, αὐτὸ χρειάζεται ψυχὴν μεγάλην καὶ φιλοσοκημένην. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ περισσύτερον ἀπὸ ὅλα ἐπιζητεῖ ὁ Παῦλος, ὅταν μᾶς διατάσῃ νὰ συμπανῶμεν τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν θλίψιν καὶ τὴν πένιν καὶ εἰς δυσκόλους περιστάσεις ὡσάν νὰ εὐρισκόμεθα εἰς τὰ ἴδια δεινά. «Νὰ ἐνθυμῇσθε τοὺς φυλακισμένους, σάν νὰ εἴσθε καὶ οἱ εἰς τοὺς δεμένους μετὰ τὰς ἀλυσίδας τῆς φυλακῆς».³² Δι' αὐτὸ δὲν σταματᾷ μόνον ὁδῶ, ἀλλὰ προσέθεσε καὶ ἄλλο. «Ἐάν ἐδοθήσθῃς θλιβομένους, ἐάν συντρέξῃς εἰς κάθε ἔργον ἀγαθόν».³³ Ἐ τί σημαίνει, ἐάν συντρέξῃς εἰς κάθε ἔργον ἀγαθόν; Σημαίνει νὰ ἐκτελέσῃς καὶ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ νὰ ἐπισκεπτόμεθα τοὺς φυλακισμένους, καὶ διὰ τοὺς ἀρρώστους νὰ φροντίζωμεν, καὶ τοὺς θλιβομένους νὰ παρηγορῶμεν καὶ νὰ ἐνθουσιάζωμεν τοὺς πονημένους καὶ μετὰ κάθε τρόπον νὰ ἐκφέρωμεν ὅλα δὲ ἐν ἀγάπῃ καὶ νὰ μὴ παρὰ τὴν

31. Ἐβρ. 13, 9.

32. Α' Τιμ. 5, 10.

μεν καθόλου κανένα από αυτά που συντελούν εις την σωτηρίαν και την ανακούφισιν των αδελφών μας.

Ἐάν δε ἀπὸ χήραν γυναῖκα ἀπαιτῇ τόσα καταρνώματα, τότε ἡμεῖς οἱ ἄνδρες τί ἂν ἔχωμεν ὃ ἀπολογηθῶμεν ἂν δὲν κάμνωμεν αὐτά, 325 Α τὰ ὅποια ὁ Παῦλος ἐνομοθέτησε νὰ κάμνουν καὶ αἱ χήραι γυναῖκες; Ἀλλὰ ἰσως δύναται τις νὰ εἴπῃ. Καὶ πῶς ἀπαιτεῖ τόση ἀκριθείαν ἀπὸ χήραν γυναῖκα, ἐνῷ ὅταν ἔγραφε περὶ παρθένιας, δὲν ἀνέφερε τίποτε σχετικόν; Διότι ἀπῆλθεν ἀπὸ αὐτὰς μεγαλύτεραν ἀποφροσύνην καὶ ἀποσίωσιν. Ὅταν δηλοῖ ἡ λέξις «ἐκφέρουσαν ὡς πρὸς τὰς φροντίδας καὶ τὰ ἐνδιαφέροντά των ἢ ἐργασίας γυναῖκα καὶ ἢ ἀγαμῖος παρθένος». Ἡ ἀγαμία μὲ δὴν τῆς τῆς φροντίδας ἐπιμελεῖται ἐκεῖνα τοῦ ἀρέσκουν εἰς τὸν Κύριον. 326 Καὶ πάλιν «λέγει δὲ αὐτὰ περὶ τῆς ἀγαμίας διὰ νὰ ἐξασφαλίσω συμπεριφορὰν σεμνήν καὶ θέσιν τιμῆς πλῆρουν τοῦ Κυρίου χωρὶς περισπασμῶν καὶ βασανιστικῆς φροντίδας». 327 Μὲ ἄλλους αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον. Β δεῖ διέρρηξε διὰ παντός τοὺς θεσμούς τῆς με ἄλλας τὰς βωτικὰς φροντίδας ἢ παρθένος καὶ πρέπει νὰ ἀφιερῶσιν ὁλόκληρον τὴν ψυχὴν τῆς εἰς τὸν Θεόν καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τίποτε κοινόν μετὰ τὴ γῆνιν καὶ οὐτε νὰ περνῇ τὸν καιρὸν τῆς πότῃ πλῆρουν τῶν μὲν καὶ πότῃ πλῆρουν τῶν δε, ἀλλὰ ἀπὸ ἀπακηρύξεως τὰ πάντα, νὰ ἀσφαλῇ ἐξ ὁλοκλήρου μετὰ τὰ πνευματικὰ πράγματα. Καὶ ἡ παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων αὐτὸ ἀκριδῶς μᾶς φανερώνει. Διὰ τοῦτο δηλοῖ ἀπεκλεισθῆσαν τοὺς νυμφῶνας, διότι δὲν εἶχον ἔλπιον. Ἐλπίον δὲ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ φιλάνθρωπίαν καὶ ἐλεημοσύνην καὶ φιλοφροσύνην καὶ προστασίαν τῶν ἀδικουμένων καὶ παρηγορίαν αὐτῶν πού πονοῦν. Γ Πράγματα τοῦ εἶναι δὲν εἶχον καὶ ἀπῆλθον καὶ ἐξέπεσαν ἀπὸ τοῦ νυμφῶνος.

Τώρα λοιπὸν ποὺ γνωρίζομεν ὅλα αὐτά, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παρθένοι, καὶ ἐγγαμῖοι καὶ χήραι ἄς δεῖξωμεν μεγάλην προθυμίαν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Καὶ νὰ μὴ λέγωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα εἶναι πονηρὸς καὶ δὲν ἀξίζει νὰ εὐεργετηθῇ, ὁ δεῖνα εἶναι εὐτελής καὶ ὁ δεῖνα παραπεταμένος. Μὴ ἀποδλέψῃς πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ποὺ ἔχει ἀνάγκην εὐεργεσίας, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὴν ἀνάγκην. Καὶ εὐτελής ἂν εἶναι καὶ παραπεταμένος καὶ εὐκαταφρόνητος, ὁ Χριστὸς σοὺ λογαριάζει τὸν μισθὸν ὡς νὰ εὐεργετήθῃ ὁ ἴδιος δι' ἐκεῖνον. Διὰ νὰ μὴ ἀποδλέψωμεν λοιπὸν πρὸς τὴν ἀξίαν

325. Α' Κορινθ. 7, 34.

326. Α' Κορινθ. 7, 35.

τῶν εὐεργετουμένων, Δ ἀκουσε τί λέγει: «Μὲ εἶδον νὰ πεινῶ καὶ μὲ ἐβρέφατε. Ἐπειτα, ὅταν ἐκείνοι ἔλαγον ἐκείνην, τότε σὲ εἶδον πεινασμένον καὶ σὲ ἐβρέφαμεν;» συνέχισε καὶ εἶπε: «Κάθε τί ποὺ ἐκάματε εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς αὐτοὺς ἀδελφούς μου, ποὺ ἐφαίνοντο ἀσχημοὶ καὶ πολὺ μικροί, τὸ ἐκάματε εἰς ἐμέ.» 328 Ὅστε δὲν ὑπάρχει πλεον καμμία δίκαιολογία. Διὰ νὰ μὴ λέγωμεν λοιπὸν «ποῦ νὰ εὐεργίσωμεν τώρα ἀνθρώπους ὡς τὸν Ἰλίου», «ποῦ ὡς τὸν Ἐλισσαίου» καὶ «ὡς μου τέτοιους ἄνδρας καὶ θὰ τοὺς ὑποδεχθῶ με δὴν τὴν προθυμίαν καὶ δὲν θὰ ἀρνηθῶ νὰ νήκω τοὺς πόδας των καὶ νὰ τοὺς ὑπηρετήσω με κάθε τρόπον» διὰ νὰ μὴ λέγωμεν λοιπὸν αὐτά, πρᾶγμα ποὺ εἶναι πολὺ μεγαλύτερον, Ε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τοῦ Ἰλίου καὶ τοῦ Ἐλισσαίου καὶ ὅλων τῶν προφητῶν ὑπεσπῆθη νὰ εἰσέλθῃ πρὸς ἡμᾶς διὰ τῶν πτωχῶν λέγων: «Κάθε τί ποὺ ἐκάματε εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς αὐτοὺς ἀδελφούς μου τὸ ἐκάματε εἰς ἐμέ». Ἀλλὰ μὴ παρატρέψῃς τοὺς λόγους αὐτοὺς. Διότι τὸ «μὲ εἶδατε πεινασμένον καὶ μὲ ἐβρέφατε» ὑπογραμμίζει τέσσαρας ἀνάγκας ἐλεημοσύνης. Πρῶτον τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτοῦ ποὺ ζητεῖ, διότι, αὐτὸς ποὺ ζητεῖ εἶναι ὁ Κύριος. Δεύτερον δεῖ ὑπάρχει ἐπείγουσα ἀνάγκη, διότι πεινᾷ. Τρίτον τὴν εὐκολίαν τῆς προσφοράς, διότι ζητεῖ νὰ τραφῇ καὶ ζητεῖ μόνον ὄρτον, ὅχι πολυτέλειαν. Τέταρτον τὸ μέγεθος τῆς ἀνταμοιβῆς, διότι ἐναντὶ αὐτῶν τῶν μικρῶν καὶ ἀσχημῶν ὑπόσχεται τὴν βασιλείαν. Εἶσαι ἀπάνθρωπος καὶ ὀμὴς καὶ ἀνηλεής; Σεβάσαι, λέγει, τὴν ἀξίαν αὐτοῦ ποὺ ζητεῖ. Ἀλλὰ δὲν σὲ κάμπτει ἡ ἀξία του; Τότε ἄς κοιμηθῇς μπροστὰ εἰς τὴν συμφορὰν. 327 Α Ἀλλὰ οὐτε ἡ συμφορὰ σὲ κινεῖ νὰ τὸν ἐλεήσῃς; Δώσε διότι αὐτὸ ποὺ σοὺ ζητεῖται εἶναι εὐκόλον. Οὐτε ἡ ἀξία, οὐτε ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη οὐτε ἡ εὐκολία τῆς δόσεως δύναται νὰ σὲ πείσουν; Λοιπὸν δώσε εἰς αὐτὸν ποὺ ἔχει ἀνάγκην διὰ τὸ μέγεθος τῶν ἀγαθῶν ποὺ σὲ ἀναμένουν. Ἐχεῖς μπροστὰ σου τέσσαρας αἰτίαι ποὺ δύναται νὰ συγκινήσῃς καὶ αὐτὸν τὸν λίθον καὶ τὸν λεπτολόγον καὶ τὸν ἀλασμονικὸν καὶ τὸν νωθρότατον ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων; Ποῖον συγγνώμην θὰ ἔχουν αὐτοὶ ποὺ, ὕστερα ἀπὸ τόσην παραίνεσιν καὶ συμβουλὴν, καταφρονοῦν τοὺς εὐδεεῖς;

Θὰ εἴπω καὶ κατὰ ἄλλο ἐπὶ πλέον. Ἄς τὸ ἐκπούσωμεν οἱ μεμνημένοι. Αὐτὰς, ὅταν χρειάζεται νὰ σὲ θρέψῃ, δὲν

328. Ματθ. 23, 35, 37, 40.

λογαριάζει οὔτε τὴν σάρκα τοῦ. Ὅταν χρειάζεται νὰ σὲ ποτίσῃ ἢ δὲν λυπείται οὔτε τὸ αἷμα, οὔτε φθονεῖ. Σὺ δὲ δὲν δίδεις εἰς ἄλλον, οὔτε ἄρτον οὔτε ποτῆριον. Καὶ ποῖον συγγνώμην θὰ ἔχῃς, ὅταν ἐνὶ λαμβάνεις τέτοια καὶ τόσοι πολῦτοι, λυπῶνται τὰ εὐτελῆ; Πρόσεχε μήπως πολλὰς φορές λυποῦμενος νὰ δώσῃς εἰς τὸν Χριστὸν διὰ κέρδος, δώσῃς εἰς τὸν διαβολὸν πρὸς βλάβην. Διότι ὅταν δὲν δώσωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, δίδωμεν εἰς τοὺς σκωραύντας. Πολλὰς φορές κλέπται ἢ κακοῦργοι δοῦλοι τὰ λαμβάνουν καὶ ἀπέρχονται ἢ καὶ ἄλλαι περιστάσεις τὸν πραγμάτων τὰ ἀφαιρίζουν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν τὰ διαφύγωμεν ὅλα αὐτά, ἐπέρχεται ὁ θάνατος καὶ σὲ παίρνει γυμνόν. Διὰ νὰ μὴ γίνωται λοιπὸν αὐτά, ἄς προλάβωμεν νὰ δώσωμεν εἰς τὸν Χριστὸν ποῦ μάς ζητεῖ, ὃ καὶ ἄς καταθέσωμεν εἰς τὸν ἀσύλητον θησαυρὸν, διὰ νὰ ἐλπίζωμεν σταθερῶς καὶ διὰ τὴν φρούρησιν καὶ τὴν πρόσδον. Διότι δὲν φυλάσσει μόνον μὲ πρᾶσιν αὐτὰ ποῦ ἔλαβεν, ἀλλὰ σοὶ τὰ ἐποβίδει μὲ μεγαλύτερον προσθήκην. Ἄς μὴ νομίζωμεν λοιπὸν, ὅτι μειώνεται ἡ περιουσία μας, ὅταν παρέχωμεν ἐλεημοσύνην. Διότι δὲν μειώνεται, ἀλλὰ αὐξάνει. Δὲν δαπανᾶται, ἀλλὰ πολλαπλασιάζεται, καὶ αὐτὸ ποῦ γίνεται εἶναι ἓνα εἶδος ἐμπορίας καὶ οὐτοῦς. Ἡ μᾶλλον κατὰ ποῦ εἶναι ἐπικερδέστερον καὶ ἀσφαλέστερον καὶ ἀπὸ τὰ δύο. Διότι ἡ ἐμπορία ὑπόκειται καὶ εἰς τὸν κίνδυνον τῶν ἀνέμων καὶ τῆς θαλασσοταραχῆς καὶ εἰς πολλὰ ναυάγια, καὶ ἡ οὐτοῦ πάλιν ὑπόκειται καὶ ὁ εἰς τὸν κίνδυνον τῆς ξηρασίας καὶ τῶν πλημμυρῶν καὶ ἄλλων καιρικῶν ἀνωμαλιῶν. Ἐνὶ τὰ χρήματα ποῦ κατατίθενται εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ κάθε ἐπιβουλῇ. Αὐτὰ ποῦ ἀπαξ ἐδόθησαν δὲν δύναται κανεὶς νὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ λαβόντος, ἀλλὰ μένουσι καὶ ἐξασφαλιστοὶ εἰς ἡμᾶς πολλὴν καὶ ἀπέραντον τὸν καρπὸν, καὶ πλουτοῦσι τὸν θειασμὸν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ. Ἡ ἐκεῖνος ποῦ σπείρει μὲ φειδῶ, μὲ φειδῶ καὶ θὰ θερίσῃ, λέγει, καὶ αὐτὸς ποῦ σπείρει ἀφθονά, ἀφθονά καὶ θὰ θερίσῃ.³⁶

Ἄς σπείρωμεν λοιπὸν μὲ ἀφθονίαν, διὰ νὰ θερίσωμεν καὶ μὲ ἀφθονίαν καὶ νὰ ἀπαλαύσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Τὴν ὁποῖαν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα, μαζί καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δοξα, δυνάμεις καὶ τιμὴ ἀνέκουν, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 37

ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ Α', Β', Γ'
«ΕΑΝ ΠΕΙΝΑ Ο ΕΧΘΡΟΣ ΣΟΥ...»
ΠΕΡΙ ΧΗΡΕΙΑΣ

Κείμενον: R. de Montbanc.

Sancti I. Chrysostomi opera omnia,
III, Parisus 1835, σελ. 311-347, 188-206, 371-390
(PG 51, 272-301, 172-185, 321-337).